

sig på att dämpa den starka tillväxten i de nuvarande tre storstadsregionerna något och fördela en del av expansionen på växtkraftiga stadsregioner på skilda håll i landet. De strävanden av denna innebörd som kommer till uttryck i målsättningarna bör därför stödjas, i synnerhet som målsättningen i stort sett håller sig på en med hänsyn till utvecklingen i resp. län rimlig planeringsnivå. Om det skall bli möjligt att förverkliga en så stark tillväxt i de nämnda stadsregionerna att egentliga lokaliseringalternativ till storstadsområdena skapas torde det i vissa fall vara nödvändigt att i högre grad än som gjorts i länsstyrelsernas/planeringsrådets målsättning koncentrera utbyggnadsresurserna till de utvalda orterna och stödja en fortsatt omflyttning av befolkningen inom länen i konsekvens härmed. Jag bedömer det emellertid knappast som möjligt att nå en påtaglig effekt av sådana strävanden om inte åtgärder samtidigt vidtas för att flytta ut verksamheter från storstadsområdena eller i varje fall dämpa tillväxten av verksamheter där.

Det statliga lokaliseringstödet har haft till syfte bl. a. att främja en sådan utveckling när det gäller industriell verksamhet. En inte oväsentlig utflyttning av industriföretag har också skett framför allt från huvudstadsregionen. Expansionen i storstadsområdena grundar sig emellertid främst på tillväxten inom servicenäringsarna. En mera märkbar dämpning av storstadstillväxten kan därför åstadkommas bara om man aktivt påverkar serviceverksamheternas lokalisering.

Någon sådan påverkan förekommer f. n. inte i fråga om annat än statlig verksamhet. Jag vill också framhålla att vi har rätt knapphändiga kunskaper om vilka effekter som skulle uppkomma om man i stor omfattning decentraliserar funktioner som nu är lokaliserade till storstadsregionerna. Den utredningsverksamhet som pågår bl. a. i anslutning till expertgruppen för regional utredningsverksamhet bör därför avvaktas innan beslut om mera genomgripande åtgärder kan fattas.

Detta hindrar inte att vissa åtgärder i decentraliserande syfte kan och bör vidtas utan att utredningsresultaten inväntas. Jag anser sålunda att en väsentligt ökad lokalisering utanför huvudstadsregionen bör övervägas i anslutning till framtida beslut som innebär tillväxt av den statliga centralförvaltningen. Åtgärder för att bromsa tillväxten i storstadsområdena synes motiverade även med hänsyn till de svårigheter som i dessa områden gör sig gällande för att klara den behövliga samhällsutbyggnaden. Dessa förhållanden talar emellertid också för att planeringsnivån i storstadsområdena tills vidare inte sänks under den nivå som prognos 2 anger. En högre nivå kan inte heller anses motiverad.

I Malmöhus län har länsstyrelsen/planeringsrådet uppställt som mål att på sikt söka avlänka en viss del av den för Malmö-Lundregionen förutsedda expansionen till vissa andra orter i länet. En sådan utveckling synes i hög grad värd att främja och jag anser därför att denna målsättning bör vara vägledande för de statliga länsorganens planering och åtgärder.

De målsättningar som länsplanering 1967 har gett till resultat innebär indirekt anspråk på nya arbetstillfällen inom basnäringar i betydande omfattning. Om man jämför med den förutsedda spontana utvecklingen enligt prognos 2 betyder målsättningen att ytterligare 59 000 sådana arbetstillfällen skulle behöva tillkomma.

Möjligheterna att skapa nya arbetstillfällen varierar regionalt. Likaså varierar tyngden i de anspråk på ökad sysselsättning som målsättningen i länsplaneringen innefattar. I syfte att få ett underlag för bedömning av målsättningarna med hänsyn till förutsedda sysselsättningsbehov har inom inrikesdepartementet sammanställts en tabell (tabell 7), i vilken redovisas behovet av sysselsättningsskapande åtgärder för skilda län, dels med uppdelning på norra stödområdet samt resten av landet, dels efter en klassificering av kommunblocken med hänsyn till de beräknade sysselsättnings-effekterna av hittillsvarande lokaliseringsspolitiska medel. I denna klassificering, som självfallet i viss mån grundas på subjektiva bedömningar,

Tabell 7. Beräknat behov av sysselsättningsökning i basnäringar för att uppnå målsättningen i länsplanering 1967.

Län	Kommunblock i stödområdet		Kommunblock utanför stödområdet		Summa
	a	b	a	b	
A + B.....	—	—	—	—	—
C.....	—	—	1 090	—	1 090
D.....	—	—	3 400	—	3 400
E.....	—	—	7 720	1 540	9 260
F.....	—	—	1 300	—	1 300
G.....	—	—	—	—	—
H.....	—	—	1 100	510	1 610
I.....	—	—	—	1 230	1 230
K.....	—	—	700	—	700
L.....	—	—	—	500	500
M.....	—	—	—	—	—
N.....	—	—	600	—	600
O.....	—	—	—	—	—
P.....	1 070	—	2 520	290	3 880
R.....	—	—	—	—	—
S.....	440	1 080	130	—	1 650
T.....	—	—	100	1 000	1 100
U.....	—	—	—	1 150	1 150
W.....	140	640	3 240	—	4 020
X.....	900	—	—	—	900
Y.....	2 170	530	—	—	2 700
Z.....	3 030	1 770	—	—	4 800
AC.....	—	2 350	—	—	2 350
BD.....	10 700	6 000	—	—	16 700
	18 450	12 370	21 900	6 220	58 940

Tabellen bygger på en klassificering av kommunblocken enligt följande. Till grupp a har hänförs kommunblock i vilka beräknade effekter av hittillsvarande lokaliseringsspolitiska medel (lokaliseringsstöd, investeringsfondsmedel, förbättring av infrastrukturen m. m.) tyder på att en utveckling enligt målsättningen till rimlig del kan erhållas med nuvarande medel. Till grupp b hänföres övriga block. Det bör observeras att siffrorna i de skilda länen inte är fullt jämförbara.

har nästan samtliga kommunblock i Norrlands inland samt ett begränsat antal block i södra och mellersta Sverige utanför stödområdet ansetts tillhöra den kategori av block där påtagliga effekter enbart av nuvarande lokaliseringspolitiska medel inte kan påräknas med gällande begränsningsregler.

Behovet av åtgärder, om utvecklingen skall följa målsättningen i länsplaneringen, är sannolikt större i fråga om block inom stödområdet än i övrigt. I de block inom stödområdet, där nuvarande lokaliseringspolitiska medel inte har visat sig tillräckligt verksamma, kan någon radikal förändring av en väntad negativ utveckling sannolikt inte åstadkommas utan lokalisering av offentlig verksamhet eller statliga företag. I de block utanför stödområdet där särskilda åtgärder bedöms som erforderliga skulle det möjligen räcka att ställa lokaliseringsstöd enligt nuvarande regler till förfogande. Jag vill erinra om att lokaliseringsstöd i vissa fall kan utgå även vid lokalisering till orter utanför stödområdet, enligt praxis väsentligen för att motverka akuta, mera omfattande sysselsättningsstörningar. Behovet av insatser för denna kategori av block (6 200 arbetstillfällen) måste emellertid vägas mot behoven i de kommuner inom stödområdet där nuvarande medel har visat sig kunna ge effekt och där denna effekt till huvudsaklig del torde ha beaktats vid utarbetande av prognos 2. Det sist sagda gäller för större delen av stödområdet där prognos 2 anger en sysselsättningsökning inom industrin under åren 1965—1980 på ca 6 300 sysselsatta.

Enligt prognos 2 i länsplanering 1967 skulle industrisysselsättningen öka med ca 5 % åren 1965—1980. Långtidsutredningen synes däremot för denna tidsperiod förutsätta en minskande sysselsättning inom industrin. Om antalet arbetstillfällen inom industrin totalt sett blir mindre än som förutsetts i prognos 2, måste en utveckling av industrisysselsättningen i en del av landet i enlighet med prognosen förutsätta en ogynnsammare utveckling i andra delar av landet. I än högre grad gäller detta om utvecklingen i en del av landet skulle följa målsättningen i länsplaneringen, eftersom denna i många fall innebär en höjning av prognosens befolkningstal. Regionala omfördelningar av näringsliv och befolkning skulle alltså bli nödvändiga inom den givna ramen. Målsättningar som innebär högre befolkningsramvärden än prognos 2 kan mot denna bakgrund inte godtas utan reservationer. Den information som föreligger är inte tillräcklig för att i detalj ange hur målsättningen bör modifieras. Vissa allmänna prioriteringar inom ramen för det insatsbehov som anges i länsplaneringen synes dock möjliga.

Samtliga kommunblock utanför stödområdet, där länsstyrelserna/planeringsråden anser åtgärder nödvändiga för att motverka en förutsedd negativ befolkningsutveckling, kan anses vara rätt väl belägna i förhållande till större orter som förutses få en på längre sikt bestående sysselsättning och service. Det kan enligt min mening inte anses motiverat att prioritera kommunblock av denna typ framför blocken i stödområdet, med vilka de när-

mast bör jämföras när det gäller frågan om fördelning av det stöd som står till buds. Även om prognos 2 får anses representera olika grad av realism för de skilda länen bör man därför enligt min mening för de ifrågavarande blocken utanför stödområdet kunna godta en utveckling i huvudsaklig överensstämmelse med prognos 2 där denna utvisar lägre befolkningstal år 1980 än målsättningen. Detsamma gäller generellt sådana kommunblock som inte präglas av speciella utvecklingsproblem och som enligt prognos 2 väntas få en oförändrad eller ökande folkmängd.

Även i de län som helt eller delvis tillhör norra stödområdet finns det med undantag för Jämtlands och Norrbottens län kommunblock för vilka prognos 2 visar på en betydande expansion. I samtliga sådana fall har länsstyrelserna/planeringsråden i sin målsättning velat acceptera eller förstärka denna utveckling. Länsstyrelserna/planeringsråden anser alltså att en satsning bör ske framför allt på de till synes mest utvecklingsbara delarna av länen. Detta gäller även för de län (Jämtlands och Norrbottens län) där antalet block med förväntad expansion är ringa. Denna länsstyrelsernas/planeringsrådets satsning på områden med spontan tillväxtkraft bör enligt min mening understödjas.

För flertalet av kommunblocken inom stödområdet innebär målsättningen en uppjustering av befolkningstalen för år 1980 jämfört med prognos 2. Den inom inrikesdepartementet gjorda sammanställningen (tabell 7) visar att målsättningen i dessa fall innebär ett behov av ca 12 400 nya arbetstillfällen i kommunblock där de nuvarande lokaliseringpolitiska medlen har visat sig otillräckliga. En del av dessa block har huvuddelen av sin folkmängd på betydande avstånd från större orter med bestående sysselsättning och tillgång till kvalificerad service. Om nya sysselsättningsstillfällen skall skapas i alla dessa block i den omfattning målsättningarna antyder skulle detta utan tvivel ställa anspråk på statlig nyetablering i mycket stor utsträckning.

Det torde vara ofrånkomligt att som underlag för en meningsfull regional planering på lång sikt rangordna de ifrågavarande blocken med hänsyn till angelägenheten av offentliga insatser i syfte att öka sysselsättningen. Denna prioritering bör ske utifrån de synpunkter som förut anförts om det troliga utrymmet för sysselsättningsökningen inom industrin samt beakta att ny statlig företagsamhet inte rimligen kan hänvisas uteslutande till de från företagssynpunkt relativt ogynnsamma lägen som det här i allmänhet är fråga om. Prioriteringen bör vidare utgå från den av länsstyrelserna/planeringsråden förda målsättningsdiskussionen samt beakta betydelsen av att avståndet till bestående serviceorter inte blir orimligt stort i de utpräglade glesbygdsområdena.

I flera län, även utanför stödområdet, har länsstyrelsen/planeringsrådet i anslutning till sin målsättningsdiskussion ordnat tätorterna i resp. län i en prioritetsordning när det gäller stöd för den framtida utvecklingen.

I vissa fall är prioriteringen klart uttalad, i andra fall kan den härledas ur relationen mellan befolkningsramvärdena i målsättningen. Enligt min uppfattning är en sådan prioritering ett värdefullt inslag i en medveten och målinriktad regional planering. Den rangordning som redovisas för de ifrågavarande länen föranleder inga andra erinringar från min sida än som följer av vad jag nyss anfört beträffande målsättningens nivå för block med vikande befolkningsutveckling i vissa län.

I fråga om Gotland finns det risk för att den utveckling som prognos 2 anger kan vålla svårigheter när det gäller serviceförsörjningen på ön. Med hänsyn härtill är vissa lokaliseringpolitiska insatser motiverade. Omfattningen härav kan dock inte anges klart förrän den särskilda utredning om serviceproblemen som nyligen redovisats av länsstyrelsen kunnat analyseras närmare.

Några län, bl. a. Skaraborgs och Jämtlands län, har satt som mål för planeringen att tillvarata länets arbetskraftstillgångar. I den mån detta betyder att outnyttjade tillgångar förutsätts bli tagna i anspråk genom ökad yrkesverksamhet är en sådan målsättning helt i överensstämmelse med målen för regionalpolitiken. En del län går emellertid längre och förutsätter att sysselsättning inom länet bör skapas för hela det arbetskraftsutbud som den nuvarande befolkningen vid balans mellan in- och utflyttning beräknas ge upphov till år 1980.

I och för sig får det anses rimligt att man i möjlig mån söker begränsa de avstånd inom vilka de ofrånkomliga flyttningarna måste ske. Den strävan som kommer till uttryck i länsplaneringen bör också kunna understödjas i så måtto att man söker få till stånd en utveckling som medför att det i varje län finns minst en stadsregion med framtida spontan tillväxtkraft, till vilken en betydande del av flyttningsströmmarna kan gå. Detta kan emellertid inte få innebära att olika län garanteras en sådan sysselsättning att ingen nettoutflyttning skulle behöva ske från länen. En betydande befolkningsomflyttning är nödvändig även i framtiden om det skall bli möjligt att trygga fortsatt snabbt ekonomiskt framåtskridande och balans på arbetsmarknaden. Detta är i både samhällets och de enskilda människornas intresse. Lika litet som målsättningen uttryckt i befolkningsramvärden skall uppfattas som en garanterad nivå för planeringen, lika litet kan en bestämd sysselsättningsnivå garanteras för varje område för sig.

I flera län ligger målsättningen för ett stort antal glesbygdsblock på en högre nivå än vad prognos 2 anger. Motiveringen är att olika glesbygdsproblem skulle uppstå om utvecklingen skulle följa prognosen, t. ex. otillfredsställande kommersiell och institutionell service, förluster på det insatta samhällskapitalet, försämrad åldersfördelning m. m.

Det framgår av vad jag tidigare anfört att regionalpolitiken också måste innefatta strävanden att undvika eller mildra problem av denna art. Det är emellertid inte realistiskt att tänka sig en lösning av problemen enbart

eller huvudsakligen genom lokaliseringspolitiska åtgärder. När det gäller serviceproblemen i de mest glesbefolkade delarna av landet måste dessa lösas genom vidareutveckling av glesbygdsstödet. Det ankommer i första hand på arbetsgruppen för glesbygdsfrågor att ta initiativ härtill.

Riskerna för kapitalförluster i avfolkningsområden kan naturligtvis i många fall vara ett rimligt skäl att försöka dämpa befolkningsutflyttningen. Emellertid måste kostnaderna för de åtgärder som skulle behöva vidtas för att nå detta syfte vägas mot de befarade kapitalförlusternas storlek. Man måste även beakta risken för att den ekonomiska tillväxten bromsas upp, om riskerna för kapitalförluster i glesbygdsområdena allmänt skulle motverkas genom lokaliseringspolitiska insatser. Vissa kapitalförluster kan inte undvikas i utflyttningssområdena. Att samhället solidariskt svarar för en del av de kapitalförluster som drabbar enskilda människor i sådana områden finner jag naturligt och nödvändigt.

När det slutligen gäller problemen med den försämrade åldersfördelningen måste dessa i flertalet fall lösas med arbetsmarknads- och socialpolitiska medel.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t beslutar

att vad jag i det föregående har anfört angående den regionalpolitiska utvecklingsplaneringen anmäls för riksdagen.

C 1. Lokaliseringsbidrag

1967/68 Utgift	.....	29 472 912	Reservation 103 601 613
1968/69 Anslag	.....	10 000 000	
1969/70 Förslag	.....	10 000 000	

Från anslaget lämnas bidrag enligt kungörelsen den 23 april 1965 (nr 101) om statligt lokaliseringsstöd.

Medelsramen för lokaliseringsstöd under en femårsperiod med början budgetåret 1965/66 bestämdes av riksdagen ursprungligen till 800 milj. kr., varav 300 milj. kr. i lokaliseringsbidrag och 500 milj. kr. i lokaliseringsslån. Genom beslut av 1967 och 1968 års riksdagar (senast prop. 1968:1 bil. 13 s. 112, SU 63, rskr 171) har medelsramen ändrats så att den nu utgör för lokaliseringsbidrag 250 milj. kr. och för lokaliseringsslån 750 milj. kr.

För budgetåren 1965/66—1968/69 har anvisats sammanlagt 190 milj. kr. till lokaliseringsbidrag och 550 milj. kr. till lokaliseringsslån. Kungl. Maj:t har av riksdagen bemyndigats att under budgetåret 1968/69 bevilja lån med högre belopp än som anvisats under anslaget Lokaliseringsslån.

Under budgetåren 1965/66—1967/68 har bidrag beviljats med 57, 31 resp. 34 milj. kr., dvs. sammanlagt 122 milj. kr. Lån beviljades under perioden med 129, 248 resp. 117 milj. kr., dvs. sammanlagt 494 milj. kr. På grund

av anmälningar om att vissa planerade investeringar, till vilka stöd beviljats, inte kommer att genomföras är dock de belopp som är bundna genom redan fattade beslut något lägre. Sålunda var medelsramen för lokaliseringsbidrag utnyttjad med ca 120 milj. kr. och ramen för lokaliseringsslån med ca 487 milj. kr.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Styrelsen föreslår att anslaget för nästa budgetår förs upp med 60 milj. kr.

I avvaktan på den omprövning av riktlinjerna för verksamheten som kan följa av pågående utredning har styrelsen tagit upp både förevarande anslag och investeringsanslaget Lokaliseringsslån till belopp som avpassats efter de medelsramar som 1968 års riksdag fastställt för femårsperioden.

Departementschefen

Under den hittills förflutna delen av den femåriga försöksperioden för stödverksamheten eller fr. o. m. den 1 juli 1965 t. o. m. den 30 november 1968 har lokaliseringsstöd beviljats 399 företag med sammanlagt 683 milj. kr., därav 553 milj. kr. i lån och 130 milj. kr. i bidrag. Stödets omfattning och geografiska fördelning framgår av följande tabell.

Län	Antal företag	Invest.-kostn. (milj. kr.)	Lokaliseringsstöd (milj. kr.)			Lok.-stödet fördeln. (%)
			Bidrag	Lån	Summa	
Östergötlands	7	49,6	—	23,6	23,6	3,5
Kronobergs	1	2,9	—	1,9	1,9	0,3
Kalmar	6	28,8	0,5	18,0	18,5	2,7
Gotlands	2	2,5	—	1,7	1,7	0,2
Blekinge	1	42,0	—	30,0	30,0	4,4
Kristianstads	2	2,7	—	1,7	1,7	0,2
Malmöhus	1	1,8	—	0,9	0,9	0,1
Göteborgs och Bohus ...	11	33,7	2,6	19,5	22,2	3,2
Älvsborgs	21	145,9	8,5	59,6	68,1	10,0
Skaraborgs	1	3,1	—	1,9	1,9	0,3
Värmlands	54	142,9	11,7	70,0	81,7	12,0
Örebro	3	7,7	—	4,6	4,6	0,7
Västmanlands	2	4,3	—	2,8	2,8	0,4
Kopparbergs	47	114,9	9,9	58,8	68,7	10,1
Gävleborgs	32	66,8	11,3	32,1	43,4	6,4
Västernorrlands	45	321,9	24,3	104,8	129,1	18,9
Jämtlands	44	53,1	8,7	24,7	33,4	4,9
Västerbottens	60	173,0	31,1	68,3	99,4	14,5
Norrbottnens	59	76,5	21,5	28,0	49,5	7,2
Summa	399	1 274,1	130,1	552,9	683,1	100,0
Inom stödområdet	343	923,6	127,5	367,3	494,8	72,4
Utom stödområdet	56	350,5	2,6	185,6	188,3	27,6

Som en direkt följd av stödåtgärderna kan enligt företagens beräkningar skapas nya sysselsättningsstillfällen för totalt ca 12 500 personer. Därav faller ca 8 300 inom norra stödområdet och ca 4 200 inom sådana regioner i landet i övrigt där särskilda punktinsatser har varit nödvändiga. Effekten av lokaliseringstödet begränsar sig emellertid inte till enbart dessa omedelbara sysselsättningsökningar. Den utveckling som har åstadkommit framför allt inom industrisektorn kan nämligen beräknas ge en inte oväsentlig följdverkan på sysselsättningen inom handeln och serviceyrkena.

De senaste årens konjunkturedgång medförde en dämpning av investeringarna inom industrin och ledde till minskad åtgång av lokaliseringsmedel under budgetåret 1967/68. Under inverkan av den fortgående strukturrationaliseringen fick stödverksamheten också en i viss mån ändrad inriktning. I ökad utsträckning har lokaliseringsinsatser gjorts i förebyggande syfte. Stöd har sålunda i högre grad än tidigare lämnats för att genom investeringar i rationaliseringssyfte möjliggöra företagens fortsatta verksamhet och därigenom bidra till att sysselsättningen kan upprätthållas. Den möjlighet som har öppnats att samordna lokaliseringstödet med stöd i form av statlig kreditgaranti har visat sig vara av värde i sådana sammanhang.

Omställningarna inom näringslivet har gett anledning till ökade punktinsatser utanför det egentliga stödområdet. Under 12-månadersperioden den 1 december 1967—den 30 november 1968 beviljades stöd till 84 företag med sammanlagt 131 milj. kr. Därav var 37 företag belägna utanför stödområdet. Till dessa utgick stöd med 67 milj. kr. Motsvarande siffror ett år tidigare var 81 företag och 228 milj. kr. resp. 11 företag och 58 milj. kr.

Verkningarna av strukturrationaliseringen — särskilt inom jord- och skogsbruket men även inom massa- och pappersindustrierna samt järn- och stålverken — som har föranlett omfattande friställning av arbetskraft inom stödområdet, har endast delvis kunnat neutraliseras med hjälp av nuvarande lokaliseringpolitiska medel. Inskränkningen av användningsområdet för lokaliseringstödet till direkta investeringar inom den enskilda industrin och turismhotellnäringsen har också begränsat möjligheterna till aktiva insatser.

Som jag förut antytt har det visat sig svårt att med befintliga lokaliseringpolitiska medel initiera riskvilligt kapital för nyetablering av industrier, framför allt inom stödområdet. Statliga företag har hittills i princip varit utestängda från att få lokaliseringstödet. Det är enligt min mening ofrånkomligt att denna begränsning undanröjs för att så många alternativa lösningar som möjligt skall stå till buds i strävan att få sysselsättningskapande lokaliseringar till stånd. Det framstår också från konkurrenssynpunkt som naturligt att man inte i detta avseende gör skillnad mellan enskilda och statliga företag. Jag förordar således att lokaliseringstödet skall kunna utgå till statliga företag. I dessa fall bör ärendena avgöras av

Kungl. Maj:t. Det bör i detta sammanhang anmälas för riksdagen att Kungl. Maj:t i ett fall nyligen beviljat stöd till ett företag, vari staten är delägare, för investeringar i Oskarshamn, som har drabbats hårt av företagsnedläggningar.

Liksom under tidigare år har under budgetåret 1967/68 åtgången av låne-medel varit relativt större än av bidragsmedel. Under budgetåret beviljades lokaliseringsbidrag med 34 milj. kr., medan lokaliseringsslån beviljades med 117 milj. kr. Tendensen har varit densamma under den hittills gångna delen av innevarande budgetår.

Trots att ramen för lokaliseringsslån ökats från ursprungligen 500 milj. kr. till 750 milj. kr. har åtgången på låne-medel inneburit att större delen av den utvidgade ramen redan har tagits i anspråk. Med hänsyn härtill samt till mina förslag i det föregående om vidgad användning av stödet förordar jag att ramen för lokaliseringsslån under försöksperioden vidgas med ytterligare 150 milj. kr. till 900 milj. kr. Till följd av den begränsade åtgången av bidragsmedel och den föreliggande reservationen under anslaget Lokaliseringsbidrag kan ramen för bidrag minskas med 50 milj. kr. till 200 milj. kr. Mina förslag innebär alltså att totalramen för lokaliseringsstödet vidgas från tidigare bestämda 1 miljard kr. till 1,1 miljard kr.

För nästa budgetår bör anslaget Lokaliseringsslån tas upp med oförändrat belopp eller med 200 milj. kr. Vidare förordar jag att Kungl. Maj:t begär riksdagens bemyndigande att också för nästa budgetår bevilja lokaliseringsslån med högre belopp än som anvisats under anslaget. Under anslaget Lokaliseringsbidrag förordar jag oförändrad medelsanvisning 10 milj. kr. I fråga om lokaliseringsslån gör jag hemställan i det följande vid anmälan av anslag på kapitalbudgeten. Här hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) godkänna de ändrade grunder för lokaliseringsstöd som jag har förordat i det föregående,
- b) till *Lokaliseringsbidrag* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.

C 2. Särskilda stödåtgärder i glesbygder

1968/69 Anslag	5 000 000
1969/70 Förslag	5 000 000

Från anslaget, som har anvisats första gången på riksstaten för innevarande budgetår, betalas kostnader för försöksvis anordnad verksamhet med hemarbete i glesbygder.

Som framgått av vad jag har anfört i det föregående i samband med redovisning av länsplanering 1967 måste regionalpolitiken omfatta åtgärder både för att målmedvetet stimulera den ekonomiska tillväxten i utvecklingsbara regioner och orter och för att trygga acceptabla levnadsförhållanden för befolkningen i områden, där en vikande utveckling är ofrånkomlig. Åtgärder i sistnämnda syfte måste vara differentierade och griper därför helt naturligt över flera delområden av samhällspolitiken. Även om socialpolitiska och trafikpolitiska åtgärder med all sannolikhet måste spela en dominerande roll i glesbygdssstödet är det viktigt att även sysselsättningsfrågorna ägnas uppmärksamhet. Lösningen av sysselsättningsfrågan för dem som bor kvar i glesbygdssområden med pågående uttunning av befolkningen är en förutsättning för att utvecklingen i dessa områden skall kunna fortgå i balanserade former och med bevarande av rimliga levnadsvillkor för de kvarboende. Som jag förut har nämnt är det avsikten att arbetet med den regionala utvecklingsplaneringen i länen skall fortsätta med fördjupning och vidareutveckling av länsplanering 1967. Härvid kommer även möjligheterna att påverka utvecklingen i glesbygderna att uppmärksammas särskilt.

Syftet med det anslag på 5 milj. kr. som har anvisats för innevarande budgetår är som förut antytts att stimulera till nya sysselsättningsmöjligheter i glesbygden i form av hemarbete. Kommerskollegium, som centralt handhar verksamheten, har tillsatt en central samrådsgrupp med representanter för olika berörda myndigheter. På det regionala planet har liknande kontaktgrupper tillskapats. Företagareföreningar och länsarbetsnämnder har, i syfte att få fram lämpliga objekt, genomfört en ingående kartläggning inom resp. län. Därvid har framkommit att det finns positivt intresse hos företaget inom olika branscher att lägga ut viss legotillverkning. Intresset hos glesbygdsbefolkningen att få möjlighet till hemarbete har visat sig vara mycket stort. Inom flertalet av de berörda skogslänen har ett eller två objekt påbörjats. För att få fram ytterligare objekt avser kommerskollegium efter överläggningar med olika branschorganisationer att söka engagera företag i andra delar av landet. Det har också visat sig angeläget att möjligheterna till ökad avsättning för hemslöjdsprodukter närmare undersöks.

Bland åtgärder i övrigt som har vidtagits särskilt med sikte på att förbättra glesbygdsbefolkningens förhållande vill jag peka på att två konsulenttjänster för glesbygdsfrågor har inrättats hos socialstyrelsen. Glesbygdskonsulenterna har företagit ett stort antal besök i glesbygdskommuner. Denna kontaktverksamhet fyller ett starkt behov och bör fortsätta.

Inom ramen för den försöksverksamhet, som har påbörjats i syfte att finna lösningar på de speciella glesbygdsp Problemen inom åldrings- och handikappvården och till vilken 5 milj. kr. har anvisats under femte huvudtiteln för innevarande budgetår, har en rad olika projekt kommit fram. Bland dem som har påbörjats kan nämnas en kurs för arbetsledare för

social hemhjälp, kommunalt ordnad distribution av färdiglagad mat till åldringar, uppsökande verksamhet, tillkomsten av en allmän servicebuss avsedd att förmedla vissa hjälptjänster i hemmen, främst till sjuka, pensionärer och handikappade, samt organiserandet av snöröjningspatruller m. m.

Arbetet med den i prop. 1968: 1 (bil. 13 s. 114) nämnda transportförsörjningsplanen för en glesbygdskommun har slutförts inom kommunikationsdepartementet (SOU 1968: 33). Av planen framgår bl. a. hur matartrafik till och från befintliga linjenät kan organiseras. Utgångspunkten har varit att varje ålderspensionär och förtidspensionär skall kunna erhålla två reguljära förbindelser per vecka till närmaste livsmedelsbutik eller centralort. Förbindelserna förutses kunna upprätthållas genom befintliga skolskjutsar, postverkets entreprenörer, särskilda turer med taxibil etc. Inom handelsdepartementet har en särskild arbetsgrupp granskat de nuvarande förhållandena i fråga om varuförsörjningen i glesbygden och övervägt vilka åtgärder som kan vidtas för att minska svårigheterna på detta område. Gruppen har som en första uppgift kartlagt och inventerat problemen i vissa begränsade områden av glesbygdskaraktär. På grundval härav har gruppen också övervägt tänkbara lösningar. Sedan arbetet nyligen slutförts övervägs f. n. inom handelsdepartementet omfattningen och inriktningen av det fortsatta utredningsarbetet.

Arbetsgruppen för glesbygdsfrågor avser att under år 1969 utge en skrift om glesbygdsproblematiken, vari redogörs för utvecklingstendenserna och de problem som därvid uppkommer. Huvudsyftet med skriften är att upplysa om de åtgärder som vidtas för att lösa problemen och om vad kommuner, frivilliga organisationer m. fl. kan göra på eget initiativ för att mildra svårigheterna ute i bygderna.

Anslag till stödåtgärder i glesbygder är som framgår av vad jag nyss har anfört uppförda under flera olika huvudtitlar. För den fortsatta försöksverksamheten med hemarbete i glesbygder och för andra särskilda åtgärder som kan aktualiseras för att förbättra levnadsförhållandena för befolkningen i glesbygdsområden beräknar jag under förevarande anslag oförändrat medelsbehov, 5 milj. kr., för nästa budgetår.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Särskilda stödåtgärder i glesbygder* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.

C 3. Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader

1967/68 Utgift	.....	2 040 000	Reservation	722 227
1968/69 Anslag	.....	5 000 000		
1969/70 Förslag	.....	5 800 000		

Från anslaget bestrids utgifter för statsbidrag till administrationskostnader för företagareföreningarna, Företagareföreningarnas förbund och vissa andra centrala sammanslutningar inom hantverk och småindustri. Bestämmelser rörande föreningarnas kreditstödande verksamhet återfinns i kungörelsen den 3 juni 1960 (nr 372) om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri (omtryckt 1968: 354).

Genom beslut av 1968 års riksdag (prop. 61, SU 102, rskr 254) uppdrogs nya riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet. Omläggningen innebär i huvudsak följande. De ränteinkomster, som föreningarna tidigare haft på sin utlåning av medel ur statens hantverks- och industri-lån, har bortfallit fr. o. m. den 1 juli 1968. För lån ur fonden erlägger föreningarna en ränta som med 1/2 % för täckning av förluster på lånerörelsen understiger deras utlåningsränta. I samband med räntebortfallet för föreningarna har det statliga administrationsbidraget höjts. Höjningen syftar även till att möjliggöra för föreningarna att i vidgad omfattning medverka vid bevakning på lokalt plan i lokaliseringsstödärenden. I fråga om rådgivningsverksamheten skall föreningarna såsom tidigare kostnadsfritt bistå företagen med allmän rådgivning. Den speciella rådgivningen, vilken kan jämföras med den verksamhet de enskilda konsultföretagen bedriver, förutsätts vara självfinansierad. Organisatoriskt skall föreningarna som hittills vara ekonomiska föreningar. Staten och landstingskommunen skall tillsammans ha majoritet i styrelsen.

Kommerskollegium

Företagareföreningarna har beräknat administrationskostnaderna under budgetåret 1969/70 till drygt 14 milj. kr., varav löner till tjänstemän och pensionsavgifter 9,8 milj. kr. samt omkostnader 4,2 milj. kr. Utgiftsökningen i förhållande till budgetåret 1967/68 uppskattas till närmare 3,7 milj. kr. Intäkterna under budgetåret 1969/70, statsbidraget oräknat, beräknar föreningarna till 7,4 milj. kr., varav landstingsbidrag 4,4 milj. kr. och övriga intäkter 3 milj. kr. Erforderliga bidrag från staten skulle sålunda enligt dessa beräkningar utgöra ca 6,7 milj. kr.

Kollegium anser den beräknade ökningen av lönekostnaderna från 7,3 milj. kr. budgetåret 1967/68 till inemot 9,9 milj. kr. för budgetåret 1969/70 alltför stor och anför att beloppet bör kunna nedbringas med ca 600 000 kr. Vidare anser kollegium att företagareföreningarnas inkomster i form av konsultationsarvoden bör uppräknas med ca 400 000 kr.

Det för innevarande budgetår beviljade anslaget till administrationsbidrag torde enligt kollegium komma att helt förbrukas. Erforderliga anslagsmedel under budgetåret 1969/70 utgör sålunda enligt kollegiets beräkning ca 5,7 milj. kr. Härtill kommer bidrag på ca 100 000 kr. till Sveriges hantverks- och industriorganisation, Svensk industriförening, Företagareföreningarnas förbund samt Svenska turishotellens riksförbund.

Kollegium hemställer att för budgetåret 1969/70 anvisas 5,8 milj. kr., varav 5,7 milj. kr. till täckande av administrationskostnader och 100 000 kr. till Norrbottens företagareförening som stöd åt företagsamheten i Tornedalen.

Yttrande

Företagareföreningarnas förbund anser att föreningarna räknat behovet av statsbidrag i underkant och hemställer att anslaget för budgetåret 1969/70 tas upp med 10,5 milj. kr.

Departementschefen

Förevarande anslag har för innevarande budgetår höjts från 1,6 till 5 milj. kr. Ökningen föranleddes av de ändrade riktlinjer för företagareföreningarnas verksamhet som antogs av 1968 års riksdag. Dessa innebar bl. a. att föreningarnas tidigare ränteintäkter från utlåningen av medel ur statens hantverks- och industrilånefond föll bort och att ökade arbetsuppgifter lades på föreningarna, bl. a. viss medverkan vid utredningar i samband med statligt lokaliseringstöd och bevakning av meddelade lokaliseringsslån. Med hänsyn till behovet att förstärka vissa föreningars resurser för sistnämnda uppgifter och på grund av allmänna kostnadsökningar anser jag mig kunna godta kommerskollegiets beräkning av medelsbehovet under anslaget för nästa budgetår. Enligt min mening bör dock en fortsatt utvidgning av föreningarnas administration inte automatiskt medföra höjningar av statsbidraget. Jag vill i detta sammanhang peka på att föreningarna får bidrag också från landstingen och har intäkter av konsultverksamhet till finansiering av sin verksamhet. Av anslaget för nästa budgetår bör liksom tidigare 100 000 kr. beräknas för bidrag till Norrbottens företagareförening som stöd åt företagsamheten i Tornedalen och samma belopp beräknas för stöd till vissa organisationer.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 5 800 000 kr.

C 4. Täckande av förluster i anledning av statligt stöd till hantverks- och industriföretag m. fl.

1967/68	Utgift	7 425 468 ¹
1968/69	Anslag	5 500 000
1969/70	Förslag	7 000 000

¹ Anslaget Täckande av förluster i anledning av statlig garanti för lån till hantverks- och industriföretag m. m.

Statens förluster i samband med infriandet av garantier för lån till hantverks- och industriföretag och för lån till turisthotellnäringen täcks från förevarande anslag. För förluster i företagareföreningarnas långivning från statens hantverks- och industrilånefond skall föreningarna fr. o. m. innevarande budgetår i första hand svara med egna förlusttäckningsfonder. Kungl. Maj:t kan emellertid efter särskild prövning medge förening bidrag från detta anslag för att täcka förluster.

Kommerskollegium

Från garantigivningens tillkomst den 1 juli 1954 t. o. m. den 30 juni 1968 har bemyndiganden meddelats företagareföreningarna att teckna garanti för lån på tillhoppa 443 milj. kr. samt riksbankens avdelningskontor att teckna garanti för lån till turisthotell på tillhoppa 15,5 milj. kr. Statens förluster i samband med nämnda garantiåtaganden har uppgått till ca 28 milj. kr. Under budgetåren 1964/65—1967/68 infriades garantier med 3 690 000, 3 600 000, 9 350 000 resp. 10 550 000 kr.

Kollegiet erinrar om att jämlikt 19 § kungörelsen den 3 juni 1960 (nr 372) om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri (omtryckt 1968: 354) långgivare skall till statsverket betala in $\frac{1}{2}$ % årlig ränta på industrigarantilåns utestående kapitalbelopp till täckning av förluster i anledning av infriade garantier. Denna ränteinkomst för statsverket torde för budgetåret 1969/70 överstiga 1 milj. kr.

Med hänsyn till den stora ökningen av infriade garantier under senare år hemställer kollegium att anslaget förs upp med 7 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Departementschefen

Fr. o. m. innevarande budgetår täcks från förevarande anslag dels statens förluster i samband med infriande av garantier för lån till hantverk och industri m. m., dels efter särskild prövning förluster som företagareföreningar gör på lån från statens hantverks- och industrilånefond. Som kommerskollegiet har framhållit har framställningarna om infriande av garantier visat tendens att öka under senare år. Jag vill i likhet med kommerskollegiet betona att staten även tillförs inkomster genom garantigivningen.

Mot kollegiets beräkning av medelsbehovet under anslaget för nästa budgetår har jag ingen erinran. Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till Täckande av förluster i anledning av statligt stöd till hantverks- och industriföretag m. fl. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 7 000 000 kr.

D. Bostadsbyggande m. m.

D 1. Bostadsstyrelsen

1967/68 Utgift		6 689 594 ¹
1968/69 Anslag		7 961 000 ¹
1969/70 Förslag		10 989 000

¹ Anslagen Bostadsstyrelsen: Avlöningar och Bostadsstyrelsen: Omkostnader.

Bostadsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet med uppgift att främja bostadsförsörjningen. Den är också chefsmyndighet för länsbostadsnämnderna.

I styrelsens uppgifter ingår främst att handha den statliga låne- och bidragsverksamheten för att främja bostadsförsörjningen.

Bostadsstyrelsen leds av en styrelse. Chef för bostadsstyrelsen är en generaldirektör. Inom verket finns fem byråer. Dessa är kanslibyrån, låne- och bidragsbyrån, planeringsbyrån, tekniska byrån och värderingsbyrån.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Bostads- styrelsen	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal.....	80	+4	+2
Övrig personal.....	79	—4	—5
	159	—	—3
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän.....	5 636 000	+ 568 000	+ 433 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation.....	—	+1 348 000	+1 399 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70.....		+ 79 000	+ 3 000
Arvoden och särskilda ersättningar.....	73 000	—	—
Ersättningar till experter och sakkunniga.....	725 000	+ 20 000	— 95 000
Sjukvård m. m.	20 000	+ 5 000	+ 5 000
Resersättningar.....	130 000	+ 10 000	+ 10 000
Därav utrikes tjänsteresor.....	10 000	—	—
<i>Expenser</i>			
a) Beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler.....	—	+ 800 000	+ 800 000
b) Beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70.....		—	—
c) Bränsle, lyse, vatten.....	15 000	—	—
d) Övriga expenser för eget behov.....	682 000	+ 80 000	+ 18 000
e) Expenser för annat än eget behov.....	150 000	+ 30 000	+ 30 000
Publikationstryck.....	140 000	+ 75 000	+ 75 000
Hyra för hålkortsmaskiner m. m.	500 000	+ 350 000	+ 350 000
Summa utgifter	8 071 000	+3 365 000	+3 028 000
Särskilda uppbördsmedel.....	110 000	—	—
Nettoutgift	7 961 000	+3 365 000	+3 028 000

Bostadsstyrelsen

1. Löne- och prisomräkning m. m. 2 757 000 kr., varav för lönekostnads-pålägg och lokalhyror 2 148 000 kr.

2. Inom kanslibyrån har inrättats en särskild rationaliseringssektion fr. o. m. den 1 juli 1968. Denna sektion behöver förstärkas med en driftsledare och en programmerare. I gengäld kan tre maskinoperatörstjänster dras in (+ 32 000 kr.).

3. Enligt beslut av riksdagen (prop. 1968:42, SU 101, rskr 253; SFS 1968:425) har de tidigare familjebostadsbidragen ersatts av statliga bostadstillägg fr. o. m. den 1 januari 1969. Som komplement till dessa har samtidigt införts kommunala bostadstillägg till vilka utgår statsbidrag. För de arbetsuppgifter som de nya bostadstilläggen medför behövs inom låne- och bidragsbyrån ytterligare en byråsekreterare i högst Ae 24. Samtidigt kan en biträdestjänst dras in (+ 27 000 kr.).

4. För övriga uppgifter inom styrelsen behövs förstärkning med en aktuarie och ett biträde inom planeringsbyrån samt en arkitekt inom tekniska byrån. I gengäld kan tjänster för en byråingenjör och ett biträde inom sistnämnda byrå dras in (+ 93 000 kr.).

5. Särskilda tjänster bör inrättas för dels en byrådirektör som medverkar i utrednings- och planeringsverksamheten rörande bostadsförsörjning och kommunala bostadsbyggnadsprogram, dels en byrådirektör, en arkitekt och en byråingenjör som handlägger ärenden rörande förhandsbesked om bostadslån. Dessa personer är redan anställda i styrelsen och avlönas genom arvode (+ 76 000 kr.).

6. Medlen till experter och sakkunniga bör räknas upp dels för vissa fastighetsekonomiska utredningar m. m. inom värderingsbyråns område, dels på grund av behovet att anlita expertis i samband med mönsterplansverksamheten och dels för utvecklingsarbete inom tekniska byråns område (+ 215 000 kr.).

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 10 989 000 kr. Jag har därvid beräknat medel för bl. a. ytterligare en programmerare (2), en amanuens (3) och en arkitekt (4). Vidare har jag räknat med att personalen kan minskas med fem biträden (2, 3, 4) och en byråingenjör (4). Beräkningen av anslagsposten Ersättningar till experter och sakkunniga innefattar dels en överföring av medel till avlöningsposten (5), dels en ökning med 100 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bostadsstyrelsen* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 10 989 000 kr.

D 2. Länsbostadsnämnderna

1967/68 Utgift	13 899 570 ¹
1968/69 Anslag	14 499 000 ¹
1969/70 Förslag	19 996 000

¹ Anslagen Länsbostadsnämnderna: Avlöningar och Länsbostadsnämnderna: Omkostnader.

I varje län finns en länsbostadsnämnd. Nämnden är länsmyndighet för den statliga verksamheten för att främja bostadsförsörjningen. Den fattar beslut om lån och bidrag m. m. samt förvaltar utestående lån.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Bostads- styrelsen	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal.....	160	—	—
Övrig personal.....	241	+29	+20
	401	+29	+20
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän.....	12 147 000	+1 299 000	+1 068 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation.....	—	+2 934 000	+2 934 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70.....		+ 159 000	+ 105 000
Arvoden och särskilda ersättningar.....	187 000	—	—
Ersättningar till experter och sakkunniga.....	485 000	—	—
Sjukvård m. m.	30 000	+ 5 000	+ 5 000
Resersättningar.....	555 000	+ 45 000	+ 45 000
<i>Expenser</i>			
a) Beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler.....	—	+1 270 000	+1 270 000
b) Beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70.....		—	—
c) Bränsle, lyse, vatten.....	30 000	—	—
d) Övriga expenser.....	1 065 000	+ 115 000	+ 70 000
	14 499 000	+5 827 000	+5 497 000

Bostadsstyrelsen

1. Löne- och prisomräkning m. m. 4 914 000 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 4 204 000 kr.

2. För arbetet med de nya bostadstilläggen och på grund av långivningens ökade omfattning behövs förstärkning av länsbostadsnämndernas personal med fem kanslister och 24 biträden (+ 848 000 kr.).

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 19 996 000 kr. Jag har därvid beräknat medel för bl. a. ytterligare 20 biträden (2).

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till **Länsbostadsnämnderna** för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 19 996 000 kr.

D 3. Statens hyresråd

1967/68 Utgift	948 721 ¹
1968/69 Anslag	1 210 000 ¹
1969/70 Förslag	1 613 000

¹ Anslagen Statens hyresråd: Avlöningar och Statens hyresråd: Omkostnader.

Statens hyresråd är central myndighet för handläggning av mål och ärenden på hyresregleringens område. Hyresrådet har också hand om vissa centrala administrativa uppgifter för den nya statliga hyresnämndsorganisationen.

Hos hyresrådet finns ett fast kansli och arvodesavlönade extra föredragande.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Hyresrådet	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal.....	13	—	—
Övrig personal.....	17	—	—
	30	—	—
<i>Anslag</i>			
Arvoden åt ordförande och ledamöter samt suppleanter för dem.....	150 000	—	—
Ersättningar till kanslipersonal m. m.	960 000	— 50 000	— 50 000
Löneomräkning.....		+162 000	+162 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation	—	+258 000	+258 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70		— 12 000	— 12 000
Sjukvård m. m.	6 000	—	—
Reseersättningar.....	1 000	—	—
Expenser			
a) Beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 45 000	+ 45 000
b) Beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70.....		—	—
c) Bränsle, lyse, vatten	3 000	—	—
d) Övriga expenser	91 000	—	—
Summa utgifter	1 211 000	+403 000	+403 000
Särskilda uppbördsmedel.....	1 000	—	—
Nettoutgift	1 210 000	+403 000	+403 000

Hyresrådet

1. Löne- och prisomräkning m. m. 453 000 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 291 000 kr.

2. Enligt beslut av riksdagen (prop. 1968:91, 3LU 50, rskr. 286; SFS 1968: 344 och 346) har ny hyreslagstiftning trätt i kraft den 1 januari 1969. Detta har medfört vissa nya arbetsuppgifter för rådet, som på grund härav fått medgivande till viss personalförstärkning för innevarande budgetår. Kostnaden härför beräknas kunna rymmas inom nuvarande anslag. Den nya lagstiftningen innebär vidare att rådet inte längre skall handlägga mål

om besittningsskydd för bostadslägenheter annat än övergångsvis i vissa fall. Dessa mål har i stor utsträckning handlagts av personer som inte är anställda vid rådets kansli utan som anlåtats mot arvode. Behovet att anlita sådana föredragande väntas upphöra eller i varje fall minska avsevärt (— 50 000 kr).

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens hyresråd* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 1 613 000 kr.

D 4. Statens nämnd för samlingslokaler

1967/68 Utgift	123 473
1968/69 Anslag	153 000
1969/70 Förslag	173 000

Statens nämnd för samlingslokaler handlägger frågor om statslån för anordnande av allmänna samlingslokaler och av studentkårlokaler samt om rekonstruktionsbidrag enligt i dessa ämnen meddelade bestämmelser (kungörelsen den 24 maj 1957, nr 367, om statslån för anordnande av allmänna samlingslokaler ändr. 1960:315, brevet den 20 maj 1960 om rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler samt kungörelsen den 23 april 1964, nr 398, om lån för anskaffning av studentkårlokaler).

Hos nämnden finns en sekreterare och ett fast kansli jämte arvodesavlönade föredragande.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Nämnden	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal.....	—	—	—
Övrig personal.....	2	—	—
	2	—	—
<i>Anslag</i>			
Avlöningar.....	98 000	+ 2 000	+ 2 000
Lönekostnadspålägg.....	—	+ 10 000	+ 10 000
Omkostnader.....	10 000	—	—
Lokalhyror.....	—	+ 8 000	+ 8 000
Bidrag till vissa riksorganisationer för allmänna samlingslokaler.....	45 000	—	—
	153 000	+ 20 000	+ 20 000

Statens nämnd för samlingslokaler

Löne- och prisomräkning 20 000 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 18 000 kr.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens nämnd för samlingslokaler* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 173 000 kr.

D 5. Räntebidrag

1967/68 Utgift	333 947 393
1968/69 Anslag	150 000 000
1969/70 Förslag	5 000 000

Från anslaget bestrids utgifter för räntebidrag enligt räntebidragskungörelsen den 5 oktober 1962 (nr 541; kungörelsen upphävd 1967:553). Dessa bestämmelser innebär att räntebidrag utgår för att täcka den del av räntekostnaderna för primär- och sekundärlån som hänför sig till ränta över en bestämd räntesats (basränta). Räntebidrag utgår för bostadshus som uppförts med stöd av statliga lån och, enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser, även för vissa bostadshus som finansieras utan statliga lån.

Bostadsstyrelsen

Styrelsen föreslår att anslaget minskas med 145 milj. kr. till 5 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Enligt beslut av riksdagen (prop. 1967: 100, SU 100, rskr 265; SFS 1967: 553) skall räntebidrag utgå för täckande av räntekostnader endast för tiden t. o. m. utgången av år 1967. Enligt utbetalningsreglerna skall de sista räntebidragen utbetalas under budgetåret 1968/69. Med hänsyn till ev. försenade utbetalningar bör dock anslaget stå kvar även under budgetåret 1969/70.

Departementschefen

Jag biträder bostadsstyrelsens förslag. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Räntebidrag* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 5 000 000 kr.

D 6. Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet

1967/68 Utgift	92 895 356
1968/69 Anslag	135 000 000
1969/70 Förslag	110 000 000

Från anslaget bestrids utgifter för förbättringslån i den mån de är ränteech amorteringsfria, invalidbostadsbidrag samt förvaltningsbidrag till förmedlare av bostadsegnahemslån. Anslaget, som är ett förslagsanslag, anvisas med det belopp som behövs för utbetalning av lån och bidrag.

Bestämmelserna om förbättringslån finns i kungörelsen den 5 oktober 1962 (nr 538) om förbättringslån (ändrad senast 1968:228). Lån, som utgår för förbättring och i vissa fall uppförande av bostad för åldringar, handikappade, samer eller zigenare, är helt eller delvis räntefritt och stående. Beloppet av sådan subvention får i allmänhet uppgå till högst 10 000 kr. Invalidbostadsbidrag utgår enligt bestämmelser i räntelånekungörelsen den 1 september 1967 (nr 553, ändrad 1968:229). Bidraget utgår för sådan inredning av bostadslägenhet och i vissa fall sådant extra lägenhetsutrymme som rörelsehindrad invalid behöver, dock i regel med högst 15 000 kr. för varje lägenhet.

För beslut om räntefria förbättringslån fastställer riksdagen årligen en medelsram för det löpande kalenderåret och en preliminär ram för det närmast följande. Riksdagen har medgett att sådana lån får beviljas med högst 125 milj. kr. under år 1968 och 100 milj. kr. under år 1969 (prop. 1968:1 bil. 13, SU 100, rskr 252).

Bostadsstyrelsen

Styrelsen föreslår att anslaget minskas med 5 milj. kr. till 130 milj. kr. för budgetåret 1969/70. Styrelsen hemställer vidare att den för år 1969 preliminärt bestämda ramen 100 milj. kr. fastställs slutligt samt att ramen för år 1970 bestäms preliminärt till likaledes 100 milj. kr.

Styrelsen föreslår slutligen dels att långivningen till bostäder för temporärt bruk, som är tidsbegränsad till en femårsperiod, får fortsätta efter periodens utgång den 30 juni 1969, dels att inkomstgränsen för erhållande av förbättringslån höjs från 6 000 kr. till 8 000 kr. Styrelsen anför i huvudsak följande.

Förbättringslån för s. k. *temporära bostäder* utgår enligt beslut av 1964 års riksdag (prop. 1964:85, SU 106, rskr 245). Beslutet innebar att förbättringslån skulle kunna beviljas kommun för uppförande av välutrustade monteringsfärdiga bostäder för åldringar. Sådana bostäder av temporär typ skulle inte komma i fråga i bygder, där det förelåg ett långsiktigt behov av åldringsbostäder. Däremot ansågs de temporära bostäderna kunna erbjuda en godtagbar lösning i avflyttningskommuner, där det inte fanns anledning att räkna med ett för längre tid bestående bostadsbehov, och i kommuner, där antalet åldringar i framtiden kommer att minska. Det särskilda stödet för uppförande av temporära bostäder skulle gälla under fem år, dvs. intill utgången av budgetåret 1968/69.

Enligt bostadsstyrelsens anvisningar kan lån till temporära åldringsbostäder komma i fråga i vidsträckta glesbygdsområden med stora struktu-

rella förändringar inom näringsliv och bebyggelse, där bostadsbehovet för åldringar bedöms som kortvarigt i jämförelse med byggnaders livslängd. Till sådana områden räknas främst Norrlands inland, västra Svealand och nordvästra Götaland med undantag av kommuner med expanderande tätorter. I övrigt bör lån för sådana bostäder beviljas endast om de uppförs i kommuner, där befolkningsuttunningen väntas fortsätta och åldringarnas bostadsförsörjning vållar liknande svårigheter som för kommunerna i de nämnda områdena. Inom glesbygdskommuner, där befolkningsutveckling och sysselsättning påverkas av expansionen i närliggande industri- och handelscentra, bör temporära åldringsbostäder endast undantagsvis uppföras med stöd av förbättringslån.

Länsbostadsnämnderna har under tiden den 1 juli 1964 — den 31 december 1967 beviljat lån för 1 671 temporära åldringsbostäder, varav 828 i norrlandskommuner. Detta stöd till kommunerna har gjort det möjligt att snabbt lösa mycket svåra bostadsproblem. Det har använts främst när temporära åldringsbostäder ansetts vara en lämpligare lösning än upprustning av undermåliga bostäder med stora avstånd till orter med vård- och servicemöjligheter. Bostadsstyrelsen har genom enkäter hos berörda länsbostadsnämnder konstaterat att denna form av förbättringslån fortfarande behövs och att ett upphörande skulle komma synnerligen olägligt nu när stora förändringar pågår i de större sammanhängande glesbygdsområdena, framförallt i Norrlands inland. Styrelsen föreslår att bestämmelserna om denna långivning skall få fortsatt giltighet.

Nuvarande *inkomstgräns* för att få förbättringslån innebär att lån kan beviljas den som har högst 6 000 kr. i beskattningsbar inkomst. Detta inkomststreck infördes den 1 juli 1959 och bör nu omprövas med beaktande av inkomst- och levnadskostnadsutvecklingen från denna tidpunkt och de förändringar i skattereglerna som påverkar skillnaden mellan bruttoinkomst och beskattningsbar inkomst. Omprövningen bör grundas på samma princip som vid vissa tillfällen har tillämpats i samband med omprövningen av familjebostadsbidragens inkomststreck. Enligt denna princip bör inkomststrecken uttryckta i bruttoinkomst höjas i samma grad som den allmänna levnadskostnadsnivån. Detta innebär att realinkomsthöjningar leder till en minskning av den andel inkomsttagare som kan få bidrag respektive lån.

Vid omprövningen av familjebostadsbidragen år 1959 (prop. 1959:1 bil. 7, s. 181) redovisades ett förslag från bostadsstyrelsen, varav framgår att en beskattningsbar inkomst på 6 000 kr. kunde beräknas motsvara en bruttoinkomst på ca 11 900 kr. år 1959. Från juli 1959 till slutet av år 1968 kan konsumentprisindex beräknas ha stigit från 152 till 219, dvs. med 44 %. Därvid har i anslutning till Reviderad nationalbudget för år 1968 antagits att priserna ökat med 2,2 % under år 1968. Med hänsyn till en fortsatt sannolik prisstegring under år 1969 antas prisstegringen från mitten av år

1959 till mitten av år 1969, då inkomststrecket tidigast kan höjas, uppgå till 45 %. Enligt den förordade principen för höjning av inkomststrecket bör sålunda 1959 års inkomststreck uttryckt i en bruttoinkomst på 11 900 kr. uppräknas med 45 % till 17 300 kr. Enligt beräkningar som gjorts av familjepolitiska kommittén (Barnbidrag och familjetillägg, SOU 1967: 52, s. 44) kan en bruttoinkomst på 17 300 kr. beräknas motsvara en beskattningsbar inkomst på 7 300 kr.

När det gäller höjning av inkomststrecket för beviljande av förbättringslån bör emellertid beaktas att de berörda hushållen i betydande utsträckning består av ensamstående åldringar med nedsatta kroppskrafter och begränsad rörlighet. Dessa människor är i helt annan utsträckning än yngre utsatta för sjukdomar som kan försvaga deras ekonomi. Med hänsyn härtill bör inkomststrecket sättas något högre än som kan anses motiverat vid tillämpning av nyss angivna beräkningsprincip. En höjning till 8 000 kr. bör övervägas i första hand. För en ensamstående folkpensionär skulle detta motsvara en verklig inkomst på omkring 13 000 kr. En sådan höjning får betydelse för dels nytillkommande folkpensionärer inom de lägre inkomstskikten, vilka utöver folkpension har ATP eller tjänstepension med relativt låga belopp, dels inkomsttagare vilka ännu inte fått folkpension och som arbetar inom utpräglade låglöneyrken. Styrelsen föreslår att inkomststrecket höjs till 8 000 kr. den 1 juli 1969.

Lån- och bidragsgivningens omfattning belyses av följande uppgifter. Under tiden den 1 juli 1964—den 31 december 1967 har förbättringslån beviljats för upprustning av sammanlagt ca 53 000 lägenheter, varav minst 45 000 lägenheter för åldringar eller handikappade.

Under budgetåret 1967/68 minskade förbättringslångivningen. Sålunda inkom 11 363 ansökningar mot 14 343 under budgetåret 1966/67, en minskning med 21 %. Lika stor var minskningen från budgetåret 1965/66 till budgetåret 1966/67. Under budgetåret 1967/68 meddelades 11 272 beslut om lån mot 13 720 under närmast föregående budgetår. Vid utgången av budgetåret 1967/68 fanns 3 204 ännu ej slutbehandlade ansökningar mot 4 267 vid utgången av budgetåret 1966/67. Förbättringslån har under budgetåret 1967/68 beviljats med 135,5 milj. kr., varav 88,3 milj. kr. utgjorde räntefria lån eller lånedelar. Under samma budgetår uppgick det genomsnittliga lånebeloppet per lägenhet till 10 226 kr. att jämföra med 8 580 kr. under närmast föregående budgetår, vilket innebär en ökning med 20 %. Det räntefria beloppet per lägenhet har under samma period ökat med 8 % eller från 6 239 kr. till 6 759 kr.

Under budgetåret 1967/68 beviljades invalidbostadsbidrag till 1 336 lägenheter med ett sammanlagt belopp av 10 950 568 kr. Detta innebär en fortsatt ökning. Närmast föregående budgetår beviljades sålunda bidrag till 965 lägenheter till ett sammanlagt belopp av 7 286 052 kr.

Utbetalningen av lån beräknas till ca 115 milj. kr. under budgetåret 1969/

70 under förutsättning att långivningen under åren 1969 och 1970 får den omfattning styrelsen föreslår. Besluten om lån under ett budgetår resulterar under samma budgetår i utbetalning i huvudsak endast i form av förskott, uppskattningsvis i en omfattning motsvarande hälften av det beviljade beloppet. Återstoden kan till större delen beräknas bli utbetalad under följande budgetår.

Den beräknade utbetalningen av invalidbostadsbidrag uppgår enligt länsbostadsnämndernas beräkningar till ca 13 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Departementschefen

Vid 1964 års riksdag beslöts vissa åtgärder för att skapa bättre bostadsförhållanden åt åldringar. En av dessa åtgärder avsåg statligt stöd i form av förbättringslån till anordnande av temporära bostäder. Samtidigt bestämdes att detta stöd skulle gälla endast under en period av fem år. Motiveringen för tidsbegränsningen var att en snabb upprustning av åldringarnas bostäder ansågs angelägen och att åtgärder av mera kortsiktig karaktär inte skulle få en negativ effekt på de långsiktigare strävandena att ge åldringarna en god bostadsförsörjning. Femårsperioden går ut den 1 juli 1969. Som bostadsstyrelsen framhåller finns emellertid fortfarande behov av att anordna temporära bostäder bl. a. på grund av de stora förändringar inom näringsliv och bebyggelse som alltjämt pågår i de större sammanhängande glesbygdsområdena, framför allt i Norrlands inland. Jag förordar därför att bestämmelserna om förbättringslån för bostäder för temporärt bruk får gälla även efter utgången av innevarande budgetår och tills vidare. Liksom hittills bör det vara en allmän riktlinje för verksamheten att lån utgår endast för att tillgodose ett temporärt behov av åldringsbostäder av sådan art att bostadsfrågan inte bör lösas genom uppförande av permanenta bostäder.

Den inkomstgräns som gäller för erhållande av förbättringslån fastställdes den 1 juli 1959 till 6 000 kr. i beskattningsbar inkomst. Jag delar styrelsens uppfattning att tiden nu är inne att ompröva inkomstgränsen. Styrelsen har föreslagit en höjning till 8 000 kr. Förslaget grundas bl. a. på en beräkning som visar att stegringen i konsumentprisindex motsvarar en höjning av inkomststrecket till 7 300 kr. Enligt min mening bör vid bedömningen av denna fråga hänsyn tas till de regler som numera gäller om särskilda skatteavdrag för bl. a. folkpensionärer. På grund härav anser jag att inkomststrecket bör höjas till 7 000 kr. Jag förordar att denna höjning skall tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1969.

Vidare får jag i detta sammanhang ta upp frågan om viss ändring av bestämmelserna om invalidbostadsbidrag. De blindas förening har anhållit om sådan ändring av dessa bestämmelser att bidrag kan utgå även till synskadade. Framställningen har tillstyrkts av bostadsstyrelsen, statens handikappråd och De handikappades riksförbund. Det gäller här mindre utrustningsdetaljer, t. ex. i lägenhetens kök, som skulle vara till stor nytta

för en synskadad person. I sin nuvarande lydelse avser bestämmelserna endast rörelsehindrade. Jag finner det angeläget att de synskadades bostäder förses med sådana anordningar som kan göra dessa bostäder bättre anpassade till de föreliggande särskilda behoven. Jag förordar därför att invalidbostadsbidrag skall kunna utgå för detta ändamål. Bidrag torde i huvudsak komma i fråga för person som är blind eller som har endast ledsyn och inte kan läsa vanlig skrift. Ändringen av bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1969. Medelsbehovet för detta ändamål torde vara förhållandevis obetydligt och inte påverka anslagsberäkningarna.

I fråga om ramarna för långivningen biträder jag styrelsens förslag. Den för år 1969 preliminärt bestämda ramen 100 milj. kr. bör alltså fastställas slutligt. Det synes lämpligt att Kungl. Maj:t liksom förra året utverkar riksdagens bemyndigande att vidga ramen om det behövs av sysselsättningskäl. Vad beträffar ramen för år 1970 synes det ovisst om den under den senaste tiden konstaterade minskningen av efterfrågan på lån är av bestående art. I avvaktan på ytterligare erfarenheter bör ramen preliminärt bestämmas till samma belopp som för år 1969 eller 100 milj. kr.

Medelsbehovet för nästa budgetår, som delvis beror av den nyss nämnda minskningen, beräknar jag däremot till ett lägre belopp än styrelsen. Jag räknar med att ett belopp av 110 milj. kr. skall vara tillräckligt.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) godkänna de ändringar av bestämmelserna om förbättringslån och invalidbostadsbidrag som jag har förordat,
- b) medge att räntefria förbättringslån beviljas med högst 100 000 000 kr. under ettvar av åren 1969 och 1970,
- c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vid behov besluta om ökning av den under b upptagna ramen för långivningen under år 1969,
- d) till *Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 110 000 000 kr.

D 7. Byggnadsforskning

1967/68 Utgift	1 800 000
1968/69 Anslag	2 200 000
1969/70 Förslag	2 400 000

Forsknings- och rationaliseringsverksamheten inom byggandets område stöds finansiellt genom en särskild s. k. byggnadsforskningsavgift, beräknad på viss del av lönesumman inom byggnadsindustrin. Därjämte anvisas årligen ett obetecknat anslag under förestående rubrik. Avgifterna och anslaget tillförs fonden för byggnadsforskning.

Enligt beslut av riksdagen (prop. 1968: 9, 3LU 41, rskr 223; SFS 1968: 173) utgår byggnadsforskningsavgiften fr. o. m. den 1 januari 1969 med 0,60 % av avgiftsunderlaget mot 0,50 % tidigare.

Statens råd för byggnadsforskning

Rådet hemställer att anslaget förs upp med 2,4 milj. kr. för budgetåret 1969/70, vilket innebär en ökning med 200 000 kr. Denna ökning är en automatisk följd av den höjning av avgiften som trädde i kraft den 1 januari 1969.

Departementschefen

Jag biträder rådets förslag. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Byggnadsforskning* för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 2 400 000 kr.

D 8. Rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler

1967/68 Utgift	442 850	Reservation	399 257
1968/69 Anslag	400 000		
1969/70 Förslag	500 000		

Bidragsbestämmelserna finns i brev den 20 maj 1960. Dessa bestämmelser innebär i korthet att bidrag kan utgå till ägare av statligt belånade allmänna samlingslokaler, vilkas bevarande bedöms vara av betydelse för bygden, med belopp motsvarande högst 15 % av låneunderlaget.

Statens nämnd för samlingslokaler

Nämnden hemställer att anslaget ökas med 100 000 kr. till 500 000 kr. för budgetåret 1969/70.

Till rekonstruktionsbidrag har under budgetåren 1960/61—1967/68 anvisats tillhoppa 2 701 000 kr. Under samma tid har bidrag beviljats 56 lokal-företag med sammanlagt 2 699 000 kr. Hos nämnden ineligger en inte slutligt behandlad ansökning avseende 27 000 kr. Nämnden räknar med att den under innevarande och närmast följande budgetår kommer att behandla ärenden angående rekonstruktionsbidrag i minst samma omfattning som hittills. För detta antagande talar att enligt senast tillgängliga rapporter från länsstyrelserna (per den 31 december 1967) 64 lokal-företag inte kunnat erlägga till betalning förfallna annuiteter på beviljade statslån samt att beträffande åtskilliga av dessa företag genom riksorganisationerna för samlingslokaler utredning pågår angående möjligheterna till en sanering med anlitande av bl. a. rekonstruktionsbidrag.

Bidragen utgör enligt nämndens uppfattning en mycket värdefull kompletterande stödform, i synnerhet när det gäller att på olika platser med vikande befolkningsunderlag åt de kvarboende bevara befintliga allmänna samlingslokaler. Detta belyses i viss mån av att utav de 34 lokalföretag, som under budgetåren 1961/62—1964/65 i saneringssyfte beviljats rekonstruktionsbidrag, 29 därefter i behörig ordning kunnat erlægga annuiteterna på beviljade statslån.

Departementschefen

Med anledning av nämndens uppgifter om lokalföretag som råkat i ekonomiska svårigheter vill jag nämna att jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande vid slutet av förra året tillkallat en sakkunnig för att göra en översyn av statens stöd till sådana lokalföretag. Utredningsuppdraget omfattar även frågor rörande det statliga lånestödet till anordnande av samlingslokaler.

Mot nämndens beräkning av anslagsbehovet för budgetåret 1969/70 har jag ingen invändning. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr.

KAPITALBUDGETEN

IV. Statens utlåningsfonder

IV:1 Statens hantverks- och industrilånefond

1967/68 Utgift	.....	4 000 000	Reservation	17 500 000
1968/69 Anslag	.....	20 000 000		
1969/70 Förslag	.....	20 000 000		

Från anslaget överförs medel till statens hantverks- och industrilånefond för utlämnande genom företagareföreningarna av hantverks- och industrilån till småindustri- och hantverksföretag. Lånebestämmelserna återfinns i kungörelsen om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri. Kungörelsen innehåller också bestämmelser om statlig garanti för lån till industriföretag.

Fr. o. m. den 1 juli 1968 (prop. 1968: 61, SU 102, rskr 254) har företagareföreningarna fått vidgat bemyndigande att besluta om lån. Bl. a. höjdes lånegränsen i varje särskilt fall från tidigare 50 000 kr., i vissa fall 75 000 kr., till 150 000 kr.

Bestämmelser om statlig garanti för lån till turisthotell finns i brev den 30 juni 1965.

För innevarande budgetår har till fonden anvisats ett investeringsanslag av 20 milj. kr. Ramen för statsgaranti till hantverks- och industriföretag m. m. har fastställts till 80 milj. kr.

Kommerskollegium

Kollegiet hemställer, att lånefonden tillförs 12 milj. kr. för budgetåret 1969/70 och att ramen för statlig garanti fastställs till 80 milj. kr.

Kapitaltillgångarna i fonden utgjorde den 30 juni 1968 208 milj. kr. Till företagareföreningarna var ett belopp av 183,6 milj. kr. utlånat. I lån, ursprungligen lämnade ur fonder, vilka sammanförts med den tidigare fonden för lån till företagareföreningar m. fl. till nuvarande statens hantverks- och industrilånefond, utestod 2,3 milj. kr. Av Kungl. Maj:t anvisade men ej utbetalade lån uppgick till 17,8 milj. kr. Vid utgången av budgetåret 1967/68 fanns sålunda disponibelt för utlåning ur fonden ett belopp å (208 — 183,6 — 2,3 — 17,8) 4,3 milj. kr.

För budgetåret 1968/69 har anvisats 20 milj. kr. I amorteringar beräknas fonden komma att tillföras ca 1 milj. kr. För utlåning under budgetåret 1968/69 tillgängliga medel uppgår sålunda till ca 25,3 milj. kr.

Företagareföreningarna uppger, att de den 30 juni 1968 hade utestående lån på tillhoppa 157,5 milj. kr. samt beviljade men icke utbetalade lån på tillhoppa 16,9 milj. kr. Föreningarna redovisar inklusive beviljade hos statskontoret icke lyftade medel ett för utlåning disponibelt belopp av drygt 27 milj. kr. Under budgetåret 1968/69 uppskattar föreningarna inflytande amorteringar till 30,1 milj. kr. De för utlåning genom företagareföreningarna tillgängliga medlen utgör sålunda ca (25,3 + 27 + 30,1) 82,4 milj. kr. Detta belopp överstiger med 12,5 milj. kr. det av föreningarna för budgetåret beräknade utlåningsbehovet som angivits till 69,9 milj. kr.

För budgetåret 1969/70 har företagareföreningarna beräknat inflytande amorteringar till 35,3 milj. kr., utlåningen till 75,8 milj. kr. samt behovet av nya lånemedel ur fonden till 38,6 milj. kr. Enligt kollegiets uppfattning torde amorteringarna komma att öka med ca 8 milj. kr. Dessutom kommer fonden, som förut sagts, att tillföras ytterligare ca 1 milj. kr. i amorteringar. Då av disponibla medel för innevarande budgetår kan beräknas uppkomma en reservation på ca 5,3 milj. kr. samt ej utlånade medel hos företagareföreningarna beräknas till ca 12,5 milj. kr., skulle för utlåningsverksamheten behövas ett anslag av 12 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Summan av statligt kreditstöd i form av lånegarantier till hantverk och småindustri samt till turishotell, som beviljades under budgetåren 1963/64—1967/68 utgjorde resp. 40,1, 72,6, 42,7, 45,4 och 75,9 milj. kr. För innevarande budgetår har lånegarantiramen fastställts till 80 milj. kr. Enligt kollegiets bedömning bör ramen fastställas till samma belopp även för budgetåret 1969/70.

Yttrande

Företagareföreningarnas förbund uppskattar anslagsbehovet till 38 milj. kr. Garantiramen bör enligt förbundet fastställas till 80 milj. kr.

Departementschefen

Med hänsyn till det lånebehov som kan förutses förordar jag under statens hantverks- och industrilånefond för nästa budgetår oförändrad medelsanvisning, 20 milj. kr. Tillsammans med inflytande amorteringar ger detta belopp företagareföreningarna en utlåningskapacitet på inemot 60 milj. kr.

I likhet med kommerskollegium förordar jag vidare att ramen för statlig garanti bestäms till samma belopp som för innevarande budgetår eller 80 milj. kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) medge att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1969/70 beviljas intill ett belopp av 80 000 000 kr.,

b) till *Statens hantverks- och industrilånefond* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.

IV:2. Lånefonden för bostadsbyggande

Från fonden utbetalas bostadslån, räntebärande förbättringslån, tomt-rättslån till kommun samt räntelån. Fonden belastas också i mindre omfattning av utbetalningar av vissa andra lån som beviljats enligt äldre bestämmelser.

Gällande bestämmelser om *bostadslån* finns i bostadslånekungörelsen den 1 september 1967 (nr 552, ändrad 1968: 456). Enligt dessa bestämmelser utgår lån i huvudsak till ny- och ombyggnad av bostadshus. Det förutsätts att primär- och sekundärlån tas upp i öppna marknaden. Bostadslånets storlek bestäms så att det utgör en andel av ett i särskild ordning fastställt låneunderlag. Andelen är 30 % för kommun eller allmännyttigt företag, 25 % för bostadsrättsförening med kommunal insyn, 20 % i fråga om småhus som skall bebos av låntagaren och 15 % i övriga fall. Låneunderlaget bestäms i fråga om nybyggnad enligt en av Kungl. Maj:t fastställd metod som summan av beräknade kostnader för mark, exploatering av marken, grundläggning och byggande. Vid ombyggnad utgör med vissa begränsningar den godkända kostnaden för arbetet låneunderlag.

För bostadslån skall erläggas ränta efter en räntesats som fastställs av Kungl. Maj:t för ett kalenderår i sänder. Räntan är subventionsfri. Lånet förutsätts bli återbetalat inom 30 år. Vid ombyggnad kan kortare amorteringstid bestämmas. Betalning av ränta och amortering på bostadslånet skall i flertalet fall omfördelas i tiden enligt särskilda regler. Omfördelningen sker med hjälp av en av statsmakterna fastställd basannuitet och ett paritetstal som Kungl. Maj:t fastställer årligen.

Bestämmelserna om *räntelån* finns i räntelånekungörelsen den 1 september 1967 (nr 553, ändrad 1968: 229). Räntelån utgår dels för bostadshus som uppförts eller byggts om med stöd av statligt lån som beviljats enligt de bestämmelser som gällde före den 1 januari 1968, dock ej för hus som färdigställdes före år 1958, dels för bostadshus som uppförts utan statligt lån, om räntebidrag förut beviljats för huset. Räntelån avser viss del av räntekostnaderna för fastighetslånen. Storleken av räntelån bestäms av en viss räntesats (basränta) och ett paritetstal som fastställs årligen.

Ränta utgår efter samma procentsats som för bostadslån. Betalning av ränta och amortering skall ske i den mån paritetstalets ökning möjliggör det.

En redogörelse för bestämmelserna om *förbättringslån* har lämnats förut under anslaget Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet (p. D 6).

Tomträttslån till kommuner enligt tomträttslånekungörelsen den 10 december 1965 (nr 905, ändrad 1967: 555) utgår för vissa kommunala investeringar i mark som upplåtits med tomträtt och bebyggs med stöd av bostadslån.

För det statliga stöd till bostadsbyggandet som skall utgå från fonden — med undantag av tomträttslån — fastställer riksdagen årligen olika ramar. Under år 1968 fick sålunda lån till nybyggnad beviljas för högst 89 000 lägenheter och intill ett belopp av 1 890 milj. kr. och lån till ombyggnad samt räntebärande förbättringslån intill ett belopp av 170 milj. kr. Under vardera av åren 1969 och 1970 får lån till nybyggnad beviljas för högst 89 000 lägenheter. Lån till ombyggnad samt räntebärande förbättringslån får under år 1969 beviljas intill ett belopp av 170 milj. kr. Förhandsbesked om bostadslån för hus som skall byggas med tillämpning av industriella produktionsmetoder får meddelas för högst 10 000 lägenheter under vart och ett av åren 1969—1973.

Riksdagen har bemyndigat Kungl. Maj:t att under vissa förutsättningar besluta om utökning av de nyssnämnda ramarna. Med stöd av detta bemyndigande har Kungl. Maj:t genom beslut den 27 september 1968 förordnat dels att beslut om lån till nybyggnad under år 1968 får meddelas för ytterligare 500 lägenheter, dels att av de beslut om lån till nybyggnad, som får meddelas under år 1969, lånebeslut för högst 2 000 lägenheter får meddelas under år 1968 i stället för under år 1969.

Anslaget till fonden, vilket anvisas med det belopp som behövs för utbetalning av beviljade lån, har förts upp med 1 600 milj. kr. för budgetåret 1968/69.

Innan jag i det följande behandlar bostadsstyrelsens anslagsframställning beträffande lånefonden för nästa budgetår anhåller jag att här få redovisa två under år 1968 avlämnade betänkanden samt däröver avgivna remissyttranden.

Delegationen för bostadsfinansiering,¹ som inrättades den 30 september 1966 för att bereda och avge förslag avseende vissa spørsmål och ärenden som äger samband med bostadsbyggandets finansiering, avlämnade den 13 juni 1968 en promemoria, Bostadsbyggandets planering och kreditförsörjning (SOU 1968: 30). I promemorian redovisas överväganden i fråga

¹ Statssekreteraren Reidar Tilert, ordförande, bankdirektören Kurt Eklöf, byråchefen Magnus Elison, statssekreteraren Kjell-Olof Feldt, överdirektören Bertil Rehnberg och planeringschefen Göte Svenson.

om åtgärder för att underlätta kreditförsörjningen till bostadsbyggandet med huvudvikten på det bostadsbyggande som äger rum med tillämpning av industriella produktionsmetoder.

Över promemorian har yttranden avgetts av poststyrelsen, bankinspektionen, konjunkturinstitutet, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen — med biläggande av yttranden från vissa länsbostadsnämnder — byggindustrialiseringsutredningen, fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, styrelserna för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam, Svenska kommunförbundet, Hyresgästernas riksförbund, Sveriges fastighetsägareförbund, Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund u. p. a. (HSB), Svenska riksbyggen, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Svenska byggnadsentreprenörföreningen (SBEF) och Svenska byggnadsindustriförbundet gemensamt, Näringslivets byggnadsdelegation, Landsorganisationen i Sverige (LO) — med bifogande av yttrande från Svenska byggnadsarbetareförbundet — och styrelserna för allmänna pensionsfonden.

Byggindustrialiseringsutredningen¹ avlämnade den 25 september 1968 betänkandet *Upphandling av stora bostadsprojekt* (SOU 1968: 43). I betänkandet behandlas bl. a. organisationen av efterfrågan inom bostadsbyggandet samt relationerna mellan beställare och producent.

Över betänkandet har yttranden avgetts av statens planverk, statskontoret, byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket, lantmäteristyrelsen, statens pris- och kartellnämnd, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen — efter hörande av vissa länsbostadsnämnder — statens institut för byggnadsforskning, statens råd för byggnadsforskning, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Örebro och Västernorrlands län — efter hörande av vissa kommuner — bygglagutredningen, Byggherreföreningen, Föreningen Sveriges praktiserande arkitekter, HSB, SBEF, Näringslivets byggnadsdelegation, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska konsulterande ingenjörers förening, Svenska konsulterande VVS-ingenjörers förening, Svenska riksbyggen, SABO, Svenska byggnadsarbetareförbundet, Hyresgästernas riksförbund, AB Bygg AMA och Byggnadsindustrins datacentral AB. Svenska byggnadsindustriförbundet har i särskild skrivelse instämt i de yttranden som avgivits av SBEF och Näringslivets byggnadsdelegation.

Delegationen för bostadsfinansiering

I delegationens promemoria behandlas två områden inom vilka åtgärder

¹ Landshövdingen Gustav Cederwall, ordförande, riksdagsmannen Per Bergman, professorn Lennart Holm, andre förbundsordföranden Börje Jönsson, direktören Sten Källenius och riksdagsmannen Erik Tobé.

anses erforderliga för att skapa bättre förutsättningar för en mera rationell och därmed mindre kostnadskrävande bostadsproduktion. Det ena är statsmakternas beslut om bostadsbyggandets omfattning och de former under vilka dessa beslut förverkligas och det andra organisationen av och villkoren för bostadsbyggandets kreditförsörjning.

Bostadsbyggandets planering m. m. Statsmakternas beslut om bostadsbyggandets omfattning — bostadsbyggnadsplanen — grundas dels på en bedömning inom nationalbudgetens ram av hur stora resurser som kan avdelas för bostadssektorn, dels på en bedömning av bostadsbyggnadsbehovet och förefintliga planer för bostadsbyggande. Frågan om resursavvägningen behandlas inte närmare i promemorian. Bedömningen av bostadsbyggnadsbehovet grundas på särskilda riksomfattande utredningar, den senaste av bostadsbyggnadsutredningen (SOU 1965:32), och på de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen. Dessa program, som varje år upprättas av ca 430 kommuner, avser en femårsperiod och innehåller beräkningar både av byggnadsbehovet och av de faktiska produktionsmöjligheterna.

Planen omfattar både bostadsbyggande med statliga lån, ca 90 % av hela planen, och privatfinansierat byggande. För det statsbelånade byggandet fastställs ramar. Dessa fördelas på lån och kommuner och genomförandet grundas på s. k. turordningsförslag som upprättas av kommunerna. Av väsentlig betydelse för planens genomförande är planerings- och projekteringsberedskapen hos kommuner och företag.

Enligt delegationen har planeringsberedskapen förbättrats under senare år, vartill de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen anses ha verksamt bidragit. Ytterligare förbättringar skulle kunna nås genom fleråriga besked om ramarna för den statliga långivningen, vilket ger säkrare hållpunkter för planeringen.

Låneramar bestäms nu varje år dels för det löpande kalenderåret och dels preliminärt för de två därpå följande åren. Syftet härmed är att underlätta byggandets planering på något längre sikt genom att skapa säkerhet i fråga om förutsättningarna att erhålla statliga bostadslån.

Under senare år har ramarna haft karaktären av garanterat minimiprogram för det statsbelånade bostadsbyggandet. Riksdagens beslut om ramen för det löpande året har åtföljts av ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att utvidga ramen om konjunkturutvecklingen skulle motivera en sådan utvidgning.

Från bostadspolitisk synpunkt kan det enligt vad delegationen framhåller anföras skäl för att låneramarna utformas så att de skapar förutsättningar för stabilitet i produktionsbetingelserna. Detta önskemål måste emellertid vägas mot den ekonomiska politikens krav på möjligheter att anpassa investeringsutvecklingen till konjunkturförändringarna, dvs. på

flexibilitet även i bostadsbyggandets omfattning. Att uppnå en typ av planering, där dessa båda krav i rimlig grad tillgodoses, måste därför betraktas som en väsentlig uppgift för bostadspolitiken.

Låneramarna kan också ses som ett medel att främja strukturpolitiska syften. Eftersom ca 90 % av bostadsbyggandet finansieras med hjälp av statliga lån, får fördelningen av dessa låneramar väsentliga effekter på den regionala utvecklingen.

I den mån låneramarna har haft karaktären av minimiprogram har någon närmare precisering av den möjliga ökningen utöver miniminivån inte funnits. Tolkningen av statsmakternas intentioner har till följd därav inte blivit så bestämd som man kunde önska.

I princip anser delegationen att två olika metoder kan komma till användning inom investeringsplaneringen. Den ena är att statsmakterna fastställer fasta ramar för investeringarna inom olika sektorer och att anordningar skapas för att hindra att ramarna överskrids. Detta förutsätter sannolikt en fysisk reglering över hela investeringsfältet och ger ändå ingen garanti för samhällsekonomisk balans. Att en ram inte uppfylls leder — om det inte finns expansionsmöjligheter inom andra sektorer — till störningar i sysselsättningen.

Den andra möjligheten är att göra investeringsplaneringen flexibel i högre eller lägre grad. För bostadssektorn kan det tänkas innebära en plan som tar sikte på ett *garanterat program* i ordets egentliga mening. Detta program måste bestämmas till ett läge under — säg 10 % — den investeringsnivå man bedömer som i och för sig möjlig, om det skall finnas utrymme för variationer inom konjunkturberoende investeringssektorer.

Om det garanterade programmet skall vara säkerställt med avseende på kreditförsörjningen, måste låneramen så tidigt som möjligt kunna »översättas» till identifierbara, namngivna projekt. Detta har betydelse både för kreditgivarnas dispositioner och med hänsyn till att byggherrar och myndigheter måste vara ense om vilka projekt som beretts utrymme inom den garanterade ramen.

Det garanterade programmet bör enligt delegationen kompletteras med en *projektreserv*. Detta är av vikt både från konjunkturpolitisk och bostadspolitisk synpunkt. I rådande bristläge anser delegationen det angeläget att ledigblivna produktionsfaktorer inte förblir outnyttjade till följd av brist på projekt. Reserven bör vara så stor att den ger utrymme för att öka byggandet till den nivå som enligt konjunkturbedömningen synes möjlig att uppnå men även därutöver om konjunkturutvecklingen skulle bli svagare.

Delegationen anför att projekten i denna reserv inte torde behöva föras fram till färdiga bygghandlingar. I stället bör eftersträvas att nå så långt i projekteringsarbetet att detta kan fullbordas inom inte alltför lång tid.

Om det garanterade programmet läggs något under det som ter sig möjligt att uppnå, bör ett sådant program kunna fastställas för exempelvis en femårsperiod, dvs. för två år utöver vad som gäller nu. Svårigheterna att bedöma konjunkturerna ökar med tidsperspektivets längd. Osäkerhetsmarginalerna blir därmed större ju längre fram programmet sträcker sig. Det garanterade programmets nivå bör bestämmas med hänsyn härtill. Projektreserven bör enligt delegationens mening inte omfatta mer än tre år.

Ett garanterat program bör inte i dess helhet fördelas på kommuner för en så lång period som fem år. Med nuvarande bristfälliga kunskapsunderlag skulle en sådan fördelning kunna leda till en felaktig avvägning av bostadsbyggandet mellan kommunerna och därmed risker för felinvesteringar i vissa kommuner. Delegationen anser därför att tilldelning av låneram för de båda sista åren av perioden bör begränsas till större kommuner och orter med klart expansivt näringsliv.

Projektreserven föreslås bli fördelad på län och kommuner för det löpande året i sin helhet och för de två påföljande åren i den omfattning och takt som befins ändamålsenlig.

Beslut om ökning av det garanterade programmet genom ianspråktagande av projektreserven bör ske så tidigt som möjligt under året, första gången i april—maj. Om det garanterade programmet bestäms under den nivå som framstår som möjlig att uppnå, blir utökningen av programmet en normal företeelse.

Bostadsbyggandets kreditförsörjning. Från såväl samhällsekonomiska som företagsekonomiska utgångspunkter är det enligt vad delegationen framhåller väsentligt att bostadsbyggandet planeras väl och kan genomföras planerligt. Planeringen måste omfatta även finansierings- och kreditanskaffningsfrågor. För en rationell produktion är det av väsentlig betydelse att byggherrarna på ett tidigt stadium kan få garantier för att krediter finns tillgängliga när byggnadsarbetena skall påbörjas och kan lyftas i en takt som svarar mot byggandets förlopp.

Vid granskningen av kreditförsörjningens problem har allmänt förutsatts att den av statsmakterna fastställda bostadsbyggnadsplanen ger uttryck för vad som bedöms vara möjligt att realekonomiskt förverkliga. Det kreditbehov som förverkligandet av denna plan ger upphov till bör således tillgodoses av kreditmarknaden. Säkerställandet av en sådan kongruens är väsentligen en uppgift för den ekonomiska politiken och särskilt för penning- och kreditpolitiken.

Även vid balans totalt sett mellan utbud och efterfrågan på bostadskrediter kan det emellertid enligt vad erfarenheterna visar uppkomma vissa problem i fråga om krediternas fördelning tidsmässigt och geografiskt och i fråga om kreditvillkoren. Dessa problem synes sammanhånga med kreditgivningens organisation och formerna för kreditförmedlingen.

Byggnadskrediter tillhandahålls i huvudsak av affärsbankerna, postbanken och sparbankerna. Av dessa har affärs- och sparbanker ett omfattande kontorsnät i landet. Denna vida förgrening av kreditväsendet är en fördel för byggherrarna i den meningen att de alltid har ett — ofta flera — kreditinstitut i sin närhet och kan ta behövliga kontakter utan större besvär. Utlåningsresurserna hos en kreditgivare är emellertid många gånger för snäva för att en byggherre skall få hela sitt kreditbehov tillgodosett. Särskilt gäller detta då fråga är om större projekt avsedda att genomföras över flera år. I sistnämnda fall kan kreditfrågan ofta lösas först efter samgående mellan flera institut — konsortier — eller endast för en första etapp av projektet.

Den brist på samstämmighet mellan planeringen av bostadsbyggandet och kredittillförseln till detta byggande, som under vissa år av 1950- och 1960-talen varit en av orsakerna till att igångsättningen av bostadsbyggandet har fått en otillfredsställande säsongmässig fördelning, torde enligt delegationen till en del förklaras av den rådande uppdelningen av kreditgivningen i förening med de former för bostadsfinansieringen som tillämpas.

Byggnadskrediten är en kortfristig kredit som är avsedd att ersättas med långfristig fastighetsbelåning (avlyftas) när byggnadsföretaget har fullbordats. I vissa fall är detta en ren bokföringsfråga. Detta gäller i fråga om postbankens och sparbankernas kortfristiga krediter i den mån de omvandlas till fastighetslån i samma institut när husen är färdiga (integrerad bostadsfinansiering). För större delen av bostadsbyggandet anser delegationen den dubbla bostadsfinansieringen vara ett faktum i den meningen att några egentliga garantier för avlyft i nära anslutning till bostadsprojektets färdigställande inte kan erhållas.

Detta dubbla kreditsystem har sin bakgrund i de förhållanden under vilka det växte fram. Tidigare var bostadsbyggandet i stor utsträckning placeringsobjekt för enskilda kapitalplacerare och utmärktes av stor osäkerhet och därmed sammanhängande förlustrisker. Själva byggtiden var då den mest riskfyllda perioden. Därför uppkom speciella lån för byggtiden, som betingade särskilt hög ränta.

De förhållanden som tidigare kunde åberopas för en uppdelning av bostadskrediten är emellertid enligt delegationens uppfattning inte aktuella idag. Som byggherrar fungerar numera specialiserade och stabila företag, ofta anknutna till kommuner eller riksorganisationer. Långsiktiga planer ger stadga i produktionsbetingelserna. Den statliga långivningen ger andra förutsättningar för kreditgivningen än tidigare och det är mycket vanligt att kommunerna går i borgen för byggnadskrediter. Byggherren är vidare i dag som regel identisk med den slutlige ägaren och förvaltaren av fastigheten.

Delegationen anför att uppdelningen av bostadskrediter också har en

kvardröjande kostnadseffekt därigenom att byggnadskredit är dyrare än fastighetslån.

Det dubbla kreditssystemet kompliceras av bristen på samordning mellan den kortfristiga kreditgivningen och fastighetslångivningen. Delegationen anför att det långt ifrån är givet att fastighetslån beviljas i den ordning som bestäms av husens färdigställande (efter anciennitet). Bristen på fastighetslån och önskemålet att undvika stockningar och få ett optimalt utnyttjande av begränsade resurser har utgjort den huvudsakliga förklaringen till uppkomsten av s. k. bindningar inom bostadsfinansieringen. Därmed menas att köp av bostadsobligationer förbinds med krav att fastighetslånen destineras så att avlyft sker i viss bank eller beträffande visst byggnadsföretag. I ett åtstramat kreditmarknadsläge kan denna företeelse leda till allvarliga störningar i den koordination av den korta och långa marknaden, som är nödvändig för en friktionsfri bostadsfinansiering.

Delegationen påpekar att kostnaderna för byggnadskrediter bestäms av affärsbankerna genom debitering av ränta för disponerat belopp och en särskild avgift (kreditivavgift). För stora kreditivbelopp har det därvid inträffat att kreditgivaren gjort en uppdelning av beloppet så att en del därav belastats av s. k. beredskapsavgift i stället för kreditivavgift. Vid en kreditivränta av 6,5 % blir under vissa förutsättningar den effektiva räntan 9 å 9,5 %. Sparbankerna och postbanken debiterar regelmässigt endast ränta på disponerat belopp men denna ränta är i gengäld 1 % högre än den ränta som kombineras med särskilda avgifter.

Då en byggherre behöver så stor byggnadskredit att en kreditgivare inte anser sig kunna svara för hela beloppet, förekommer det att två eller flera kreditgivare går samman i ett konsortium för att kunna bevilja erforderlig kredit.

Byggnadskrediten ersätts ibland sedan bygget färdigställts med ett s. k. tillfälligt lån, om avlyft genom fastighetslån drar ut på tiden. Denna omläggning betingas av att den under vissa förutsättningar möjliggör utbetalning av det statliga bostadslånet.

Fleråriga bostadsprojekt drabbas av särskilda problem vid finansieringen. Kreditbehovet är stort, vilket, där problemet inte kunnat lösas genom konsortialt samgående, ibland inneburit en uppdelning av projektet i mindre enheter. Genom att byggnadskredit står ute under lång tid drabbas också de större projekten av genomsnittligt sett högre kreditkostnader än andra projekt. Detta bestyrks av uppgifter beträffande finansieringen av de projekt som hittills erhållit förhandsbesked om bostadslån enligt reglerna härför.

Mot bakgrunden av de här redovisade problemen uttalar delegationen följande tre huvudönskemål i fråga om bostadsbyggandets kreditförsörjning.

1) Kreditsystemet skall fungera så att bostadsbyggandet får den andel av det samlade kreditutbudet, som svarar mot statsmakternas bostadsbyggnadsplaner, och med en tidsmässig och geografisk fördelning som är anpassad till den konkreta produktionsplaneringen.

2) De negativa effekterna av uppdelningen på byggnadskredit och fastighetslån bör elimineras.

3) Kreditgivningens former och villkor bör utformas så att de främjar ett rationellt byggande och underlättar genomförandet av stora fleråriga projekt.

För såväl 1967 som 1968 har överenskommelser träffats med kreditinstitutioner rörande bostadsbyggandets kreditförsörjning. Under denna period har kreditförsörjningen varit tillfredsställande. Delegationen förutsätter därför att denna form av överenskommelse prövas ännu någon tid innan andra åtgärder övervägs i syfte att tillgodose det under 1) angivna önskemålet.

I fråga om önskemålen under 2) och 3) diskuterar delegationen olika vägar att nå förbättringar, vilka vägar kan indelas så att de representerar olika ambitionsnivåer. En lösning skulle innebära att man söker få till stånd en rationellare avlyftsmekanism och ett slopande av systemet med särskilda avgifter för byggnadskrediter samt i fråga om kreditförsörjningen till stora fleråriga projekt nöjer sig med att vidareutveckla formerna med konsortialavtal.

En bättre samordning av byggnadskredit och fastighetslån synes delegationen i första hand förutsätta att olägenheterna med bindningar i samband med obligationsförvärv undanröjs. Detta kan åstadkommas genom att AP-fondens köp av Bostadskreditkassans obligationer ökas och att åtgärder övervägs för att förhindra att förmedlingen av dessa köp men också av försäkringsbolagens obligationsköp förbinds med särskilda krav i fråga om avlyft. Möjligheterna till avlyft efter anciennitet skulle därigenom bli större. Full säkerhet för att detta syfte uppnåddes skulle vinnas om dessa köp skedde direkt i kassan utan förmedling av bank. Därigenom skulle kassans låntagare också befrias från att betala den förmedlingsprovision av 0,1 % som bankerna nu betingar sig.

Den omgång som omläggningen till tillfälligt lån innebär bör enligt delegationen kunna undvikas genom att det statliga lånet frigörs från nuvarande villkor att behovet av underliggande lån skall vara tillgodosett innan statslånet betalas ut.

För de stora fleråriga bostadsprojekten krävs på denna ambitionsnivå inga särskilda åtgärder utöver de nämnda, dvs. en rationellare avlyftsmekanism och slopande av systemet med särskilda kreditavgifter. Stora kreditbehov bör i förekommande fall kunna tillgodoses genom konsortialavtal.

Kan inte dessa ändringar åstadkommas, anser delegationen att åtgärder

för att bereda i varje fall de stora projekten möjlighet till integrerad finansiering bör övervägas. För detta ändamål bör prövas om inte de obligationsemitterande kreditinstituten generellt skulle kunna utsträcka sitt engagemang i de enskilda objekten till att gälla redan från tidpunkten för påbörjandet, dvs. att avse även kredit under byggnadstiden. Några formella hinder för en sådan ordning föreligger inte numera.

Delegationen menar att för Bostadskreditkassans del den väsentligaste förklaringen till att man inte har utnyttjat denna möjlighet torde vara de i förhållande till efterfrågan på fastighetslån alltför begränsade upplåningsmöjligheterna. Hur mycket dessa möjligheter behöver ökas för att medge utlämnande även av byggnadskrediter beror på vilken omfattning dessa förutsätts få. Kostnaderna för krediter under byggnadstiden skulle i och för sig inte behöva bli mycket högre än för kassans långfristiga lån. Detta förutsätter emellertid att kassan kan få tillfälliga försträckningar på villkor i stort sett motsvarande dem som gäller för emitterade obligationer. En sådan verksamhet förutsätter också vissa garantier beträffande upplåningen, vilket bör kunna åstadkommas genom avtal med AP-fonderna och dessas placeringar under en framförliggande period.

Att använda sig av bestående institut för att åstadkomma de effekter som åsyftas är enligt delegationens mening förenat med åtskilliga fördelar. Det **kan emellertid också innebära** vissa vanskligheter att lägga nya uppgifter på ett bestående institut som inrättats för speciella ändamål och med en speciell struktur. Delegationen framför därför också tanken på inrättandet av ett nytt kreditinstitut. Om man inrättar ett sådant skulle det inte behövas någon lokal organisation. Särskilda värderingsmän skulle inte behövas eftersom institutets långivning helt skulle kunna grundas på de pantvärden som fastställs av bostadsmyndigheterna. Verksamheten skulle också begränsas till projekt för vilka statliga bostadslån beviljats. Byggnadskredit skulle lämnas mot kommunal borgen och lyftas i takt som bestäms av kommunen. Långivning och förvaltning av utlämnade lån skulle kunna ske med utnyttjande av länsbostadsnämnderna. Institutets personal skulle därigenom begränsas till i stort sett vad som behövs för upplåningsverksamheten. Institutet borde enligt delegationens förslag organiseras som ett kreditaktiebolag med upplåningsrätt mot obligationer. Verksamheten förutsätts bli begränsad till flerfamiljshus och i första hand stora projekt med förhandsbesked om bostadslån.

Delegationen framhåller att inrättandet av ett sådant kreditinstitut skulle göra det möjligt att i betydande utsträckning nå de angivna syftena. I nuvarande läge talar emellertid enligt delegationens mening de goda erfarenheterna av systemet med överenskommelser för att man i första hand söker nå förbättringar förhandlingsvägen. De ändringar som delegationen anser böra komma till stånd är följande.

1) Systemet med särskilda avgifter för byggnadskrediter slopas.

2) Byggnadskrediterna ersätts med fastighetslån i en mera rationell ordning. Bindningarna i samband med teckning av obligationer avvecklas. Möjligheterna ökas till integrerad finansiering, varmed avses att samma kreditgivare lämnar såväl byggnadskredit som fastighetslån eller i varje fall löfte om sådant lån.

3) Fastare former för samarbete mellan kreditinstituten vid konsortialavtal skapas i syfte att lösa de stora fleråriga bostadsprojektens speciella kreditproblem.

Remissyttranden över delegationens promemoria

Nästan samtliga remissinstanser är positiva till förslaget i promemorian rörande bostadsbyggnadsplanens konstruktion och periodisering eller har lämnat detta förslag utan erinran.

I fråga om uppdelningen av planen på ett garanterat program och en projektreserv framhåller *arbetsmarknadsstyrelsen* att en sådan i hög grad skulle underlätta den sysselsättningsplanering som bedrivs av arbetsmarknadsmyndigheterna i samråd med de s. k. byggarbetsnämnderna och därmed kunna åstadkomma bättre sysselsättningsförhållanden inom byggnadsindustrin.

Styrelsen understryker liksom flera andra remissorgan vikten av att beslut om att ta projektreserven i anspråk meddelas så tidigt som möjligt under året. Några remissinstanser, bl. a. *konjunkturinstitutet*, *HSB*, *Svenska riksbyggen* och *LO* framhåller i detta sammanhang att genomförandet av programmet och ianspråktagandet av projektreserven måste ske med beaktande av tidsåtgången för planerings- och projekteringsarbete och på ett sådant sätt att säsongutjämnningen på byggnadsmarknaden främjas. *LO* åberopar därvid ett yttrande från Svenska byggnadsarbetareförbundet, i vilket förordas en ordning där projektreserven kan tas i anspråk med ett varsel på förslagsvis upp till tre månader.

Svenska riksbyggen anser att projekten i projektreserven bör föras fram till färdiga handlingar för att enskilda kommuner och projektörer skall kunna planera för en jämn verksamhet. Ev. omprojektering bör kunna kompenseras inom ramen för reglerna för beräkning av låneunderlag. I fråga om kostnaderna för hållande av projektreserv anser *HSB* det motiverat att samhället lastar av bostadsbyggandet sådana kostnader och föreslår att frågan om samhälleligt ekonomiskt stöd för hållande av projektreserv i bostadsbyggnadsplaneringen tas upp till prövning.

Poststyrelsen och *Folksam* anser att också de kommunala bas- och följdinvesteringarna bör inordnas i planeringen. Även *konjunkturinstitutet* har erinrat om betydelsen från sysselsättningsynpunkt av dessa följdinvesteringar.

En tveksam inställning till förslaget har *styrelserna för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan*. Styrelserna instämmer i målsättningen men anser det tveksamt om intentionerna kommer att infrias med den föreslagna metoden för fastställande av bostadsbyggnadsplanen. Det synes enligt styrelserna ligga nära till hands — med de ambitioner som på olika håll föreligger i fråga om bostadsbyggandets omfattning — att beräkningen av det möjliga byggandet kommer att ske i överkant. Styrelserna fortsätter.

Därtill kommer att den projektreserv som enligt förslaget skall skapas utöver det garanterade programmet — särskilt mot bakgrunden av delegationens uttalande att ökningarna av det garanterade programmet blir en normal företeelse — redan från början torde komma att uppfattas — om icke som direkt garanterad — åtminstone som sannolikt avsedd att aktualiseras. Kommuner, byggherrar m. fl., som lagt ner kostnader på projektering av reserven och vidtagit förberedelser för dess utnyttjande torde därför komma att resa sådana krav på att få ta reserven i anspråk, som i praktiken kan bli svåra att avvisa. Det torde sålunda föreligga risker för att även projektreserven kan medverka till att pressa upp antalet lägenheter till en nivå, som i vissa lägen överstiger tillgängliga resurser och därmed också bidra till att den av delegationen åsyftade flexibiliteten går förlorad.

Skillnaderna mellan nuvarande system och den föreslagna metoden synes i själva verket vara av mera formell än reell natur, framhåller styrelserna.

Poststyrelsen har förenat sin tillstyrkan av förslaget i denna del med konstaterandet att de föreslagna åtgärderna i likhet med tidigare tillämpat planeringssystem torde ha sina begränsningar med hänsyn till möjligheterna att förena det ekonomiskt-politiska önskemålet om flexibilitet i bostadsbyggandet med kravet på stabilitet i produktionsbetingelserna.

Förslaget om en förlängning av planeringsperioden har uttryckligen tillstyrkts av *byggindustrialiseringsutredningen* som framhåller att två till tre års planeringsperspektiv är alltför kort med hänsyn till den utveckling byggandet har genomgått mot en mer omfattande planering. Särskilt när det gäller utvecklingen av stora projekt med flerårig byggtid och organiserade genom samordning av flera kommuners och byggherrars byggande behövs det fleråriga planeringsperioder. Utredningen tillstyrker därför att planeringsperioden utsträcks till fyra år utöver löpande kalenderår.

Även *arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska bankföreningen och SBEF* har uttalat sig för den föreslagna förlängningen av planeringsperioden.

Åtskilliga remissinstanser har synpunkter på frågan om det garanterade programmens nivå. I flertalet fall ansluter man sig därvid till uppfattningen att denna nivå bör ligga under den som framstår som

möjlig att uppnå utifrån den aktuella konjunkturbedömningen. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser delegationens exemplifiering — 10 % under sistnämnda nivå — lämpligt avvägd. *Bostadsstyrelsen* och *konjunkturinstitutet* framhåller att det garanterade programmet bör avse en så stor del av planen som möjligt. Institutet anser att en successiv höjning av det garanterade programmens andel skulle vara befogad om prognoserna kan förbättras. *Byggindustrialiseringsutredningen* är av samma åsikt och finner att det garanterade programmet under första och andra året bör ligga 5 % under den möjliga nivån.

Några remissinstanser understryker att det garanterade programmet successivt bör trappas ned för de senare åren av planperioden. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* anför sålunda att det garanterade programmens andel av vad som bedöms möjligt att förverkliga bör minskas till en nivå motsvarande 10 % under det sista året. *Riksbanksfullmäktige* anser det inte lämpligt att för de två sista åren sätta det garanterade programmet högre än den del av det som faktiskt fördelas.

Hysesgästernas riksförbund stryker under att statsmakternas beslut att bygga 100 000 lägenheter årligen är ett program som inte får underskridas. Den föreslagna metoden att bestämma ett garanterat program synes enligt förbundet leda till att bostadsbyggandet endast under mer eller mindre utpräglade konjunkturdämpningar kan uppnå det uppställda målet. Förbundet vill därför utforma förslaget så att det årliga bostadsbyggnadsprogrammet fixeras som ett minimiprogram grundat i det dokumenterade bostadsbehovet och att därutöver en reserv ständigt hålls aktuell för att möta konjunkturavmattningar på byggmarknaden i övrigt.

I fråga om fördelningen av det garanterade programmet anser *bostadsstyrelsen* att samtliga län bör tilldelas ram för beslut om bostadslån under fyra år utöver det löpande, eftersom praktiskt taget samtliga län har något eller några kommunblock med tydlig expansion inom näringslivet. En ledamot av styrelsen har anfört avvikande mening och ansett att en tilldelning för de två sista åren även bör kunna ske till mindre kommuner och kommuner med mindre expansivt näringsliv. *Byggindustrialiseringsutredningen* anser det väsentligt att byggandet kan ske i långa och kontinuerliga serier. Med hänsyn härtill är det inte lämpligt att göra en definitiv fördelning på kommuner och år. En fördelning på län är möjlig. Inom länet bör dock en sådan flexibilitet i fördelningsprocessen finnas att sådana förskjutningar mellan kommuner (kommunblock) kan ske att ett seriebyggande möjliggörs. Detta kan åstadkommas genom att länsbostadsnämnden håller inne en viss reserv.

Svenska bankföreningen ifrågasätter om inte de listor upptagande projekt som skall inrymmas i de fördelade låneramarna kan ersättas med någon form av intyg så snart ett objekt blivit fast inplanerat i ramen. *HSB* tillstyrker förslaget att förteckningar snarast efter fördelningen skall upp-

rättas över projekt, som skall omfattas av garanterat program resp. projektreserv, och förutsätter att därmed avses även icke statsbelånat bostadsbyggande.

Flertalet remissinstanser ansluter sig till förslaget att förhandlingsvägen bör prövas ytterligare någon tid då det gäller att säkerställa bostadsbyggandets kreditbehov såvitt det bestäms totalt av statsmakternas bostadsbyggnadsplan samt lokalt och tidsmässigt av den konkreta produktionsplaneringen.

Riksbanksfullmäktige instämmer i delegationens försiktiga bedömning av erfarenheterna av överenskommelserna och fortsätter.

I ett mera åtstramat läge kan det för det första visa sig svårare att överhuvud uppnå överenskommelse. Vidare kan vissa svagheter i systemet framträda, även om allmänna överenskommelser uppnås. Överenskommelserna, som de hittills utformats, innehåller ingen explicit fördelning av byggnadskreditvolymen mellan de deltagande institutsgrupperna och än mindre mellan individuella banker. De innehåller icke heller något om de olika bankinstitutens totala engagemang i bostadsfinansieringen. Det är emellertid uppenbart att de deltagande instituten — affärsbanker, sparbanks och postbanken — måste bidra även till den långfristiga finansieringen, eftersom allmänna pensionsfondens och försäkringsbolagens resurser för närvarande icke ensamma är tillräckliga för att täcka behoven. Om bankinstitutens villighet att delta i byggnadslånegivningen har som förutsättning att de kan draga sig bort från den långfristiga bostadsfinansieringen är den därför grundad på ett missförstånd.

Trots dessa potentiella svagheter förefaller överenskommelsen vara den bästa möjligheten att möta kravet på samordning mellan kreditgivning och produktionsplanering. Fullmäktige tillstyrker därför att metoden tillämpas även i fortsättningen, möjligen med vissa ändringar som ger den större fasthet. Skulle framtida erfarenheter visa att denna väg inte är framkomlig, får givetvis andra lösningar prövas.

Några remissinstanser har inte särskilt behandlat denna fråga, vilket delvis synes sammanhånga med att mera genomgripande åtgärder rekommenderas i syfte att nå en tillfredsställande kreditförsörjning till bostadsbyggandet. Enligt *byggindustrialiseringsutredningen* måste det anses riskfyllt för ett planmässigt bostadsbyggande att avvakta erfarenheter av andra kreditmarknadslägen innan nya åtgärder vidtas i syfte att mera permanent garantera bostadsbyggandets kreditbehov. *Hyresgästernas riksförbund* anser att en integrerad bostadsfinansiering bör införas genom ett nytt statligt kreditinstitut för all produktion av flerfamiljshus.

Beträffande de särskilda problem i fråga om bostadsbyggandets kreditförsörjning som tagits upp i promemorian är flertalet remissinstanser ense med delegationen om att man i första hand bör söka uppnå lösningar genom förhandlingar med kreditinstitutet. Några remissinstanser är emel-

lertid av den uppfattningen att en tillfredsställande ordning endast kan åstadkommas genom mera långtgående åtgärder.

Systemet att debitera särskild avgift för byggnadskredit är enligt *bankinspektionen* inte tillfredsställande med hänsyn till att stora fleråriga projekt därigenom får bära en förhållandevis hög finansieringskostnad. *Byggindustrialiseringsutredningen* framhåller att den särskilda kreditavgiften enligt de berörda kreditinstitutens mening är motiverad utifrån den organisation som är uppbyggd för handläggningen samt räntenivån hos jämförliga utlåningsräkningar och låneobjekt. En reducering av den särskilda avgiften mot motsvarande höjning av den löpande räntenivån torde emellertid enligt utredningens mening vara en diskutabel vinst. *Riksbanksfullmäktige* anför att systemet med avgift + ränta är svårt att motivera och tillstyrker därför att förhandlingar tas upp i syfte att avskaffa avgiften och att en ränta på disponerat belopp blir enda kostnaden för byggnadskredit. Härigenom blir den ersättning olika institut tillämpar omedelbart jämförbar. *Riksgäldsfullmäktige* anser att de nuvarande formerna för gottgörelse till kreditinstituten för byggnadskrediter får betraktas som föråldrade och ägnade att medföra onödiga kostnader. Enligt *Svenska bankföreningen* är systemet med särskild avgift ägnat att påskynda användningen av krediten. Bankerna anser sig emellertid inte bundna av det nuvarande systemet utan kan mycket väl tänka sig att överväga integrering av avgift och ränta och att tillämpa andra metoder för räntesättning på byggnadskrediter. *Svenska sparbanksföreningens* principiella uppfattning är att priset på byggnadskredit måste täcka de kostnader som är förbundna med denna hantering och att det är av mindre betydelse i vilken form detta sker. *Folksam* och *SABO* uttalar sig för ett slopande av särskilda avgifter för byggnadskrediter. *Näringslivets byggnadsdelegation* ifrågasätter om inte den särskilda kreditavgiften kan ersättas av en något högre räntesats på byggnadskrediten. Liknande synpunkter anför *SBEF*.

Poststyrelsen vill att systemet med en särskild avgift skall behållas och anför följande.

För en vanlig checkkontokredit är en avgift helt berättigad med tanke på de reserver, som måste hållas för att täcka hastigt påkomna medelsbehov för kunden. För byggnadskreditivet är detta argument inte gällande i alls samma mån, då lyften sker i en successiv och någorlunda förutsebar takt. Variationerna i lyftningstakt är dock avsevärda beroende bl. a. på likviditeten hos kredittagaren eller dennes huvudmän och leverantörer (varvid givetvis det allmänna läget på kreditmarknaden spelar stor roll) och på oförutsedda ändringar i byggstart och byggtakt. Kreditivavgiften bidrar här till att hålla den rörliga räntekostnaden låg och därmed i viss mån konkurrenskraftig mot alternativa möjligheter för kredittagaren att anskaffa erforderliga medel. Kreditivavgiftens berättigande belyses av sådana i och för sig extrema fall, då kredittagaren inte utnyttjar sin kredit förrän fastigheten är färdigställd och alltså klar att belånas långfristigt.

Styrelsen anser att delegationens beräkningar av den effektiva räntan vid systemet med kreditivavgift är överdrivna men finner ändå skäl tala för en enhetlig kreditform för finansieringen under byggnadstiden. Låntagarna kan därigenom direkt jämföra marknadens kreditvillkor. Styrelsen förordar en sådan kreditform, lämpligen byggnadskreditiv med en avpassad avgift, lägre än den nuvarande.

Flera remissinstanser behandlar frågan om ränteskillnaderna mellan byggnadskredit och fastighetslån. *Konjunkturinstitutet* framhåller sålunda att det finns andra omständigheter än skillnader i riskbedömningen som betingar dessa olikheter, nämligen likviditetskrav och önskan om snabb omsättning. Om en sänkning av räntan för byggnadskredit av dessa skäl skulle minska intresset hos kreditgivarna för sådana krediter skulle detta kunna stärkas, anser institutet, genom införandet av en rätt att räkna in byggnadskrediter i de likvida tillgångarna. *Bankinspektionen* anser att delegationens argumentering i fråga om skillnaden i risk mellan byggnadskredit och fastighetslån inte är bärkraftig. *Poststyrelsen* anför som motivering för en relativt hög ersättning för byggnadskrediten att kreditgivaren måste hålla en god betalningsberedskap, ägna krediten merarbete genom successiva utbetalningar och vara beredd på kostnader för att få krediten avlyft. *Svenska bankföreningen* framhåller att den effektiva ränta som delegationen beräknat för byggnadskrediter förefaller orealistiskt hög. *Svenska sparbanksföreningen* anser en prisskillnad mellan byggnadskredit och fastighetslån motiverad av den skillnad i arbete som byggnadskrediter jämfört med fastighetslån förorsakar samt av skillnaden i säkerhetskänslighet. Föreningen tar i detta sammanhang upp till utförlig diskussion frågan om prissättningen på den långa resp. korta kreditmarknaden. Föreningen finner att den svaga anpassningen av pris m. m. mellan dessa båda marknader i själva verket är huvudorsaken till de problem som delegationen behandlat. Den bundna räntan har under praktiskt taget hela 1960-talet legat under den obundna. Utbudet av räntebundna krediter bestäms framför allt av placeringsföreskrifter och traditioner för vissa placerare, framför allt AP-fonden. Något nämnvärt alternativ till placering i obligationer finns inte, vilket gör att dessa placerare inom vissa marginaler är relativt okänsliga för räntenivån. Detta förklarar enligt föreningen varför obligationsräntan kan hållas lägre än den obundna räntan. Om förhållandet mellan räntesatserna på dessa båda marknader skall rättas till bör det ske genom att den bundna räntan höjs.

Folksam anser det på av delegationen anförda skäl omotiverat att byggnadskrediter — speciellt sådana med kommunal borgen — är dyrare än fastighetslån under hänvisning till ett större risktagande. *Näringslivets byggnadsdelegation* finner skäl som talar för att räntenivån för byggnadskredit ligger något högre än för fastighetslån. Frågan om en eventuell reell sänk-

ning av kostnaderna för byggnadskrediter bör ses mot bakgrund av kreditinstitutens genomsnittliga förräntning på sin utlåning och räntesatserna för andra låntagare och insättare.

Delegationens önskemål om byggnadskreditens ersättande med fastighetslån i en mera rationell ordning och avveckling av systemet med bindningar vid obligationsköp stöds av flera remissinstanser.

Bankinspektionen finner det önskvärt att avveckla bindningar i samband med obligationsköp även om därigenom ett konkurrensmedel bankinstituten emellan faller bort och att incitamentet för dessa institut att förvärva bostadsobligationer, framför allt hos bostadskreditkassan, försvagas. *Poststyrelsen* instämmer helt i delegationens kritik och förslag till åtgärder i fråga om rationellare avlyft. Styrelsen påpekar att den strikta tillämpningen av anciennitetsprincipen i fråga om icke destinerade medel hos bostadskreditkassan i första hand synes ha inneburit att medlen fördelats mellan bankerna i förhållande till deras nominella andelar av lånekön. Först därefter har anciennitetsprincipen tillämpats. Detta har medfört en betydande snedfördelning, eftersom de banker som kunnat ställa krav i fråga om destinerad fått pengar även härför. Postbanken har därigenom kommit i en sämre situation. För att rätta till detta borde postbanken få avlyft genom bostadskreditföreningarna motsvarande AP-fondens teckningar både hos bostadskreditkassan och kreditaktiebolagen. *Riksbanksfullmäktige* anser att den nuvarande irrationella ordningen beträffande avlyft är en så väsentlig fråga att den bör bli föremål för förhandlingar mellan intresserade parter. Fullmäktige tillägger.

En lösning kan då, som delegationen pekar på, sökas på en väg som redan beträffats. Det borde vara tillräckligt för att nå det uppsatta målet, att bostadskreditkassan tillämpar anciennitetsprincipen strikt inom sitt fria utrymme i kombination med att pensionsfonden i tillräcklig grad koncentrerar sina obligationsköp till kassan i former som ger garantier mot dirigerade avlyft. Även mera generella överenskommelser kan emellertid tänkas som täcker alla de obligationsemitterande instituten och icke på samma sätt lägger tyngdpunkten på bostadskreditkassans agerande. De obligationsemitterande bostadsfinansieringsinstituten kunde t. ex. förbinda sig att i första hand lyfta av byggnadskrediter för vilka väntetiden överstiger vad som kan anses rimligt. Den i detta sammanhang nödvändiga rapporteringen kunde sannolikt, liksom vid beviljandet av byggnadskredit, begränsas till statsbelånade flerfamiljshus och gruppbyggda småhus och ombesörjas av bostadsmyndigheterna.

Enligt *riksgäldsfullmäktige* kan från principiella synpunkter starka invändningar riktas mot bindningar vid obligationsköp. De motverkar strävandena att göra denna marknad fullt funktionsduglig. *Styrelserna* för

Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och *Svenska bostadskreditkassan* instämmer i delegationens önskemål att bindningar i princip bör avskaffas. Denna ståndpunkt bör dock inte utesluta att punktavlyft undantagsvis arrangeras i fall, där en snabb lösning av kreditfrågan av olika skäl är påkallad. Styrelserna hälsar med tillfredsställelse de åtgärder som delegationen rekommenderar i syfte att nå en ordning med rationellare avlyft. Detta skulle bl. a. kunna uppnås om kapitalmarknadens medel i större utsträckning kunde kanaliseras till bostadskreditkassan.

För en avveckling av bindningar uttalar sig också *Folksam*, *Hyresgästernas riksförbund*, *HSB* och *SABO*.

Svenska sparbanksföreningen framhåller att såvitt den kan se f. n. inga hinder finns för AP-fonden att direkt köpa kassans obligationer. Målsättningen att utestående byggnadskrediter bör avlösas efter anciennitet ser föreningen som eftersträvansvärd. Föreningen anser att de överenskommelser som träffas mellan staten och kreditinstituten i fortsättningen bör avse vilka delar av den slutliga bostadsbelåningen som skall handhas av respektive institut. Kan överenskommelse härom uppnås bör frågan om försörjningen med byggnadslån lösa sig automatiskt. Överenskommelserna bör då innefatta inte bara bankerna utan även övriga av bostadsfinansieringen berörda långivare och AP-fonden. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* finner att en tillfredsställande ordning skulle vara att en byggherre kunde få besked att medel i och för sig finns tillgängliga vid ett förutsatt avlyftstillfälle och att lån kommer att beviljas.

Svenska bankföreningen anser att delegationens uppfattning om förekomsten av avsteg från anciennitetsprincipen är obefogad. Inom varje fastighetslåneinstitut torde en strikt turordning upprätthållas. Bl. a. med hänvisning härtill avvisar föreningen tanken på en förändring av formerna för bostadskreditkassans upplåning hos AP-fonden. Kapitalmarknadens funktionsduglighet skulle minskas om bankerna inte längre fick medverka vid kassans upplåning. Den provision bankerna betingar sig anses vara ett skäligt pris för en upprätthållen marknad. Det anses också mindre önskvärt från kapitalmarknadens synpunkt att helt eller i betydligt högre grad inrikta AP-fondens medel på bostadskreditkassan. Varje sektorisering av kapitalmarknaden försvagar dess effektivitet och anpassningsförmåga. Alla sektorer av samhällsekonomin skall enligt föreningen i princip ha lika möjlighet att konkurrera om det befintliga utrymmet på denna marknad.

Styrelserna för allmänna pensionsfonden framhåller att genom det samarbete som på ett tidigt stadium inleddes mellan fondens kansli och bostadskreditkassans ledning alla risker har uteslutits för att bankerna skulle ställa villkor i samband med förmedling av fondens obligationsköp. Att avlyften det oaktat inte fungerat tillfredsställande beror på den kvotering gentemot underlydande föreningar som kassan tillämpat. Den innebär nämligen att avlyft erhålls snabbare i områden där byggandet minskat eller är

oförändrat än i områden med ökande bostadsproduktion. Bättre vore att kassan strikt tillämpade anciennitetsprincipen. Den av delegationen åsyftade förbättringen bör därför kunna uppnås genom ändring av kassans praxis.

Bostadsstyrelsen finner att en integrerad bostadsfinansiering är den från administrativ synpunkt smidigaste lösningen av problemet med fördröjningar i avlyften. Länsbostadsnämnden kan vid en sådan ordning tidigare än som nu är fallet få besked om den underliggande kreditens storlek. Detta tillsammans med att låntagaren därvid kan tidigare vidta åtgärder beträffande säkerhetshandlingarna ger de bästa förutsättningarna för en snabbare utbetalning av statslånet.

Svenska riksb byggen anför att man kan vinna fördelar utan institutionella förändringar om bostadskreditkassan ges ökade möjligheter att uppträda som kreditgivare även under byggnadstiden samtidigt som den med eller utan formella ändringar av kreditförhållandet tillhandahåller fastighetslån i ungefär nuvarande form.

LO understryker utan att gå in på förslagets detaljer vikten av att statsmakterna vidtar erforderliga åtgärder för genomförandet av en reform innebärande integrerad finansiering genom bostadskreditkassan. Kan en sådan leda till att även andra kreditinstitut prövar samma metoder förstärks reformens effekt.

Styrelserna för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan är beredda att låta kassorna med utnyttjande av sin rätt att lämna byggnadskreditiv medverka till en integrerad bostadsfinansiering om och i den mån så skulle befinnas lämpligt.

I många yttranden framförs emellertid en tveksam eller kritisk inställning till en integrerad bostadsfinansiering. *Bankinspektionen* anser att en övergång till integrerad finansiering i vidare utsträckning än som redan förekommer knappast kan leda till några vinster av betydelse men medföra vissa organisatoriska problem. Om det bakom förslaget liggande syftet inte kan nås inom ramen för gällande finansieringsordning bör förslaget dock allvarligt övervägas.

Poststyrelsen kan inte biträda uppfattningen att möjligheterna till integrerad bostadsfinansiering skall ökas genom att de obligationsemitterande instituten utsträcker sin långivning till att avse även krediter under byggnadstiden. *Riksbanksfullmäktige* är inte övertygade om att det vore lämpligt att omedelbart sträva mot en i större omfattning formellt integrerad finansiering genom de existerande kreditinstituten. Därmed är inte sagt att en sådan ordning inte kan växa fram, t. ex. under mera gynnsamma förhållanden på kapitalmarknaden. Inte heller *riksgäldsfullmäktige* har blivit övertygade om det realistiska i tanken på en integrerad bostadsfinansiering i bostadskreditkassan i stor skala. Kassan skulle under en övergångstid få ett mycket stort upplåningsbehov, som sannolikt inte skulle kunna tillgodo-

ses utan störningar. Det är svårt att överblicka vilka konsekvenser som uppkommer genom att till kassan på ett eller annat sätt måste kanaliseras medel från de institut som nu lämnar krediter under byggnadstiden.

Svenska bankföreningen framhåller att den nuvarande uppdelningen på byggnadskredit och fastighetslån skall ses mot bakgrunden av att det är fråga om två olika kreditbedömnings-situationer. Detta utgör enligt bankföreningen bakgrunden till den nuvarande uppbyggnaden av kreditmarknaden, där olika institut specialiserat sig på olika krediter. Affärsbankerna fungerar som buffert mellan marknaderna för byggnadskredit och fastighetslån genom operationer på obligationsmarknaden. Bl. a. på grund av dessa förhållanden avstyrker föreningen bestämt delegationens förslag att flytta den korta finansieringen till omorganiserade eller nyskapade institutioner som för dessa ändamål skulle utnyttja kapitalmarknadsmedel.

Styrelserna för allmänna pensionsfonden finner det inte tilltalande att de skall genom årliga avtal binda sina köp av bostadskreditkassans obligationer. En sådan bindning står inte i överensstämmelse med de grundsatser, som Kungl. Maj:t och riksdagen har fastställt för fondmedlens förvaltning. I yttrandet anförs vidare.

Delegationen har förutsatt, att överläggningar skall upptas mellan kassan och fonden om en reglering av hithörande frågor. Fondstyrelserna vill för sin del inte motsätta sig att sådana överläggningar tas upp. När det gäller frågan om att i avtal reglera fondens placeringar i kassans obligationer, vill fondstyrelserna dock redan i detta sammanhang peka på att ett sådant arrangemang synes vara förenat med olägenheter. Dessa svårigheter är bl. a. av kreditpolitisk art i den meningen att träffade avtal om fondstyrelsernas medelsplaceringar minskar rörelsefriheten för kreditpolitiken. Vidare skulle sådana avtal minska fondstyrelsernas egen handlingsfrihet att i varje läge åstadkomma de för fonden fördelaktigaste placeringarna. Fondens möjligheter att fullfölja eventuella utfästelser i fråga om placeringsinriktningen är också starkt begränsade så länge riksbanken via emissionskontrollen styr utvecklingen på kreditmarknaden.

Flera remissinstanser ansluter sig till förslaget om att söka skapa fastare former för konsortialavtal vid kreditgivning till stora fleråriga projekt. I denna riktning uttalar sig exempelvis *bankinspektionen*, *poststyrelsen*, *Svenska bankföreningen* och *Svenska sparbanksföreningen*.

Riksbanksfullmäktige framhåller att det måhända kan visa sig lämpligt med en ramöverenskommelse mellan bankinstituten om att vid behov delta i storprojektkonsortier, som sedan kan aktiveras av den aktuella byggherrens normala bankförbindelser. En sådan ordning skulle representera en naturlig utbyggnad av den redan existerande överenskommelsen om byggnadskreditgivning. En förtur vid avlyft torde kunna skapas genom en överenskommelse, som i så fall bör inkludera även bostadskreditkassan och kre-

ditaktiebolagen och som kan avse konsortiebildning även vid långtidsfinansieringen.

En uppfattning som avviker mot flertalet remissinstansers mening har *byggindustrialiseringsutredningen* som inte tror att fastare former för konsortialavtal kan vara någon effektiv åtgärd för att främja ett rationellt byggande av stora fleråriga projekt.

Till förslaget om utbetalning av det statliga bostadslånet innan den underliggande krediten är definitivt ordnad ställer sig *bostadsstyrelsen* tveksam. Styrelsen anför.

Staten skulle komma att stå som ensam långgivare under en tidrymd som i vissa fall skulle kunna bli mycket lång. Man kan inte heller bortse från den eventualiteten att bottenkredit inte alls eller endast i mindre omfattning kan erhållas för projektet. Om exekutiv auktion övergår fastigheten i detta skede, löper staten risk att bli ägare till en fastighet utan långfristiga bottenkrediter. I de nämnda fallen uppkommer krav på fördjupning av statslånet. Ytterligare kan framhållas att systemet ställer krav på en löpande bevakning från länsbostadsnämndernas sida av ärendena, vilket komplicerar den administrativa hanteringen.

En ytterligare invändning anser styrelsen vara att anordningen förutsätter ett lånesystem, där betalningarna på statslånet sker enligt de för detta givna nominella villkoren. Om omfördelning av dessa betalningar tillämpas uppkommer vissa svårigheter. Det skulle innebära tillämpning av en enda schablon för bottenkrediter utan avseende på avvikelser i ränta, amorteringstid och amorteringsmetod och ej heller i frågan huruvida lånet är bundet eller obundet. En sådan schablonisering medför avsteg från principen om rättvisande beräkningsgrunder för omfördelningen. Styrelsen avstyrker därför förslaget i denna del och anser det vara en bättre lösning att tillämpa förskottsutbetalning av bostadslånet på det sätt som tidigare förekommit.

För en snabbare utbetalning av statslånet uttalar sig *bankinspektionen*, *poststyrelsen*, *Svenska bankföreningen*, *Svenska sparbanksföreningen*, *HSB*, *SABO* och *Näringslivets byggnadsdelegation*.

Åtskilliga remissinstanser diskuterar ingående det alternativ för att säkerställa en rationell kreditförsörjning till bostadsbyggandet som avser statlig totalfinansiering genom ett nyinrättat statligt kreditinstitut för i första hand fleråriga projekt. Några av dem är starkt kritiska mot inrättandet av ett sådant institut. Andra förordar fortsatt utredning eller framhåller fördelarna eller nackdelarna med ett sådant institut utan att ta ställning vare sig för eller emot dess inrättande. Ett mindre antal remissinstanser förordar att ett sådant institut inrättas omedelbart eller vill hålla frågan därom öppen i avvaktan på utfallet av sådana förhandlingar som delegationen i första hand har rekommenderat.

Ett nytt statligt kreditinstitut innebär enligt *poststyrelsen* stora risker för att inlåningsmedel som nu genom byggnadskredit tillförs bostadsmark-

naden inte alls kommer denna marknad tillgodo. *Bankinspektionen* framhåller att inrättandet av ett nytt statligt kreditinstitut får samma organisatoriska konsekvenser som en utvidgning av bostadskreditkassans verksamhet skulle få i en utbyggd kreditorganisation med åtföljande överdimensionering av den apparat för byggnadskreditgivning som främst sparbanker och affärsbanker byggt upp.

Styrelserna för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och *Svenska bostadskreditkassan* kan inte ansluta sig till delegationens motiv för att överväga inrättandet av ett nytt kreditinstitut, nämligen att uppbyggnaden av stadshypoteks- och bostadskreditkassorna inte helt motsvarat de krav som kan ställas på ett institut för integrerad kreditgivning. Kassorna anses väl lämpade för en sådan finansiering. Styrelserna kan inte finna att delegationen har tillbakavisat något av de argument som tidigare har anförts mot inrättandet av ett statligt kreditinstitut. Delegationen har inte heller utrett vilka konsekvenser från olika synpunkter som inrättandet av ett statligt kreditinstitut skulle få. Ett sådant institut anses onödigt redan av den anledningen att bostadskreditinstitutionen är beredd att medverka vid den finansiering, som skulle ankomma på ett nytt statligt institut. Ett nytt institut skulle betyda en ytterligare uppsplittring av marknaden och säkerligen inte medföra några kostnadsbesparingar.

En avvisande hållning till förslaget intar också *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *Folksam* och *Näringslivets byggnadsdelegation*.

Byggindustrialiseringsutredningen anser att endast en statlig totalfinansiering genom bostadskreditkassan, bostadsstyrelsen eller ett nytt kreditinstitut ger tillfredsställande garantier för bostadsbyggandets kreditförsörjning. Utredningen förordar därför att åtgärder för lösningen av bostadsbyggandets kreditproblem inriktas på att skapa möjligheter för statlig totalfinansiering. Två ledamöter och en expert i utredningen har en avvikande mening och anser att vägen med förhandlingar med kreditinstitutet bör prövas innan mera långtgående åtgärder tillgrips.

Tanken på ett statligt kreditinstitut stöds också av *Hyresgästernas riksförbund*, *Svenska riksborgen*, *SABO* och *Svenska kommunförbundets* majoritet.

Fortsatt utredning av frågan om ett sådant institut förordas av *HSB* och *riksbanksfullmäktige*. Fullmäktige framhåller att om en lösning av de olika problemen kan uppnås förhandlingsvägen bör också inrättandet av en statlig bostadsbank få minskad aktualitet. Det kan emellertid inte uteslutas, att de framtida erfarenheterna leder till att en bostadsbank framstår som en önskvärd metod för bostadsbyggandets finansiering, helt eller delvis. Med tanke härpå synes bl. a. frågan om en från kreditpolitisk synpunkt godtagbar finansiering av en bostadsbank behöva övervägas ytterligare.

Vid remissbehandlingen har också framförts vissa andra frågor som inte direkt berörts i delegationens promemoria. *Svenska sparbanks-*

föreningen erinrar om att föreningen hos bostadspolitiska kommittén efterlyst förenklade administrativa former för låneärendenas handläggning och erinrar om departementschefens uttalande i prop. 1967:100 om bostadsstyrelsens undersökningar rörande möjligheterna att genomföra förenklningar ifråga om in-teckningssäkerhet och betalningsförfarande. Föreningen finner det angeläget att dessa undersökningar påskyndas. *Sveriges fastighetsägareförbund* och *Näringslivets byggnadsdelegation* framhåller att omsorgen om nyproduktionens kreditförsörjning inte får undanskymma de finansieringsproblem som kan uppkomma vid ombyggnad och förbättringsarbeten. *SABO* påtalar bristen på tillfredsställande statistik rörande kreditgivning till bostäder.

Byggindustrialiseringsutredningen

Utredningens synpunkter på bostadsbyggandets kreditförsörjning framgår av den förut lämnade redogörelsen för utredningens yttrande över det betänkande som avgivits av delegationen för bostadsfinansiering. I det följande lämnas en redogörelse för de delar av utredningens betänkande som avser igångsättningsplanering, byggherresamverkan och upphandlingsformer.

I g å n g s ä t t n i n g s p l a n e r i n g e n. Enligt kungörelsen den 31 maj 1963 (nr 269) får vissa särskilt angivna byggnadsarbeten inte påbörjas utan s. k. igångsättningstillstånd. Sådant tillstånd meddelas av arbetsmarknadsmyndigheterna eller, i fall då byggnadskostnaden beräknas överstiga 5 milj. kr., av Kungl. Maj:t. Byggnadsarbeten vilkas påbörjande inte kräver igångsättningstillstånd, dvs. i huvudsak bostadsbyggandet och industribyggandet, omfattas av en frivillig sysselsättningsplanering som främst syftar till säsongutjämning.

För utformningen av denna planering gäller en av arbetsmarknadsstyrelsen år 1964 träffad överenskommelse med byggnads- och anläggningsindustrins arbetstagar- och arbetsgivarparter om regler för lokal planering av sysselsättningen inom byggandet. Till överenskommelsen anslöt sig dåvarande Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet. Syftet med överenskommelsen och planeringen är att trygga byggnadsindustrins behov av arbetskraft och bereda denna jämn sysselsättning. Landet är uppdelat i ett 70-tal planeringsområden. Inom varje område finns en byggarbetsnämnd bestående av representanter för länsarbetsnämnd, arbetsgivare, arbetstagarare och kommuner.

Byggarbetsnämnden ger en rekommendation om lämplig igångsättningsmånad för varje byggnadsprojekt. Rekommendationen grundas på insamlade uppgifter om projekten och länsarbetsnämndens prognoser för den väntade byggverksamheten samt uppgifter om tillgänglig arbetskraft.

Enligt en uppskattning av länsarbetsnämnderna utfärdas omkring hälften av rekommendationerna mindre än ett kvartal före rekommenderad

igångsättningsmånad. Rekommendation mer än ett år före igångsättning förekommer i regel inte. Den främsta orsaken till att rekommendation om igångsättningstidpunkt inte lämnats tidigare är osäkerheten i projektens tidsplanering. Viktiga förutsättningar för projektens igångsättning i fråga om bebyggelseplanering, fastighetsbildning och finansiering har ofta inte förelegat förrän kort tid i förväg.

Utredningen framhåller att möjligheterna att planera igångsättningen har förbättrats under de senaste åren. Genom det turordningssystem som tillämpas för det statligt stödda bostadsbyggandet anges projekten av kommun och bostadsmyndighet minst två år före beräknad igångsättning. Med en ytterligare förbättrad markberedskap, ett bättre fungerande fastighetsbildningsväsen och en rationellare kreditorganisation för bostadsbyggandet bör det finnas goda möjligheter att få en tillfredsställande planering inom byggherre- och entreprenörleden. Därigenom borde det också vara möjligt att på ett tidigare stadium än f. n. ange lämplig igångsättningstidpunkt. Utredningen anser att byggarbetsnämnd bör kunna lämna en preliminär rekommendation om igångsättningskvartal i samband med att den kommunala turordningen för bostadsprojekt med statligt stöd upprättas ungefär två år före den planerade igångsättningen. Med en successivt förbättrad planering i alla led bör även den slutliga rekommendationen om igångsättningsmånad kunna lämnas tidigare än i dag. Det synes vara fullt möjligt att ge denna rekommendation minst ett år i förväg för huvuddelen av bostadsbyggandet.

Genomförs det förslag om förlängning av planeringsperioden för bostadsbyggandet, som behandlats i det föregående, kan enligt utredningen frågan om att ge preliminära rekommendationer för igångsättningen tidigare än två år i förväg aktualiseras, särskilt vid stora bostadsprojekt.

Byggherresamordning. Utredningen påpekar att bostadsbyggandet geografiskt sett är koncentrerat till ett begränsat antal områden i landet. Områdenas administrativa uppdelning på kommuner samt byggandets uppdelning inom kommunerna på olika byggherresektorer och på olika företag inom varje sektor resulterar dock i en stor splittring av bostadsbyggandet. Antalet projekt som årligen påbörjas är sålunda stort. År 1966 påbörjades 1 600 projekt — flerfamiljshus och gruppbyggda småhus — innefattande 66 000 lägenheter. Antalet byggherrar var närmare 1 000. Många av dem bygger inte kontinuerligt.

Enligt statistiken om preliminärt beviljade bostadslån har låneobjekten inom flerfamiljshusbyggandet under senare år i genomsnitt omfattat 55—60 lägenheter. Från projekterings- och upphandlingssynpunkt torde dock projekten i genomsnitt vara något större än låneobjekten, uppskattningsvis mellan 75 och 100 lägenheter. År 1966 var antalet låneobjekt avseende flerfamiljshus ca 1 000 med totalt 56 000 lägenheter. Endast 20 objekt med tillsammans 5 250 lägenheter var större än 200 lägenheter. De gruppbyggda

småhusen omfattade ca 580 låneobjekt med 10 300 lägenheter. Av dessa var endast åtta objekt större än 100 lägenheter och de omfattade tillsammans 1 100 lägenheter.

Den offentliga byggherresektorn har under de senaste åren svarat för 55—60 % av flerfamiljshusbyggandet och 10 % av småhusbyggandet. Byggandet inom denna sektor sker nästan helt genom de allmännyttiga bostadsföretagen. Av de 350—400 allmännyttiga företag som årligen bygger bostäder svarar ett 40-tal företag för ungefär hälften av hela produktionen. Det genomsnittliga lägenhetsantalet per låneobjekt var enligt lånestatistiken för år 1966 56 lägenheter i flerfamiljshus och 12 i gruppbyggda småhus.

Det kooperativa bostadsbyggandet svarade år 1966 för ca 25 % av lägenheterna i flerfamiljshus och 8 % av lägenheterna i småhus. Det kooperativa byggandet är till närmare 90 % knutet till de två riksorganisationerna HSB och Svenska riksbyggen och är härigenom i viss utsträckning samordnat. Det genomsnittliga lägenhetsantalet per låneobjekt var enligt lånestatistiken för år 1966 70 lägenheter i flerfamiljshus och 32 i gruppbyggda småhus.

Av lägenheterna på den enskilda byggherresektorn tillkom år 1966 18 % i flerfamiljshus och 82 % i småhus. Det genomsnittliga lägenhetsantalet per låneobjekt var enligt lånestatistiken för år 1966 38 lägenheter i flerfamiljshus och 18 i gruppbyggda småhus.

Betydande ansträngningar görs av såväl myndigheter som byggherreorganisationer för att få till stånd koncentration och samordning av byggherrefunktionerna. Bl. a. har SABO utrett frågan om samarbete över kommundömråden mellan de allmännyttiga bostadsföretagen och verkat för sammanläggning av sådana företag. Sedan år 1963 pågår också en sammanläggning av HSB-föreningar.

Utredningen anför att bostadsbyggandet sker i alltför små enheter med hänsyn till det krav på samordning, upprepning och kontinuitet som är en grundläggande förutsättning för byggandets industrialisering. Utredningen har undersökt serieeffekterna i bostadsbyggandet. En årsproduktion av 200—300 lägenheter anses ge ett gott resultat med den teknik och utrustning som används inom större och medelstora företag. Ett rationellt småhusbyggande synes vara möjligt även vid en seriestorlek ned till 50—100 lägenheter per år. Endast ca 10 % av bostadsbyggandet sker i dag i projekt av denna storlek.

För att en rationell struktur och funktion inom byggherreledet skall kunna åstadkommas måste enligt utredningen en rad åtgärder övervägas såväl inom de olika byggherresektorerna lokalt och centralt som hos de offentliga organ och myndigheter som genom sin verksamhet påverkar eller lägger grunden till de olika byggherreföretagens eller byggherresektorernas verksamhet. Byggherrarna måste fortsätta det påbörjade arbetet att åstadkomma en samordning av de olika företagens verksamhet, såväl inom som mellan olika byggherresektorer och administrativa områden. Kommunerna har sto-

ra möjligheter att främja en samordning av bostadsbyggandet genom att vid bebyggelseplaneringen, planeringen av bostadsförsörjningen, fördelningen av mark och låneramar samt i övrigt vid kontakterna med byggherrarna beakta samordningen.

Inom det statliga området bör länsbostadsnämnderna arbeta mer aktivt för att få till stånd samordning. I kontakterna med kommuner och byggherrar i frågor om kommunala bostadsbyggnadsprogram och låneramar och i enskilda låneärenden bör samordningsbehovet aktualiseras. För att underlätta en flerårig planering och samordning av bostadsbyggandet förordar utredningen, liksom delegationen för bostadsfinansiering, att bostadsbyggnadsplan och låneram skall fastställas för fyra kalenderår utöver löpande år. Detta ger enligt utredningens mening också underlag för lånebeslut till projekt med flerårig byggtid. I syfte att underlätta sitt samordningsarbete bör länsbostadsnämnderna reservera en viss del av låneramen, exempelvis 10 %, för senare fördelning. Utredningen framhåller att en temporärt ökad låneram till kommuner för att möjliggöra en i särskilda projekt konkretiserad byggherresamordning bör övervägas.

Utredningen föreslår att bostadsstyrelsen får i uppdrag att verka som centralt ledningsorgan för arbetet med byggherresamordningen. Styrelsen bör bl. a. utarbeta anvisningar för länsbostadsnämndernas samordningsarbete och svara för centrala informations- och kontaktåtgärder för att främja byggherresamordningen. Åtgärder och resultat bör årligen redovisas till Kungl. Maj:t.

Former för upphandling av stora projekt. Utredningen anför att byggherrarna låter bygga bostäder på i princip två olika sätt, i egen regi eller på entreprenad. Ungefär 25 % av flerfamiljshusbostäderna byggs i egen regi. Av de 13 000 lägenheter i flerfamiljshus som år 1966 byggdes i egen regi svarade de allmännyttiga och kommunala byggherrarna för 35 % och de enskilda för drygt 60 %. Av 10 000 gruppbyggda småhus byggdes år 1966 40 % eller 4 000 i egen regi. Den enskilda sektorn svarade för 95 % av dessa.

Ungefär 75 % av lägenheterna i flerfamiljshus eller 43 000 lägenheter upphandlades år 1966 på entreprenad. För 55 % av dessa användes delad entreprenad, som innebär att byggherren upphandlar olika delar av byggnadsarbetet från olika entreprenörer. För 30 % användes generalentreprenad, som innebär att byggherren upphandlar hela projektet från en entreprenör, och för 15 % totalentreprenad, som innebär att byggherren överlåter även en stor del av projekteringen på entreprenören. Delad entreprenad var vanligast hos de allmännyttiga och kooperativa byggherrarna. Av de 6 000 gruppbyggda småhus som år 1966 upphandlades på entreprenad användes delad entreprenad för 61 %, generalentreprenad för 17 % och totalentreprenad för 22 %.

En lämplig upphandlingsordning för stora projekt måste, anför utred-

ningen, uppfylla bestämda krav i flera olika avseenden. Upphandlingsproceduren måste anpassas till samhällsplaneringen, beställarföretagets planering och behov av att bestämma produktens egenskaper och funktion samt till en rationell produktion. Upphandlingen skall vidare medge effektiv konkurrens och främja byggandets utveckling. Utredningen anför också att upphandlingen av en så komplicerad och dyr produkt som ett bostadsområde ställer stora krav på upphandlaren.

Utredningen framhåller att valet av upphandlingsform har avgörande betydelse för fördelningen av arbetsuppgifter och ansvar mellan byggherre och entreprenör. Rationellt byggande ställer krav på ökad integration i byggprocessen, vilket nödvändiggör en utveckling av nuvarande upphandlingsformer. Integrationen kan i princip nås på två olika sätt, antingen genom byggherren eller genom entreprenören.

Byggherreledd integration innebär att byggherren tar det samlade ansvaret för projektering och produktion och svarar för en stor del av samordningen på byggplats. För genomförandet, arbetet på byggplatsen, kan byggherren utföra arbetet i egen regi i större eller mindre grad eller anlita olika specialentreprenörer.

Entreprenörledd integration innebär att entreprenören svarar för såväl projektering som produktion. Byggherren måste då avstå från egen detaljutformning, så att entreprenören får möjlighet att utforma projekten efter den egna produktionsapparatusens förutsättningar.

Mot bakgrund av dessa två sätt att integrera byggprocessen och de olika kraven på en rationell upphandlingsordning har utredningen gått igenom nu tillämpade upphandlingssätt och drar följande slutsatser. För stora, utvecklade byggherreföretag kan egen regi vara ett rationellt sätt att anskaffa byggnader även i framtiden. Delad entreprenad i sin traditionella form bedöms inte medge tillräcklig integration för att kunna generellt rekommenderas för stora bostadsprojekt. Inte heller generalentreprenad är ett helt tillfredsställande alternativ. Totalentreprenad har däremot goda förutsättningar att tillgodose de krav på integration som industriellt byggande ställer. Även kravet på konkurrens är möjligt att tillgodose.

Enligt utredningens mening är det inte möjligt att generellt förorda ett och samma upphandlingssätt ens för alla stora bostadsprojekt. Skilda förutsättningar för olika företag och för olika projekt kan motivera val av olika upphandlingssätt. Såväl egen regi som olika former av entreprenad, dvs. delad entreprenad, generalentreprenad eller totalentreprenad, kan under olika förhållanden vara det lämpligaste.

Totalentreprenadformen är ännu relativt oprövad och outvecklad. Utredningen har därför närmare studerat vissa frågor som har betydelse för att denna entreprenadform skall få en ändamålsenlig utformning. I fråga om bebyggelseplaneringen har utredningen skisserat planeringsrutiner inom ramen för nuvarande byggnadslagstiftning, vilka bygger på bl. a. tillämp-

ning av s. k. elastisk stadsplan. När det gäller anbudsunderlag, anbud och anbudsbedömning vid totalentreprenad ger utredningen riktlinjer för det praktiska förfaringssättet. Utredningen anför att en skriftlig redovisning av anbudsförslagets kvalitativa egenskaper är av intresse för att erfarenheterna från förvaltningen skall kunna utnyttjas i produktionen. För samordningen av det nödvändiga utvecklingsarbetet beträffande formerna för totalentreprenad föreslår utredningen att en grupp bildas med representanter för berörda parter och myndigheter och med byggforskningsinstitutet som sekretariat. Utredningen rekommenderar också att byggherrarna under ett övergångsskede ger projekteringsbidrag till inbjudna anbudsgivare.

Särskilda yttranden

Särskilda yttranden har avgetts dels av ledamöterna Källenius och Tobé samt experten Blomgren, dels av ledamoten Holm samt experterna Ahrbom, Dahlberg och Henriksson.

I yttrandet av ledamoten Källenius m. fl. framhålls att utredningen alltför kraftigt har betonat de stora projektens betydelse för industriell bostadsproduktion. En ensidig anknytning av seriebegreppet till stora projekt kan medföra en begränsning av konkurrensen i områden utanför storstadsregionerna, där ett stort projekt och en byggproducent under en flerårsperiod då fullständigt skulle dominera bostadsproduktionen. I yttrandet betonas vikten av att anbudsgivarna vid entreprenadupphandling får ta del av anbudsbedömningen och skälen för antagandet av anbud.

I yttrandet av ledamoten Holm m. fl. diskuteras olika vägar att industrialisera byggandet. I fråga om upphandlingsförfaranden anföras att försök bör göras med upphandlingsformer som i ökad utsträckning ger entreprenören ansvar och frihet för produktutformningen i sådana avseenden som är väsentliga för produktionens kostnader. Vid upphandling på totalentreprenad bör självklart byggherrns granskning av anbudet i funktions- och materialhänseende redovisas skriftligt och offentligt.

Remissyttranden över utredningens betänkande

Flertalet remissinstanser ansluter sig i stort till utredningens allmänna synpunkter och krav på rationella upphandlingsformer och på bostadsbyggandets planering. Utredningens förslag om förbättrad sysselsättningsplanering och förlängning av planeringsperioden för bostadsbyggandet har fått praktiskt taget enhälligt stöd. Flera remissinstanser framhåller att utredningen alltför kraftigt betonat de stora projektens betydelse för byggandets industrialisering och efterlyser mera generella åtgärder. Behovet av utvecklingsarbete i fråga om kravformulering i byggnadsprogrammet, metoder för anbudsbedömning, kontrollmetoder m. m. understryks starkt i flertalet yttranden.

Länsstyrelserna i Östergötlands, Örebro och Västernorrlands län, HSB, Riksbyggen, SABO och Svenska byggnadsarbetareförbundet understryker starkt behovet av en förbättrad igångsättningsplanering i enlighet med utredningens synpunkter och förslag.

Arbetsmarknadsstyrelsen och *bostadsstyrelsen* erinrar om att en översyn av rutinerna för länsarbets- och länsbostadsnämnderna påbörjats och framhåller att en mera långsiktig fördelning av låneramarna bör ge förutsättningar för tidiga rekommendationer om igångsättnings tidpunkt, särskilt vid stora projekt.

Flera remissinstanser pekar på de goda erfarenheterna av de kvartalslistor över igångsättningen som upprättas av länsbostadsnämnderna efter samråd med länsarbetsnämnderna och överlämnas till kreditinstituten.

Med anledning av vad utredningen anfört om byggherresamordning understryker remissinstanserna att samordning, upprepning och kontinuitet är grundläggande förutsättningar för byggandets industrialisering. Mot denna bakgrund anser ett flertal remissinstanser att åtgärder måste vidtas för att åstadkomma en rationell struktur inom byggherreledet. *Bostadsstyrelsen, Föreningen Sveriges praktiserande arkitekter, Näringslivets byggnadsdelegation* m. fl. anser att stora bostadsprojekt ger goda förutsättningar för en rationell produktion och tillvaratagande av serieeffekten. Några remissinstanser, bl. a. *länsstyrelserna i Malmöhus, Örebro och Västernorrlands län*, har en positiv syn på stora projekt men framhåller svårigheterna att åstadkomma projekt av den storleksordning som utredningen diskuterar utanför storstadsregionerna. *Bostadsstyrelsen, Svenska landstingsförbundet, Svenska riksbyggen* och *byggforskningsrådet* anser att det även vid mindre projekt finns möjligheter till rationellt byggande.

Flera remissinstanser uttalar att utredningen alltför ensidigt har inriktat sig på stora projekt som medel att främja byggandets industrialisering och ansluter sig till de synpunkter som framförs i de särskilda yttrandena. *Byggnadsstyrelsen, länsstyrelsen i Östergötlands län, byggforskningsrådet* och *Föreningen Sveriges praktiserande arkitekter* m. fl. framhåller standardiseringens betydelse för industrialiseringen. *SBEF, Näringslivets byggnadsdelegation* och *Byggherreföreningen* anför att serieeffektens fördelar bör kunna tas till vara genom produktutveckling inom entreprenörledet och pekar på risken för konkurrensbegränsning i byggherreledet vid en stark koncentration av bostadsbyggandet till stora enheter. *Statens pris- och kartellnämnd, HSB* och *Näringslivets byggnadsdelegation* ifrågasätter om inte stora bostadsprojekt kan medföra konkurrensbegränsning i entreprenörledet. *Hyresgästernas riksförbund* anser att utredningen har bortsett från konsumenternas krav och framhåller att stora projekt enligt förbundets erfarenheter inte medfört lägre byggnadskostnader.

Många remissinstanser diskuterar miljöproblemen i samband med stora bostadsprojekt. *Riksrevisionsverket* och *länsstyrelsen i Stockholms län* pe-

kar på risken för monoton. *Föreningen Sveriges praktiserande arkitekter* och *Näringslivets byggnadsdelegation* instämmer i utredningens uppfattning att rationellt byggande i långa serier inte behöver utgöra hinder för att tillgodose höga krav på miljöutformningen. *Bostadsstyrelsen* framhåller att miljöskapande i första hand är en fråga om volymgestaltning och byggnadsgruppering och inte är beroende av variation i material och smådetaljer. En strängare typisering med meningsfull variation inom ett givet system torde närmast medföra en förbättrad bostadsmiljö.

Länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus och Örebro län, statens institut för byggnadsforskning och *Stor-Stockholms planeringsnämnd* instämmer allmänt i utredningens synpunkter på behovet av åtgärder för ökad byggherresamverkan. *Svenska byggnadsarbetareförbundet* anser att det krävs radikala åtgärder för att åstadkomma den avsedda samordningen och *Svenska riksbyggen* framhåller att huvudansvaret måste åvila kommunerna och statliga myndigheter och nämner bindande föreskrifter om samordning som villkor för markupplåtelse, byggnadslov eller lånebesked som exempel på lämpliga åtgärder. *SABO* framhåller att samarbete mellan allmännyttiga företag och byggherrar av annat slag redan nu förekommer i flera kommuner och instämmer i utredningens förslag att samordningen beaktas vid bostadsbyggandets planering. Enligt *länsbostadsnämnden i Stockholm* och *HSB* bör den naturliga utvecklingen mot större företagsenheter få fortsätta utan att särskilda åtgärder vidtas från myndigheternas sida.

Utredningens förslag att bostadsstyrelsen skall verka som centralt lednings- och uppföljningsorgan för arbetet med byggherresamordningen tillstyrks av bl. a. *länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus och Örebro län, SABO* och *Svenska riksbyggen*. *Svenska landstingsförbundet* och *Svenska kommunförbundet* delar inte utredningens mening i denna fråga utan förutsätter att samordningen kan komma till stånd genom initiativ och medverkan från byggherrar och kommuner. *Statskontoret* anser att utredningen inte tillräckligt klart preciserat de frågeställningar som berör bostadsstyrelsens ledande funktion. *Bostadsstyrelsen* hävdar att ansvaret för byggherresamverkan åvilar kommunerna i minst lika stor utsträckning som byggherrarna. Styrelsen framhåller att kommunerna har ett flertal effektiva medel till förfogande och erinrar om att behovet av samverkan inom kommunblocken har kraftigt understrukits i de nyligen publicerade anvisningarna för bostadsbyggnadsprogrammen.

När det gäller länsbostadsnämndernas åtgärder för samordningen ansluter sig styrelsen helt till utredningens uppfattning om behovet av ökade insatser men påtalar risken för att nämnderna dras in i intressekonflikter av olika slag med kommuner och byggherrar. En ändrad inriktning av nämndernas verksamhet måste grundas på ett uttalande av statsmakterna. Beträffande ramfördelningssystemet anser styrelsen att systemet redan nu

ger möjlighet till samordning och utrymme för stora projekt. Styrelsen instämmer i syftet med en mer målinriktad fördelning inom länen men kan inte godta utredningens förslag till utformning av fördelningsproceduren. Den bör även i fortsättningen grundas på att kommunen bestämmer turordningen för projekten inom angivna lägenhetsramar. Kommunblocket bör vara den primära fördelningsenheten och fördelningen mellan blocken bör grundas på länets regionalpolitiska målsättning.

Enligt bostadsstyrelsens mening kan nämndernas preliminära beslut om bostadslån för en första etapp i ett stort projekt med flerårig utbyggnadstid innefatta ett principbeslut för hela projektet. Detta innebär enligt styrelsen att förhandsbeskeden om bostadslån kan slopas. Styrelsen anser sig dock böra ha en viss kontakt med de stora projekten för att kunna följa utvecklingen och förmedla erfarenheter. Styrelsen är beredd till en ökad central aktivitet i enlighet med vad utredningen anfört.

HSB anser att den föreslagna fördelningen på regional- och primärkommunal nivå inte bör genomföras på det sätt som utredningen har föreslagit, eftersom mindre projekt ibland kan vara angelägna att genomföra även om de av praktiska skäl inte kan samordnas med andra projekt inom samma eller skilda kommuner.

I frågan om *upphandlingsformer* instämmer *Näringslivets byggnadsdelegation*, *SBEF* och *Stor-Stockholms planeringsnämnd* m. fl. i utredningens syn på behovet av en integration i byggprocessen.

Endast ett fåtal remissinstanser har tagit upp utredningens allmänna diskussion av olika sätt att anskaffa byggnader och de två principerna för integration, byggherreledd resp. entreprenörledd integration. *Sveriges konsulterande ingenjörers förening* anser liksom utredningen att byggande i egen regi under vissa förutsättningar kan vara lämpligt. *Drättselkammaren i Malmö stad* anför att byggande i egen regi i många fall har visat sig leda till ekonomiskt gynnsamma resultat och att denna upphandlingsform kan vara lämplig i samband med utvecklingsarbete. *Länsbostadsnämnden i Göteborgs och Bohus län* instämmer i utredningens påpekande om svårigheten att vid egenregibyggnad hålla kostnaderna under lika hård kontroll som vid entreprenadupphandling. *Näringslivets byggnadsdelegation* och *SBEF* ifrågasätter om den byggherreledda integrationen ger tillräcklig stimulans för produktutveckling. *Länsbostadsnämnden i Västmanlands län* anser att byggande i egen regi innebär att konkurrensen sätts ur spel.

Flertalet remissinstanser har diskuterat entreprenadformerna med utgångspunkt från totalentreprenaden. *Bostadsstyrelsen* och *byggforskningsinstitutet* rekommenderar upphandlingsformer som i ökad omfattning ger producenterna ansvar och frihet i sådana avseenden som är väsentliga för produktionens kostnader. *Riksrevisionsverket*, *Svenska riksbyggen*, *Svenska byggnadsarbetareförbundet*, *Byggherreföreningen*, *Näringslivets byggnads-*

delegation, SBEF m. fl. instämmer allmänt i utredningens uppfattning att totalentreprenad i många fall kan vara en lämplig upphandlingsform. *Bostadsstyrelsen* och *länsstyrelsen i Malmöhus län* framhåller att en avgörande förutsättning för att totalentreprenaden skall leda till ett gott resultat är att byggherren kan formulera och hävda sina krav på slutprodukten. *Statens pris- och kartellnämnd, riksrevisionsverket, länsstyrelserna i Östergötlands och Malmöhus län* samt *Föreningen Sveriges praktiserande arkitekter* pekar på risken för minskad konkurrens vid upphandling på totalentreprenad på grund av det begränsade antalet anbudsgivare med tillräckliga resurser för denna entreprenadform. *Svenska riksbyggen* och *Svenska byggnadsarbetareförbundet* anser att utredningen har överskattat konkurrensens nettoeffekt med tanke på kostnaderna för anbudsräkning och framhåller att det i en mer balanserad bostadsmarknad finns förutsättningar för en kostnadspress även då byggherren underhandlar med en enda entreprenör.

Flera remissinstanser ställer sig avvisande till en mera allmän tillämpning av totalentreprenadformen. *HSB* anför sålunda att förbundets erfarenheter av upphandling inte har visat att totalentreprenaden ger avgörande fördelar framför andra former och avstyrker totalentreprenaden som generell upphandlingsform. *Byggnadsforskningsrådet* och *Svenska konsulterande VVS-ingenjörers förening* anser att tillräckliga erfarenheter av totalentreprenadförfarandet saknas för att det skall kunna tillämpas i större omfattning. Enligt *byggnadsstyrelsens* mening är andra upphandlingsformer i dag viktigare än totalentreprenad. *Svenska konsulterande ingenjörers förening* anser att s. k. tidig upphandling, där en betydande del av projekteringen utförs genom byggherren, bättre ansluter till den rådande strukturen inom byggnadsbranschen och ger ökade konkurrensmöjligheter.

Bostadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, Näringslivets byggnadsdelegation och *SBEF* understryker utredningens uppfattning att en skriftlig redovisning av anbudsbedömningen är av intresse och framhåller starkare än utredningen gjort att redovisningen bör vara offentlig.

I utredningens rekommendation att byggherrarna under ett övergångs-skede ger projekteringsbidrag till inbjudna anbudsgivare instämmer *Svenska riksbyggen, Svenska byggnadsarbetareförbundet, SABO* och *Stor-Stockholms planeringsnämnd. Byggnadsstyrelsen* anför att projekteringsbidrag i första hand bör övervägas där byggherren av något skäl vill försäkra sig om anbud från vissa företag och anser att det inte bör ske enbart övergångsvis. *SBEF* ställer sig tveksam till utredningens förslag med hänsyn till att projekteringsbidragen skulle kunna uppmuntra beställningstillverkning i stället för att stimulera till utveckling av typlösningar.

Utredningens synpunkter i fråga om bebyggelseplanering vid industriellt byggande delas av flertalet remissinstanser. *Statens planverk, bostadssty-*

relsen, länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län, Svenska kommunförbundet, Byggherreföreningen, SBEF m. fl. ställer sig positiva till huvuddragen i utredningens skisserade planeringsmodell som bl. a. bygger på tillämpning av elastisk stadsplan. I olika detaljfrågor har remissinstanserna redovisat skilda synpunkter. *Statens planverk*, *lantmäteristyrelsen* och *länsstyrelsen i Östergötlands län* instämmer i utredningens uppfattning att en för industriellt byggande lämplig planeringsmodell i princip är möjlig inom ramen för nuvarande lagstiftning men att en modifiering av praxis är nödvändig. *Bygglagutredningen* förklarar sig ha för avsikt att i enlighet med sina direktiv beakta de av utredningen föreslagna åtgärderna men vill inte utesluta att ändringar i det av utredningen tänkta systemet kan bli önskvärda. *Bostadsstyrelsen*, *Svenska kommunförbundet* m. fl. anser att bygglagutredningen snarast bör lägga fram förslag till ändringar i byggnadslagstiftningen som kan underlätta ett industriellt byggande.

Remissinstanserna instämmer i utredningens synpunkter på behovet av ett samordnat utvecklingsarbete beträffande bl. a. formulering av krav i byggnadsprogrammet och metoder för anbudsbedömning. *Bostadsstyrelsen* understryker starkt behovet av utvecklingsarbete och anför att en del av styrelsens eget utvecklingsarbete ligger inom ramen för vad utredningen förordat. *Byggforskningsinstitutet* delar utredningens uppfattning att totalentreprenadformen behöver utvecklas. Inom institutet pågår redan flera undersökningar inom området. *Byggnadsstyrelsen* och *byggforskningsrådet* anser att utvecklingsarbetet bör ges en vidare inriktning än vad utredningen förordat. *Kommunförbundet* påpekar att frågor om ansvarsfördelningen i byggandet, lönesystemens betydelse och konkurrensen vid olika upphandlingsformer bör belysas.

Riksrevisionsverket anser att en samordning av utvecklingsarbetet inom ramen för en arbetsgrupp bör vara ändamålsenlig och *statens planverk* förklarar sig berett att medverka till att en sådan grupp kommer till stånd. *Byggforskningsrådet* påpekar att rådet i en programskrift om utvecklingsarbete inom projekteringsområdet föreslagit en styrningsgrupp som bl. a. skulle svara för konferenser mellan olika berörda grupper och organ. Rådet vill inte tillstyrka utredningens förslag om samordningsgrupp med hänsyn till risken för splittring av insatserna inom området. *SABO* understryker behovet av att byggherrarnas synpunkter beaktas vid ett dylikt utvecklingsarbete.

Statskontoret tillstyrker utredningens förslag att byggforskningsinstitutet skall fungera som sekretariat för en blivande arbetsgrupp. Ett sådant uppdrag ligger enligt statskontoret helt i linje med institutets arbetsuppgifter och inom ramen för dess personella resurser. *Byggforskningsinstitutet* för-

klaras sig berett att ta på sig ansvaret som sekretariat för ett sådant utvecklingsarbete. SABO, SBEF, *Byggnadsindustrins datacentral AB* och *Föreningen Sveriges praktiserande arkitekter* anmäler sitt intresse av att delta i utvecklingsarbetet.

Bostadsstyrelsens anslagsframställning

I fråga om *bostadsbyggandets omfattning och inriktning* anför styrelsen följande. År 1967 färdigställdes genom nybyggnad 100 213 lägenheter, vilket innebär en ökning med nära 10 900 lägenheter eller 12 % i jämförelse med år 1966. Minskningen år 1966 i antalet inflyttningsfärdiga lägenheter förbyttes således i en uppgång. Utvecklingen under perioden 1962—1967 belyses i följande tablå.

Inflyttningsfärdiga lägenheter

År	Totalt	Därav i		Därav, i %, lägenheter i småhus
		småhus	flerfamiljshus	
1962	75 124	21 559	53 565	29
1963	81 405	23 182	58 223	29
1964	87 167	26 751	60 416	31
1965	96 843	27 575	69 268	28
1966	89 361	27 121	62 240	30
1967	100 213	28 305	71 908	28

Antalet under första halvåret 1968 färdigställda lägenheter uppgick till 50 100, vilket var ungefär lika många som motsvarande tid år 1967. Under andra halvåret 1968 beräknas färdigställandet bli av sådan omfattning att lägenhetstillskottet för hela år 1968 uppgår till ca 105 000 lägenheter.

Andelen lägenheter i småhus — enfamiljs- och tvåfamiljshus samt rad- och kedjehus — uppgick under år 1967 till 28 %, vilket innebär en minskning jämfört med år 1966. För hela perioden 1962—1967 kan dock tämligen stor stabilitet i småhusandelen konstateras.

Av 1967 års tillskott av lägenheter i flerfamiljshus utgjordes 7 733 av rum i s. k. specialbostäder, dvs. bostäder för studenter, äldre i ålderdomshem, personal vid sjukhus och vårdanstalter. Av dessa specialbostäder utgjordes 3 641 av rum för studenter i studentbostadshus jämfört med 1 590 år 1965 och 2 164 år 1966. Rum för äldre i ålderdomshem uppgick till 3 094 år 1967 jämfört med 2 102 år 1965 och 2 760 år 1966.

Av de lägenheter som färdigställdes under år 1967 hade 90 % statligt stöd

i form av lån eller räntebidrag. Under år 1966 utgjorde andelen 89 %. Av de 90 047 lägenheter med statligt stöd som färdigställdes år 1967 hade 88 771 bostadslån, 719 räntebidrag och 557 förbättringslån (temporära åldringsbostäder). Av följande sammanställning framgår förändringarna i andelen lägenheter med statligt stöd för de olika hustyperna, uttryckt i procent.

År	Småhus	Flerfamiljshus
1962.....	91	93
1963.....	91	93
1964.....	88	92
1965.....	88	94
1966.....	83	91
1967.....	85	92

De lägenheter som påbörjades under år 1967 hade till 92 % statligt stöd. Antalet färdigställda lägenheter utan statligt stöd ökade under år 1967 med 300 till totalt ca 10 200. Ökningen faller helt på rum i ålderdomshem.

Under år 1967 påbörjades drygt 99 000 lägenheter, dvs. ca 5 000 lägenheter fler än under år 1966. Påbörjandet av småhus ökade under år 1967 med ca 1 300 lägenheter jämfört med år 1966. Flerfamiljshusen ökade med ca 3 700 lägenheter.

Utvecklingen under perioden 1962—1967 belyses i följande tablå.

Påbörjade lägenheter

År	Totalt	Därav i		Därav, i %, lägenheter i småhus
		småhus	flerfamiljshus	
1962	92 600	24 600	68 000	27
1963	86 900	25 400	61 500	29
1964	96 800	28 900	67 900	30
1965	93 100	27 500	65 600	30
1966	94 100	26 900	67 200	29
1967	99 100	28 200	70 900	28

Under första halvåret 1968 påbörjades sammanlagt 49 300 lägenheter jämfört med 46 300 under första halvåret 1967. Nära två tredjedelar av 1967 års igångsättning skedde under andra och tredje kvartalen. Under första halvåret 1968 uppgick igångsättningen av lägenheter i flerfamiljshus till 36 500, vilket är 3 600 lägenheter mer än under motsvarande period 1967.

Igångsättningens fördelning på kvartal under år 1968 synes kunna bli i stort sett lika gynnsam som under år 1967.

Storstadsområdenas andel av färdigställandet minskade markant från år 1962 till åren 1963 och 1964, då dessa områdens andel utgjorde 30 %. Därefter har en återhämtning till samma nivå som för år 1962 skett. Påbörjandets fördelning under åren 1965—1967 pekar på en ytterligare höjning av dessa områdens andel. I storstadsområdena ökade under år 1967 såväl inflyttningsfärdiga som påbörjade lägenheter jämfört med tidigare år. Dessa områdens andel av hela produktionen var dock oförändrad i fråga om de färdigställda lägenheterna men steg kraftigt beträffande de påbörjade och utgjorde 39 % av samtliga påbörjade. Ökningen i antalet lägenheter hänför sig främst till Stor-Stockholm. För Malmö-Lundområdet var däremot både färdigställandet och påbörjandet något lägre år 1967 än år 1966.

Vad beträffar fördelningen på olika lägenhetstyper kan ingen större förändring iaktas bland de flerfamiljshus som färdigställdes under år 1967. En mindre ökning i andelen specialbostäder motsvaras av en minskning i andelen trerumslägenheter. I fråga om småhusen kan man konstatera en fortsatt förskjutning mot en större andel lägenheter om fem eller flera rum och kök. Hyrorna för de nyproducerade lägenheterna och förändringen i efterfrågan på de större lägenheterna har dock på många håll lett till en ändrad produktionsinriktning. I de flerfamiljshus som erhöll beslut om bostadslån under år 1967 minskade andelen lägenheter med fyra eller flera rum och kök och ökade andelen två- och trerumslägenheter jämfört med år 1966. Utvecklingen under perioden 1962—1967 framgår av följande tablå, uttryckt i procent.

År	1 r o k eller utan kök	2 r o k	3 r o k	4 e l fl r o k
1962	20	28	39	13
1963	19	26	40	15
1964	18	23	42	16
1965	17	23	42	18
1966	17	23	42	18
1967	17	25	43	15

Uppgifterna om lägenhetsfördelningen i den planerade produktionen enligt de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen visar en minskning av andelen lägenheter om tre eller flera rum och kök och en ökning av andelen tvårumslägenheter. Detta framgår av en jämförelse mellan programmen för perioderna 1966—1970 och 1968—1972.

Den under 1960-talet iakttagna ökningen i de genomsnittliga ytorna inom varje lägenhetstyp har upphört såvitt gäller lägenheter i flerfamiljshus med

preliminärt lånebeslut under år 1967. Eftersom samtidigt en viss förskjutning från större till mindre lägenheter har ägt rum, har för första gången under 1960-talet den genomsnittliga lägenhetsytan i flerfamiljshus minskat.

Den genomsnittliga lägenhetsytan i flerfamiljshus med statliga lån var under år 1967 något lägre än under år 1966 och motsvarade 1965 års genomsnitt, dvs. 73,6 m². Utvecklingen under perioden 1962—1967 framgår av följande sammanställning.

År	Genomsnittlig lägenhetsyta m ²			
	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok
1962	41,3	59,8	74,5	91,9
1963	42,0	61,5	76,5	95,1
1964	43,5	62,9	79,2	97,0
1965	44,5	64,4	80,7	96,0
1966	44,2	65,2	82,2	98,9
1967	44,2	65,3	82,0	98,8

Under perioden 1961—1966 ökade byggnadskostnaderna för flerfamiljshus med preliminärt beslut om bostadslån från 42 000 kr. till 70 800 kr. per lägenhet, dvs. med inemot 70 %. Den genomsnittliga ytan per lägenhet ökade under samma tid med 12 m², medan antalet rum per lägenhet ökade med endast 0,2 rum. Ytökningen beror alltså till största delen på en ökning av rumsytorna. Den under perioden vanligast förekommande lägenheten 3 rum och kök har sålunda genomsnittligt ökat från 72 m² till 82 m². Lägenheternas utrustning har ökat betydligt under perioden. Det är framförallt tvätt- och torkutrustning samt extra toalett- och badutrymmen som har tillkommit. Ökningen av ytor och utrustning i lägenheterna, ökad och förbättrad utrustning i husen samt högre standard i husens omgivning har enligt bostadsstyrelsens beräkningar orsakat omkring hälften av den nämnda ökningen av byggnadskostnaden per lägenhet. Återstående hälft beror på löne- och prishöjningar.

Ökningen av produktionskostnaderna, som således innefattar en viss standardökning, kan beräknas ha höjt den årliga hyran — vid oförändrade kapitalkostnadsförutsättningar — i en nybyggd genomsnittlig lägenhet med ca 1 400 kr. mellan åren 1961 och 1966. Härtill kommer hyresökningar på grund av minskade räntesubventioner samt ökade överkostnader på ca 600 kr. Driftkostnadsökningarna har beräknats till ca 500 kr., varav en del är en följd av de ökade produktionskostnaderna. Hyran i en genomsnittlig nybyggd lägenhet har alltså ökat med ca 2 500 kr. under perioden eller från ca 3 100 kr. till ca 5 600 kr. per år, vilket innebär en relativ hyreshöjning på drygt 80 %.

Under senare delen av år 1967 kunde konstateras svårigheter att få avsättning för vissa nyproducerade lägenheter. En av styrelsen i januari 1968 företagen undersökning av bostadshyror och outhyrda lägenheter i flerfamiljshus färdigställda under de tre första kvartalen 1967 visade att de outhyrda lägenheterna i huvudsak var koncentrerade till ett fåtal orter.

Den tidigare trenden i byggnadskostnadsutvecklingen har emellertid brutits under år 1967. Nuvarande byggnadskostnadsindex, som är en faktorprisindex, fortsätter visserligen att stiga men sådana kostnader som baseras på anbud har inte stigit. På många håll i landet har betydande kostnadsminskningar uppnåtts och tillgängliga uppgifter tyder på en markerad dämpning av kostnadsökningen. Följande uppställning, som avser flerfamiljshus med preliminärt beslut om bostadslån, visar de genomsnittliga byggnadskostnads- och ytförändringarna åren 1961—1967.

År	Genomsnittlig bostadslägenhetsyta (m ²)	Byggnadskostnad per m ² lägenhetsyta (kr.)	Byggnadskostnad per lägenhet (kr.)
1961.....	63,6	661	42 000
1962.....	65,8	693	45 600
1963.....	68,6	747	51 200
1964.....	72,3	786	56 700
1965.....	74,6	887	66 200
1966.....	75,6	938	70 800
1967.....	74,8	923	69 000

Beträffande produktionskostnaderna i övrigt kan här nämnas att enligt en undersökning av vissa schablonbelopps förändringar under tiden 1961—1966 summan av sådana mark-, exploaterings-, grundläggnings- och grovplaneringskostnader som ingått i schablonbeloppen genomsnittligt ökat med närmare 100 %. Även under år 1967 har en ökning av motsvarande kostnader (schablonbelopp) ägt rum. Dessa förändringar torde ha samband med bl. a. den allmänna kostnadsutvecklingen, en högre exploateringsstandard samt bättre kunskap om och redovisning av de verkliga kostnaderna.

För flerfamiljshusprojekt med preliminärt beslut om bostadslån har relationen mellan produktionskostnader och pantvärden förbättrats under år 1967, dvs. överkostnaderna har minskat.

Vad beträffar fördelningen av långivningen till flerfamiljshus efter företagsform utgjorde de kommunala och allmännyttiga företagens andel räknat i lägenheter 55 % under både år 1966 och år 1967. Under år 1966 var de kooperativa företagens andel ca 30 % och de enskildas ca 15 %. Dessa andelar har inte ändrats nämnvärt till år 1967.

De *kommunala bostadsbyggnadsprogrammen* för perioden 1968—1972 utgör kommunernas femte program. Urvalet av de kommuner som är skyldiga att upprätta program har utökats för perioden 1968—1972 och omfattar nu bl. a. alla centralortskommuner i kommunblocken och alla kommuner i storstadsområdena. Hela antalet programkommuner är 446. Länsbostadsnämnderna har bedömt programmens uppgifter om bostadsbyggandets omfattning med hänsyn till plan- och projekteringsarbetet m. m. och mot bakgrunden av nämndernas egna bedömningar av bostadsbyggnadsbehovet. Härvid har nämnderna även uppskattat påbörjandet i kommuner som inte är skyldiga att upprätta program så att resultatet avser byggandet i hela länet. För Stor-Stockholm och Stor-Göteborg har bedömningen av programmen i likhet med tidigare gjorts av de kommunala samarbetsorganen. I särskilda tablåer (s. 210) redovisas sammanställningar ur programmen och av nämndernas bedömningar och uppskattningar.

För Stor-Göteborg och Malmö-Lundområdet har resp. interkommunala samarbetsorgan redovisat behovsbedömningar. I Stor-Stockholm har planeringsnämnden inte gjort någon egentlig behovsbedömning utan endast uttalat att förhållandena på Stor-Stockholms bostadsmarknad motiverar att allmänna förutsättningar skapas för ett bostadsbyggande upp emot 25 000 lägenheter per år.

Länsbostadsnämndernas bedömning av produktionsplaneringen i programkommunerna utanför storstadsområdena har givit till resultat att kommunernas program reducerats med 10 % för hela programperioden. Motsvarande bedömningar för närmast föregående programomgång, som omfattade endast de tre första åren av programperioden, resulterade i en reduktion på endast drygt 3 %. Den större reduktionen i programmen för 1968—1972 kan tänkas bero på att bedömningsunderlaget blivit något säkrare i och med tillkomsten av en enhetlig länsplanering.

Andelen lägenheter i småhus är i stort sett densamma som i föregående programomgång. Övriga jämförelser med tidigare programomgångar är svåra att göra eftersom urvalet av programkommuner ändrats. Med något annorlunda fördelning mellan programåren ligger storstadsområdenas program dock på ungefär samma nivå som tidigare.

Av det påbörjande om ca 600 000 lägenheter som redovisas i programmen finns uppgifter om lägenhetsstorlekar för ca 488 000. Bortfallet är alltså inemot 20 %. Stor-Göteborg, för vilket de redovisade uppgifterna ej kan jämföras med övriga kommuners, svarar för mer än hälften av detta bortfall. För hela perioden planeras för samtliga uppgiftslämnande kommuner 11 % lägenheter om högst 1 rum och kök, 22 % tvårumslägenheter, 30 % trerumslägenheter och 38 % större lägenheter. Malmö-Lundområdet har den högsta andelen smålägenheter, vilket delvis men inte helt förklaras av den relativt stora andel studentbostäder som ingår i programmen. Stor-

Kommunernas program för perioden 1968—1972

	Beräknat påbörjande. Antal lägenheter				
	1968	1969	1970	1971	1972
Stor-Stockholm	27 000	27 100	23 500	24 200	25 900
Stor-Göteborg	13 700	15 600	14 700	13 400	12 100
Malmö-Lundområdet	9 200	10 400	10 600	10 200	10 200
Summa storstadsområden	49 900	53 100	48 800	47 800	48 200
Övriga programkommuner	65 100	65 800	73 300	73 700	74 800
Samtliga programkommuner	115 000	118 900	122 000	121 500	123 000
Däruv:					
Flerfamiljshus	82 600	82 700	85 600	85 700	87 300
Småhus	32 500	36 200	36 400	35 800	35 700

Länsbostadsnämndernas bedömning av bostadsbyggandet 1968—1972

	Beräknat påbörjande. Antal lägenheter				
	1968	1969	1970	1971	1972
Storstadsområdena	43 000	43 000	43 000	43 000	43 000
Övriga programkommuner	60 400	60 500	67 800	66 700	66 400
Icke programkommuner	5 400	5 300	5 400	5 400	5 400
Hela riket	108 800	108 800	116 200	115 100	114 800

Stockholm har i förhållande till samtliga kommuner hög andel större lägenheter. Lägenhetsfördelningen i det bostadsbyggande som uppställts som mål för programperioden avviker något från fördelningen enligt behovsbedömningarna. De minsta och de största lägenhetsstorlekarna upptar sålunda en större andel av detta bostadsbyggande än enligt behovsbedömningarna. Det vanligaste motivet för en viss lägenhetsfördelning utgörs av en hänvisning till på olika sätt kartlagd dagsaktuell efterfrågan. I något tiotal program nämner man uttryckligen hyresnivån i nyproduktionen som en hämmande faktor i utvecklingen mot större lägenheter och som ett motiv för en relativt stor andel smålägenheter. Det växande antalet småhushåll, särskilt bestående av åldringar, nämns också i några program som motiv för hög andel smålägenheter.

I fråga om *behövligt och möjligt bostadsbyggande* anför styrelsen följande.

Någon ny bedömning av bostadsbehovet på längre sikt än den som redovisades i bostadsbyggnadsutredningens betänkande Höjd bostadsstandard (SOU 1965: 32) föreligger ännu inte, men utarbetandet av underlag för en sådan bedömning har påbörjats i samband med förberedelsearbetet för 1970

års långtidsutredning. Någon säker mätare på den otillfredsställda efterfrågan på bostäder finns inte. Den årliga redovisning som lämnas av de kommunala bostadsförmedlingarna ger dock underlag för bedömning av förändringarna i marknadsläget. Sammanställningar över verksamheten under år 1967, där uppgifter saknas för Stockholms stad, ger vid handen att antalet nyregistrerade bostadssökande inte förändrats nämnvärt under året jämfört med närmast föregående år. Den minskning av de nyregistrerade med 7 % som skedde under år 1966 synes därför mot bakgrund av ökningen på 3 å 4 % under åren 1964 och 1965 ha varit ett uttryck för en markerat avvikande utveckling. Den största förändringen kan konstateras för antalet avregistrerade bostadssökande som ökat med 22 % i jämförelse med år 1966. Antalet sökande som avregistrerats på grund av att bostad erhållits har stigit med 17 %.

Orsakerna till avgången av ca 200 000 lägenheter ur bostadsbeståndet mellan 1960 och 1965 års bostadsräkningar har klarlagts i en undersökning av statistiska centralbyrån. Av undersökningen framgår att drygt en fjärdedel (i storstadsområdena omkring hälften) av den totala avgången berodde på rivning eller förestående rivning. Av ungefär samma omfattning var den avgång som orsakades av att bostäder övergetts eller blivit fritidshus. I glesbygden kunde drygt hälften av avgången hänföras till sistnämnda förändringar. Den tredje huvudorsaken till avgången var sammanslagning av lägenheter. Kontoriseringens andel av avgången begränsade sig till mindre än 10 %. En tidigare undersökning av avgången ur bostadsbeståndet i Stockholms innerstad visade att rivningen av modernt utrustade bostadslägenheter i betydande omfattning berodde på framdragning av nya kommunikationsleder och stadsplaneändringar.

Kommunernas bostadsbyggnadsprogram samt länsbostadsnämndernas bedömningar av dessa och av det erforderliga byggandet i icke-programkommuner innebär ett beräknat påbörjande av 109 000 lägenheter under vart och ett av åren 1968 och 1969, 116 000 lägenheter under år 1970 samt 115 000 lägenheter under såväl år 1971 som år 1972. Att talen är lägre för åren 1968 och 1969 beror bl. a. på att kommunerna vid sin bedömning beaktat det tillgängliga utrymmet inom ramarna för beslut om bostadslån. Planeringsläget får i allmänhet anses gynnsamt för en fortsatt ökning av bostadsbyggandet. Behovet av fortsatt hög bostadsproduktion kan även utläsas ur de framställningar om lägenhetstillskott utöver gällande ramar som anmälts av ett stort antal kommuner under år 1968.

Bostadsstyrelsen framlägger förslag till *bostadsbyggnadsplaner* för perioden 1969—1972. Styrelsen utgår vid sin beräkning från att antalet inflyttningsfärdiga lägenheter under år 1968 kommer att uppgå till ca 105 000. Eftersom påbörjandet under år 1968 kan väntas uppgå till ca 100 000 lägenheter, kan färdigställandet under år 1969 antagas uppgå till ungefär samma antal. Under åren 1965—1967 färdigställdes sammanlagt ca 286 000

lägenheter. Under första hälften av tioårsperioden 1965—1974 skulle man alltså kunna räkna med ett färdigställande av drygt 490 000 lägenheter att jämföra med det av statsmakterna uppställda produktionsmålet 1 milj. lägenheter under nämnda tioårsperiod. Med anslutning till föregående års förslag avseende igångsättningen under åren 1969 och 1970 föreslår styrelsen följande igångsättning under de fyra närmaste åren.

År	Antal lägenheter		
	Beräknad igångsättning	Därav utan statligt stöd	Erforderlig ram för långivning
1969.....	101 000	9 000	92 000
1970.....	104 000	10 000	94 000
1971.....	107 000	11 000	96 000
1972.....	110 000	12 000	98 000

Den av 1966 års riksdag beslutade särskilda planeringsramen för förhandsbesked om bostadslån för industriellt byggande omfattande 10 000 lägenheter per år under en femårsperiod är avsedd att prövas om årligen. Någon ändring av planeringsramens storlek har inte beslutats hittills. 1968 års riksdag bemyndigade emellertid Kungl. Maj:t att utvidga ramen om det skulle visa sig behövt.

De ansökningar om förhandsbesked som gjorts intill den 31 juli 1968 omfattade sammanlagt 148 700 lägenheter, varav 129 500 i flerfamiljshus. Härav har Kungl. Maj:t prövat 15 projekt omfattande sammanlagt 22 600 lägenheter, varvid 13 projekt erhållit förhandsbesked för sammanlagt 16 700 lägenheter. Sedan den 1 juli 1967 har endast fyra nya ansökningar inkommit till styrelsen. I många fall är dock de projekt, som anmälades till styrelsen redan under hösten 1966 och som ännu kvarstår, icke identiska med vad som ursprungligen angavs. Styrelsen föreslår att planeringsramen för åren 1970—1974 fastställs till oförändrat 10 000 lägenheter per år.

Vid beräkningen av *medelsramen för beslut om lån* under år 1969 förutsätter styrelsen att 92 000 lägenheter skall ha statligt stöd i form av bostadslån. Vidare antas att långivningen till 28 % avser småhus och att genomsnittsbeloppen per lägenhet minskar med 1 800 kr. för både småhus och flerfamiljshus mellan åren 1968 och 1969. Slutligen beräknar styrelsen förbättringslångivningen och långivningen till ombyggnad till 170 milj. kr. för vart och ett av åren 1969 och 1970.

Under dessa förutsättningar kan *medelsramen för beslut om lån* under år 1969 beräknas till följande belopp.

	Milj. kr.
Bostadslån till nya flerfamiljshus, 66 200 lgh × 17 500 kr.	1 160
Bostadslån till nya småhus, 25 800 lgh × 24 000 kr.	620
Bostadslån till ombyggnader samt räntebärande förbättringslån.....	170
Totalt	1 950

Anslagsbehovet för budgetåret 1969/70 beräknar styrelsen från följande förutsättningar. Utbetalningen av lån till flerfamiljshus antas omfatta 63 000 lägenheter och lånebeloppet per lägenhet uppskattas till 17 300 kr. Under dessa förutsättningar skulle det utbetalade beloppet uppgå till 1 090 milj. kr. Lån till småhus antas komma att utbetalas till 25 000 lägenheter med ett genomsnittligt lånebelopp av 23 500 kr., vilket innebär en total utbetalning av 590 milj. kr. För utbetalning av bostadslån till ombyggnader och räntebärande förbättringslån beräknas ett belopp av 150 milj. kr. och för utbetalning av tomträttslån 90 milj. kr.

I vilken utsträckning fonden kommer att belastas av skuldökningar på utbetalade paritetslån under budgetåret 1969/70 kan inte bedömas med säkerhet ännu. Tills vidare räknar styrelsen med ett belopp av 10 milj. kr. avseende småhus för vilka lån beviljats för påbörjande tidigast den 1 januari 1968. Utbetalningen av räntelån uppskattas till ett belopp av 460 milj. kr. In- och utbetalningar av förskott antas balansera varandra. Amorteringar och inlösen av lån väntas tillföra fonden 595 milj. kr.

Den totala anslagsbelastningen kan sålunda beräknas till (1 090 + 590 + 150 + 90 + 10 + 460 - 595) 1 795 milj. kr. Eftersom det vid budgetårets början beräknas komma att finnas en behållning på anslaget av 285 milj. kr., skulle anslaget för budgetåret 1969/70 behöva anvisas med ett belopp av 1 510 milj. kr., eller avrundat 1 500 milj. kr.

Styrelsen har tagit upp frågan om ändring i bestämmelserna om *uppsägning av egnahemslån som utgått till småhus som uthyrs stadigvarande*. Styrelsen anför följande. Enligt 22 § bostadslånekungörelsen (1967:552) utgår bostadslån till enskild person med 20 % av låneunderlaget, om lånet avser småhus som skall bebos av låntagaren. Avser lånet småhus som ej skall bebos av låntagaren utan hyras ut, utgår lån enligt 23 § nämnda kungörelse med 15 % av låneunderlaget. Samma regler gällde enligt den tidigare bostadslånekungörelsen den 5 oktober 1962 (nr 537). Enligt styrelsens anvisningar till bägge kungörelserna kan det förhållandet att småhus, som skall bebos av låntagaren, uthyres föranleda uppsägning av lånet. Länsbostadsnämnden kan dock medge att huset får hyras ut under högst tre år. Önskar låntagaren hyra ut huset stadigvarande, får han behålla lånet om han betalar tillbaka så stor del av lånet att återstoden motsvarar det belopp som hade utestått om låneandelen från början hade varit 15 %, dvs. såsom för småhus som ej skall bebos av låntagaren.

Om egnahemslån enligt 1948 års eller 1957 års författningar (den 30 juni 1948, nr 546, och den 24 maj 1957, nr 359) har utgått för huset torde det inte finnas någon möjlighet att medge stadigvarande uthyrning mot viss återbetalningsskyldighet. Vid uthyrning under längre tid än den stadgade maximitiden har ingen annan möjlighet stått till buds än uppsägning av egnahemslånet i dess helhet. Styrelsen hemställer därför om sådan författningsändring att stadigvarande uthyrning av hus med egnahemslån blir möjlig mot viss återbetalningsskyldighet, som bör avse ett belopp motsvarande skillnaden mellan låneskulden och vad som skulle ha utestått om låneandelen varit 5 procentenheter lägre än den beviljade andelen.

Bostadsstyrelsen redovisar en undersökning som styrelsen gjort rörande möjligheterna att ge låntagarna tillfälle att lämna *en enda inteckning* som säkerhet för hela fastighetskrediten upp till statslånets övre gräns. Styrelsen har funnit att övervägande skäl talar för att nuvarande system med skilda inteckningar behålls.

Styrelsen har vidare anmält vissa frågeställningar rörande *tomträttslångivningen*. Enligt tomträttslånekungörelsen den 10 december 1965 (nr 905) utgår tomträttslån till kommun som upplåtit tomträtt till mark för vars bebyggande statliga bostadslån beviljats. Lånen har till syfte att stimulera ökad användning av tomträttsinstitutet. Kungörelsen trädde i kraft den 31 december 1965. Erfarenheterna av långivningen är ännu begränsade.

En förutsättning för att tomträttslån skall utgå är att i bostadslåneärendet föreligger antingen slutligt beslut enligt 43 § bostadslånekungörelsen (1967:552), om ärendet gäller flerfamiljshus eller sådant småhus som inte skall bebos av sökanden, eller beslut enligt 44 § sistnämnda kungörelse, om ärendet avser småhus som skall bebos av sökanden. Tomträttslån utgår med 95 % av det belopp varmed låneunderlaget för bostadslånet minskats på grund av att marken upplåtits med tomträtt. Enligt tillämpningsföreskrifterna till bostadslånekungörelsen skall låneunderlaget minskas med den del av markvärdet som belöper på utrymmen för bostadsändamål, varvid markvärdet skall anses motsvara det kapitaliserade värdet av tomträttsavgälden. I bostadslåneärenden med såväl preliminärt beslut som slutligt beslut blir avgälden enligt den slutliga låneansökningen avgörande för tomträttslånets storlek. I sådana fall förlorar kommunen möjligheten att erhålla tomträttslån om bostadslåneärendet inte fullföljs till slutligt beslut.

När tomträttslånen infördes framhöll föredragande departementschefen att statliga stödåtgärder för tomträttsändamål inte borde ges större räckvidd än som motsvarade statens bostadspolitiska engagemang, varför dylika åtgärder borde avse endast tomträtt till mark för vars bebyggande statligt bostadslån beviljats (prop. 1965:144 s. 11). Påbörjandet av icke statligt belånat bostadsbyggande har under år 1968 fastställts till ett betydligt större antal lägenheter än vad som preliminärt beslutats. Med hänsyn härtill och till det ansökningstryck som föreligger anser styrelsen att byg-

gandet utan statligt stöd bör öka. Om så sker kommer kommunernas möjligheter att få tomträttslån att minska relativt sett. Påfrestningarna på kommunernas likviditet skulle öka och deras benägenhet att upplåta marken med tomträtt i stället för med äganderätt minska, vilket skulle leda till försämrade möjligheter att bevaka viktiga bostadspolitiska intressen. En utvidgning av tomträttslångivningen till mark som bebyggs med privatfinansierade bostadshus bör enligt styrelsens mening genomföras och styrelsen lägger fram förslag till sådana ändringar i tomträttslånekungörelsen som föranleds härav.

Styrelsen redogör för vissa uppgifter som inhämtats från ett antal kommuner vilka erhållit tomträttslån. Av dessa uppgifter framgår bl. a. att tomträttsupplåtelse vid bostadsbyggande utan statliga bostadslån förekommit i ringa omfattning men att en ökning av sådana upplåtelser kan märkas. Med utgångspunkt i dessa uppgifter såvitt avser år 1968 beräknar styrelsen det ökade lånebehov, som den föreslagna utvidgningen kan föranleda, till ca 10 milj. kr. för år 1970. En tredjedel av beloppet beräknas bli utbetalat under första halvåret 1970. För åren närmast efter år 1970 torde utvidgningen av tillämpningsområdet inte medföra någon nämnvärd ytterligare ökning av utgående tomträttslån. Vid sin beräkning har styrelsen inte tagit hänsyn till att användningen av tomträttsinstitutet över huvud taget kan komma att öka.

De av styrelsen föreslagna ändringarna i tomträttslånekungörelsen innebär att vid byggande utan statliga bostadslån tomträttslån skall kunna utgå under förutsättning att länsarbetsnämnden meddelat igångsättningstillstånd. Som en ytterligare förutsättning skall gälla att slutgiltigt avtal om upplåtelse av tomträtt föreligger. Rätt till tomträttslån uppkommer under kalenderåret närmast efter det då dessa båda förutsättningar uppfyllts. Tomträttslån skall inte utgå om huset till minst halva våningsytan innehåller sådana lokaler till vilka hänsyn inte får tas vid beräkning av låneunderlaget eller om markpriset överstiger vad som är skäligt enligt värderingsgrunderna vid expropriation. Bedömningen av vad som är skäligt markpris skall i första hand ankomma på kommunen. Tomträttslån skall utgå med 95 % av det kapitaliserade värdet av tomträttsavgälden för mark som skall bebyggas utan statliga bostadslån. De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1970 och få tillämpning beträffande de fall där igångsättningstillstånd meddelats under år 1969.

Styrelsen har tidigare i annat sammanhang framhållit att det i bostads-låneärenden som gäller större projekt kan förflyta flera års tid mellan det preliminära och det slutliga beslutet och att kommunen under denna tid är hänvisad till den allmänna kreditmarknaden för att täcka sitt kapitalbehov. Om finansieringssvårigheter uppstår kan dessa leda till att kommunen i stället överlåter marken med äganderätt. De nu nämnda olägenheterna skulle bortfalla om den preliminära ansökningen fick läggas till grund

för tomträttslånet. Styrelsen anser emellertid att den nu föreslagna ändringen bör tillämpas någon tid innan ytterligare ändringar i fråga om tomt-rättslånen övervägs.

Departementschefen

Bostadsbyggandet fortsätter att öka. Under förra året färdigställdes ca 105 000 lägenheter, vilket är ca 5 000 fler än under år 1967. De under år 1968 påbörjade bostadsbyggena beräknas omfatta tillhopa närmare 105 000 lägenheter. Bostadsstyrelsen har beräknat färdigställandet av nya bostäder under åren 1965—1969 till 490 000 lägenheter. Om det av statsmakterna uppställda målet 1 milj. nya lägenheter under åren 1965—1974 skall nås, bör således igångsättningen under de närmaste åren omfatta något mer än 100 000 lägenheter årligen.

För år 1968 fastställdes en bostadsbyggnadsplan på 95 000 lägenheter. Liksom under föregående år har Kungl. Maj:t haft riksdagens bemyndigande att vidta åtgärder för att öka byggandet utöver den fastställda planen, om utvecklingen av samhällsekonomi och arbetsmarknad skulle göra en sådan ökning möjlig.

Den förbättrade balans på byggmarknaden, som uppnåddes under år 1967 och som avspeglades bl. a. i den från säsongutjämningsynpunkt gynnsamma fördelningen av igångsättningen över året, kunde bevaras under år 1968. Redan under första halvåret 1968 hade sålunda bostadsbyggen med tillhopa inemot 50 000 lägenheter påbörjats, varav nära 20 000 under första kvartalet. Bakgrunden till denna omfattande igångsättning av nya bostadsbyggen är bl. a. den återhållsamhet som iakttagits i fråga om påbörjandet av s. k. oprioriterat byggande och den tillfredsställande situationen på kreditmarknaden. Förhållandena på byggmarknaden tillsammans med sysselsättningsutvecklingen har föranlett Kungl. Maj:t att vid skilda tillfällen under år 1968 besluta om utökningar av bostadsbyggnadsplanen. Redan i mars och april medgav Kungl. Maj:t en utökning av byggandet med 4 000 lägenheter i privatfinansierade bostäder och 1 000 rum i ålderdomshem. I augusti meddelade Kungl. Maj:t beslut om en ytterligare ökning av det privatfinansierade bostadsbyggandet med 3 000 lägenheter och av byggandet av ålderdomshem med 300 platser. Slutligen meddelade Kungl. Maj:t under senare delen av oktober beslut om en utvidgning av ramen för statsbelånat bostadsbyggande med 500 lägenheter samt medgav att bostadsföretag med tillhopa 2 000 lägenheter fick påbörjas i förskott på 1969 års ram för statsbelånat byggande. Tillsammans innebar dessa beslut en utvidgning av bostadsbyggnadsplanen med 10 800 lägenheter.

Fördelningen av igångsättningen i tiden under år 1968 var i stort sett lika gynnsam från säsongutjämningsynpunkt som under år 1967. En mind-

re förskjutning från tredje till fjärde kvartalet har visserligen skett men kan knappast ge anledning till annan bedömning. Förskjutningen sammanhänger av tillgängliga uppgifter att döma med en viss fördröjning av byggstarterna till följd av eftersläpande planering och projektering i vissa områden av landet.

Kreditförsörjningen till nya byggen har under år 1968 liksom under år 1967 fungerat utan störningar. Det lättare läget på kreditmarknaden liksom de överenskommelser som har träffats med kreditinstituten om kreditförsörjningen till bostadssektorn har medverkat härtill. Under senare delen av året har emellertid från flera håll anmälts att väntetiderna för långfristiga fastighetslån har förlängts. Detta kan delvis sammanhånga med problem som har berörts i den promemoria om bostadsbyggandets planering och kreditförsörjning som avlämnades förra året av delegationen för bostadsfinansiering. Jag återkommer strax till denna promemoria och däri behandlade frågor.

Kostnaderna inom bostadsbyggandet ökade starkt under första hälften av 1960-talet. För en 3-rumslägenhet i flerfamiljshus inom nybyggnadsområden ökade kostnaderna under perioden 1960—1966 från 49 000 kr. till 81 000 kr. eller med 65 %. Ca hälften av denna kostnadsökning hänför sig till högre utrymmes- och utrustningsstandard i lägenheterna och den yttre miljön. Den återstående delen av kostnadsökningen beror på höjda lönekostnader och materialpriser. Denna utvecklingstrend bröts emellertid år 1967. För de flerfamiljshus för vilka meddelades preliminärt beslut om bostadslån under detta år redovisas kostnader som understeg 1966 års kostnader med ca 2 % räknat per m² lägenhetsyta.

Bostadsstyrelsen gjorde i juli 1968 en enkät till ett urval kommuner, organisationer, byggherrar och byggföretag. Frågorna gällde vilka åtgärder som vidtagits eller kommer att vidtas i syfte att minska byggnadskostnader och hyror. Ett genomgående svar var att lägenhetsytorna kommer att begränsas. En sådan begränsning borde enligt svaren i viss utsträckning kunna ske utan försämring av lägenheternas funktionsduglighet genom mer arbete med planlösningarnas utformning. Däremot ansåg flertalet tillfrågade att en nedprutning av utrustningsstandarden inte var ett lämpligt medel att minska hyror.

Av föreliggande preliminära uppgifter att döma är kostnadsläget första halvåret 1968 i stort sett detsamma som år 1967. Ett uttryck härför är att de i slutet av förra året redovisade beräkningarna av paritetstalet utvisade en så obetydlig kostnadsökning mellan åren 1967 och 1968 att Kungl. Maj:t fann det motiverat att fastställa oförändrat paritetstal för år 1969. Delvis torde den gynnsamma kostnadsutvecklingen få tillskrivas en viss återhållsamhet i fråga om standarden. Ytan i lägenheterna är t. ex. i stort sett oförändrad jämfört med år 1967. Till den gynnsamma kostnadsutveck-

lingen har också andra omständigheter bidragit såsom en lugn konjunktur-utveckling, bättre balans på byggmarknaden, en fungerande kreditförsörjning liksom även det förhållandet att allt fler projekt upphandlats och genomförts i mer rationella former än tidigare. Även de åtgärder som beslutades av 1967 års riksdag i syfte att främja rationellt byggande kan ha haft en viss betydelse men torde få större effekt på något längre sikt.

För att vidmakthålla och ytterligare stärka pressen på byggnadskostnaderna är det emellertid nödvändigt att angripa problemen även från andra utgångspunkter. Ytterligare åtgärder i syfte att främja *byggandets rationalisering* kan härvid bli av särskild betydelse. Det av byggindustrialiseringsutredningen i oktober förra året avlämnade betänkandet *Upphandling av stora bostadsprojekt* innehåller förslag i detta syfte.

Byggnadsindustrins utveckling har under senare år präglats av snabb rationalisering. Den har för betydande delar av byggnadsproduktionen inneburit en radikal omgestaltning av byggprocessens olika led och därigenom lett fram till nya former för planering, projektering, upphandling och byggande. Utvecklingen kan betecknas som en ökad grad av industrialisering inom näringsgrenen.

Den utveckling som ägt rum har på olika sätt främjats genom beslut och åtgärder från statsmakternas sida, insatser av skilda kommunala och statliga organ och positiva bidrag av byggföretagen själva. Många företagare har målmedvetet sökt utveckla sin produktionsapparat för att anpassa sig till de nya förhållandena och ta till vara möjligheterna att genom upprepning i långa serier öka produktiviteten. En del företag har eftersträvat en viss specialisering och har i detta syfte inriktat sitt utvecklingsarbete på standardiserade hus och lägenheter.

Strävandena att öka byggdelarnas färdigställningsgrad i den materialproducerande industrin och därigenom minska åtgången av produktionsfaktorer på byggplatserna har kommit att i betydande utsträckning sätta sin prägel på debatten om byggandets industrialisering i vårt land. Ett inte ringa antal fabriker för tillverkning av byggelement, främst i betong, har tillkommit under de senaste åren och en ökad andel av produktionen, inte minst inom bostadssektorn, har skett i form av elementbyggande, dvs. produktion som baseras på användning av fabriktillverkade stomdelar.

Utän tvivel har elementbyggandet spelat en positiv roll i industrialiseringen genom att påskynda en rationalisering i många led av byggprocessen. Detta har sålunda med all sannolikhet haft ett avgörande inflytande på utvecklingen av bättre planeringsmetoder, systematisk projektering, typisering av lägenhetsplaner, måttstandardisering och förbättrad installations-teknik. Frågan om förtillverkningsgraden när det gäller olika slags stomdelar synes dock ibland ha tillmätts väl stor plats i diskussionen om byggnadsindustrins utveckling i vårt land. Det får betraktas som en teknisk

och ekonomisk avvägningsfråga i vad mån stommen skall monteras med förtillverkade element eller gjutas på byggplatsen.

Enligt en allmänt omfattad mening kännetecknas industriellt byggande inte av en särskild byggteknik eller en bestämd förtillverkningsgrad. Väsentligt är i stället att hela produktionsprocessen är industriellt organiserad, att upprepningseffekter tas till vara i produktionen och att de skilda byggkomponenterna tillverkas i långa serier.

År 1966 inrättades en särskild planeringsram för industriellt byggande. Inom ramen lämnas förhandsbesked om bostadslån för stora fleråriga bostadsprojekt. Förhandsbeskeden har av allt att döma haft en inte oväsentlig stimulerande effekt på utvecklingen inom byggnadsindustrin. Hittills har Kungl. Maj:t lämnat förhandsbesked för 16 projekt, omfattande 22 000 lägenheter.

1967 års riksdag fattade flera beslut som har påverkat förutsättningarna för byggandets industrialisering. Besluten avsåg ökad standardisering av mått och byggdelar, enhetligare byggnadsbestämmelser, central typgodkännandeverksamhet m. m. Det ligger i sakens natur att dessa beslut ännu inte har hunnit få full effekt. Otvivelaktigt kommer de emellertid att medverka till en gynnsam utveckling. För arbetet inom Byggstandardiseringen har väsentligt ökade resurser ställts till förfogande. För treårsperioden 1968/69—1970/71 har statens råd för byggnadsforskning reserverat 3,6 milj. kr. för Byggstandardiseringens verksamhet, vilket innebär en ökning med nära 60 % jämfört med närmast föregående treårsperiod.

Inom statens planverk och bostadsstyrelsen pågår f. n. arbete med att utforma föreskrifter om i vilken omfattning tillämpningen av svensk standard, fastställd av Sveriges standardiseringskommission, skall vara villkor för statliga bostadslån. Sådana bestämmelser torde komma att få stor betydelse som ett medel att stimulera ökad tillämpning av standard i byggandet.

Statens planverk har gett ut skriften Svensk Byggnorm 67, vilken innehåller för hela landet bindande föreskrifter i anslutning till byggnadsstadgan. Skriften innehåller också exempel på vanliga tekniska lösningar, som uppfyller generella krav i Svensk Byggnorm 67. Innebörden härav är att ifrågakvarande tekniska lösningar kan betraktas som centralt godkända och att deras tillämpning i byggandet inte kan försvåras av lokala bestämmelser. Samtidigt pågår en utbyggnad av typgodkännandeverksamheten hos både statens planverk och bostadsstyrelsen. Bostadsstyrelsen har vidare tagit upp arbete med mönsterplaner för bostäder i enlighet med beslut av 1967 års riksdag. Genom den ökning av verkets resurser som följer av mina förslag under anslaget till bostadsstyrelsen torde arbetet med mönsterplaner kunna intensifieras.

Byggindustrialiseringsutredningens nu föreliggande förslag gäller bl. a.

bostadsbyggandets planering, åtgärder för samordning av skilda byggherrars beställarfunktioner, innebärande en långtgående byggherresamverkan, samt åtgärder för att åstadkomma mer rationella upphandlingsformer.

Remissinstanserna är i stort sett positiva till utredningens betänkande. Många av dem har på ett inträngande sätt belyst den problematik som utredningen behandlar. Enligt min mening innebär remissyttrandena en så värdefull komplettering av utredningens betänkande att de bör redovisas på ett mera ingående sätt än som är möjligt i detta sammanhang. Jag avser därför att uppdra åt byggindustrialiseringsutredningen att utföra och låta publicera en sådan sammanställning.

Flera remissinstanser anser att utredningen alltför starkt har betonat projektstorleken som ett medel att främja byggandets industrialisering. Företrädare för byggnadsproducenterna framhåller bl. a. att serieeffektens fördelar bör kunna tas till vara genom produktutveckling inom entreprenörledet. Erfarenheterna av stora bostadsprojekt är enligt min mening övervägande positiva både från utvecklingssynpunkt och med hänsyn till kostnadsutfallet. Detta innebär dock inte att huvuddelen av bostadsbyggandet måste organiseras och genomföras i form av stora bostadsprojekt för att vi skall få en rationellt arbetande byggnadsindustri och låga kostnader i bostadsproduktionen. Däremot har jag blivit övertygad om att en relativt omfattande produktion i sådana former har stor betydelse som bas för utvecklingen inom byggandet. Den kunskap och erfarenhet som byggherrar och entreprenörer erhåller genom dessa projekt tillgodoses nämligen i betydande utsträckning övrigt byggande. På så sätt kan, som Svenska byggnadsentreprenörföreningen har anfört, serieekonomin bli utnyttjad i de producerande företagen utan alltför starkt beroende av de särskilda projektens storlek.

Utredningen föreslår att byggarbetsnämnd skall ge preliminär rekommendation om *igångsättningstidpunkt* ungefär två år i förväg. Med en successivt förbättrad planering i alla led bör den slutliga rekommendationen om *igångsättningstidpunkt* kunna lämnas minst ett år i förväg för huvuddelen av bostadsbyggandet. Förslagen har fått ett starkt stöd hos remissinstanserna. De båda ämbetsverk som är närmast berörda av igångsättningsplaneringen, arbetsmarknadsstyrelsen och bostadsstyrelsen, har påbörjat en översyn av rutinerna för verksamheten. Styrelserna uttalar i sina remissvar att förutsättningarna är goda för tidiga rekommendationer om *igångsättningstidpunkt*, särskilt vid stora projekt. Jag förutsätter att utredningens synpunkter beaktas vid den pågående översynen.

Utredningens synpunkter på strukturen inom byggherreledet och förslag till åtgärder för att åstadkomma en *ökad samverkan mellan byggherrar* har vunnit instämmande av många remissinstanser. Från några håll varnar man för att en alltför långt gående samordning inom byggherreledet kan

leda till konkurrensbegränsning. Det synes dock inte råda delade meningar om att det ställs mycket stora krav på byggherren som upphandlare av bostäder på dagens byggnadsmarknad.

Efterfrågestrukturen har väsentlig betydelse för möjligheterna att rationalisera byggandet och nå låga kostnader i bostadsproduktionen. Utredningen har visat att bostadsprojekten i regel är små och att många byggherrar inte bygger kontinuerligt. Om det trots detta skall bli möjligt att åstadkomma långa serier och utnyttja upprepningens ekonomiska effekter i byggandet, måste byggherrarnas beställningar samordnas i viss utsträckning. Samtidigt måste också utformningen av beställningarna bli sådan att byggnadsindustrin kan utnyttja sina erfarenheter från ett projekt till ett annat så att serieeffekten inte begränsas till det enskilda projektet. En omfattande byggherresamordning skulle göra det möjligt att åstadkomma en förstärkning av byggherrens kvalifikationer som beställare.

Det krävs också en utveckling på entreprenörsidan innefattande bl. a. byggsystem och färdiga hus eller husdelar. Dessa utvecklade produkter kan erbjudas byggherrarna och då innebära en rationell lösning även när projekten av olika anledningar är av liten omfattning.

Jag delar utredningens uppfattning att särskilda åtgärder för att åstadkomma ökad samordning inom byggherreledet är angelägna. Det är i och för sig riktigt som utredningen påpekar att ansvaret i första hand ligger hos byggherrarna själva och deras organisationer. Ett par remissinstanser har också velat hävda att den naturliga utvecklingen mot större företagsenheter bör få fortsätta utan särskilda åtgärder från myndigheternas sida. Med hänsyn till efterfrågestrukturens betydelse för byggandets industrialisering anser jag dock att samhället inte kan förhålla sig passivt i denna fråga. Jämsides med byggherrarnas egna ansträngningar för att få till stånd koncentration och samordning av byggherrefunktionerna bör därför både kommunala och statliga myndigheter aktivt arbeta för en sådan utveckling.

Utredningen diskuterar ingående hur länsbostadsnämndernas ortsfördelning av bostadslånemedel skulle kunna inriktas på att direkt främja byggherresamverkan. Bostadsstyrelsen ansluter sig till tanken på en mer målinriktad fördelning inom länen men kan inte godta utredningens förslag till utformning av fördelningsproceduren. Det är enligt min mening angeläget att man vid fördelningen av bostadslånemedlen beaktar förutsättningarna för rationell produktion och låga bostadskostnader. I många fall torde sådana förutsättningar kunna skapas genom samverkan mellan flera byggherrar, och länsbostadsnämnderna bör därför främja en sådan samverkan. Även om den fördelningsprocedur utredningen förordar inte till alla delar kan accepteras bör syftet med utredningens förslag likväl kunna nås genom att angelägenheten av ökad byggherresamverkan beaktas vid fördelningen av bostadslånemedel.

Det ankommer på bostadsstyrelsen att närmare överväga formerna för att främja ökad byggherresamverkan i samband med lånemedlens fördelning och att meddela anvisningar i anslutning härtill. Jag biträder utredningens förslag att bostadsstyrelsen också bör få i uppdrag att svara för centrala informations- och kontaktåtgärder för att främja byggherresamverkan. Åtgärder och resultat bör årligen redovisas till Kungl. Maj:t.

Utredningen har slutligen anfört synpunkter på formerna för *upphandling av stora bostadsprojekt* och framhållit upphandlingsformens avgörande betydelse för ansvarsfördelningen mellan byggherre och entreprenör. Utredningen anser det inte möjligt att generellt förordna en enda upphandlingsform i dessa sammanhang men anför att totalentreprenaden innebär gynnsamma förutsättningar för ökad integration av projektering och produktion. Mot denna bakgrund rekommenderar utredningen att totalentreprenad kommer till ökad användning samt anför synpunkter på en önskvärd utveckling av denna entreprenadform.

Remissinstanserna har i stor utsträckning instämt i utredningens allmänna uttalanden och har liksom utredningen understrukt betydelsen av att bebyggelseplaneringen anpassas till det industriella byggandets särskilda krav samt att ett intensivare utvecklingsarbete kommer till stånd i fråga om upphandlingsmetoderna.

När det gäller konkurrensens kostnadspressande betydelse och totalentreprenadens användbarhet är meningarna delade bland remissinstanserna. Riksrevisionsverket och statens pris- och kartellnämnd m. fl. pekar på risken för minskad konkurrens vid upphandling på totalentreprenad, medan andra remissinstanser anser att utredningen har överskattat konkurrensens nettoeffekt bl. a. med tanke på kostnaderna för anbudsräkning. I en del yttranden framhålls att förutsättningar finns för kostnadspress även när byggherren i en balanserad marknad förhandlar med en enda entreprenör.

Det kan i och för sig inte råda delade meningar om att konkurrensläget på byggmarknaden spelar en avgörande roll för att nå låga kostnader i bostadsproduktionen. Ett sådant konkurrensläge kommer vanligen till synes genom att flera anbudsgivare tävlar om ett och samma projekt. Denna form av konkurrens är ofta den effektivaste. Jag vill dock peka på att möjligheterna att nå ett lågt pris genom förhandlingar med endast en entreprenör är större nu än tidigare. Den successivt förbättrade kostnadsstatistiken gör det möjligt att jämföra med andra projekt på samma ort och i viss mån även med projekt på andra orter.

Med få undantag är remissinstanserna eniga om att totalentreprenad kan vara lämplig under vissa förhållanden. En del remissinstanser har dock anfört att tillämpningsområdet för entreprenadformen är mera begränsat än vad utredningen synes ha förutsatt.

För min del anser jag att totalentreprenaden har flera positiva egen-

skaper. Denna upphandlingsform är emellertid ännu relativt outvecklad, och det är därför naturligt att en del brister har framträtt i tillämpningen. I likhet med utredningen och remissopinionen anser jag det angeläget att utvecklingsarbetet på detta område intensifieras så att totalentreprenaden kan bli ett mera effektivt medel att främja byggandets industrialisering. Jag noterar med tillfredsställelse att rådet för byggnadsforskning har uttalat en starkt positiv inställning till sådant utvecklingsarbete och anser mig kunna räkna med att erforderliga resurser ställs till förfogande för ändamålet. Det är givetvis av värde att entreprenadformen under utvecklingsarbetets gång kommer till användning i inte alltför ringa omfattning.

Även de förslag som har lagts fram av delegationen för bostadsfinansiering i betänkandet Bostadsbyggandets planering och kreditförsörjning har till huvudsyfte att förbättra förutsättningarna för rationellt byggande och därigenom minska kostnaderna i bostadsproduktionen.

Delegationen har behandlat två för bostadsbyggandet väsentliga områden, nämligen statsmakternas planering av byggandet och bostadsfinansieringen.

Grundläggande för *planeringen av byggandet* är de av statsmakterna fastställda bostadsbyggnadsplanerna. En sådan plan gäller för löpande kalenderår och dessutom fastställs en preliminär plan för vart och ett av de två följande åren. Planerna är uppdelade på statsbelånat resp. helt privatfinansierat byggande. För det statsbelånade byggandet under det löpande året beslutar riksdagen om dels en ram i lägenheter, dels en ram i lånebelopp. Planen har karaktären av ett minimiprogram som kan utvidgas genom beslut av Kungl. Maj:t. Den preliminära planen för följande år anges endast i antal lägenheter och är avsedd att utgöra en grund för kommunernas och företagens planering.

Delegationen har föreslagit att bostadsbyggnadsplanen skall innehålla ett garanterat program för bostadsbyggandet och därutöver en projektreserv. Det garanterade programmet skall något understiga den nivå som enligt den aktuella konjunkturbedömningen är möjlig att uppnå. Projektreserven skall dimensioneras så att det blir möjligt att öka bostadsbyggandet upp till nyssnämnda nivå men även därutöver om konjunkturutvecklingen blir svagare än förutsett. Genom detta system åstadkoms flexibilitet i planeringen gentemot övriga konjunkturberoende sektorer av ekonomin men också en beredskap för att möjliggöra en ökning av byggandet av bostäder i den omfattning som resurserna medger.

Delegationens förslag på detta område har rönt positivt mottagande från den helt övervägande delen av remissinstanserna. Många av dem har ansett att ett sådant system skapar bättre förutsättningar än det nuvarande för en rationell bostadsproduktion och för en smidigare kreditförsörjning till bostadsföretagen. För egen del anser jag att delegationens förslag är värt att prövas. Övergången till det nya systemet bör emellertid ske successivt.

Däriigenom bör man kunna undvika risker för sådana störningar i kommunernas och företagens planering som annars kan följa av ändringar i de administrativa rutinerna. Jag återkommer till dessa frågor i det följande.

I fråga om *bostadsfinansieringen* har delegationen ställt upp tre huvudönskemål. Det första är att kreditssystemet skall fungera så att bostadsbyggandet får den andel av det samlade kreditutbudet som svarar mot statsmakternas bostadsbyggnadsplaner och att det får en tidsmässig och geografisk fördelning som är anpassad till den konkreta produktionsplaneringen. Därutöver vill delegationen att de negativa effekterna av den nuvarande uppdelningen på byggnadskredit och fastighetslån elimineras samt att kreditgivningens former och villkor utformas så att de främjar ett rationellt byggande och underlättar genomförandet av stora fleråriga projekt.

Beträffande det första önskemålet har delegationen erinrat om att kreditförsörjningen till nya bostäder har varit tillfredsställande under åren 1967 och 1968 såväl totalt som i fråga om den tidsmässiga och geografiska fördelningen. Detta tillskrivs bl. a. de överenskommelser som har träffats med kreditgivarna om bostadsbyggandets krediter. Självfallet har det goda kreditmarknadsläget varit en faktor som starkt bidragit till att kreditförsörjningen till bostäder under de senaste åren utvecklats så gynnsamt som skett. Det är därför enligt delegationen för tidigt att avgöra om det på längre sikt och i ett mer åtstramat läge på kreditmarknaden går att lösa frågan om bostadsbyggandets kreditförsörjning på ett tillfredsställande sätt genom överenskommelser med kreditgivarna. Denna form för att säkerställa bostadsbyggandets kreditbehov bör således prövas ytterligare innan andra åtgärder övervägs.

Flertalet remissinstanser som har uttalat sig i denna fråga är av samma mening som delegationen. Även jag ansluter mig till uppfattningen att systemet med överenskommelser bör prövas ytterligare. I likhet med bl. a. fullmäktige i riksbanken anser jag emellertid att, om denna metod inte visar sig hållbar även i andra kreditmarknadslägen än det som rått under 1967 och 1968, andra åtgärder måste övervägas för att nå en tillfredsställande kreditförsörjning för bostadsbyggandet.

Beträffande de mera tekniskt betonade frågorna om kreditgivningens organisation samt dess former och villkor har delegationen diskuterat skilda slag av åtgärder som representerar tre olika ambitionsnivåer. Den första förutsätter i stort sett förbättringar inom ramen för bestående institutionella och organisatoriska förhållanden och den andra åtgärder för att i ökad grad uppnå en integrerad bostadsfinansiering i den meningen att både kredit under byggnadstiden och fastighetslån ordnas av en och samma kreditgivare. Den tredje ambitionsnivån slutligen skulle vara inrättandet av ett nytt statligt kreditinstitut avsett att svara för finansieringen av i första hand stora fleråriga bostadsprojekt.

Delegationen anför att ett nytt statligt kreditinstitut skulle utgöra den mest rationella lösningen av de olika problem som nu anses lägga hinder i vägen för en friktionsfri bostadsfinansiering. Delegationen har emellertid funnit att i nuläget i första hand bör prövas om det är möjligt att genom förhandlingar med kreditinstitutet åstadkomma vissa önskvärda ändringar i nuvarande finansieringsordning. Inte minst de gynnsamma erfarenheterna av förhandlingarna rörande kreditförsörjningen i stort anses utgöra ett stöd för att man i första hand prövar denna väg.

Meningarna bland remissinstanserna är i denna fråga delade. För några av dem framstår ett nytt statligt kreditinstitut som den enda godtagbara lösningen och vissa andra instanser framhåller att detta alternativ bör aktualiseras om inte andra vägar visar sig framkomliga. Övervägande antalet remissinstanser förordar emellertid att den av delegationen rekommenderade utvägen med förhandlingar prövas i första hand.

För egen del kan jag ansluta mig till delegationens bedömning. Inrättandet av ett statligt kreditinstitut av den typ som delegationen diskuterar synes mig vara en enkel metod för att komma till rätta med en hel del av de problem som nu kan uppstå i samband med finansieringen av bostadsprojekt. Liksom delegationen och flertalet remissinstanser anser jag emellertid att konstruktiva lösningar bör kunna uppnås genom förhandlingar med kreditinstitutet och att denna väg därför bör prövas i första hand. Delegationen har i uppdrag att ta upp sådana förhandlingar och överläggningarna har redan inletts. Om dessa förhandlingar inte leder till sådana resultat som från bostadsbyggandets synpunkt kan anses godtagbara bör delegationens övriga förslag övervägas på nytt. Jag vill i detta sammanhang också erinra om att frågan om ökad integration för en del av bostadsfinansieringen har berörts i den nyligen framlagda utredningen om formerna för samarbete mellan postbanken och Sveriges Kreditbank.

Sparbanksföreningen har i sitt remissyttrande tagit upp frågan om vissa förenklingar i fråga om inteckningssäkerhet. Bostadsstyrelsen har gjort en undersökning rörande möjligheterna för låntagare att lämna en enda inteckning som säkerhet för både bostadslån och underliggande lån. Styrelsen har därvid funnit att nuvarande ordning med skilda inteckningar bör behållas. För egen del är jag inte nu beredd att ta ställning i denna fråga.

Som ett led i strävandena att främja byggandets industrialisering lämnar staten *förhandsbesked* om bostadslån för industriella bostadsprojekt med upp till fem års byggtid inom en särskild av riksdagen fastställd planeringsram. För åren 1969—1973 omfattar denna ram 10 000 lägenheter per år.

För många av de projekt för vilka sådant förhandsbesked har meddelats redovisas mycket goda kostnadsresultat. Projekten har gett värdefulla erfarenheter i flera avseenden, t. ex. i fråga om byggprocessens organisation och nya upphandlingsätt med olika former för konkurrens. Genom att

projekten har prövats ingående och beskrivits offentligt har myndigheter, byggherrar, entreprenörer och projektörer kunnat tillgodogöra sig dessa erfarenheter i strävandena att nå lägre byggnadskostnader. I sitt yttrande över betänkandet Upphandling av stora bostadsprojekt har bostadsstyrelsen framhållit att förhandsbeskeden kan slopas om statsmakternas bostadsbyggnadsplan utsträcks att gälla för fem år i stället för som hittills tre år. Därvid skulle nämligen länsbostadsnämndernas beslut om första etappen i ett stort bostadsprojekt kunna innefatta principbeslut för hela projektet. Styrelsen anser sig dock ha behov av att följa utvecklingen av de stora projekten och förmedla erfarenheter av dem.

Jag är inte beredd att nu ta ställning till styrelsens förslag. Enligt min mening bör prövningen anstå i avvaktan på resultatet av de förhandlingar som har inletts mellan delegationen för bostadsfinansiering och olika kreditgivare. Dessa förhandlingar kommer i hög grad att koncentreras på finansieringsproblem i samband med stora fleråriga bostadsprojekt. Jag förordar därför att en planeringsram för industriellt byggande fastställs även för åren 1970—1974. Ramen bör omfatta 10 000 lägenheter per år med möjlighet för Kungl. Maj:t att vidga den om det behövs.

I anslutning till mina ställningstaganden till de förslag som har lagts fram av delegationen för bostadsfinansiering anhåller jag att nu få ta upp frågan om *bostadsbyggnadsplanen*.

För år 1969 liksom för år 1970 har riksdagen antagit en preliminär bostadsbyggnadsplan omfattande 95 000 lägenheter för varje år. Jag har förut framhållit att det förslag beträffande bostadsbyggnadsplanens konstruktion som delegationen för bostadsfinansiering har lagt fram bör genomföras men att detta bör ske successivt. Enligt min mening bör sålunda en plan enligt delegationens modell inte fastställas tidigare än för år 1971. För åren 1969 och 1970 bör emellertid åtgärder vidtas i anslutning till de för dessa år preliminärt fastställda bostadsbyggnadsplanerna så att övergången till den nya ordningen underlättas.

I enlighet härmed bör planeringen för år 1969 inriktas på en total igångsättning om 103 000 lägenheter. Hänsyn har därvid tagits till att 2 000 lägenheter fick påbörjas redan under år 1968 i förskott på 1969 års ram. Denna bostadsbyggnadsplan om 103 000 lägenheter bör betraktas som riktlinje för vad som med beaktande av konjunkturutvecklingen bör vara möjligt att igångsätta. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela beslut om den ökade igångsättning som nämnda utveckling och regionala förhållanden ger anledning till.

Det bör påpekas att med den föreslagna utformningen bostadsbyggnadsplanen för år 1969 inte är jämförbar med vare sig 1968 års minimiplan om 95 000 lägenheter eller den typ av plan som delegationen har förordat.

Den förordade planen om 103 000 lägenheter bör inte utöver vad som re-

dan skett bindas genom en fördelning på statsbelånat resp. helt privatfinansierat byggande eftersom det är vanskligt att i förväg bedöma hur ett utökat byggande lämpligen bör fördelas på de två sektorerna. Det bör därför ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om denna fördelning.

För år 1970 bör den preliminärt fastställda bostadsbyggnadsplanen nu inte ändras. Tills vidare bör alltså för nämnda år alltjämt gälla en preliminär plan omfattande 95 000 lägenheter. För att främja ökad beredskap hos kommunala organ och bland byggföretagen så att en utökning av bostadsbyggandet utöver planen underlättas, om en sådan ökning senare skulle visa sig möjlig, har jag emellertid för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att vidta åtgärder för planering och fördelning av en projektreserv omfattande 8 000 lägenheter under år 1970.

För vart och ett av åren 1971—1973 bör fastställas en bostadsbyggnadsplan enligt de grunder som delegationen för bostadsfinansiering rekommenderat. Det innebär att för år 1971 fastställs både ett garanterat program och en projektreserv, medan bostadsbyggnadsplanen för såväl år 1972 som år 1973 endast kommer att avse ett garanterat program.

Någon remissinstans har framhållit att det av delegationens förslag inte klart framgår vad garantin innebär eller mot vem den riktar sig. Jag finner det därför angeläget att framhålla, vilket också torde ha varit delegationens mening, att programmet kan vara garanterat bara i den meningen att statsmakterna utfäster sig att lämna statliga lån i erforderlig omfattning. Det garanterade programmet bör alltså avse den statsbelånade delen av bostadsbyggnadsplanen som därutöver kommer att omfatta ett beräknat antal lägenheter i helt privatfinansierade hus.

Det har också framhållits av delegationen och även understrukits i åtskilliga remissyttranden, att osäkerheten i konjunkturbedömningen ökar med tidsperspektivets längd och att det garanterade programmet därför i varje fall för de båda sista åren av planperioden bör beräknas återhållsamt. Jag ansluter mig till denna ståndpunkt, i all synnerhet som tilldelningen av lånemedel för dessa båda år enligt förslaget och även enligt min mening bör begränsas till orter och regioner med klart expansivt näringsliv och långsiktigt positiv befolkningsutveckling, i vilka behov föreligger av ett kontinuerligt bostadsbyggande och därmed också av underlag för en långsiktig planering av bostadsbyggandet.

Mot bakgrunden härav förordar jag att en bostadsbyggnadsplan för år 1971 fastställs för det statsbelånade byggandet i form av ett garanterat program omfattande 60 000 lägenheter och en projektreserv av 10 000 lägenheter. För vart och ett av åren 1972 och 1973 bör fastställas ett garanterat program om 50 000 statsbelånade lägenheter. Det bör understrykas att de garanterade program som jag här har förordat för åren 1971—1973 i sin helhet bör kunna fördelas på områden med klart expansivt näringsliv.

Detsamma bör gälla om projektreserven för år 1971. Denna bör dock fördelas endast i den omfattning och takt som befins ändamålsenlig. De förordade programmen för åren 1971—1973 har med andra ord till syfte endast att utgöra underlag för en långsiktig planering av bostadsbyggandet i orter där en sådan planering är behövlig och meningsfull. För landet i övrigt bör det vara tillräckligt att det möjliga bostadsbyggandet anges för en tvåårsperiod. Att där utsträcka planeringsperspektivet längre synes inte lämpligt med hänsyn till risken för en felaktig regional avvägning av bostadsbyggandet. Frågan om framtida utvidgningar av programmet får prövas av statsmakterna årligen.

Den bostadsbyggnadsplan som jag har förordat för år 1969 innebär en ökning av den av förra årets riksdag preliminärt fastställda planen om 95 000 lägenheter med 10 000 lägenheter. Avsikten är som förut nämnts att denna ökning inte skall bindas i fråga om fördelningen på statsbelånat och helt privatfinansierat byggande. *Ramen för det statligt belånade bostadsbyggandet* bör därför liksom enligt den preliminära planen motsvara 89 000 lägenheter. Jag vill i detta sammanhang erinra om att 2 000 av dessa lägenheter ingår i byggen som har kunnat påbörjas under år 1968 genom lånebeslut i förskott på 1969 års ram. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att vidga nämnda ram i den mån så erfordras vid fördelningen av den ökning av planen som jag har förordat.

För år 1970 bör som jag nyss har framhållit den preliminärt fastställda planen om 95 000 lägenheter inte ändras men kompletteras med en projektreserv enligt bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar. *Ramen för det statligt belånade byggandet* bör således motsvara den preliminärt fastställda, dvs. 89 000 lägenheter. För åren 1971—1973 bör i enlighet med vad jag förut har anfört fastställas ramar för det statsbelånade bostadsbyggandet om resp. 60 000, 50 000 och 50 000 lägenheter.

Jag vill i anslutning härtill erinra om att riksdagen förra året beslöt att låneramarna försöksvis skall fördelas på län och kommuner i m² våningsyta i stället för i antal lägenheter.

Medelsramen för beslut om lån till ombyggnader och räntebärande förbättringslån beräknar jag i överensstämmelse med bostadsstyrelsens förslag till 170 milj. kr. för såväl år 1969 som år 1970.

Medelsramen för år 1969 beräknar jag således enligt följande uppställning där fördelningen på småhus och flerfamiljshus samt genomsnittsbeloppen per lägenhet motsvarar vad bostadsstyrelsen har beräknat.

	Milj. kr.
Lån till nya flerfamiljshus (64 000 × 17 500)	1 120
Lån till nya småhus (25 000 × 24 000)	600
Lån till ombyggnader och förbättringar	170
	Summa 1 890

Kungl. Maj:t bör utverka bemyndigande att vidga medelsramen dels vid sådana ändringar i fråga om de genomsnittliga lånebeloppen som kan bli en följd av ändringar i produktionsinriktning, låneunderlagsnivå m. m., dels i samband med en sådan ökning av ombyggnads- och förbättringsverksamheten som kan behövas för att stödja sysselsättningen.

Jag övergår nu till vissa *särskilda lånefrågor*.

Bostadsstyrelsen framhåller att bestämmelserna i 1948 och 1957 års egnahemslånekungörelser innebär att *stadigvarande uthyrning av hus med egnahemslån* medför uppsägning av lånet i dess helhet. För egnahem med bostadslån gäller däremot vid sådan uthyrning att lånet inte behöver sägas upp om låntagaren betalar in så stor del av lånet som motsvarar en sänkning av den övre lånegränsen från 90 till 85 %. Styrelsen föreslår att bestämmelserna om egnahemslån ändras så att de i detta avseende blir i huvudsak lika med vad som gäller för bostadslån.

I kungörelserna om egnahemslån och om bostadslån föreskrivs att lån kan sägas upp helt eller delvis om huset används för annat ändamål än som förutsattes när lånet beviljades. I fråga om egnahemslån får dock uppsägning inte ske om ändrade förhållanden har givit giltig anledning till den ändrade användningen.

Egnahem hyrs ofta ut i samband med att låntagaren av sysselsättnings-skäl flyttar till annan ort men har för avsikt att i framtiden återvända till hemorten och bosätta sig i sitt hus. I sådant fall torde den nyss nämnda regeln som begränsar uppsägningsrätten vara tillämplig. Även i andra fall kan förhållandena vara sådana att giltig anledning till uthyrning får anses föreligga. Det synes vara naturligt att lånemyndigheternas bedömningar av ärenden om uppsägning på grund av uthyrning sker mot bakgrund av statsmakternas nyligen genomförda beslut om avveckling av de generella bostadssubventionerna och slopande av hyreskontrollen och köpeskillingskontrollen. Detta bör medföra en vidgning av vad som skall anses vara uthyrning med giltig anledning. Det finns skäl att räkna med att prövningen av uppsägningsfrågor av detta slag i flertalet fall kommer att leda till att låntagaren får behålla egnahemslånet. Gällande bestämmelser om uppsägning av egnahemslån i samband med uthyrning bör därför enligt min mening inte ändras.

Frågan om *s. k. dubbelbelåning* av fastighet som tillhör allmännyttigt bostadsföretag har tagits upp i en skrivelse från bankinspektionen.

Enligt bestämmelser i bostadslånekungörelsen (12 § andra stycket) skall sådant bostadsföretag inte ställa in-teckningssäkerhet för bostadslånet, om kommunen har gått i borgen för lånet som för egen skuld. Företaget skall i sådant fall förbinda sig att inte för annat ändamål än som avser fastigheten belåna in-teckning som skulle ha säkerställt bostadslånet, om kommunen inte hade gått i borgen. Bestämmelserna går tillbaka på beslut

av 1948 och 1949 års riksdagar. Motivet för dessa beslut var att företagen genom kommunens borgen skulle slippa ifrån inteckningskostnader.

Den övre gränsen för bostadslån till allmännyttigt företag ligger vid 100 % av det pantvärde som fastställs av länsbostadsnämnden. Det innebär att bostadslånet jämte underliggande lån täcker hela den enligt vissa schabloner beräknade normala produktionskostnaden. Om ifrågakvarande inteckningar belånas i nära anslutning till husets färdigställande, är det i allmänhet ett uttryck för det allmännyttiga företagets behov av att anskaffa medel för att täcka produktionskostnader utöver pantvärdet, s. k. överkostnader. Det ligger i sakens natur att inteckningar med förmånsrätt inom pantvärdet inte bör belånas för att finansiera överkostnader. Lånebestämmelserna innehåller dock inte något förbud häremot, eftersom låneändamålet otvivelaktigt avser fastigheten.

Av bankinspektionens skrivelse framgår att inspektionen vid sina undersökningar har påträffat ett inte obetydligt antal fall där s. k. dubbelbelåning förekommit. Av det nyss anförda framgår att de överkostnadsproblem som kan uppkomma för allmännyttiga företag inte bör lösas på denna väg. Utan att här gå närmare in på frågan om överkostnader i allmänhet och åtgärder för att begränsa dem vill jag erinra om de möjligheter att finansiera överkostnader som föreligger för allmännyttiga företag enligt beslut av 1967 års riksdag. Innebörden av detta beslut (prop. 1967:100, SU 100, rskr 265) är att kommunerna övergångsvis, i avvaktan på ökad kapitalbildning inom företagen, bör tillföra dessa ökat kapital för att de skall kunna täcka överkostnader. Kapitalökningen kan ske genom ökning av grundkapitalet eller i form av krediter som företagen amorterar. De kommunala kapitaltillskotten bör kunna finansieras genom att kommunerna får tillstånd att ta upp lån för ändamålet. Framställningar om lånetillstånd prövas i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t.

På grund av det anförda förordar jag att lånebestämmelserna ändras så att det klart framgår att allmännyttigt företag inte får belåna inteckningar i statslånets förmånsrättsläge för att täcka överkostnader. Däremot bör det inte möta hinder för företaget att i samband med framtida förbättringsarbeten som höjer fastighetens värde ta upp lån mot säkerhet av dessa inteckningar.

Bostadsstyrelsen har föreslagit en *vidgning av tomträttslångivningen*. Denna är nu begränsad till mark för vars bebyggande statligt bostadslån har beviljats. Styrelsens förslag innebär att tomträttslån skall utgå även för mark som bebyggs med privatfinansierade bostadshus.

Den nämnda begränsningen motiverades när tomträttslånen infördes år 1965 med att statliga stödåtgärder för tomträttsändamål inte borde ges större räckvidd än som motsvarade statens bostadspolitiska engagemang. Bostadsbyggande utan stöd av statliga lån utgör numera en reguljär del av den av statsmakterna fastställda bostadsbyggnadsplanen. Därjämte

har denna del av bostadsbyggandet ökat. Som bostadsstyrelsen har framhållit innebär denna ökning, i förening med nuvarande begränsning av tomträttslångivningen, en risk för minskad benägenhet hos kommunerna att upplåta mark med tomträtt i stället för med äganderätt. Det är enligt min mening önskvärt att tomträttslån kan fylla syftet att stimulera till ökad användning av tomträttsinstitutet, oavsett hur bostadsbyggandet finansieras. Lånesystemet bör i detta avseende vara neutralt. Jag biträder därför bostadsstyrelsens förslag att tomträttslån skall få utgå även för mark som bebyggs med bostadshus som finansieras utan stöd av statligt bostadslån. Statens utgifter för långivningen beräknas härigenom öka med ca 10 milj. kr. för helt år.

Styrelsens förslag innebär att underlaget för tomträttslån, när bostadslån inte har beviljats, skall vara det kapitaliserade värdet av tomträttsavgälden. När bostadslån har beviljats utgår tomträttslån inte för den del av tomträttsavgälden som belöper på lokaler som inte ingår i låneunderlaget för bostadslånet. En liknande begränsning bör gälla för tomträttslån när marken bebyggs utan stöd av statligt lån.

Tomträttslån i fråga om mark som bebyggs med stöd av statligt bostadslån beräknas på grundval av lånebeslut under ett kalenderår. Bostadsstyrelsen har föreslagit att tomträttslån vid byggande utan stöd av statligt lån bestäms på grundval av meddelade beslut om igångsättningstillstånd. En sådan anknytning till reglerna om igångsättningstillstånd är enligt min mening inte lämplig, bl. a. med hänsyn till att dessa regler är tidsbegränsade. Jag förordar i stället att man som utgångspunkt väljer den första besiktning av byggnadsföretaget som byggnadsnämnden företar enligt byggnadsstadgan.

Bostadsstyrelsens förslag om ikraftträdande av de nya lånereglerna kan jag godta med den jämkning som följer av vad jag nyss har anfört om besiktning som utgångspunkt för bestämmande av tomträttslån.

Övriga av bostadsstyrelsen föreslagna regler för den vidgade långivningen anser jag mig kunna godta i huvudsak. Den närmare utformningen av reglerna ankommer på Kungl. Maj:t.

Anslaget Lånefonden för bostadsbyggande bör för budgetåret 1969/70 tas upp med ett belopp av 1 400 milj. kr., vilket är 100 milj. kr. mindre än vad bostadsstyrelsen beräknat. Minskningen sammanhänger med att utbetalningarnas omfattning hittills under innevarande budgetår tyder på att behållningen på anslaget vid budgetårets slut kommer att vara något större än styrelsen har förutsatt. Vid beräkningen har hänsyn också tagits till effekten av diskontosänkningen i oktober 1968 och till höjningen av bostadslåneräntan för år 1969 från 6 till 6,25 %.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) uttala sig för en bostadsbyggnadsplan för år 1969 om 103 000 lägenheter,

b) uttala sig för en preliminär bostadsbyggnadsplan för år 1970 om 95 000 lägenheter,

c) medge att bostadslån för nybyggnad beviljas för högst följande antal lägenheter

år 1969	89 000
1970	89 000
1971	60 000
1972	50 000
1973	50 000

d) medge att Kungl. Maj:t får meddela bestämmelser om projektreserv för åren 1970 och 1971,

e) medge att beslut om bostadslån för nybyggnad meddelas intill ett belopp av 1 720 000 000 kr. under år 1969,

f) medge att beslut om bostadslån till ombyggnad samt räntebärande förbättringslån meddelas intill ett belopp av 170 000 000 kr. under vart och ett av år 1969 och 1970,

g) medge att förhandsbesked om bostadslån för hus som skall byggas med tillämpning av industriella produktionsmetoder meddelas för högst 10 000 lägenheter under vart och ett av åren 1970—1974,

h) bemyndiga Kungl. Maj:t att under de förutsättningar som jag har angivit i det föregående besluta om utökning av de under c och f upptagna ramarna för långivningen så vitt gäller år 1969 samt de under e och g upptagna ramarna,

i) godkänna av mig förordade ändringar i fråga om villkoren för bostadslån och tomträttslån,

j) till *Lånefonden för bostadsbyggande* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 1 400 000 000 kr.

IV: 3. Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin

Lånebestämmelserna finns dels i kungörelsen den 6 juni 1952 (nr 465) angående lån från lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin (ändrad senast 1965: 87), dels i brev den 9 april 1965 och den 27 maj 1966. Dessa bestämmelser innebär i korthet att lån beviljas dels för vissa byggnadsmaskiner, dels försöksvis för anläggningar för produktion av byggnadselement. Lån utgår med högst 80 % av anskaffningskostnaden och amorteringstiden är högst 10 år.

Under denna rubrik har för innevarande budgetår anvisats ett investeringsanslag om 10 milj. kr.

Bostadsstyrelsen

Under budgetåret 1967/68 har lån beviljats till maskinutrustning i en nyuppförd elementfabrik med ett belopp av 1,2 milj. kr. Tre ansökningar med ett sammanlagt lånebelopp av 3,6 milj. kr. har avslagits. Vidare har fyra ärenden representerande ett lånebelopp av 4,1 milj. kr. återkallats av sökandena. Vid utgången av budgetåret 1967/68 fanns inga inneliggande obehandlade ärenden. Den ingående behållningen på fonden för budgetåret 1968/69 uppgår till 43,5 milj. kr., varav dock 19,8 milj. kr. är bundna genom beslut om lån. Det ej disponerade beloppet uppgår således till 23,7 milj. kr., vilket jämte anslaget på 10 milj. kr. och inflytande amorteringar på ca 3 milj. kr. ger ett disponibelt belopp på 36,7 milj. kr. under innevarande budgetår.

Efterfrågan på ifrågavarande lån är f. n. mycket begränsad, vilket bl. a. torde bero på att lån kan upptas på den allmänna kreditmarknaden på samma eller förmånligare villkor. Styrelsen räknar inte med att ytterligare medel behövs under budgetåret 1969/70 och föreslår att anslaget förs upp med endast ett formellt belopp.

Departementschefen

Jag biträder bostadsstyrelsens förslag och hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 kr.

IV: 4. Lånefonden för kommunala markförvärv

Lånebestämmelserna finns i kungörelsen den 28 maj 1968 (nr 227) om markförvärvslån till kommun. Dessa bestämmelser innebär i korthet att kommun kan erhålla lån av statsmedel för förvärv av sådan fast egendom som med hänsyn till den framtida utvecklingen behövs för tätbebyggelse eller därmed sammanhängande anordning.

Under denna rubrik har anvisats ett investeringsanslag om 30 milj. kr. för budgetåret 1968/69.

Bostadsstyrelsen

Styrelsen föreslår att anslaget ökas med 10 milj. kr. till 40 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Storleken av anslaget för budgetåret 1968/69 har fastställts i anslutning till inkomstberäkningarna med anledning av den skärpta beskattningen av vinster av fastighetsförsäljningar. Enligt dessa beräkningar skulle merinkomsten för staten under de första åren bli i runt tal 35 milj. kr. och senare 45—50 milj. kr. (se prop. 1967: 153, BeU 64, rskr 383).

Med utgångspunkt i markpolitiska utredningens betänkande Kommunal markpolitik (SOU 1964: 42) har riksdagen fastställt vissa grunder för långivningens inriktning samt lånevillkoren (prop. 1967: 100, SU 100, rskr 265). Utredningen hade räknat med ett kommunalt lånebehov av 150 milj. kr. under det första året samt en ökning under en tioårsperiod till ett årligt belopp av 215—220 milj. kr. I förhållande till utredningens förslag innebär de av riksdagen fastställda grunderna en viss utvidgning av tillämpningsområdet samtidigt som det förutsätts att kommunerna även i fortsättningen själva måste göra väsentliga ekonomiska insatser för att förverkliga en aktiv markpolitik. Utredningens kalkyl byggde på att kommunerna skulle kunna få statliga lån för finansiering av samtliga köp av mark avsedd för bostadsbebyggelse. Statsmakterna förutsätter att de ökade statsinkomsterna av den skärpta vinstbeskattningen av markförsäljningar används för statligt stöd till kommunernas markförvärv.

Jämfört med markpolitiska utredningens beräkning av lånebehovet innebär den nuvarande produktionsnivån och den angivna utvidgningen av tillämpningsområdet en ökning. I motsatt riktning påverkas lånebehovet av den ökade kommunala markanskaffningen under de senaste åren. F. n. saknas dock förutsättningar för en någorlunda tillförlitlig beräkning av lånebehovet. I viss anslutning till den uppskattade ökningen av inkomsterna av beskattningen av markförsäljningsvinsterna föreslår styrelsen att anslaget ökas med 10 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Departementschefen

Bestämmelserna om markförvärvslån trädde i kraft den 1 juli 1968. Lån utgår endast för sådana förvärv som har skett tidigast nämnda dag. Erfarenheterna av långivningen är således ännu begränsade. Efterfrågan på lån har hittills varit ringa. I avvaktan på ytterligare erfarenheter rörande medelsbehovet förordar jag att anslaget förs upp med oförändrat belopp eller 30 milj. kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Lånefonden för kommunala markförvärv* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kr.

IV: 5. Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Lånebestämmelserna finns i kungörelsen den 24 maj 1957 (nr 367) om statslån för anordnande av allmänna samlingslokaler m.m. (ändrad 1960: 315). Dessa bestämmelser innebär i korthet att lån beviljas kommun, aktiebolag, förening eller stiftelse för nybyggnad, ombyggnad eller köp av byggnad i syfte att tillgodose behovet av allmänna samlingslokaler. Annan ägare av allmänna samlingslokaler än kommun eller kommunalt företag beviljas även lån för avhjälpande av ekonomiskt trångmål. Lån utgår med högst 50 % eller, när synnerliga skäl föreligger, med högst 70 % av låneunderlaget. Av lånet beviljas viss del som räntefri stående del. Denna del får i regel inte överstiga 40 % av låneunderlaget.

Riksdagen fastställer för varje budgetår en ram för beslut om lån från fonden.

Under denna rubrik har för innevarande budgetår anvisats ett formellt belopp om 1 000 kr. Riksdagen har medgett, att lån beviljas med högst 10 milj. kr. under budgetåret (prop. 1968: 1 bil. 13, SU 11, rskr 11).

Statens nämnd för samlingslokaler

Nämnden hemställer att låneramen för budgetåret 1969/70 vidgas till 12 milj. kr. samt att anslaget förs upp med 10 milj. kr.

Under budgetåret 1967/68 har den 25-procentiga investeringsavgiften haft en dämpande effekt på investeringar i nya samlingslokaler, vilket framgår bl. a. av att endast omkring 6,5 milj. kr. tagits i anspråk av låneramen på 10 milj. kr.

Till lånefonden för allmänna samlingslokaler, som den 30 juni 1965 uppgick till omkring 30 milj. kr., har för ett vart av budgetåren 1965/66—1968/69 anvisats endast ett formellt belopp på 1 000 kr. Härutöver har under budgetåren 1965/66—1967/68 fonden tillförts kapitalavbetalningar på utlämnade lån med omkring 6,2 milj. kr. Den 30 juni 1968 hade fondbehållningen nedgått till 7,5 milj. kr. Under budgetåret 1968/69 kan amorteringsbeloppen uppskattas till 2,3 milj. kr. För låneutbetalningar under sistnämnda budgetår står alltså 9,8 milj. kr. till förfogande. Av de lån som beviljats intill den 30 juni 1968 hade ett sammanlagt belopp av omkring 17,5 milj. kr. ännu inte betalats ut vid denna tidpunkt. För att kunna möta väntade utbetalningar under budgetåret 1969/70 behövs en inte obetydlig förstärkning av fonden.

Som framgår av det föregående har den för budgetåret 1967/68 bestämda låneramen inte tagits i anspråk helt. Det uppdämda lånebehovet kan väntas bli aktualiserat under innevarande budgetår och under budgetåret 1969/70. Nämnden väntar under budgetåren 1968/69—1969/70 låneframställningar på betydande belopp. Det gäller främst samlingslokaler i snabbt expanderande tätorter, där byggnadskostnaden för varje särskilt objekt kan väntas

uppgå till mellan 2 och 3 milj. kr. Ett meningsfullt statligt stöd till dessa lokaler torde inte kunna åstadkommas inom nuvarande låneram. Nämn- den föreslår därför att ramen vidgas till 12 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Departementschefen

Anslaget till fonden har under lång tid förts upp med endast ett formellt belopp. För att kunna möta väntade utbetalningar under budgetåret 1969/70 behöver fonden tillföras nya medel i inte obetydlig omfattning. Jag förordar att anslaget förs upp med 8 milj. kr. Vad beträffar ramen för långivningen har under budgetåret 1967/68 efterfrågan på lån hållits tillbaka av investeringsavgiften. Sedan denna numera slopats kan efterfrågan väntas öka under innevarande och nästa budgetår, både i fråga om antal lån och lånebeloppens storlek. Med hänsyn härtill förordar jag i enlighet med nämndens förslag att ramen för budgetåret 1969/70 fastställs till 12 milj. kr., vilket innebär en ökning med 2 milj. kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) medge att beslut om lån, som skall utgå från lånefon- den för allmänna samlingslokaler, meddelas intill 12 000 000 kr. under budgetåret 1969/70,

b) till *Lånefonden för allmänna samlingslokaler* för bud- getåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 8 000 000 kr.

V. Fonden för låneunderstöd

V:1. Lokaliseringslån

1967/68 Utgift	.....	132 813 744	Reservation 75 296 396
1968/69 Anslag	.....	200 000 000	
1969/70 Förslag	.....	200 000 000	

Från anslaget utlämnas lån enligt kungörelsen den 23 april 1965 (nr 101) om statligt lokaliseringsstöd. För vartdera av budgetåren 1965/66 och 1966/67 har för ändamålet anvisats 100 milj. kr. Budgetåret 1967/68 an- visades 150 milj. kr., varav 50 milj. kr. på tilläggsstat I. För innevarande budgetår har anvisats 200 milj. kr. Vidare har Kungl. Maj:t bemyndigats att under budgetåret 1968/69 bevilja lån med högre belopp än som anvi- sats under anslaget.

Under budgetåren 1965/66—1967/68 uppgick utgifterna under anslaget till 46,2, 95,7 resp. 132,8 milj. kr.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Styrelsen föreslår, att för nästa budgetår anvisas oförändrat belopp, 200 milj. kr.

Departementschefen

Under återopande av vad jag tidigare denna dag har anfört vid min anmälan av anslaget Lokaliseringsbidrag hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) besluta att ramen för lokaliseringsslån under den fem-åriga försöksperioden vidgas till 900 000 000 kr.,
- b) till *Lokaliseringsslån* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 200 000 000 kr.,
- c) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1969/70 bevilja lokaliseringsslån med högre belopp än som anvisats under anslaget.

V: 2. Räntefria lån till bostadsbyggande

Från anslaget bestrids utgifter för vinterbidrag. Bidragsbestämmelserna finns i räntelånekungörelsen den 1 september 1967 (nr 553). Dessa bestämmelser innebär i korthet att bidrag utgår i samband med bostadslån för den särskilda kostnad som beräknas ha uppstått genom att byggnadsföretaget bedrivits vintertid.

Från anslaget utbetalas även räntefria lån för studentbostäder, som beviljats enligt bostadslånekungörelsen den 5 oktober 1962 (nr 537; upphävd 1967: 552), samt räntefria tvätterilån, som beviljats enligt kungörelsen den 19 maj 1961 (nr 153) om tvätterilån (upphävd 1967: 557). Räntefritt tvätterilån har inte beviljats under de senaste budgetåren.

Anslaget, som anvisas med det belopp som behövs för utbetalning av lån och bidrag, har förts upp med 32 milj. kr. för innevarande budgetår.

Bostadsstyrelsen

Styrelsen föreslår att anslaget minskas med 7 milj. kr. till 25 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Vid utgången av budgetåret 1967/68 uppgick anslagsbehållningen till 25,9 milj. kr. Detta belopp jämte ett anslag av 32 milj. kr. eller sammanlagt 57,9 milj. kr. står till förfogande för utbetalningar under budgetåret 1968/69. Under budgetåret 1969/70 kommer enligt länsbostadsnämndernas beräkningar utbetalningarna av lån att uppgå till 19,2 milj. kr. och av vinterbidrag till ca 6 milj. kr. eller sammanlagt 25,2 milj. kr.

Departementschefen

Med hänsyn till bl. a. att en minskning i utbetalningarna från anslaget har kunnat konstateras för andra halvåret 1968 beräknar jag medelsbehovet till 20 milj. kr. Jag förordar att anslaget förs upp med detta belopp. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Räntefria lån till bostadsbyggande* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

Register

Sid.		Kr.
1	Översikt	

DRIFTBUDGETEN

A. Inrikesdepartementet m. m.

13	Inrikesdepartementet.....	6 743 000
15	Kommittéer m. m.	5 000 000
15	Extra utgifter.....	200 000
16	Bidrag till bestridande av kostnader för vissa internationella kongresser i Sverige.....	100 000
		12 043 000

B. Arbetsmarknad m. m.

17	Allmänna synpunkter	
35	Arbetsmarknadsstyrelsen.....	38 100 000
41	Arbetsförmedlingen.....	154 200 000
45	Allmänna beredskapsarbeten m. m.	445 000 000
52	Särskilda beredskapsarbeten m. m.	425 000 000
69	Förlägningsbyggnader m. m.	24 000 000
71	Kostnader för arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet.....	1 000
72	Arbetsmarknadsutbildning m. m.	485 000 000
78	Kontant stöd vid arbetslöshet.....	230 000 000
80	Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade.....	28 000 000
83	Bidrag till driften av verkstäder för handikappade.....	57 000 000
86	Centralt verk för invandrarfrågor.....	*8 800 000
87	Omhändertagande av flyktingar.....	6 300 000
89	Anpassningsåtgärder för invandrare.....	*2 000 000
89	Arbetsdomstolen.....	510 000
90	Statens förlikningsmännaexpedition.....	520 000
91	Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar.....	9 000
		1 904 440 000

C. Regional utveckling

92	Inledning	
92	Länsplanering 1967	
147	Lokaliseringsbidrag.....	10 000 000
150	Särskilda stödåtgärder i glesbygder.....	5 000 000
152	Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader	5 800 000
154	Täckande av förluster i anledning av statligt stöd till hantverks- och industriföretag m. fl.....	7 000 000
		27 800 000

* Beräknat belopp

240 *Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 13: Inrikesdepartementet*

Sid.

Kr.

D. Bostadsbyggande m. m.

156	Bostadsstyrelsen.....	10 989 000
158	Länsbostadsnämnderna.....	19 996 000
159	Statens hyresråd.....	1 613 000
160	Statens nämnd för samlingslokaler.....	173 000
161	Räntebidrag.....	5 000 000
161	Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet.....	110 000 000
166	Byggnadsforskning.....	2 400 000
167	Rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler.....	500 000
		150 671 000

Summa för driftbudgeten **2 094 954 000**

KAPITALBUDGETEN

IV. Statens utlåningsfonder

169	Statens hantverks- och industrilånefond.....	20 000 000
171	Lånefonden för bostadsbyggande.....	1 400 000 000
232	Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien....	1 000
233	Lånefonden för kommunala markförvärv.....	30 000 000
235	Lånefonden för allmänna samlingslokaler.....	8 000 000
		1 458 001 000

V. Fonden för låneunderstöd

236	Lokaliseringslån.....	200 000 000
237	Räntefria lån till bostadsbyggande.....	20 000 000
		220 000 000

Summa för kapitalbudgeten **1 678 001 000**

Totalt för inrikesdepartementet 3 772 955 000

CIVILDEPARTEMENTET

ÖVERSIKT

Till civildepartementet hör ärenden om arbets- och anställningsvillkor för arbetstagare i allmän tjänst samt utbildning av statens arbetstagare, i den mån sådana ärenden inte ankommer på annat departement. Även ärenden om vissa personaladministrativa och personalvårdande åtgärder samt företagsnämnder inom statlig verksamhet ankommer på civildepartementet.

Snabb anpassning till förändrade villkor av teknisk, arbetsmarknads- mässig eller annan art är en förutsättning för en effektiv statsförvaltning. Staten bör i sin arbetsgivarroll söka leda den personalpolitiska utvecklingen och ge impulser till arbetsmarknaden i dess helhet.

De senare årens reformsträvanden på de områden där departementet haft att verka har bl. a. tagit sig uttryck i att personalpolitiska riktlinjer utfärdats och särskilda organ inrättats för deras genomförande. Den förhandlingsrättsreform som genomfördes år 1965 har möjliggjort en smidigare förhandlingsordning och skapat förutsättningar för en bättre anpassning av den statliga lönepolitiken till arbetsmarknaden i övrigt. Inrättandet av statens personalutbildningsnämnd för den centralt bedrivna personalutbildningen, statens personalvårdsnämnd för personalvårdande verksamhet och civila statsförvaltningens personalnämnd för frågor rörande övertalig personal syftar till god hushållning med arbetskraften. Genom att företagsnämndernas uppgifter byggts ut har medbestämmanderätt för de anställdas representanter införts i begränsad omfattning.

Förslag av större principiell betydelse till årets riksdag avser ökade resurser för effektivast möjliga omplacering av sådan statsanställd personal som blir övertalig genom organisationsförändringar och rationaliseringar. Ett centralt samarbetsråd för personalfrågor med företrädare för staten som arbetsgivare samt för de statsanställdas huvudorganisationer föreslås inrättat.

Kostnaderna för verksamheten under huvudtiteln uppgår sammanlagt till 236,5 milj. kr. Detta innebär en minskning i förhållande till budgetåret 1968/69 om 1 566 milj. kr. Minskningen beror i huvudsak på tekniska omläggningar. Tidigare har socialförsäkringsavgifter, personalpensioner och

därmed jämförliga förmåner betalts från anslag under tolfte huvudtiteln även om motsvarande avlöningsanslag anvisats under II—XI huvudtitlarna. Fr. o. m. budgetåret 1969/70 betalas socialförsäkringsavgifter, personalpensioner och därmed jämförliga förmåner från en föreslagen ny inkomsttitel. Övergångsvis skall dock ett halvt års ATP-avgifter belasta tolfte huvudtiteln.

Den nuvarande arbetsmarknadssituationen med överskott på arbetskraft inom vissa områden medan en besvärande brist föreligger på andra sektorer av arbetsmarknaden ökar behovet av fortgående aktivering av personalpolitiken inom statsförvaltningen. Strukturrationaliseringar och snabb teknisk utveckling verkar i samma riktning.

Den långsiktiga planläggningen utgår därför från att man även i fortsättningen behöver rusta upp den statliga personaladministrationen. Frågor om förhandlingsverksamheten och framtida lönesystem på den statliga sektorn är föremål för särskilda utredningar. Vidare utreds frågor om personaltestningar samt frågan om betyg för de statsanställda. En vittsyftande personaladministrativ översyn har påbörjats av statskontoret. Frågan om samordning av skilda uppgifter inom personaladministrationen kräver fortsatt uppmärksamhet.

Omplacering av övertalig personal

Behov av aktiv omplaceringsverksamhet uppkommer när statsförvaltningen omorganiserar bl. a. till följd av den tekniska utvecklingen. Vissa riktlinjer för myndigheternas handläggning av personalfrågor vid omlokalisering och rationalisering är nödvändiga för att göra verksamheten vid omplacering av friställd personal effektivare och därigenom öka tryggheten för de anställda. En upprustning av resurserna för den behövliga centrala handläggningen och samordningen av omplaceringsfrågorna föreslås.

Centralt samrådsorgan för personalpolitiken

Statsförvaltningens personalpolitik bör bygga på förtroende och medverkan från de statsanställda genom deras fackliga organisationer. För att man skall kunna följa upp och fördjupa företagsdemokratien genom företagsnämnder och på andra sätt krävs samråd med de statsanställdas organisationer. Ett centralt partssammansatt organ för ömsesidig information om den statliga personalpolitiken och med ansvar för fortsatt utveckling av företagsdemokratien inom statsförvaltningen föreslås inrättat.

Personalvård, företagshälsovård m. m.

Den försöksverksamhet med personalvård som statens personalvårdsnämnd bedriver syftar till att eliminera eller minska anledningarna till olika anpassningssvårigheter för anställda. Denna verksamhet under ledning av ett gentemot verken fristående serviceorgan kommer att fortsätta för att ytterligare erfarenhet skall vinnas.

Ett starkt ökat intresse föreligger från både arbetsgivare och de anställ-

da inom statsförvaltningen för personalvård, företagshälsovård, hälsokontroll, partiellt arbetsföras problem m. m. Frågorna har behandlats i skilda utredningar och olika förslag framlagts. Behov av samordnande överarbetning av aktuella förslag föreligger.

Personalutbildning

Statens personalutbildningsnämnd har hittills främst ordnat kurser av introduktions-, fortbildnings- och vidareutbildningskaraktär. De ökade insatserna kommer nu att koncentreras på utbildning av chefer på olika nivåer, på rådgivning till myndigheterna och på samordning av den statliga personalutbildningen. Mera övergripande analyser av utbildningsbehoven behövs med inriktning på personalgrupper som hittills inte nåtts av den centrala utbildningsverksamheten. Särskild uppmärksamhet kommer därvid att ägnas utbildning i personaltjänst. Internatkursverksamheten effektiveras genom att en statlig förvaltningsskola tillkommer i Sigtuna.

Sammanställning

Förändringarna inom civildepartementets verksamhetsområde i förhållande till riksstaten för budgetåret 1968/69 framgår av följande sammanställning. Beloppen anges i milj. kr.

DRIFTBUDGETEN	Anvisat 1968/69	Förslag 1969/70	Förändring
<i>Tolfte huvudtiteln</i>			
A. Civildepartementet m. m.	2,7	4,1	+ 1,4
B. Vissa myndigheter	15,6	21,7	+ 6,1
C. Diverse	1 780,7 ¹ ²	208,6	— 1 572,1
Summa för driftbudgeten	1 799,0	234,4	— 1 564,6 ³
KAPITALBUDGETEN			
Statens allmänna fastighetsfond	3,5	2,1	— 1,4
Summa för kapitalbudgeten	3,5	2,1	— 1,4
Totalt för civildepartementet	1 802,5	236,5	— 1 566,0 ³

¹ Härav dels 937,0 personalpensionsförmåner (C 1), dels 318,0 arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen (D 3), dels 119,0 arbetsgivaravgift till den allmänna sjukförsäkringen (D 4).

² Härav täckningsanslag 400,0.

³ Minskningen beror på att sådana personalpensionsförmåner samt arbetsgivaravgifter till den allmänna tilläggs pensioneringen och den allmänna sjukförsäkringen, vilka sammanhänger med anställning som avlönas från anslag under II-XI huvudtitlarna, inte redovisas gemensamt under tolfte huvudtiteln utan under samma anslag som avlöningen. Övergångsvis skall dock ett halvt års ATP-avgifter belasta tolfte huvudtiteln. Minskningen beror också på att täckningsanslag inte beräknats med högre belopp än 1 000 kr.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3
januari 1969.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Gustafsson, anmäler de frågor som gäller utgifterna för budgetåret 1969/70 inom civildepartementets verksamhetsområde och anför.

DRIFTBUDGETEN

Tolfte huvudtiteln

A. Civildepartementet m. m.

A 1. Civildepartementet

1967/68 Utgift	11 962 372
1968/69 Anslag	12 160 000
1969/70 Förslag	2 674 000

¹ Anslagen Civildepartementet: Avlöningar och Civildepartementet: Omkostnader

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
<i>Personal</i>		
Handläggande personal	25	—
Övrig personal	10	—
	35	—
<i>Anslag</i>		
Avlöning till departementschefen	100 000	+ 3 000
Avlöningar till tjänstemän	1 685 000	+ 67 000
Ersättning till expertis	235 000	—

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
Lönekostnadspålägg		
a) Beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 445 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70		—
Sjukvård m. m.	4 000	+ 2 000
Reseersättningar	15 000	—
Därav utrikes tjänsteresor	6 000	—
Expenser		
a) Övriga expenser	113 000	— 13 000
Publikationstryck.....	8 000	+ 10 000
	<hr/>	<hr/>
	2 160 000	+ 514 000

Med hänsyn till arbetsbelastningen under en övergångstid i civildepartementet beräknar jag medel även under nästa budgetår för dubbling av tjänsten som expeditionschef/rättschef samt för två departementssekreterartjänster.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Civildepartementet* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 2 674 000 kr.

A 2. Kommittéer m. m.

1967/68 Utgift	967 749	Reservation	4 092
1968/69 Anslag	500 000		
1969/70 Förslag	1 350 000		

Under anslaget Kommittéer m. m. har för innevarande budgetår anvisats 500 000 kr. Reservationen den 30 juni 1968 utgjorde 4 092 kr. Sammanlagt disponeras alltså för innevarande budgetår 504 092 kr.

Som kommer att närmare redovisas under anslaget Statens avtalsverk har statens avtalsverk efter samråd med statistiska centralbyrån lagt fram förslag till provisorisk avtalsstatistik och hemställt om ett anslag på 848 000 kr. Jag anser att undersökningen bör planeras så att den kan utföras inom en kostnadsram av 600 000 kr. Medlen bör anvisas under detta anslag och ställas till statistiska centralbyråns förfogande för ändamålet.

Med hänsyn till att kostnaderna för vissa statistiska undersökningar med maskinbearbetningar m. m. tillsammans med kostnaderna för viss heltidsanställd kommittépersonal kommer att belasta ifrågavarande anslag med 750 000 kr. beräknar jag medelsbehovet för nästa budgetår till 1 350 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisa
ett reservationsanslag av 1 350 000 kr.

A 3. Extra utgifter

1967/68 Utgift	51 152	Reservation	13 623
1968/69 Anslag	30 000		
1969/70 Förslag	45 000		

För budgetåret 1968/69 har under anslaget anvisats 30 000 kr. Reservationen den 30 juni 1968 utgjorde 13 623 kr. Sammanlagt disponeras alltså för detta budgetår 43 623 kr. Från anslaget bestrids utgifterna för den informationsverksamhet som staten bedriver i syfte att förbättra rekryteringen av personal till statsförvaltningen. För att möjliggöra att denna verksamhet intensifieras under nästa budgetår bör anslaget föras upp med 45 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Extra utgifter* för budgetåret 1969/70 anvisa ett
reservationsanslag av 45 000 kr.

B. Vissa myndigheter

B 1. Statens avtalsverk

1967/68 Utgift	15 092 604
1968/69 Anslag	15 380 000
1969/70 Förslag	7 327 000

¹ Anslagen Statens avtalsverk: Avlöningar och Statens avtalsverk: Omkostnader

Statens avtalsverk är central förvaltningsmyndighet med uppgift att förhandla om anställnings- eller arbetsvillkor för arbetstagare hos staten med undantag av riksdagen och dess verk samt för övriga arbetstagare, vilkas anställnings- eller arbetsvillkor skall fastställas under medverkan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Avtalsverket leds av en styrelse. Chef för avtalsverket är en generaldirektör. Verket är organiserat på fem avdelningar, nämligen tre förhandlingsavdelningar, en avdelning för utredning och statistik och en rättsavdelning. Dessutom finns enheter för presstjänst och information och för skälighetsfrågor och ett kansli.

	1968/69	Beräknad ändring Avtalsverket	1969/70 Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	67	—	—
Övrig personal	32	+ 6	—2
	<u>99</u>	<u>+ 6</u>	<u>—2</u>
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	2 895 000	+ 453 000	+ 853 000
Ersättning till expertis	1 765 000	+ 922 000	— 265 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig personal	—	+ 1 169 000	+ 1 169 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70		+ 39 000	— 10 000
Arvoden och särskilda ersättningar.	100 000	—	—
Sjukvård m. m.	15 000	—	—
Reseersättningar	30 000	+ 7 000	+ 5 000
Expenser			
a) Beräknade lokalhyror för nuva- rande lokaler	—	+ 110 000	+ 110 000
b) Beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70		—	—
c) Bränsle, lyse, vatten	55 000	—	—
d) Övriga expenser	220 000	+ 37 000	+ 27 000
Publikationstryck	300 000	+ 110 000	+ 58 000
	<u>5 380 000</u>	<u>+ 2 847 000</u>	<u>+ 1 947 000</u>

Statens avtalsverk

1. Löne- och prisomräkning m. m. 1 947 000 kr. varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 1 279 000 kr.

2. Behovet av en förste biblioteksassistent och ett biträde har minskat till följd av rationalisering (— 56 000 kr.).

3. Ökade kostnader för statistiska bearbetningar (+ 848 000 kr.).

4. Ökade omkostnader (+ 108 000 kr.).

5. I skrivelse den 28 augusti 1967 har verket hemställt om inrättande av 19 tjänster som lönesekreterare och härjämte erforderligt antal extra ordinarie tjänster i lägre lönegrad än Ae 23, samtliga i utbyte mot extra tjänster.

Departementschefen

1965 års förslag om organisationen av ett statligt förhandlingsorgan (prop. 77, SU 106, rskr 295) innebar att skillnad i lönehänseende gjordes mellan chefen för första arbetsenheten och övriga arbetsenheter. Ställning

som generaldirektörens ställföreträdare borde enligt uttalande av departementschefen tillkomma chefen för första arbetsenheten.

Efter riksdagsbeslutet om inrättandet av statens avtalsverk har utvecklingen inom bl. a. den statliga arbetsmarknaden medfört att de uppgifter som ankommer på den av departementschefen åsyftade enheten — som benämnes första förhandlingsavdelningen — inte skiljer sig från uppgifterna för övriga arbetsenheter på det sätt som förutsattes år 1965. Bindning mellan chefskapet för denna avdelning och ställföreträderskapet för verkschefen har inte heller visat sig praktiskt.

Chefen för första förhandlingsavdelningen är tjänstledig fr. o. m. den 1 juli 1968 tills vidare. Förordnande att bestrida de göromål som ankommer på denne chef, med undantag för ställföreträderskapet för verkschefen, har meddelats och tills vidare förenats med samma löneförmåner som tillkommer chef för annan avdelning inom verket. Samtidigt har chefen för en sådan avdelning förordnats att under tjänstledigheten vara ställföreträdare för verkschefen. Detta förordnande har tills vidare förenats med ställföreträdartillägg enligt samma normer som tillämpas i liknande fall i andra verk.

Jag anser att de sålunda vidtagna dispositionerna bör bringas till riksdagens kännedom.

I anslutning till vad jag anfört förordar jag att statens avtalsverks organisation ändras genom att en tjänst som förhandlingsdirektör i Cp 4 byts ut mot en tjänst som förhandlingsdirektör i Cr 3 och att den tjänsteman som förordnas till ställföreträdare för generaldirektören får åtnjuta ställföreträdartillägg enligt samma normer som tillämpas i liknande fall i andra verk.

I anslutning härtill bör få vidtas sådana övergångsanordningar som kan visa sig påkallade.

I avvaktan på att jag skall kunna lägga fram förslag om avtalsstatistikens definitiva utformning anser jag som jag tidigare anfört att medel för statistiska bearbetningar nu bör anvisas under civildepartementets anslag: Kommittéer m. m.

Jag räknar medel för tio extra ordinarie tjänster som bör inrättas i utbyte mot samma antal extra tjänster.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 7 327 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) i enlighet med vad jag förordat i det föregående be-myndiga Kungl. Maj:t att inrätta en tjänst som förhandlingsdirektör i Cr 3 vid statens avtalsverk
- b) vidta de övergångsanordningar som kan behövas med anledning av vad jag sålunda förordat
- c) till *Statens avtalsverk* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 7 327 000 kr.

B 2. Statens personalpensionsverk

1967/68 Utgift	18 542 445
1968/69 Anslag	19 256 000
1969/70 Förslag	11 656 000

¹ Anslagen Statens personalpensionsverk: Avlöningar och Statens personalpensionsverk: Omkostnader

Statens personalpensionsverk är central förvaltningsmyndighet för ärenden rörande den statliga personalpensioneringen och därmed sammanhängande frågor.

Statens personalpensionsverk leds av en styrelse. Chef för personalpensionsverket är en generaldirektör. Inom verket finns fyra byråer. Dessa är kanslibyrån, första och andra pensionsbyråerna och utbetalningsbyrån.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Pensionsverket	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	71	—	—
Övrig personal	175	—	—
	<u>246</u>	—	—
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	7 518 000	+ 294 000	+ 294 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 1 797 000	+ 1 797 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70		—	—
Arvoden och särskilda ersättningar.	30 000	—	—
Sjukvård m. m.	40 000	—	—
Resersättningar	10 000	—	—
<i>Expenser</i>			
a) Beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 295 000	+ 295 000
b) Beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70		—	—
c) Bränsle, lyse, vatten	36 000	—	—
d) Kostnader för pensioners utbetalande	1 065 000	—	—
e) Övriga expenser	<u>557 000</u>	<u>+ 14 000</u>	<u>+ 14 000</u>
	9 256 000	+ 2 400 000	+ 2 400 000

Statens personalpensionsverk

1. Löne- och prisomräkning m. m. 2,4 milj. kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 2 092 000 kr.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens personalpensionsverk* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 11 656 000 kr.

B 3. Statens personalbostadsdelegation

1967/68 Utgift	184 508
1968/69 Anslag	198 000
1969/70 Förslag	268 000

Statens personalbostadsdelegation är rådgivande organ åt de myndigheter som beslutar om hyror för eller förvaltar tjänstebostäder för statstjänstemän och andra tjänstemän, vilkas avlöningsförmåner fastställs under medverkan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer, även om andra bostäder, som mot hyra upplåts av statlig myndighet.

Delegationen består av fem ledamöter. Den har ett kansli, som förestås av en byrådirektör.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Delegationen	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	3	—	—
Övrig personal	2	—	—
	<hr/> 5	<hr/> —	<hr/> —
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	161 000	+ 2 000	+ 2 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 38 000	+ 38 000
b) Beräknad ändring för budgetåret 1969/70		—	—
Arvoden och särskilda ersättningar	14 000	—	—
Sjukvård m. m.	500	—	—
Resersättningar	10 000	—	—
<i>Expenser</i>			
a) Beräknad lokalhyra för nuvarande lokaler	—	+ 30 000	+ 30 000
b) Beräknad ändring av lokalhyror för budgetåret 1969/70		—	—
c) Övriga expenser	12 500	—	—
	<hr/> 198 000	<hr/> + 70 000	<hr/> + 70 000

Statens personalbostadsdelegation

1. Löne- och prisomräkning m. m. 70 000 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 68 000 kr.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens personalbostadsdelegation* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 268 000 kr.

B 4. Statens personalutbildningsnämnd

1967/68 Utgift	613 728
1968/69 Anslag	775 000
1969/70 Förslag	2 421 000

Statens personalutbildningsnämnd är centralt organ för statlig personalutbildning, i den mån sådan utbildning inte ankommer på annan myndighet.

Chef för personalutbildningsnämnden är en utbildningschef. Nämnden är organiserad på två sektioner. Dessa är kursadministrativa sektionen och utredningssektionen.

	1968/69	Beräknad ändring Utbildnings- nämnden	1969/70 Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	11	+ 7	+ 4
Övrig personal	5	+ 19	+ 18
	16	+ 26	+ 22
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	647 000	+ 628 000	+ 465 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 155 000	+ 155 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70		+ 139 000	+ 102 000
Arvoden och särskilda ersättningar..	30 000	—	—
Ersättning till expertis	25 000	+ 75 000	+ 75 000
Sjukvård m. m.	2 000	+ 4 000	+ 2 500
Reseersättningar	6 000	+ 5 000	+ 3 000
<i>Expenser</i>			
a) Beräknad lokalhyra för nuvarande lokaler	—	+ 175 000	+ 175 000

	1968/69	Beräknad ändring Utbildnings- nämnden	1969/70 Dep.chefen
b) Beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70		+ 50 000	+ 25 500
c) Bränsle, lyse, vatten	3 000	+ 1 000	+ 1 000
d) Övriga expenser	62 000	+ 755 000	+ 637 000
Därav engångsutgifter	—	+ 735 000	+ 636 000
Publikationstryck	—	+ 5 000	+ 5 000
	775 000	+ 1 992 000	+ 1 646 000

Statens personalutbildningsnämnd

1. Löne- och prisomräkning m. m. 364 000 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 330 000 kr.

2. Enligt beslut av riksdagen (prop. 1968: 1 bil. 14 s. 17, SU 12, rskr 12) uppförs i Sigtuna en statlig förvaltningsskola. Denna beräknas bli klar att börja användas under april 1970. För skötseln av skolan behöver nämnden en byrådirektör, en husmor, ett kvalificerat biträde, ett biträde, en kokerska, en vaktmästare och elva ekonomibiträden (+ 288 000 kr.).

3. Inredning av förvaltningsskolan (+ 720 000 kr.).

4. För att nämnden skall kunna öka sina insatser bl. a. beträffande chefsutbildning och metodutveckling samt som rådgivare biträda i fråga om inomverksutbildning behövs ytterligare en byrådirektör, tre konsulenter, ett kvalificerat biträde och två biträden (+ 391 000 kr.).

5. För att förbereda allmän förvaltningspraktik för amanuenser m. fl. enligt förslag avgivet av personalutbildningsberedningen (SOU 1965: 75) föreslås en förstärkning med en byrådirektör och en konsulent (+ 149 000 kr.).

6. För att nämnden skall kunna öka sina insatser beträffande utredning av utbildningsbehovet över hela sitt verksamhetsområde och för planeringsuppgifter behövs en uppräknig av anslagsposten till expertis (+ 75 000 kr.).

7. Ökade omkostnader (+ 5 000 kr.).

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 2 421 000 kr. Jag har därvid beräknat erforderliga medel för förvaltnings skolans drift (2) och inredning (3). Jag har vidare beräknat medel för ytterligare tre konsulenter (4), en kanslist (4), två biträden (4), expertis för utredning av utbildningsbehovet (6) och ökade omkostnader (7).

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till Statens personalutbildningsnämnd för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 2 421 000 kr.

C. Diverse

C 1. Avlöningar till personal på indragningsstat m. m.

1967/68 Utgift	149 244
1968/69 Anslag	150 000
1969/70 Förslag	150 000

Från anslaget bestrids främst kostnaderna för vissa ersättningar till personal på indragningsstat.

Statens personalpensionsverk föreslår att anslaget förs upp med 150 000 kr.

Departementschefen

Jag biträder personalpensionsverkets förslag. Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Avlöningar till personal på indragningsstat m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kr.

C 2. Viss utbildningsverksamhet

1967/68 Utgift	2 411 584	Reservation	178 326
1968/69 Anslag	3 100 000		
1969/70 Förslag	4 132 000		

Från anslaget bestrids utgifter för statens personalutbildningsnämnds och vårdutbildningsnämndens kursverksamhet samt utgifter för resekostnadsersättning och traktamente till kursdeltagare m. m.

För budgetåret 1968/69 har under anslaget anvisats 3,1 milj. kr. Reservationen den 30 juni 1968 utgjorde 178 326 kr. Sammanlagt disponeras alltså för detta budgetår 3 278 326 kr.

Statens personalutbildningsnämnd

För budgetåret 1969/70 beräknas kostnaderna för nämndens kursverksamhet uppgå till 1 746 000 kr.

Vårdutbildningsnämnden

För budgetåret 1969/70 beräknas kostnaderna för femton kurser uppgå till 2,8 milj. kr.

Departementschefen

Jag räknar med att den av statens personalutbildningsnämnd bedrivna utbildningsverksamheten skall utökas under budgetåret 1969/70. Sålunda bör

dels antalet kurser av nuvarande typ bringas i bättre överensstämmelse med det föreliggande utbildningsbehovet, dels kurser av nya typer komma till stånd bl. a. för chefspersonal och vissa specialistgrupper. Omfattningen av vårdutbildningsnämndens kursverksamhet bör ökas i proportion till det beräknade antalet nyanställda inom gruppen vård- och vaktpersonal vid fångvårdsanstalter, ungdomsvårdsskolor och vårdanstalter för alkoholmissbrukare samt tillgodose ett eventuellt eftersläpande utbildningsbehov. Jag beräknar medelsbehovet för budgetåret 1969/70 till 4 132 000 kr., varav 2,4 milj. kr. till vårdutbildningsnämndens verksamhet.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Viss utbildningsverksamhet* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 4 132 000 kr.

C 3. Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering

1967/68 Utgift	741 003
1968/69 Anslag	700 000
1969/70 Förslag	700 000

Från anslaget bestrids lönekostnaderna vid viss omskolning och omplacering av partiellt arbetsföra såväl inom den anställdes eget verk som mellan statlig och icke-statlig anställning, för vilken statliga pensionsbestämmelser gäller. Anslaget används även vid undersökning om sjukpensionerad anställningshavare kan återanställas. Bestämmelser i ämnet återfinns i cirkuläret den 15 september 1960 (nr 553) angående anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra inom statlig och statsunderstödd verksamhet (ändrat senast 1967: 277).

Departementschefen

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kr.

C 4. Kostnader för vissa nämnder m. m.

1967/68 Utgift	185 155
1968/69 Anslag	175 000
1969/70 Förslag	700 000

Från anslaget bestrids kostnaderna för statsdepartementens förhandlingsdelegation, statsdepartementens företagsnämnd, statstjänstenämnden (såvitt avser statsverkets andel), kontraktsdelegationen, statens lönenämnd,

statens tjänstebostadsnämnd, statens och kommunernas samarbetsnämnd i lönefrågor (såvitt avser statsverkets andel), statens grupplivnämnd, civila statsförvaltningens personalnämnd, statens maskinpersonalnämnd och vårdutbildningsnämnden.

Härutöver bör från anslaget bestridas kostnaderna för samarbetsdelegationen för förplägnadsfrågor, statsförvaltningens centrala förslagsnämnd och det ny tillkomna statsförvaltningens centrala samarbetsråd för personalfrågor m. m. (såvitt avser statsverkets andel). Beträffande civila statsförvaltningens personalnämnd har jag under för flera huvudtitlar gemensamma frågor föreslagit en omorganisation och en ändring av namnet till statens omplaceringsnämnd. Kostnaderna för denna nämnds verksamhet bör bestridas från detta anslag.

Departementschefen

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Kostnader för vissa nämnder m. m. för budgetåret*
1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kr.

C 5. Kostnader för personalvård

1967/68 Utgift	1 550 942	Reservation	273 010
1968/69 Anslag	1 840 000		
1969/70 Förslag	2 425 000		

Från anslaget Kostnader för personalvård bestrids kostnader för den försöksverksamhet som statens personalvårdsnämnd bedriver.

Hos personalvårdsnämnden finns centralt placerade en byråchef och en chefsläkare. Nämndens fältarbete bedrivs genom fem arbetsgrupper, två för myndigheter i stockholmsområdet, en för myndigheter i Östergötlands län och en för myndigheter i Västerbottens län samt en riksarbetsgrupp för frågor rörande omskolning och omplacering m. m.

Departementschefen

Betänkanden med förslag till organisation m. m. för den centrala statliga personalvården (Stencil C 1968: 6) resp. för hälsokontroll för statsanställda (Stencil C 1968: 4) har remissbehandlats. Med anledning av bl. a. synpunkter som kommit fram under remissbehandlingen avser jag att låta en utredningsman se över vissa frågor i detta sammanhang, innan jag tar ställning till frågan om ytterligare åtgärder på detta område.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Kostnader för personalvård* för budgetåret 1969/70
anvisa ett reservationsanslag av 2 425 000 kr.

C 6. Viss förslagsverksamhet m. m.

Nytt anslag (förslag) 50 000

Från anslaget bör bestridas bl. a. kostnaderna för ersättning och belöning i förslagsverksamheten i den utsträckning beslut härom meddelas av statsförvaltningens centrala förslagsnämnd.

Enligt beslut av riksdagen (prop. 1968: 1, bil. 2, SU 14, rskr 14) har statsförvaltningens centrala förslagsnämnd till uppgift att besluta i vissa förslagsärenden och verka för samordning av förslagsverksamheten inom statsförvaltningen. Jag anser, att medel som nämnden disponerar för det ändamålet nu bör anvisas under tolfte huvudtiteln.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Viss förslagsverksamhet m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kr.

C 7. Utrustning av statlig förvaltningsskola

Nytt anslag (förslag) 450 000

Från anslaget bör bestridas kostnaderna för utrustning av den statliga förvaltningsskola, som uppförs i Sigtuna.

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor

Sedan nämnden av Kungl. Maj:t i skrivelse den 28 juni 1968 fått i uppdrag att i samråd med statens personalutbildningsnämnd utrusta nybyggnad för statlig förvaltningsskola i Sigtuna, beräknar nämnden kostnaderna för utrustningen till 450 000 kr.

Departementschefen

Jag biträder utrustningsnämndens förslag. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Utrustning av statlig förvaltningsskola* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 450 000 kr.

C 8. Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggspensioneringen

Den omläggning av anslagsberäkningarna för budgetåret 1969/70 som tidigare har redovisats innebär att utgifterna för bl. a. arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggspensioneringen bestrids från den föreslagna inkomsttiteln pesionsmedel m. m.

Kungl. Maj:t har givit riksrevisionsverket i uppdrag att utarbeta förslag till lämpligt administrativt förfarande för bl. a. utbetalning och redovisning av lönekostnadspålägget i riksstaten samt de utgifter som motsvarar detta. Därvid borde jämväl eftersträvas sådana anordningar som verkar utjämnande under året av belastningen på statsbudgeten och den allmänna penningmarknaden. Med skrivelse den 6 november 1968 har riksrevisionsverket efter samråd med riksförsäkringsverket och statens personalpensionsverk lämnat en promemoria om redovisning av lönekostnadspålägget i riks-

staten och om ändrade betalningsterminer för statens arbetsgivaravgift till ATP.

I promemorian föreslås bl. a. att inbetalning av ATP-avgifter som belastar anslag på riksstaten sker den 18 i varje månad med udda nummer, dvs. i anslutning till den allmänna skatteuppbörden. För affärsverken föreslås samma betalningsterminer som för enskilda arbetsgivare. Om man fr. o. m. budgetåret 1969/70 övergår till att erlägga ATP-avgifterna vid angivna tider uppkommer frågan om inte statsverket redan under samma budgetår bör skilja sig från den på första halvåret 1969 belöpande avgiften genom att på en gång betala även denna och då förslagsvis vid ingången av det nya budgetåret. I så fall skulle budgetåret 1969/70 komma att belastas med avgifter som avser 1 1/2 år. Om man önskar undvika denna extra belastning under nämnda budgetår föreslås i promemorian att de avgifter som fr. o. m. budgetåret 1969/70 inbetalas enligt den nya ordningen får avse kalenderåret 1969 och att i fortsättningen inbetalningarna under ett budgetår skall avse avgifterna för det kalenderår som avslutas under budgetåret.

Jag finner de i promemorian framlagda förslagen ägnade att bidra till en utjämning av belastningen på statsbudgeten och penningmarknaden. Jag anser därför att statens ATP-avgifter bör inbetalas varannan månad i enlighet med riksrevisionsverkets förslag. Övervägande skäl talar enligt min mening för att statsverket redan under budgetåret 1969/70 skiljer sig från den på första halvåret 1969 belöpande avgiften. En annan ordning skulle minska pensionsfondens kreditkapacitet under år 1969 och medföra ränteförluster. Jag anser att medel för de ATP-avgifter som hänför sig till första halvåret 1969 bör anvisas under tolfte huvudtiteln.

Beträffande affärsverkens inbetalning av ATP-avgifter bör hittillsvarande betalningsrutiner tillämpas. Frågan om en övergång till ett annat system för verkens erläggande av ATP-avgifter torde få prövas i samband med behandlingen av den s. k. affärsverksutredningens förslag (SOU 1968: 45—46).

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 000 kr.

C 9. Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.

Från anslaget bör bestridas ökade löneutgifter m. m. till följd av träffade överenskommelser som berör reservationsanslag eller obetecknade anslag.

Departementschefen

Med hänvisning till vad jag anfört under för flera huvudtitlar gemensamma frågor hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.* för budgetåret 1969/70 beräkna ett förslagsanslag av 1 000 kr.

KAPITALBUDGETEN

Statens allmänna fastighetsfond

1. Statlig förvaltningsskola

1967/68 Utgift	451 000	Behållning	499 000
1968/69 Anslag	3 500 000		
1969/70 Förslag	2 101 000		

Byggnadsstyrelsen

För uppförande av statlig förvaltningsskola i Sigtuna beräknar styrelsen 2 101 000 kr. för budgetåret 1969/70. Redogörelse för detta objekt har lämnats i prop. 1968: 1 (bil. 14 s. 17—18, SU 12, rskr 12).

Departementschefen

För nästa budgetår bör anslag anvisas i enlighet med följande investeringsplan och anslagsberäkning.

Investeringsplan

(1 000-tal kr.)

Byggnadsprojekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.4.67	1.4.68	Faktisk t. o. m. 1967/68	Beräknad för			
				1968/69	1969/70		
799—99—007—00 Nybyggnad för statlig förvaltningsskola i Sigtuna	6 600	6 600	451	3 900	2 200	8.68	4.70

Anslagsberäkning

(1 000-tal kr.)

Medelstillgång	Beräknad medelsförbrukning	
Behållning 1.7.1968	499	
Anslag för 1968/69	3 500	1968/69 . . . . . 3 900
Anslag för 1969/70 (förslag)	2 101	1969/70 . . . . . 2 200
Summa	6 100	6 100

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till Statlig förvaltningsskola för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 2 101 000 kr.

Register

Sid.

1 ÖVERSIKT

DRIFTBUDGETEN

A. Civildepartementet

	Kr.
4 Civildepartementet	2 674 000
5 Kommittéer m. m.	1 350 000
6 Extra utgifter	45 000
	4 069 000

B. Vissa myndigheter

6 Statens avtalsverk	7 327 000
9 Statens personalpensionsverk	11 656 000
10 Statens personalbostadsdelegation	268 000
11 Statens personalutbildningsnämnd	2 421 000
	21 672 000

C. Diverse

13 Avlöningar till personal på indragningsstat m. m.	150 000
13 Viss utbildningsverksamhet	4 132 000
14 Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering	700 000
14 Kostnader för vissa nämnder m. m.	700 000
15 Kostnader för personalvård	2 425 000
16 Viss förslagsverksamhet m. m.	50 000
16 Utrustning av statlig förvaltningsskola	450 000
16 Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggspensioneringen	200 000 000
17 Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.	11 000
	208 608 000
Summa för driftbudgeten	234 349 000

KAPITALBUDGETEN

II. Statens allmänna fastighetsfond

18 Statlig förvaltningsskola	2 101 000
Summa för kapitalbudgeten	2 101 000
Totalt för civildepartementet	236 450 000

¹ Beräknat belopp.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

ÖVERSIKT

Industridepartementet inrättades den 1 januari 1969. Departementet har i huvudsak övertagit de uppgifter som tidigare legat på finansdepartementets s. k. ekonomienheter. Under departementets handläggning faller sålunda ärenden rörande näringspolitik, statsägda bolag, industri och hantverk, energiförsörjning, bergsbruk, teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. Närmare redovisning för den hittillsvarande verksamheten inom dessa ärendeområden och för riktlinjerna för det fortsatta arbetet har lämnats i prop. 1968: 165.

För budgetåret 1969/70 föreslås en ökning av det stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete som lämnas av styrelsen för teknisk utveckling. Vidare föreslås medelsökning för prospekteringsverksamheten vid Sveriges geologiska undersökning främst beträffande uran. Förslag framläggs också om ytterligare aktieteckning i Sveriges Investeringsbank AB och om ökad investering i statens kraftverksrörelse.

Kostnaderna för de olika anslagsområdena kommer sammanlagt att uppgå till 1 113 milj. kr. varav 202 milj. kr. på driftbudgeten och 911 milj. kr. på kapitalbudgeten. Jämfört med motsvarande anslag för innevarande budgetår innebär detta en ökning med 176 milj. kr.

Till departementet hör följande centrala och lokala *myndigheter* nämligen statens institut för hantverk och industri, Sveriges geologiska undersökning, bergsstaten, statens vattenfallsverk, statens elektriska inspektion, statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström, krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar, statens provningsanstalt, statens skeppsprovningsanstalt, styrelsen för teknisk utveckling, statens råd för vetenskaplig information och dokumentation samt delegationen för atomenergifrågor. Vidare hör till departementet näringspolitiska rådet samt Svenska skeppshypotekskassan och skeppsfartens sekundärlånekassa.

Inom departementet bereds ärenden rörande ett antal helt eller delvis *statliga bolag*, i förekommande fall jämte dotterbolag, nämligen dels de tillverkande företagen AB ASEA-ATOM, AB Ceaverken, Svenska skifferolje AB

(SSAB), Kalmar Verkstads AB, Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB), Norrbottens Järnverk AB (NJA), AB Statens skogsindustrier (ASSI), AB Statsgruvor, Svenska Reproduktions AB (SRA), AB Svensk Torvförädling och Uddevallavarvet AB, dels forsknings- och utvecklingsföretagen AB Atomenergi och Svenska utvecklingsaktiebolaget, dels kreditinstituten AB Svensk Exportkredit och Sveriges Investeringsbank AB och dels serviceföretagen BS-konsult AB och AB Oljetransit.

Inom departementets verksamhetsområde arbetar f. n. en rad *kommittéer* och sakkunniggrupper. Olika industrifrågor behandlas av sakkunniga med uppdrag att överlägga med varvsindustrin, sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande textil- och konfektionsindustrierna, sakkunniga för utredning av formerna för förbättrad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle samt av delegationerna för frågor rörande de statliga företagen, för statlig industrietablering samt för försöksverksamhet med företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen. Frågor som rör bergsbruk och råvaruförsörjning behandlas av geologitutredningen, 1967 års gruvutredning och havsresursutredningen. Olika energifrågor utreds av energikommittén, 1966 års atomenergiutredning, oljetransportutredningen samt utredningen för översyn av normer för ersättning vid intrång av kraftledning i åkermark och jämförlig mark.

På *det internationella planet* medverkar departementet aktivt på en rad områden. Industri- och energipolitiska frågor behandlas sålunda inom FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) och OECD. Frågor rörande järn- och stålindustrins struktur m. m. behandlas vid fortlöpande kontakter med representanter för kol- och stålunionen (CECA). Även mera allmänna industripolitiska och teknologiska frågor diskuteras med företrädare för europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC) och dess medlemsstater. Vidare medverkar departementet i internationellt samarbete på atomenergiområdet inom det Internationella atomenergiorganet (IAEA) och OECD. Departementet deltar också i det vetenskapliga samarbetet inom sistnämnda organisation och den Europeiska rymdkonferensen. Inom ramen för pågående utredningar och överväganden om ett vidgat nordiskt ekonomiskt samarbete intar de näringspolitiska frågorna en framskjuten plats. Under det gångna året har avtal träffats med Rumänien om ekonomiskt, industriellt och tekniskt samarbete. Förhandlingar pågår med andra östländer om liknande avtal.

Allmän näringspolitik

En mer aktiv näringspolitik framstår som angelägen med hänsyn till såväl de ökade problem som näringslivet ställts inför under de senaste åren som den successiva höjningen av samhällets ambitionsnivå när det gäller sysselsättning, standardstegring och jämnare fördelning av inkomster, förmögenheter och inflytande. Ett effektivt användande av olika näringspolitiska

ka instrument förutsätter en planering i syfte att skapa ett bättre och mer samstämt underlag för samhällets och företagens handlande. Det näringspolitiska rådet som tillsattes våren 1968 är ett led i uppbyggnaden av en sådan planering. Rådets huvuduppgift är att åstadkomma en samlad överblick över centrala delar av ekonomin och söka ta tillvara och kanalisera de kunskaper och erfarenheter som kommer fram genom den omfattande utredningsverksamhet som nu äger rum på olika håll. Rådet skall också ta initiativ till nya branschutredningar som behövs för att lösa problem, som uppstår inom enskilda branscher eller är gemensamma för flera branscher. För att underlätta samhällets möjligheter att bedriva en effektiv planering har vidare en utredning tillsatts om ökad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle. För att skapa ett bättre erfarenhetsunderlag för strävandena till en fördjupad företagsdemokrati i näringslivet har en delegation tillsatts för försöksverksamhet på detta område i de statliga bodelagen.

I juni 1967 tillkallades fyra sakkunniga med uppdrag att tillsammans med representanter för varvsindustrin undersöka de svenska varvens situation och föreslå eventuella statliga åtgärder. För att under utredningstiden lösa vissa aktuella kreditproblem för varven har riksdagen — i enlighet med förslag av de sakkunniga — bemyndigat fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 650 milj. kr. för krediter till varvsindustrin. På det internationella planet har Sverige inom ramen för OECD drivit frågan om en generell avveckling eller begränsning av statliga stödåtgärder för varven i ett antal länder.

Den arbetsgrupp med företrädare för staten, skogsindustrin, skogsägarna och berörda fackliga organisationer som bildades under sommaren 1967 för att skapa underlag för överväganden rörande skogsnäringarnas framtid har slutfört en första etapp av sitt arbete. Sedan vissa andra utredningar blivit färdigställda beräknas gruppen kunna framlägga sin slutrapport under innevarande år.

Den internationella konkurrensen har skapat betydande problem för textil- och konfektionsindustrierna. Med anledning härav tillkallades i maj 1968 sakkunniga med huvuduppgift att undersöka dessa industriers möjligheter att framgångsrikt och varaktigt stärka sin konkurrenskraft genom fortsatt strukturell omvandling. De aktuella svårigheterna för svensk skoindustri kommer att närmare undersökas.

Strukturrationaliseringen inom vårt näringsliv har medfört en minskning av antalet sysselsättningstillfällen i flera näringar. Detta har skapat betydande sysselsättningssvårigheter framför allt inom de s. k. skogslänen. I oktober 1968 tillkallades en delegation för statlig industrietablering i syfte att genom statligt företagande skapa nya sysselsättningstillfällen framför allt inom dessa områden. Delegationens första förslag kan väntas inom kort.

Mindre industri, hantverk och hemslöjd

Den år 1967 tillsatta utredningen angående den fortsatta verksamheten vid statens institut för hantverk och industri har nyligen slutfört sitt uppdrag. I avvaktan på ett ställningstagande till de förslag utredningen avlämnat föreslås endast en begränsad anslagshöjning för institutet under nästa budgetår.

Stödet till hemslöjden syftar till att ge större enhellighet, stadga och effektivitet åt hemslöjdsrörelsen. Detta sker bl. a. genom förstärkning av dess konsulentorganisation. Bidraget till detta ändamål föreslås höjt med 100 000 kr. till 600 000 kr.

Bergsbruk och råvaror

En kraftig ökning av världsbehovet av mineralprodukter kan väntas. För det svenska näringslivet är det av vikt att ha en god överblick över våra mineralresurser. De geologiska förutsättningarna för nya fyndigheter är goda och ökade prospekteringsinsatser kan bidra till näringslivets utveckling.

Nuvarande gruvlagstiftning är föremål för överväganden inom gruvrättsutredningen. Arbetet torde under våren 1969 leda fram till förslag som kan stimulera till ökade insatser från såväl staten som enskilda för exploatering av våra mineraltillgångar. Inom 1964 års geologiutredning pågår överväganden om statens insatser såvitt gäller geologisk kartering, inventering av tillgångar av vatten, sand, grus och nyttiga bergarter samt malmprospektering.

I fråga om Stekenjokk-fyndigheten har en projektering utförts samt en driftkostnads- och lönsamhetskalkyl färdigställt. LKAB utför f. n. en detaljgranskning av materialet. Om gruvdrift i Stekenjokk härefter bedöms som lönsam, torde förslag rörande gruvdriften kunna föreläggas årets riksdag.

För prospektering efter olja och naturgas avses i en nära framtid bildas ett särskilt bolag. Vidare har ett omfattande planeringsarbete för en inventering av de svenska havsområdenas tillgångar börjat inom havsresursutredningen.

Det kraftigt ökade utbudet av järnmalm på världsmarknaden har negativt påverkat avsättningen för de svenska järnmalmsgruvorna. Speciellt känsliga i detta avseende är exportgruvorna i Bergslagen. Som ett led i en strukturrationalisering har AB Statsgruvor under år 1968 överlåtit Håksbergs gruvegendom till Stora Kopparbergs Bergslags AB. Mot bakgrund av strukturrationaliseringen och därmed sammanhängande sysselsättningssvårigheter i Mellansverige utreds läget och utsikterna för bergslagsgruvorna i samråd med berörda organisationer. 1967 års gruvutredning är nära samordnad med en inom Jernkontoret pågående utredning för att studera möjligheterna att förbättra effektiviteten och lönsamheten inom den svenska järn- och stålindustrin.

Byggandet av atomkraftanläggningar kommer att öka väsentligt, såväl

inom som utom landet. Detta medför en kraftig ökning av efterfrågan på uran. Överväganden rörande vår uranförsörjning pågår. Såväl energipolitiska som kommersiella synpunkter motiverar ansträngningar för att få fram nya uranfyndigheter. Geologiska förutsättningar finns för förekomst av ytterligare urantillgångar inom landet. För nästa budgetår förordas en ökning av den statliga uranprospekteringen.

De oljegeologiska arbeten som geologiska undersökningen år 1967 bemyndigades utföra med användande av särskilda medel har slutförts.

För att öka kunskapen om grundvattenförhållandena i landet förordas inrättandet av ett hydrogeologiskt observationsnät och fortsatt utbyggnad av brunn- och borrharkivet.

För geologiska undersökningen föreslås totalt en medelsanvisning av ca 25,6 milj. kr. och för driften vid vissa statliga gruvor 2,5 milj. kr.

Energiförsörjning

Energipolitiken utgör en viktig del av näringspolitiken. Syftet är att ställa tillräckliga mängder energi till förfogande till lägsta möjliga kostnad och i former som är anpassade till efterfrågan. I denna strävan ingår också beaktandet av säkerhets- och miljöfrågor. Staten har på energiområdet möjligheter att påverka såväl produktion som distribution genom särskild lagstiftning, tillståndsgivning och kontroll liksom genom eget företagande.

Säkerheten i energiförsörjningen kräver bl. a. en fortsatt utbyggnad av våra beredskapslager av olja. Den prospektering efter olja och naturgas som planeras på svenska områden får även ses som ett led i strävan att trygga vår försörjning. Den internationella utvecklingen i fråga om efterfrågan och exploatering av olja och naturgas har bl. a. motiverat att en särskild utredning, oljetransportutredningen, tillsattes för att undersöka det framtida behovet av rörledningar för olja och naturgas i landet.

När det gäller elkraften har produktionen hittills varit i huvudsak baserad på vattenkrafttillgångarna. Den väntade starka ökningen av efterfrågan på elkraft måste emellertid väsentligen täckas genom utbyggnad av atomkraft.

Beträffande distributionsanläggningar för elkraft pågår överväganden om hur en omfattande och långsiktig omorganisation av distributionsnäten skall genomföras. Det nyligen överlämnade betänkandet Eldistributionens rationalisering (SOU 1968: 39) behandlas nu i departementet och ett förslag om organisation m. m. av de statliga åtgärderna på detta område förutses komma att föreläggas 1969 års riksdag.

Miljöfrågor i samband med produktion av energi måste i framtiden ägnas allt större uppmärksamhet. Detta gäller bl. a. åtgärder till skydd mot luft- och vattenföroreningar. Vidare krävs avvägning mellan å ena sidan produktionsintressen och å andra sidan naturvårds- och fritidsintressen i fråga om användning av markområden, särskilt vid kusterna.

För statens vattenfallsverks kraftavsättning har under våren 1969 en ny

prognos upprättats på basis av energikommitténs rapport hösten 1967 och en därpå grundad studie av Centrala Driftledningen (CDL) rörande Sveriges elförsörjning under 1970-talet. Vattenfallsverkets nya prognos utvisar något högre värden för den kommande 10-årsperioden än tidigare beräkningar.

För att tillgodose den ökade efterfrågan föreslås, utöver tidigare beslutade atomkraftaggregat om ca 750 och ca 800 MW i Ringhals kraftstation, att Akkats i Lilla Lule älv och ett tredje aggregat i Nämforsens kraftstation i Ångermanälven byggs ut till hösten 1973. Tillsammans ger dessa utbyggnader ett ytterligare effekttillskott av 190 MW.

För budgetåret 1969/70 föreslås för statens vattenfallsverk en investeringsram om 580 milj. kr. till bl. a. förberedelsearbeten för nämnda anläggningar samt pågående utbyggnader av vattenkraftstationerna Gejmån, Parki, Letsi, Vietas, Boden och Bastusel samt av värmekraftstationerna Stenungsund, Marviken och Norrköping. I investeringsramen ingår även medel för bl. a. fortsatt utbyggnad av överförings- och distributionsnätet.

För bidrag till landsbygdens elektrifiering föreslås ett anslag av 11 milj. kr.

Teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete m. m.

Under år 1968 har inrättandet av styrelsen för teknisk utveckling inneburit en omfattande organisatorisk reform av det statliga stödet till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. Den statliga verksamheten på detta område har vidare kompletterats genom bildandet av Svenska utvecklingsaktiebolaget.

Styrelsen för teknisk utveckling lämnar bidrag till tekniska forskningsprojekt och lån eller bidrag med villkorlig återbetalningsskyldighet till industriellt utvecklingsarbete. Vidare svarar styrelsen för långsiktigt stöd till kollektivt industriellt forsknings- och utvecklingsarbete enligt avtal med stiftelser eller andra företrädare för skilda industribranscher. Styrelsen för teknisk utveckling lämnar även råd och stöd åt uppfinnare och förmedlar kontakter mellan dessa och exploitörer. För budgetåret 1969/70 föreslås för nämnda ändamål ett anslag av 70 milj. kr., en ökning med 16,8 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår.

Svenska utvecklingsaktiebolaget har tillförts totalt 25 milj. kr. fördelade med 18 milj. kr. till aktieteckning och 7 milj. kr. som aktieägartillskott. Bolagets uppgift är att utveckla, tillverka och marknadsföra nya produkter, metoder och system, särskilt sådana som tillgodoser angelägna samhällsbehov eller främjar verksamheten inom den statliga sektorn. Bolaget har ägnat den inledande verksamheten huvudsakligen åt marknadsinventering, men har även inträtt som delägare i vissa producerande företag. Verksamheten kan förväntas expandera snabbt.

Bidrag till forsknings- och utvecklingsarbete utgår vidare från Norrlandsfonden och Malmfonden, vilka bägge får sina medel vid sidan av riksstaten från vinsten på LKAB:s rörelse.

På atomenergiområdet har riksdagen nyligen godkänt ett konsortialavtal mellan staten och ASEA om samarbete på atomkraftområdet. Samarbetet syftar till att bedriva en självständig, konkurrenskraftig och lönsam industriell verksamhet beträffande reaktorer och reaktorbränsle inom ramen för ett särskilt bolag, AB ASEA-ATOM. Detta bolag, som trätt i verksamhet vid årsskiftet, har övertagit vissa resurser från ASEA och AB Atomenergi.

Enligt avtalet skall de forsknings- och utvecklingsresurser hos AB Atomenergi som inte omfattas av avtalet även i fortsättningen stödja svensk industris kommersiella verksamhet på atomenergiområdet. Bl. a. skall bolagets arbeten i samband med de aktuella kraftreaktorprojekten Marviken och Oskarshamnverket fullföljas. Till bolagets verksamhet på reaktor- och bränsleområdet föreslås ett anslag av 54 milj. kr. vilket innebär en minskning av den anslagsfinansierade delen av denna verksamhet. Det förutsätts att den långsiktiga forskningen inom bolaget finansieras på annat sätt, och denna fråga har beaktats vid beräkandet av anslaget till styrelsen för teknisk utveckling. Vidare föreslås ett investeringsanslag av 12 milj. kr. för Marvikens reaktordel.

Sveriges Investeringsbank

Vid bildandet år 1967 av Investeringsbanken framhölls det som väsentligt att bankens eget kapital är betydande. Utöver de 500 milj. kr. som från starten tillfördes banken genom statlig aktieteckning har innevarande budgetår 200 milj. kr. tillskjutits genom ytterligare aktieteckning. Vid bildandet av banken förutskickades en ytterligare ökning av det egna aktiekapitalet. För budgetåret 1969/70 föreslås att staten tecknar aktier för 300 milj. kr. i banken. Genom det över riksstaten tillskjutna egna kapitalet kommer som ursprungligen avsetts aktiekapitalet och reservfonden att uppgå till 900 resp. 100 milj. kr., dvs. sammanlagt 1 000 milj. kr. Vidare föreslås en ökning med 270 milj. kr. till 900 milj. kr. av statens nuvarande garantiåtagande för bankens förpliktelser.

Statliga bolag

Utvecklingen inom de statliga bolagen under det gångna verksamhetsåret framgår av publikationen »Statliga företag».

Enligt bemyndigande under våren 1968 tillkallades en delegation för frågor rörande de statliga företagen m. m. En central uppgift för denna är att föreslå riktlinjer för den långsiktiga vidareutvecklingen av de statliga företagen. Delegationen har vidare att pröva formerna för organiserat samarbete mellan olika företag och inom gruppen som helhet. Den skall också överväga olika frågor som rör företagets finansiering.

Delegationen överlämnar i dagarna vissa förslag som huvudsakligen avser en organisatorisk samordning av den statliga företagsgruppen.

Som tidigare nämnts (s. 3) har en särskild delegation tillsatts för statlig industrietablering.

I december 1968 träffades avtal om att Svenska skifferoljekoncernen — i vilken bl. a. Durox-företagen ingår — till AB Gullhögens Bruk skall överlåta koncernens anläggningar för lättbetongtillverkning m. m. Avtalet innebär vidare att staten skall teckna 50 000 aktier i AB Gullhögens Bruk. Denna fråga avses inom kort föreläggas riksdagen.

Sammanfattning

Förändringarna inom industridepartementets verksamhetsområde i förhållande till motsvarande anslag under sjunde huvudtiteln på riksstaten för budgetåret 1968/69 framgår av följande sammanställning. Beloppen anges i milj. kr.

DRIFTBUDGETEN

Trettonde huvudtiteln

	Anvisat 1968/69	Förslag 1969/70	Förändring
A. Industridepartementet m. m.	13,7	8,0	+ 4,3
B. Industri m. m.	3,0	5,4	+ 2,4
C. Bergsbruk	20,9	26,3	+ 5,4
D. Energiförsörjning	12,7	13,3	+ 0,6
E. Teknisk utveckling m. m.	173,5	148,9	— 24,6
Summa driftbudgeten	213,8	201,9	— 11,9

KAPITALBUDGETEN

I. Statens vattenfallsverk	480,0	595,0	+ 115,0
II. Statens allmänna fastighetsfond . . .	0,0	1,7	+ 1,7
V. Fonden för låneunderstöd	20,0	12,0	— 8,0
VI. Fonden för statens aktier	220,4	300,0	+ 79,6
VII. Fonden för förslag till statsverket . .	3,3	2,5	— 0,8
Summa kapitalbudgeten	723,7	911,2	+ 187,5
Totalt för industridepartementet	937,5	1 113,1	+ 175,6

¹ Beräknad andel av anslagen till Finansdepartementet m. m.

På *driftbudgeten* ökar utgifterna med 17,4 milj. kr. för lönekostnadspålägg m. m. Att summan av anslagen trots detta minskar beror främst på att anslagen till atomenergiverksamheten inom Aktiebolaget Atomenergi går ned.

På *kapitalbudgeten* tas under fonden för låneunderstöd upp ett 8 milj. kr. lägre belopp för lån till uppförande av atomkraftstationen i Marviken, som nu i huvudsak färdigställt. För teckning av aktier i Investeringsbanken AB tas upp ett 100 milj. kr. högre belopp än innevarande års belopp om 200 milj. kr. Samtidigt bortfaller medelsanvisning för aktieteckning bl. a. i utvecklingsbolaget.

Utdrag av protokollet över industriärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 januari 1969.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN MOBERG.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Wickman, anmäler de frågor som gäller utgifterna för budgetåret 1969/70 inom industridepartementets verksamhetsområde och anför.

Genom beslut den 13 december 1968 om ändring i stadgan den 17 maj 1963 (nr 214) angående statsdepartementen har Kungl. Maj:t förordnat om vilka ärenden som skall handläggas inom industridepartementet. Departementet har i huvudsak övertagit den verksamhet som tidigare bedrivits inom finansdepartementets s. k. ekonomienheter. Riksdagen har medgivit (prop. 1968: 165, SU 198, rskr 407) att kostnaderna för det nyinrättade departementet under tiden den 1 januari—den 30 juni 1969 skall bestridas från vederbörande anslag under andra och sjunde huvudtitlarna.

DRIFTBUDGETEN

Trettonde huvudtiteln

A. Industridepartementet m. m.

A 1. Industridepartementet

Nytt anslag (förslag) 4 870 000

	Förslag 1969/70
<i>Personal</i>	
Handläggande	45
Övrig	20
	65

<i>Anslag</i>	Förslag 1969/70
Avlöning till departementschefen	103 000
Avlöningar till tjänstemän	2 652 000
Ersättningar till expertis och tillfällig arbetskraft	1 000 000
Lönekostnadspålägg	865 000
Sjukvård m. m.	15 000
Resersättningar (även utrikes tjänsteresor)	50 000
Expenser	125 000
Därav engångsutgifter	25 000
Publikationstryck	60 000
	4 870 000

I samband med att industridepartementet tillskapades den 1 januari 1969 (prop. 1968: 165, SU 198, rskr 407) inrättades i departementet en tjänst som statssekreterare i Cr 4, en tjänst som expeditionschef/rättschef i Cr 3 och en tjänst som planeringschef i Cr 3. Från finansdepartementet överfördes tjänster för tre departementsråd i Cr 2, två kansliråd i Cr 1, 15 departementssekreterare eller kanslisekreterare, tre kanslist, elva biträden, en expeditionsförman och två expeditionsvakter. Med stöd av riksdagens bemyndigande (prop. 1965: 65 s. 19, SU 105, rskr 295) har Kungl. Maj:t inrättat en personlig tjänst som departementsråd och två tjänster som kansliråd, av vilka en kommer att hållas vakant så länge den personliga tjänsten som departementsråd finns inrättad. Vidare har Kungl. Maj:t fört en tjänst som departementsråd på övergångsstat. Utöver för de här redovisade tjänsterna beräknar jag medel för fem departementssekreterare eller kanslisekreterare, en registrator, fyra biträden och en materialförvaltare. Sammanlagt har sålunda medel beräknats för 33 handläggande och 20 övrig personal.

Jag föreslår inte några ytterligare ändringar i fråga om personalorganisationen inom industridepartementet. Jag räknar dock med att behovet av expertis kommer att öka i industridepartementet utöver vad som beräknats för den verksamhet som övertagits från finansdepartementet.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 4 870 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Industridepartementet* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 4 870 000 kr.

A 2. Kommittéer m. m.

Nytt anslag (förslag) 3 000 000

Kommittéverksamheten kommer att bli förhållandevis omfattande inom departementets verksamhetsområde. Jag beräknar medelsbehovet till 3 milj. kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisa
ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.

A 3. Extra utgifter

Nytt anslag (förslag) 150 000

Medelsbehovet för extra utgifter bedömer jag till 150 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Extra utgifter* för budgetåret 1969/70 anvisa ett
reservationsanslag av 150 000 kr.

B. Industri m. m.**B 1. Statens institut för hantverk och industri: Förvaltningskostnader**

1967/68 Utgift	¹ 514 721
1968/69 Anslag	¹ 571 000
1969/70 Förslag	2 894 000

¹ Anslagen Statens institut för hantverk och industri: Avlöningar till viss personal och Statens institut för hantverk och industri: Vissa omkostnader

Institutet verkar för höjande av yrkesskicklighet och lönsamhet inom hantverk och industri genom att anordna kurser och föreläsningar i praktiska och teoretiska ämnen för yrkesmän inom dessa näringar samt genom teknisk rådgivning och information. Vidare bedriver institutet försöksverksamhet i syfte att främja hantverkets och industrins utveckling. Det håller också ett centralt yrkesbibliotek.

Institutet leds av en styrelse och har som chef en överdirektör. Verksamheten bedrivs på fyra avdelningar. Dessa är kemiska avdelningen, verkstadsavdelningen, avdelningen för värme-, ventilations- och sanitetsteknik samt företagsekonomiska avdelningen. Inom institutet finns ett kansli. Filialkontor finns i Malmö, Göteborg, Härnösand och Luleå.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Institutet	Dep. chefen
<i>Personal</i>			
På personalförteckning	40	—	—
Övriga	144	+ 10	¹
	184	+ 10	¹
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	1 476 000	+ 120 426	+ 125 106
Lönekostnadspålägg för befintlig organisation	—	+ 367 178	+ 368 254
Arvoden och särskilda ersättningar...	4 000	+ 4 000	+ 4 000
Sjukvård m. m.	3 000	+ 1 000	+ 1 000
<i>Expenser</i>			
a) Beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 725 000	+ 725 000
b) Bränsle, lyse, vatten	88 000	—	—
Medel för vissa utredningar m. m....	—	+ 250 000	+ 100 000
	1 571 000	+ 1 467 604	+ 1 323 360

¹ Enligt institutets bestämmande inom ramen för tillgängliga medel.

Statens institut för hantverk och industri

1. Löneomräkning m. m. 1 217 604 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 1 092 178 kr. I avlöningsposten har inräknats en personlig tjänst som avdelningsdirektör i Be 5.

2. I linje med de förslag som SHI-utredningen beräknas lägga fram är det motiverat att medel anvisas för utredningar om bransch- och strukturproblem rörande det mindre näringslivet (+ 150 000 kr.).

3. Omläggning och intrimning av nytt redovisningssystem vid institutet i enlighet med förslag som riksrevisionsverket avgett år 1967 (+ 100 000 kr.).

Departementschefen

Efter bemyndiganden av Kungl. Maj:t den 30 juni och den 20 oktober 1967 tillkallade jag sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning om statens institut för hantverk och industri. Utredningen hade enligt sina direktiv att överväga inriktningen och omfattningen av institutets verksamhet, lämplig organisationsform samt frågan om framtida statliga bidrag. Den 11 december 1968 har utredningen avgett betänkande härom (Stencil Fi 1968: 9), vilket nu är under remissbehandling.

I avvaktan på den fortsatta behandlingen av utredningens förslag beräknar jag 100 000 kr. till vissa utredningar och förberedelser inför en förutsedd omläggning av institutets verksamhet.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens institut för hantverk och industri: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 2 894 000 kr.

B 2. Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.

1967/68 Utgift	576 200	Reservation	3 888
1968/69 Anslag	565 000		
1969/70 Förslag	1 518 000		

Från anslaget bestrids statens bidrag till kostnaderna för institutets kurs- och informationsverksamhet. I den av institutet fastställda inkomst- och utgiftsstaten beräknas kostnaderna under innevarande budgetår till 8,4 milj. kr. Förutom riksstatsanslaget har på inkomstsidan tagits upp 5,3 milj. kr. i kursavgifter, 2,4 milj. kr. i inkomster av informationsverksamhet och publikationstryck samt 135 000 kr. i bidrag från näringsorganisationer m. m.

Statens institut för hantverk och industri

1. Inom anslaget bestrids utgifter för löner till de anställningshavare vid institutet som inte är placerade inom den statliga löneplanen. Dessa anställningshavare har sedan den 1 juli 1965 statlig pensionsrätt. Lönekostnads-pålägg har därför tagits upp för dessa och utförts till ett beräknat belopp av 953 000 kr.

2. Anslaget har tidigare med vissa mellanrum höjts med hänsyn till verksamhetsökningen och kostnadsutvecklingen, men har under de senaste fem åren varit oförändrat. Svårigheter föreligger för institutet att med nuvarande verksamhetsomfattning kunna täcka de automatiska kostnadsökningarna trots att kursavgifter samt rådgivnings- och provningstaxor kraftigt höjts.

I avvaktan på slutförandet av pågående utredning över institutet görs inte samma anslagsyrkande som föregående år rörande nya arbetsuppgifter m. m. Anslaget bör dock höjas med 150 000 kr. som bidrag till täckande av automatiska kostnadsökningar.

Departementschefen

Det av institutet upptagna beloppet, 953 000 kr., som utgör lönekostnads-pålägg för anställda utanför löneplan vid institutet, bör godtas. I avvaktan på slutligt ställningstagande till utredningsförslaget rörande institutets framtida arbetsuppgifter och organisation förordar jag att anslaget i övrigt tas upp med belopp som motsvarar nuvarande anslag.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 1 518 000 kr.

B 3. Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning

1967/68 Utgift	453 134	Reservation	16 913
1968/69 Anslag	400 000		
1969/70 Förslag	400 000		

Statens institut för hantverk och industri

Till följd av den tekniska utvecklingen och institutets verksamhetsinriktning under senare år har nya väsentliga utrustningsbehov uppkommit. Hänsyn måste också tas till det av institutets centrala och vägledande ställning motiverade avsevärda förnyelsekravet för föråldrad utrustning. Väsentliga inrednings- och utrustningsbehov har också uppkommit genom institutets expansion till nya lokaler utanför institutet. Utrustningsanslaget torde därför böra höjas väsentligt. Med hänsyn till pågående utredning inskränks yrkandet till höjning av anslaget med ett belopp av 250 000 kr.,

alltså till 650 000 kr., vilket ungefär motsvarar den normala avskrivningen av förefintlig utrustning.

Departementschefen

I avvaktan på den fortsatta behandlingen av SHI-utredningens förslag bör anslaget för nästa budgetår tas upp med oförändrat belopp.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.

B 4. Befrämjande av hemslöjden

1967/68 Utgift	266 000	Reservation	—
1968/69 Anslag	500 000		
1969/70 Förslag	600 000		

Från anslaget, som disponeras av kommerskollegium, lämnas bidrag till olika hemslöjdsändamål.

Hemslöjdsutredningen förordade i sitt betänkande (Stencil Fi 1967:9) bl. a. att en hemslöjdsförening i varje län skall få bidrag från det allmänna för att täcka kostnaderna för en hemslöjdskonsulent med i princip lika tillskott från staten och respektive landsting. Utredningen föreslog ett årligt statligt bidrag av 862 000 kr.

Kommerskollegium

Erforderliga förhandlingar med landstingen om deras bidrag och med hemslöjdsföreningarna om organisatoriska frågor har endast kunnat påbörjas. Innan förhandlingarna fullföljts kan någon realistisk beräkning av anslagsbehoven för kommande år inte göras. Även om ovisshet råder om hur snabbt den nya organisationen helt kan genomföras, föreslås att anslaget nästa budgetår höjs till 862 000 kr.

Departementschefen

För en fortsatt utbyggnad av hemslöjdsföreningarnas konsulentorganisation förordar jag en höjning av det statliga bidraget med 100 000 kr. till 600 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Befrämjande av hemslöjden* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kr.

C. Bergsbruk**C 1. Sveriges geologiska undersökning: Förvaltningskostnader**

1967/68 Utgift	14 626 423
1968/69 Anslag	14 671 000
1969/70 Förslag	6 700 000

¹ Anslagen Sveriges geologiska undersökning: Avlöningar och Sveriges geologiska undersökning: Omkostnader

Sveriges geologiska undersökning (SGU) är central förvaltningsmyndighet för ärenden om landets geologiska beskaffenhet. I geologiska undersökningens uppgifter ingår bl. a. att verkställa bergarts- och jordartskartering, att uppsöka och undersöka förekomster av malmer och andra tekniskt användbara mineral, bergarter och jordarter. Den skall också bedriva forskning av såväl vetenskaplig som praktisk natur, med särskild uppmärksamhet på frågor av betydelse för näringslivets utveckling och tillgodoseendet av samhällliga behov. Geologiska undersökningen har vidare att inom sitt verksamhetsområde tillhandagå myndigheter med geologiska utredningar och äger verkställa sådana utredningar även åt kommuner och enskilda. Resultaten av verksamheten skall göras tillgängliga för allmänheten genom kartor och uppsatser m. m.

Geologiska undersökningen har byggts ut successivt sedan år 1960 och är numera försöksvis organiserad på sex enheter, nämligen allmänna byrån, kartbyrån, malmbyrån, geofysiska avdelningen, kemiska avdelningen och administrativa avdelningen. I avvaktan på resultatet av 1964 års geologiutredning gäller provisorisk instruktion av den 3 december 1965 (nr 649).

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		SGU	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	37	+ 5	+ 1
Övrig personal	68	+ 3	—
	105	+ 8	+ 1
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	3 840 000	+ 471 000	+ 193 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 916 000	+ 916 000

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		SGU	Dep.chefen
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70		+ 76 000	+ 12 000
Arvoden och särskilda ersättningar...	2 000	—	—
Sjukvård m. m.	12 000	+ 3 000	+ 3 000
Reseersättningar (även utrikes tjänsteresor)	60 000	+ 9 000	+ 8 000
Expenser			
a) Beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 725 000	+ 725 000
b) Beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70		¹ —	—
c) Bränsle, elektrisk energi, vatten ..	95 000	—	—
d) Inköp och underhåll av materiel m. m.	120 000	+ 90 000	+ 5 000
e) Bibliotek m. m.	43 000	+ 17 000	+ 3 000
f) Databehandling	199 000	+ 91 000	—
g) Övriga expenser	300 000	+ 187 000	+ 164 000
Därav engångsutgifter.....		+ 171 000	+ 150 000
	4 671 000	+ 2 585 000	+ 2 029 000

¹ Hyreskostnaden för nya lokaler kan inte uppskattas nu.

Geologiska undersökningen

Löne- och prisomräkning m. m. 1 810 000 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 1 641 000 kr. Vidare föreslås följande höjningar.

1. För ökade insatser behövs följande personalförstärkningar nämligen en förste statsgeolog och chef för pollenlaboratoriet och en tekniker (+ 106 000 kr.), en förste statsgeolog som chef för jordartslaboratoriet (+ 74 000 kr.), en tekniker för att ha hand om den växande samlingen magasinerade bergartsprover (+ 39 000 kr.), en statsgeofysiker och en geofysiker för seismiska arbeten (+ 122 000 kr.), en mineralog för analytisk verksamhet inom kemiska avdelningen (+ 67 000 kr.) samt en expeditjonsvakt (+ 27 000 kr.).

2. Vissa enheter beräknas sommaren 1969 flytta till nya lokaler. I samband därmed uppkommer preliminärt beräknade kostnader för flyttningar, viss anskaffning av inventarier m. m. (+ 150 000 kr.).

3. Medel avsedda för materielanskaffning vid geofysiska och kemiska avdelningarna bör räknas upp för att motsvara det faktiska behovet (+ 85 000 kr.).

4. Medlen för anskaffning och vård av den litteratur som erfordras för verksamheten är otillräckliga (+ 14 000 kr.).

5. Under året beräknas anslutning ske till en dataterminal vid Stockholms matematikmaskinnämnd. Driftkostnaden uppskattas till 35 000 kr. medan ökningen i erforderlig maskintid torde motsvara en kostnad av 56 000 kr. (+ 91 000 kr.).

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 6,7 milj. kr. Jag beräknar därvid medel till en arvodesanställd tjänsteman för frågor rörande uranprospekteringen, som förutsätts öka i omfattning. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Sveriges geologiska undersökning: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 6 700 000 kr.

C 2. Sveriges geologiska undersökning: Kartarbeten m. m.

1967/68 Utgift	1 569 583	Reservation	830 095
1968/69 Anslag	2 300 000		
1969/70 Förslag	2 650 000		

Anslaget till kartarbeten avses täcka alla kostnader för framställning av kartor samt därtill knutna forsknings-, utvecklings- och andra specialarbeten med undantag för den fasta personalens löner, andelen i geologiska undersökningens centrala administration samt utgifter för apparatutrustning, vilka kostnader bestrids från förvaltningskostnads- och utrustningsanslagen.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		SGU	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	19	+ 3	
Övrig personal	13	+ 5	
	32	+ 8	1

¹ Enligt geologiska undersökningens bestämmande inom ramen för tillgängliga medel.

Under verksamhetsåret 1967/68 har i serien kombinerade berg- och jordartskartblad en karta färdigställts för tryckning medan reproduktion av tre kartor pågår. Två blad har nått reproduktionsstadiet och fältarbeten pågår på nio blad. Reproduktionen av en länskarta pågår. En specialkarta i skala 1:100 000 med beskrivning över Losområdet har givits ut. Fyra malmgeologiska kartor över Tärendöområdet har lämnats för reproduktion.

	1968/69	Beräknad ändring SGU	1969/70 Dep.chefen
1. Kartarbeten	1 585 000	+ 568 000	+ 320 000
2. Forskning och utveckling	145 000	+ 315 000	+ 15 000
3. Specialarbeten	135 000		+ 15 000
4. Tryckning av malmgeologiska kartor m. m.	335 000	— 200 000	— 200 000
5. Geofysiska arbeten	—	+ 614 000	+ 250 000
6. Övrigt	100 000	—	— 50 000
	<hr/> 2 300 000	+ 1 297 000	+ 350 000

Geologiska undersökningen

Löne- och prisomräkning m. m. 358 000 kr., varav för lönekostnadspålägg 269 000 kr. Härutöver föreslås följande ändringar.

1. Karteringen i Bergslagen, Väst- och Sydsverige bör byggas ut, varvid berggrundskarta över Värmlands län bör påbörjas med full insats. Härför fordras 365 000 kr. De geofysiska arbeten, som hittills bekostats med medel under denna anslagspost, föreslås bli redovisade separat. Från denna post bör 100 000 kr. därför föras över till en ny anslagspost Geofysiska arbeten (+ 265 000 kr.).

2., 3. Anslagsposterna Forskning och utveckling samt Specialarbeten föreslås ersätta med en anslagspost benämnd Utveckling och specialarbeten, varvid samtidigt 80 000 kr. förs över till ett för undersökningen gemensamt forskningsanslag. Till sistnämnda anslag föreslås även överfört 50 000 kr. från prospekteringsanslaget. Under det av undersökningen föreslagna forskningsanslaget yrkas härutöver en ökning på 350 000 kr. (+ 260 000 kr.).

4. Med hänsyn till storleken av befintlig reservation bedöms anslagsposten Tryckning av malmgeologiska kartor m. m. kunna sänkas (— 200 000 kr.).

5. En planmässig flygmagnetisk uppmätning och kartläggning i skala 1: 50 000 inom malmregioner och andra intressanta områden erfordrar ökade resurser. Utöver från anslagsposten Kartarbeten överförda 100 000 kr. erfordras 514 000 kr. (+ 614 000 kr.).

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 2 650 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Sveriges geologiska undersökning: Kartarbeten m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 2 650 000 kr.

C 3. Sveriges geologiska undersökning: Utrustning

1967/68 Utgift	.....	582 628	Reservation	.....	380 764
1968/69 Anslag	.....	600 000			
1969/70 Förslag	.....	600 000			

Geologiska undersökningen

Anslaget bör för budgetåret 1969/70 höjas till 1 213 000 kr. Av beloppet avser 271 000 kr. allmänna byrån, 61 000 kr. kartbyrån, 261 000 kr. malmbyrån, 175 000 kr. geofysiska avdelningen, 425 000 kr. kemiska avdelningen och 20 000 kr. administrativa avdelningen.

Departementschefen

Anslaget bör för nästa budgetår föras upp med oförändrat belopp. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Sveriges geologiska undersökning: Utrustning* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kr.

C 4. Sveriges geologiska undersökning: Prospektering

1967/68 Utgift	....	10 764 019	Reservation	.....	808 949
1968/69 Anslag	....	11 700 000			
1969/70 Förslag	..	14 800 000			

Anslaget avses täcka alla kostnader för geologiska undersökningens malmprospektering i norra Sverige samt därtill knutna forsknings-, utvecklings- och analysarbeten m. m. jämte kostnaderna för ett brunns- och borrararkiv samt vissa oljegeologiska arbeten. Den fasta personalens löner, andelen i geologiska undersökningens centrala administration samt utgifter för utrustning bestrids dock från förvaltningskostnads- och utrustningsanslagen.

Redogörelse för verksamhetsåret 1967/68 har lämnats i skrivelse den 21 oktober 1968 till Kungl. Maj:t.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		SGU	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	33	+ 21	
Övrig personal	85	+ 26	
	118	+ 47	1

¹ Enligt geologiska undersökningens bestämmande inom ramen för tillgängliga medel.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		SGU	Dep.chefen
1. Geologiska arbeten	1 826 000	+ 921 000	+ 371 000
2. Geofysiska arbeten	2 120 000	+ 667 000	+ 488 000
3. Geokemisk prospektering	345 000	+ 311 000	+ 77 000
4. Diamantbörning	3 189 000	+ 505 000	+ 505 000
5. Tillfälliga transportleder	125 000	+ 2 000	+ 2 000
6. Ersättningsanskaffning	873 000	+ 67 000	+ 67 000
7. Flygmätningar	641 000	+ 136 000	+ 136 000
8. Analyser	580 000	+ 166 000	+ 62 000
9. Forskning och utveckling	300 000	+ 307 000	+ 7 000
10. Försöksorganisation för brunn- och borrharkiv	461 000	+ 439 000	+ 156 000
11. Uranprospektering	615 000	+ 1 009 000	+ 1 009 000
12. Oljegeologiska arbeten	420 000	+ 811 000	— 20 000
13. Folkprospektering	—	+ 177 000	—
14. Grus- och sandundersökningar . . .	—	+ 198 000	—
15. Grundvattenobservationsnät	—	+ 367 000	+ 367 000
16. Övrigt	205 000	—	— 127 000
	11 700 000	+ 6 083 000	+ 3 100 000

Geologiska undersökningen

Löne- och prisomräkning m. m. 2 029 000 kr., varav för lönekostnadspålägg 1 464 000 kr. Härutöver föreslås följande höjningar.

1. Prospekteringen efter legeringsmetaller bör intensifieras. Undersökning av vissa kvartärgeologiska problem i Övre Norrlands inland bör sättas i gång (+ 550 000 kr.).

2. Ökade resurser erfordras för fördjupad tolkning av dataflödet från de geofysiska mätningarna (+ 179 000 kr.).

3. En utökning av den geokemiska prospekteringen beräknas erforderlig (+ 234 000 kr.).

8. Den föreslagna ökningen av den geokemiska prospekteringen kräver ökade resurser för analysverksamheten (+ 104 000 kr.).

9. För forskning och utveckling önskas ökade resurser (+ 300 000 kr.).

10. Försöksverksamheten för brunn- och borrharkivet, som föreslås förlängd till den 30 juni 1972, bör utvidgas till Östergötlands, Blekinge och Västmanlands län (+ 333 000 kr.).

11. Verksamheten för uranprospekteringen bör utvidgas väsentligt (+ 881 000 kr.).

12. Ökade resurser bör anvisas för de oljegeologiska arbetena (+ 731 000 kr.).

13. Folkprospekteringen, som hittills bedrivits med medel från Norrlandsfonden, bör fortsätta och bekostas av statsmedel (+ 177 000 kr.).

14. Systematiska undersökningar av förekomster av sand och grus i sjöar och på kontinentalsockeln bör utföras (+ 198 000 kr.).

15. Upprättande och drift av ett observationsnät för grundvattenstånd och grundvattenkemi föreslås fortsätta och utvidgas (+ 367 000 kr.).

Departementschefen

Mot bakgrunden av den väntade kraftigt stegrade efterfrågan på uran anser jag att uranprospekteringen bör intensifieras. Med hänsyn till både vattenförsörjning och byggnadsverksamhet har under senare år behovet av ökad kännedom om våra grundvattenförhållanden gjort sig alltmer gällande, särskilt inom växande tätortsområden. Medel har därför beräknats för upprättande och drift av ett grundvattenobservationsnät samt för utbyggnad av försöksorganisationen för brunn- och borrharkivet.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 14,8 milj. kr. Geologiska undersökningen bör ha möjlighet att göra sådana om-dispositioner som kan påkallas av det löpande arbetet. Härvid bör undersökningen i den mån den bedömer detta lämpligt kunna använda en del av tillgängliga medel för s. k. folkprospektering.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Sveriges geologiska undersökning: Prospektering* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 14 800 000 kr.

C 5. Sveriges geologiska undersökning: Uppdragsverksamhet

1967/68 Utgift	524 102
1968/69 Anslag	1 000 000
1969/70 Förslag	800 000

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		SGU	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	9	—	
Övrig personal	6	—	
	15	—	1
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till extra personal	550 000	— 50 000	— 50 000
Sjukvård m. m.	2 000	—	—
Reseersättningar.....	200 000	— 50 000	— 50 000
Expenser	30 000	— 12 000	— 12 000
Utrustning	18 000	— 8 000	— 8 000
Övriga utgifter	200 000	— 80 000	— 80 000
	1 000 000	— 200 000	— 200 000

¹ Enligt geologiska undersökningens bestämmande inom ramen för tillgängliga medel. ....

Geologiska undersökningen

Av anslaget disponerar geologiska undersökningen sammanlagt högst ett belopp som motsvarar de ersättningar som tas ut av uppdragsgivare för undersökningar med avdrag för pensions- och lokalkostnader m. m. Avdraget utgör 35 % av de tillägg på debiterade löner som ingår i ersättningarna. Geologiska undersökningen kommer senare under innevarande budgetår att ge in förslag till ny taxa grundad på en utredning som gjorts inom riksrevisionsverket.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Sveriges geologiska undersökning: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 800 000 kr.

C 6. Bergsstaten

1967/68 Utgift	1585 158
1968/69 Anslag	1592 000
1969/70 Förslag	773 000

¹ Anslagen Bergsstaten: Avlöningar och Bergsstaten: Omkostnader.

Bergsstaten är den lokala statliga organisationen för ärenden rörande bergshantering och därmed sammanhängande frågor. I arbetsuppgifterna ingår bl.a. att handlägga ärenden rörande gruvrättigheters förvärv och försvar, att anvisa områden i dagen för gruvarbete, att utöva teknisk inspektion av gruvfyndigheter och att jämlikt arbetarskyddslagen inspektera gruvor, bergrumsarbeten och stenbrott.

Bergsstaten är organiserad på fyra bergmästarämbeten, norra, östra, västra och södra. Kommerskollegium är bergsöverstyrelse, men bergmästarna fungerar i sin verksamhet som självständig myndighet.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Kollegiet	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	7	—	—
Övrig personal	5	—	—
	12	—	—
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	527 000	+ 23 400	+ 23 400
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 126 600	+ 126 600

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Kollegiet	Dep.chefen
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70		—	—
Sjukvård m. m.	1 000	—	—
Reseersättningar.....	40 000	+ 3 000	+ 3 000
Expenser			
a) Beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 25 000	+ 25 000
b) Beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70		—	—
c) Bränsle, lyse, vatten	1 700	—	—
d) Övriga expenser	22 300	+ 3 000	+ 3 000
	592 000	+ 181 000	+ 181 000

Kommerskollegium

Löne- och prisomräkning m. m. 181 000 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 152 000 kr.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bergsstaten* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 773 000 kr.

D. Energiförsörjning

D 1. Statens elektriska inspektion

1967/68 Utgift	11 601 879
1968/69 Anslag	11 656 000
1969/70 Förslag	2 216 000

¹ Anslagen Statens elektriska inspektion: Avlöningar och Statens elektriska inspektion: Omkostnader

Elektriska inspektionen är den lokala statliga organisationen med uppgift att utöva tillsyn över elektriska starkströmsanläggningar och handlägga därmed sammanhängande frågor. Inspektionen är organiserad på fem distrikt med kontor i Hässleholm, Kristinehamn, Stockholm, Hudiksvall och Skellefteå. Kommerskollegium är chefsmyndighet.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Kollegiet	Dep.chefen
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	20	—	—
Övrig personal	18	+ 1	—
	38	+ 1	—
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	1 377 000	+ 76 000	—
Avlöningar till tillfällig personal	82 000	+ 5 000	+ 5 000
Lönekostnadspålägg			
a) Beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 349 000	+ 337 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70		+ 5 000	—
Sjukvård m. m.	4 000	+ 1 000	+ 1 000
Reseersättningar	75 000	+ 25 000	+ 6 000
<i>Expenser</i>			
a) Beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 205 000	+ 205 000
b) Beräknad ändring till budgetåret 1969/70	—	—	—
c) Bränsle, lyse, vatten	4 000	—	—
d) Övriga expenser	114 000	+ 30 000	+ 6 000
Därav engångsutgifter	17 000	+ 7 000	— 17 000
Publikationstryck	1 000	—	—
	1 657 000	+ 696 000	+ 560 000
<i>Uppbördsmedel</i>			
Försäljning av ritningar	1 000	—	—
	1 656 000	+ 696 000	+ 560 000

Kommerskollegium

1. Löne- och prisomräkning m. m. 624 000 kr., varav för lönekostnadspålägg och lokalhyror 554 000 kr.

2. Nedre norra distriktet behöver i likhet med övriga distrikt ett kvalificerat biträde (+ 27 000 kr.).

3. Reseanslaget bör räknas upp från 75 000 kr. till 100 000 kr. (+ 25 000 kr.).

4. Delposten Övriga expenser föreslås räknas upp med 30 000 kr., varav 6 000 kr. avser automatiska kostnadsökningar, 17 000 kr. utgiftsstegringar för ökad verksamhet och 7 000 kr. engångsutgifter för anskaffning av förvaringsmöbler m. m.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens elektriska inspektion* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 2 216 000 kr.

D 2. Kostnader för vissa nämnder

1967/68 Utgift	30 277
1968/69 Anslag	43 000
1969/70 Förslag	43 000

Under anslaget redovisas arvoden och expenser för statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström och krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar. Prisregleringsnämnden tar upp prisfrågor rörande strömleveranser som kommerskollegium överlämnar till nämnden. Krigsskyddsnämnden behandlar bl. a. frågor rörande kraftanläggningars skydd mot brand- och bomb-skador samt skydd åt personal som är sysselsatt vid kraftanläggningar.

Statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström och krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar beräknar kostnaderna för verksamheten till oförändrat 25 000 kr. resp. 18 000 kr.

Departementschefen

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Kostnader för vissa nämnder* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 43 000 kr.

D 3. Befrämjande av landsbygdens elektrifiering

1967/68 Utgift	9 580 540	Reservation	4 081 584
1968/69 Anslag	11 000 000		
1969/70 Förslag ..	11 000 000		

Enligt kungörelsen den 28 maj 1959 (nr 369) om statligt stöd åt landsbygdens elförsörjning äger kommerskollegium bevilja stöd till nyanläggning och upprustning av elektriska distributionsnät på landsbygden i form av bidrag och lånegarantier.

Av innevarande års anslag har 10,5 milj. kr. ställts till länsstyrelsernas förfogande för att jämte outnyttjad behållning disponeras till utbetalning av beviljade bidrag. Återstoden av anslaget, 500 000 kr., har ställts till kommerskollegiets förfogande att intill ett belopp av 300 000 kr. disponeras för kostnader för expertis i elkraftfrågor och intill 200 000 kr. för kostnader för löner, sjukvård m. m. samt resekostnadsersättningar och expenser i samband med kollegiets verksamhet på området. För budgetåret 1968/69 har kommerskollegium bemyndigats bevilja upprustningsbidrag och bidrag för nyanläggning med sammanlagt 5 milj. kr. Vidare får kommerskollegium bevilja statlig garanti för lån till dessa ändamål med sammanlagt 10 milj. kr.

Kommerskollegium

Anslaget bör tas upp med oförändrat 11 milj. kr., av vilka 10,5 milj. kr. behövs för att fullfölja åtaganden med stöd av tidigare givna bemyndiganden. Återstoden av anslaget bör användas till kollegiets verksamhet. Skall bidragsverksamheten kunna fortgå i beräknad omfattning krävs dessutom att kollegiet får bemyndigande att meddela beslut om bidrag för upprustning och nyanläggning av elektriska distributionsnät på landsbygden med 8 resp. 2,5 milj. kr. Vidare bör alltjämt ett belopp om 10 milj. kr. tas upp för lånegarantier.

Departementschefen

Sedan riksdagen år 1958 (prop. 1958: 116, JoU 17, rskr 278) beslöt att landsbygdens elnät skulle rustas upp med hjälp av statliga bidrag har t. o. m. innevarande budgetår anslag anvisats med sammanlagt 74 milj. kr. för främjande av landsbygdens elektrifiering. Medelsreservationen under anslaget beräknas till ca 100 000 kr. den 30 juni 1969. För utbetalning av redan beviljade bidrag och för administrationskostnader behövs ett anslag på 11 milj. kr.

Sedan eldistributionsutredningens betänkande »Elddistributionens rationalisering» (SOU 1968: 39) nu framlagts, avser jag att efter vederbörlig beredning för Kungl. Maj:t anmäla förslag att föreläggas riksdagen rörande organisationen m. m. av statens insatser för eldistributionens ordnande. En väsentlig fråga, som statsmakterna därvid har att ta ställning till, är i vilka former och i vilken omfattning bidrag för att främja landsbygdens elektrifiering skall utgå så att en från samhällets och konsumenternas synpunkt tillfredsställande eldistributionsverksamhet kan skapas och bibehållas. Stödet i dess nuvarande utformning synes böra avvecklas. Bemyndigande bör

dock inhämtas att bevilja upprustningsbidrag och bidrag för nyanläggningar med sammanlagt 3 milj. kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) till *Befrämjande av landsbygdens elektrifiering* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 11 000 000 kr.,

b) medge att under budgetåret 1969/70 bidrag för upprustning och nyanläggning av elektriska distributionsnät på landsbygden beviljas intill ett belopp av sammanlagt 3 000 000 kr.,

c) medge att under budgetåret 1969/70 statlig garanti för lån till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder som berör landsbygdens elnät beviljas intill ett belopp av 10 000 000 kr.

E. Teknisk utveckling m. m.**E 1. Styrelsen för teknisk utveckling**

1967/68 Utgift	33 630 000
1968/69 Anslag	153 200 000
1969/70 Förslag	70 000 000

¹ Anslagen Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader, Stöd till tekniska forskningsprojekt och Stöd till kollektiv teknisk forskning, m. m.

Under år 1968 har en omfattande organisatorisk reform genomförts av det statliga stödet till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete genom att styrelsen för teknisk utveckling inrättats (prop. 1968: 68, SU 131, rskr 304). Styrelsen trädde i verksamhet den 1 juli 1968.

I styrelsens uppgifter ingår bl. a. att följa den tekniska utvecklingen, att organisera och stödja samarbete inom teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete samt att ge råd åt uppfinnare och förmedla forskningsresultat till kommersiellt utnyttjande.

Styrelsen skall också förvalta den egendom som tillhör Stiftelsen Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete samt svara för medelsförvaltning och personaladministration åt statens råd för vetenskaplig information och dokumentation.

Styrelsen är organiserad på fyra enheter och ett sekretariat nämligen administrativa enheten, utrednings- och informationsenheten, planerings- och samordningsenheten, rådgivnings- och förmedlingsenheten samt sekretariatet för vetenskaplig information och dokumentation.

Utöver generaldirektörstjänsten upptar personalstaten 50 extra tjänster varav 36 för handläggande och 14 för övrig personal. Härtill kommer viss arvodesanställd personal samt konsulter m. m.

Styrelsen för teknisk utveckling

Tillkomsten av styrelsen har inneburit en integration av de verksamheter som bedrivits av Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR, Statens tekniska forskningsråd, Stiftelsen för exploatering av forskningsresultat (EFOR), Stiftelsen Malmfonden för teknisk forskning och utveckling och Svenska uppfinnarkontoret.

Styrelsens arbetsuppgifter omfattar emellertid ett vidare fält än de sektorer för vilka de nämnda organisationerna ansvarade. Att initiera och samordna tekniskt utvecklingsarbete fram till produktionsstadiet liksom att verka för ökat utnyttjande inom samhället av de möjligheter tekniken bjuder hör således till de uppgifter som måste ha en framskjuten plats i sty-

relsens arbete. Mycket väsentligt är härvid att växelverkan mellan mänskliga, miljö och teknik beaktas.

Förmedlings- och rådgivningsuppgifterna omfattar inte enbart en integrering och utbyggnad av den verksamhet som tagits över från Uppfinnarkontoret och EFOR. Härtill kommer bl. a. nya betydelsefulla uppgifter inom kontaktskapandet mellan universitet, högskolor och näringsliv.

På det internationella planet har styrelsen fått viktiga och omfattande uppgifter, som framför allt fordrar ett ingående studium av de olika kontaktfunktionerna och de krav de ställer.

Stöd till och utbyggnad av den kollektiva forskningen medför också viktiga uppgifter i vad avser ansvar för finansiering och uppföljning. Genom kontakt och samordning kan våra resurser också utnyttjas allt bättre och väsentliga luckor i resurserna fyllas ut.

För delar av styrelsens verksamhet finns visst planeringsunderlag att tillgå. Detta omfattar bl. a. den långtidsplan för åren 1966—1971 som utarbetades av statens tekniska forskningsråd. Styrelsen anser att långtidsplanens riktlinjer även fortsättningsvis i huvudsak bör kunna ligga till grund för de delar av styrelsens verksamhet som den omfattar. Den måste emellertid jämkas med hänsyn till utvecklingen efter planens tillkomst och utvidgas speciellt i vad avser samhällets och näringslivets långsiktiga behov av insatser inom en del teknikområden.

Styrelsen kommer att efter hand komplettera befintligt underlag, dra upp handlingslinjer för olika sektorer av verksamheten och utarbeta erforderliga planer.

Omfattningen av ett rimligt samhälleligt stöd till teknisk forskning och utveckling måste i första hand bedömas med utgångspunkt från behovet av kunskaper för att på ett ändamålsenligt och rationellt sätt främja utvecklingen inom områden som är av väsentlig betydelse för individ, samhälle och näringsliv och därvid utnyttja vetenskapens och teknikens senaste rön. Väsentliga faktorer är också de ekonomiska och personella resurser som kan ställas till förfogande med hänsyn till behoven inom andra områden.

Vid en ekonomisk avvägning gentemot andra samhällsutgifter måste beaktas att forsknings- och utvecklingsinsatserna alltjämt är mycket små i förhållande till utgifterna för andra aktiviteter. Å andra sidan är forsknings- och utvecklingsinsatserna ofta av avgörande betydelse för att dessa andra aktiviteter skall kunna främjas rationellt.

I begreppet rationellt inläggs härvid inte enbart ett beaktande av den omedelbara avvägningen mellan teknik och ekonomi, dvs. bedömningen av vilken teknik som till lägsta kostnad ger en viss teknisk effekt eller leder fram till ett visst mål. Hit räknas även att beakta sådana vetenskapliga och tekniska faktorer som sammanhänger med värderingar i vidare och långsiktigare sammanhang.

Närliggande exempel på nödvändigheten av detta betraktelsesätt finns på miljövårdsområdet. Valet av tekniska lösningar för industriella processer, för kommunala avlopp eller för transporter måste ske med beaktande av de olägenheter de kan ge för människans livsbetingelser eller för den natur som vi är beroende av för försörjning och allmän tillfredsställelse.

Ett klarläggande av olägenheternas karaktär och de krav som måste ställas i fråga om begränsningar av dessa olägenheter faller i stor utsträckning utanför styrelsens verksamhetsområde. Detta är emellertid ofta så nära kopplat till de tekniska lösningar som kan väljas — eller undvikas — att den teknologiska aspekten måste beaktas redan då kraven formuleras. Motsvarande synpunkter är tillämpliga på ett flertal av de teknikområden som är aktuella i styrelsens planeringsverksamhet.

Enligt riksdagens beslut (prop. 1968: 68 s. 54) bedrivs styrelsens verksamhet efter programbudgetprinciper. I enlighet med de huvudaktiviteter som där angavs jämte uppgiften att lämna stöd åt industriellt utvecklingsarbete har styrelsen föreslagit följande program för sin verksamhet.

1. Långsiktig planering
2. Information och dokumentation
3. Rådgivnings- och kontaktverksamhet
4. Forskningsstationer
5. Stöd till teknisk forskning
6. Stöd till kollektiv forskning
7. Stöd till industriellt utvecklingsarbete

1. Långsiktig planering

Den långsiktiga planeringen inom styrelsen utgör en nödvändig bas för styrelsens övriga verksamhetsgrenar och kan även vara av väsentlig betydelse för åtgärder i övrigt inom statlig eller enskild verksamhet, som sammanhänger med att tekniska möjligheter utnyttjas för att tillgodose individens och samhällets behov. Planeringen måste byggas upp kring studier av teknikens möjligheter och samhällets och näringslivets behov av teknik. Målet för styrelsens verksamhet måste därvid vara att främja sådan forskning och utveckling som innebär — eller kan bedömas innebära — potentiella möjligheter till betydelsefulla tekniska framsteg och kan tillgodose väsentliga behov. Vidare måste styrelsen verka för bättre förutsättningar att rationellt bedriva och utnyttja teknisk forskning och utveckling (FoU).

För den långsiktiga planeringen erfordras sålunda ett kontinuerligt utvecklat prognosunderlag avseende såväl möjligheter som behov. Behovsprognoser kan i många avseenden ges en relativt fast grund i avseende på bärande tendenser eller kvalitativa trender.

Den långsiktiga planeringen måste sammanhållas och ledas av personal

inom styrelsen men kan i stor utsträckning bedrivas med hjälp av utomstående institutioner och konsulter. Detta gäller i hög grad prognosverksamhet och utveckling av planeringsmetoder. För prognosverksamheten kan dock redan nu bedömas att behov föreligger att förstärka den egna personalen. Dessutom fordras medel för att täcka kostnaderna för utlagda uppdrag. Dessa beräknas för budgetåret 1969/70 till 450 000 kr.

Ett väsentligt led i den långsiktiga planeringen utgör vidare en uppföljning och utvärdering av styrelsens insatser och på grundval härav studier av de olika verksamhetsformernas relevans och lönsamhet. Även om den direkta uppföljningen av verksamheten inom de olika programmen bör ske inom dessas ram, fordras en samlad bedömning av resultaten och i anslutning härtill utveckling av metoder och fastställande av kriterier på för hela verksamheten möjligast enhetliga sätt. Även denna del av den långsiktiga planeringen måste i stor utsträckning ske med hjälp av experter utom styrelsen i form av utlagda uppdrag. Kostnaderna för denna verksamhet beräknas till 150 000 kr.

2. *Information och dokumentation*

För planering och samordning inom området svarar statens råd för vetenskaplig information och dokumentation. Styrelsen har att svara för erforderlig sekretariatspersonal för rådet samt för ekonomiskt stöd till forskning, utveckling och operativ verksamhet inom teknisk information och dokumentation samt för styrelsens egen informations- och dokumentationstjänst.

Beträffande sekretariatets personal räknar styrelsen med oförändrad omfattning budgetåret 1969/70.

För att den tekniska informations- och dokumentationsverksamheten skall kunna stödjas på ett sätt som svarar mot dess betydelse för forskning och utveckling erfordras betydande ekonomiska insatser, framför allt avseende *start- och baskostnader till operativa verksamheter*. Styrelsen har fortsatt och utvidgat det stöd som tekniska forskningsrådet inlett på detta område. Under budgetåret 1967/68 uppgick dessa insatser till ca 1,2 milj. kr. och för budgetåret 1968/69 beräknas ca 1,4—1,5 milj. kr. komma att anslås för samma ändamål ur anslaget Stöd till tekniska forskningsprojekt.

Mest kostnadskrävande är den operativa organisation som måste byggas upp för att svensk forskning och utveckling skall kunna utnyttja de internationella datamaskinbaserade informationssystem som är under utveckling eller redan finns i praktisk drift. Exempel på sådana aktiviteter där styrelsen redan lämnar ekonomiskt stöd är tekniska högskolans biblioteks försöksverksamhet med selektiv informationsspridning baserad på bl. a. Science Citation Index och Electrical and Electronic Abstracts samt Karolinska institutets databaserade informationsverksamhet med utnyttjande av bl. a. MEDLARS och Chemical Titles.

En kraftig utveckling kan väntas framför allt inom det kemiska området,

där övergången till magnetbandslagring av Chemical Abstracts Services' informationsmaterial gör det nödvändigt att skapa resurser i Sverige för att utnyttja detta material, vilket ställer krav på ökat ekonomiskt stöd från styrelsen. Även Engineering Index blir successivt tillgänglig på magnetband med motsvarande konsekvenser. Därutöver kommer andra former av dokumentationsverksamhet att kräva styrelsens ekonomiska stöd under utvecklings- och uppbyggnadsskedet.

I programmet ingår även visst stöd åt *teknisk-vetenskaplig publiceringsverksamhet* motsvarande vad tekniska forskningsrådet lämnat Acta Polytechnica Scandinavica.

För här nämnda och andra typer av dokumentations- och informationsverksamhet utanför ramen av styrelsens egen verksamhet beräknar styrelsen ett anslagsbehov för budgetåret 1969/70 av 2,6 milj. kr.

Programmet omfattar även *styrelsens egen informations- och dokumentationsverksamhet*. Det får anses angeläget att via massmedia, fackpress och egna publikationer sprida information dels om de påtagliga resultaten av styrelsens arbete i form av stödda forskningsprojekt och uppnådda forskningsresultat, dels om styrelsens allmänna insatser till stöd för teknisk forskning och utveckling samt om den tekniska utvecklingen i stort och dess inverkan på individ, samhälle och näringsliv. För denna del av programmet beräknar styrelsen en kostnad av 100 000 kr.

3. Rådgivnings- och kontaktverksamhet

För budgetåret 1968/69 motsvaras detta anslag av dels 1,7 milj. kr. inom förvaltningskostnadsanslaget, dels ca 1,3 milj. kr. för huvudsakligen internationell kontaktverksamhet från anslaget Stöd till tekniska forskningsprojekt.

Den service som skall ges åt *uppfinnare* innefattar allmän upplysningsverksamhet och rådgivning, förhandsgranskning av idéer och uppslag samt bedömning av objektens nyhetsvärde och patenterbarhet. Vidare skall råd och ekonomiskt stöd lämnas under utvecklingskedet. Slutligen kan marknads- och lönsamhetsbedömningar samt hjälp med patentansökan och exploateringsavtal tillkomma. För denna serviceverksamhet erfordras framför allt en personell förstärkning, då resurserna inte motsvarar de mest angelägna behoven.

Detsamma gäller *förmedling av forsknings- och utvecklingsresultat samt av forskningsuppdrag*, vilket bl. a. innefattar uppsökande och förmedling av forskningsresultat till exploatering. I samband härmed erfordras liksom vid service till uppfinnare hjälp med nyhetsgranskning, patentering och marknadsundersökningar samt med lönsamhetsbedömningar och marknadsföring. Förmedling av forskningsuppdrag är ett område där styrelsen ännu inte hunnit närmare studera formerna för en effektiv insats. Det utgör ett led i styrelsens verksamhet att främja *kontakterna mellan universi-*

let, högskolor, forskningsinstitut och näringsliv. Inom denna verksamhet beräknas också kostnader för seminarier och konferenser, informationskrifter, arvode till kontaktmän och kostnader för resor m. m. i den mån dessa inte direkt kan hänföras till forsknings- eller utvecklingsprojekt. Under 1968/69 kommer viss försöksverksamhet att pågå beträffande dessa olika kontaktformer. Även om verksamheten vidgas något kommer den att till väsentliga delar alltjämt få ses som försök att finna lämpliga metoder.

Förutom det tidigare omnämnda behovet av nya tjänster erfordras utökade medel för omkostnader inom de nämnda områdena.

I fråga om *internationellt samarbete* synes en mera utförlig presentation nödvändig, då denna verksamhet innefattar en hel rad svåröverskådliga problemkomplex. Denna presentation görs här i ett sammanhang, även om väsentliga delar av verksamheten och därmed förbundna kostnader naturligen ingår i andra program, i första hand 5. Stöd till teknisk forskning, där någon åtskillnad inte görs på kostnader för rent nationella projekt eller program och sådana som sker i internationellt samarbete.

I fråga om nordiskt samarbete bör statens tekniska forskningsråds linje fortsättas med stöd åt Nordforsk och dess strävanden beträffande forskningssamarbete, bl. a. genom samordnande forskningsprogram och eventuellt kollektiv forskning med flerårsavtal. Nordisk samverkan bör, där så kan ske, utgöra grund för deltagande i aktiviteter inom olika internationella organ.

Möjligheter till och formerna för samverkan genom OECD är av stort intresse. Denna samverkan fordrar en omfattande kontaktverksamhet även inom Sverige, främst mellan departement, Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) och styrelsen. Den svenska insatsen bör inriktas inte blott på deltagande i av OECD föreslagna aktiviteter utan även på olika former av initiativtagande. För att nationella eller internationella FoU-insatser skall kunna tillämpas på ett effektivt sätt är det ofta nödvändigt att de leder till praktiska åtgärder, t. ex. lagstiftning eller reglering i avseende på immisioner som gäller en grupp länder. OECD bör här erbjuda vissa möjligheter. En möjlighet att medverka i organisationens arbete är att ställa kvalificerad personal till förfogande från medlemsstaterna, vilket från svensk sida, i nordiskt samarbete, synes böra ske i större utsträckning än nu är fallet.

EFTA har hittills visat sig relativt passivt beträffande FoU. Sådana frågor kan dock snabbt aktualiseras då den europeiska integrationen når andra stadier. Med hänsyn härtill är det också önskvärt att följa utvecklingen inom EEC.

Unesco har inom FN:s ram tilldelats viktiga uppgifter som bör följas med intresse även om de för närvarande inte synes ha hög prioritet inom styrelsens verksamhetsområde.

Diverse specialorganisationer (CERN, EMBO, ESRO m. fl.) har främst

inriktats på grundforskningsuppgifter. I den mån tekniska FoU-uppgifter bearbetas eller kommer att bearbetas bör dessa bevakas och, då så är motiverat, bli föremål för aktivt svenskt deltagande.

Då internationella institut eller specialorgan inrättas är det i hög grad önskvärt att både nationella och internationella handlingslinjer dras upp så att dessa organ kan svara mot definierade, prioriterade behov och utvecklas i enlighet med dem.

Ett fortsatt stöd till IVA:s utlandssekretariat synes böra lämnas av styrelsen, om intentionerna i prop. 1968: 68 skall fullföljas. Verksamheten bör samtidigt anpassas efter föreliggande behov, och försöksverksamheten med andra kontaktformer än fast stationerade kontaktmän fortsätta. I vissa fall bör samverkan främjas genom deltagande i policy- och projektorgan av typ Nordforsk och OECD. Kontaktverksamheten bör också främjas genom forskares resor till aktuella länder.

Starka skäl synes tala för att internationella institut i vissa fall byggs upp kring framträdande specialiteter eller specialister i landet. I sådana fall bör den huvudsakliga investeringskostnaden bestridas med svenska medel, men finansiering sedan ske även från utländska källor, så att en internationell »kollektivforskning» ernås. Bland specialiteter som bör kunna komma i fråga vid diskussion av dylika projekt kan nämnas: fotogrammetri, bioteknik, talkommunikation, geofysik, termokemi. På liknande sätt bör också institut för tillämpad matematik kunna komma i fråga.

Styrelsen skall även ha hand om stöd till större internationella konferenser inom det tekniska FoU-området. Grundregler för denna verksamhet bör därför utarbetas, inte minst med tanke på behovet av att underlätta svenska konferensarrangörers verksamhet samt att ekonomiskt och organisatoriskt ge verksamheten lämpliga former. I många avseenden bör det vara ett önskemål för Sverige att kvalitativt högtstående konferenser förläggs till landet. Det är dock angeläget att reducera den ofta stora arbets- och ansvarsbörda som nu vilar på svenska arrangörer.

Flertalet vetenskapliga konferenser riktar sig enbart till de inom facket verksamma. Det är dock uppenbart att i många fall är forskningsresultatens nyttiggörande beroende av eller aktualiserar åtgärder från planerare, lagstiftare och politiker. Det kan ifrågasättas om man inte bör uppmuntra till eller ta initiativ till, förutom rena fackkonferenser, även konferenser kring exempelvis miljövard och samhälle, transporter, trafiksäkerhet och lagstiftning, framtidsforskning och samhällsutveckling, oceanexploatering och internationell rätt samt biotekniken och livsmedelskrisen.

4. Forskningsstationer

Från anslagsposten 2. Forskningsstationsverksamheten ur anslaget Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader, skall för innevarande budgetår utgå medel för kostnader som är förbundna med övertagandet av

forskningsstationen i Stockholm vilken för närvarande administreras av IVA, samt för planerings- och utredningsverksamhet.

Styrelsen förutsätter att resurser ställs till styrelsens förfogande för fortsatta utredningar rörande behovet av nya forskningsstationer. Sådana stationer anses särskilt lämpliga att täcka lokalbehoven för större eller mindre projektgrupper vid universitet och högskolor samt kollektiva forskningsprojekt och annan forskningsverksamhet, ibland utan direkt institutionell anknytning. Förslag har sålunda framförts om projektering av en statlig forskningsstation i Göteborg liknande den i Stockholm. Styrelsen avser att i särskild skrivelse hemställa om projekteringsuppdrag för en *forskningsstation i Göteborg*.

Styrelsen förutser en flerårig utrednings- och planeringsverksamhet beträffande forskningsstationer. Förutom den nämnda Göteborgsstationen, beträffande vilken ett omfattande utredningsmaterial föreligger, är det f. n. aktuellt att närmare studera ett antal andra projekt. Hit hör en utbyggnad av verksamheten i stockholmsområdet, där betydande behov föreligger utöver det som kan tillgodoses i de två byggnader som för närvarande finns för ändamålet. Vidare måste behoven i Lund och Umeå studeras närmare. För dessa ändamål erfordras för budgetåret 1969/70 utökade utredningsresurser. Kostnaderna härför samt för därav betingade administrativa omkostnader beräknas till 170 000 kr.

Styrelsen, som finner det angeläget att erforderliga lokaler och serviceanordningar utan tidsutdräkt kan ställas till förfogande för tekniskt FoU-arbete, förutser att det under budgetåret 1969/70 uppkommer behov av medel för att etablera provisorisk forskningsstationsverksamhet vid vissa universitetsorter. Det gäller kostnader i samband med att stationer etableras, för hyra av tillfälliga lokaler, kostnader för viss basutrustning och andra kostnader i initialskedet. För dessa kostnader beräknas sammanlagt 230 000 kr.

5. *Stöd till teknisk forskning*

Som framgår av följande tabell har behovet av medel för tekniska forskningsprojekt ökat i allt snabbare takt.

Budgetår	Riksstatsanslag	Ansökt belopp	Antal ansökningar
1964/65	13 200 000	18 799 132	535
1965/66	16 200 000	24 044 828	480
1966/67	18 200 000	38 353 005	631
1967/68	22 428 000	ca 55 000 000	767
1968/69	31 000 000		

Denna ökning kommer med stor sannolikhet att fortsätta under det kommande budgetåret. Ökade insatser för vissa samhällssektorer, som är i starkt behov av teknisk forskning och utveckling, liksom för vissa industrigrenar med mycket begränsade FoU-resurser, men där behoven inte kommit till uttryck i ansökningar, måste också medtas vid anslagsberäkningen. Härtill kommer att Malmfonden, som tidigare lämnat väsentliga bidrag till forskningsverksamhet, enligt sina nya stadgar skall användas för att främja tekniskt FoU-arbete med omedelbar industriell anknytning. Malmfonden skall även användas för stöd till uppfinnarverksamhet. Härigenom kommer belastningen på reservationsanslaget Stöd till tekniska forskningsprojekt att ytterligare öka. Följande tabell ger en översikt över medelsanvisningar från Malmfonden under de senaste åren.

År	Forskningsanslag ¹	Industriell utveckling ²	Summa
1964	2 643 000	3 851 000	6 494 900
1965	4 475 587	6 305 000	10 780 587
1966	4 946 179	6 307 000	10 253 179
1967	5 564 355	14 755 000	20 319 355
1968 ³	755 000	6 280 483	7 035 483

¹ Malmfondens benämning: tillämpad forskning.

² » : utvecklingsarbete.

³ T. o. m. 30 juni.

Den här relaterade ökningen i belastningen på reservationsanslaget för tekniska forskningsprojekt äger rum i en situation som kännetecknas av starkt ökat behov inom näringslivet av FoU med statligt stöd.

I det följande kommer vissa behovssektorer samt vissa former av stöd, samordning och initiering att närmare beröras. Styrelsen understryker att de äskanden som görs är präglade av återhållsamhet. Skälet härtill är främst att integrationen av den tidigare verksamheten, uppbyggnaden av den nya styrelsens organisation samt det för en rationell resursanvändning erforderliga planerings- och uppföljningsarbetet i väsentliga delar måste tillgodoses innan större resurser kan sättas in.

För flertalet av forskningsområdena krävs för ett rationellt genomförande av projekten tillgång till avancerad *utrustning*, som medför höga kostnader. Behovet av dylik utrustning ökar snabbt om våra forskningsinstitutioner skall följa med i den internationella utvecklingen. Givetvis är det nödvändigt att så långt möjligt rationalisera anskaffningen såväl genom att låta samma apparatur tillgodose ett så stort antal intressenter som det är praktiskt möjligt, som att genom samarbete med utrustningsnämnden för universitet och högskolor utverka gynnsammaste anskaffningsvillkor. Styrelsen avser givetvis inte att bestrida kostnader för sådan utrustning som skall ingå i institutionernas basutrustning.

I fråga om *grundläggande forskning, inriktad på tekniska tillämpningar*, vilken har att tillgodose behov inom flera speciella teknikområden, framhåller styrelsen den tillämpade matematiken, vilken innefattar informations-teori, planeringsteori med operations- och systemanalys m. m. Inom den tillämpade matematiken beräknas tidigare initierade åtgärder för att stärka kontakter och samarbete mellan näringsliv och institutioner resultera i en väsentligt vidgad verksamhetsvolym. En till styrelsen knuten särskild ledningsgrupp ansvarar för verksamhet inom denna sektor, som är av primär betydelse för de flesta teknikområdena.

Inom fysiken är bl. a. ökade insatser i fråga om fasta tillståndets fysik angelägna, liksom ökat stöd åt den fysikaliska mättekniken i avsikt att främja instrument- och apparatteknikens utveckling. På längre sikt måste också en utvidgning av forskningen inom vätskefysik och högtrycks- och högtemperaturfysik eftersträvas.

Till området hör även kemin, där den preparativa organiska kemin och ytkemin kan nämnas särskilt. Biovetenskaperna måste uppmärksammas främst med hänsyn till miljöteknikens och livsmedelsteknikens behov. Geovetenskaperna får i detta sammanhang ses i anslutning till sin betydelse för geotekniken och miljötekniken.

Styrelsen har slutligen funnit det angeläget att i detta sammanhang räkna med väsentligt ökade resurser för provnings- och tillförlitlighetsmetodik. Stora besparingar står otvivelaktigt att vinna genom en målmedveten satsning på detta område, så att tekniska produkters tillförlitlighet kan ökas och totalkostnaden, inkluderande såväl anskaffning som drift och underhåll, nedbringas. Angelägenheten härav stiger med ökade kostnader för serviceverksamhet och är även betingad av ökade krav på säkerhet, t. ex. inom trafikområdet.

För den grundläggande forskningen, inriktad på tekniska tillämpningar där nämnda områden förutses komma att utgöra delprogram, kan kostnaderna beräknas till 11 milj. kr.

Följande *speciella teknikområden* innefattas inom program 5. Stöd till teknisk forskning.

Materialteknik; järn och stål, metaller i övrigt, polymerer, keramik, glas, cement och betong, kompositmaterial, korrosion och ytbehandlingsteknik.

Energiteknik; elteknik, strömkällor, värmeteknik, hydrauliska och pneumatiska system samt fluidistorteknik.

Informations- och datateknik; data- och reglerteknik, informationsteknologi, organisations- och administrationsteknik.

Telekommunikationsteknik och optisk teknik; elektronik, teleteknik.

Transportteknik; systemfrågor och trafikledningsteknik, distribution, hantering och emballage, fordonsteknik, skeppsteknik, flygteknik, trafik-säkerhetsteknik.

Rymdteknik (med undantag av ESRO och industriprojekt).

Verkstadsteknik; mekanisk teknologi.

Kemisk teknologi; inkl. biokemisk teknologi.

Geoteknik; prospektering, jord- och malmhantering, oceanografisk teknik.

Skogs- och träteknik; papper, cellulosamaterial.

Textilteknik.

Grafisk teknik.

Livsmedelsteknik; viss jordbruksteknik, protein.

Konsumentteknik; teknik för bostads- och fritidsservice, »inre miljö» (belysning, ventilation, bullerskydd).

Miljövårdsteknik; (»yttre miljö»), reningsteknik och miljömätteknik.

Socialteknik; medicinsk teknik, handikapphjälpmedel, bioteknologi (ergonomi).

Undervisningsteknik.

Övrig teknik.

Beträffande dessa teknikområden framhåller styrelsen särskilt betydelsen av ökade insatser inom materialtekniken, informations- och datatekniken, geotekniken och prospekteringstekniken, skogs- och trätekniken, det livsmedelstekniska området, miljövården, socialtekniken, samt undervisningsteknologin. För flertalet är en snabb utökning av forskningsinsatsen till storleksordningen 10—20 milj. kr. per år och område säkerligen motiverad och lönsam med hänsyn till behov och möjligheter till mera rationella lösningar. Styrelsen har emellertid bedömt att möjligheterna till en ökning av insatsen under det närmaste året i hög grad begränsas av svårigheten att planera verksamheten och bygga upp lämpliga forskningsgrupper med erforderlig utrustning. För budgetåret 1969/70 beräknar styrelsen ett anslagsbehov för samtliga speciella teknikområden av ungefär 52,2 milj. kr.

6. Stöd till kollektiv forskning

Av innevarande års anslag, 18 milj. kr., står högst 795 000 kr. till förfogande för att avsluta nya avtal.

Önskemål om att inrätta nya branschforskningsinstitut med avtalsbundet statligt stöd föreligger inom åtskilliga branscher. Behov finns också av avtalsbundet stöd åt specialforskningsinstitut.

Det är givet att ett mera ingående studium av de olika förslagen måste ske för att deras teknisk-ekonomiska förutsättningar skall kunna bedömas. Vidare måste sakskalet för ett statligt stöd åt de olika forskningsprogrammen studeras och en inbördes prioritering ske. Styrelsen har dock gjort en preliminär bedömning av vad som skulle kunna vara en rimlig utökning av aktiviteten under de närmaste åren. Med hänsyn till eventuellt kommande förhandlingar anser styrelsen det olämpligt att i sin anslagsframställning objektvis presentera dessa bedömningar. Inom industriforskningsutredning-

en har följande områden varit föremål för diskussion nämligen färg- och lackforskning, glasforskning, cement- och betongforskning, stenindustriell forskning, polymerforskning, ytkemisk forskning, slakteriforskning, emballageforskning, bergsteknisk forskning och ångpannekemisk forskning.

Styrelsen ser som sin uppgift att söka bedöma om samarbetsformen »kollektiv teknisk forskning» bör kunna tillämpas även inom områden, där hittills ingen intressent anmält sig, men där stat och näringsliv nu bidrar på ett splittrat sätt till projekt som skulle kunna integreras i ett gemensamt program. Det må i detta sammanhang erinras om att industriforskningsutredningens överväganden och beräkningar delvis är hänförliga till en annan situation än den styrelsen står inför. Sålunda omfattade denna utrednings material inte specialinstitut av den typ som Institutet för mikrovågsteknik representerar. Inom denna verksamhetssektor föreligger flera betydande och akuta behov. Vidare må nämnas de behov av kollektiva insatser som bör tillgodoses inom ramen av ett vidgat internationellt samarbete. Denna senare behovstyp kan exemplifieras genom det svenska deltagandet i den för EEC gemensamma kol- och stålforskningen. I detta fall är inte blott en förlängning utan även en utbyggnad av det pågående samarbetet önskvärd. Även andra internationellt organiserade kollektiva forsknings- och utvecklingsinsatser beräknas bli aktuella.

För att tillgodose behovet av avtalsbundet stöd till kollektiv teknisk forskning bedömer styrelsen att en ökning jämfört med det för innevarande budgetår anvisade reservationsanslaget Stöd till kollektiv teknisk forskning, m. m. med 7 milj. kr. erfordras, vartill kommer administration och andra omkostnader med 540 000 kr.

Styrelsen erinrar samtidigt om vad som anförts under avsnittet beträffande tekniska forskningsprojekt i vad avser anslag för grupper av forskningsprojekt. Denna senare typ av FoU-stöd kommer att belasta programmet 5. Stöd till teknisk forskning. Efter en period med denna stödform, kan ställning tas till ett överförande till programmet 6. Stöd till kollektiv forskning om erfarenheterna av samarbetet varit gynnsamma och de aktuella problemen gör en vidare bearbetning önskvärd. Detta sakförhållande inverkar på bedömningen av den långsiktiga utvecklingen av kollektivforskningsprogrammet.

7. Stöd till industriellt utvecklingsarbete

Styrelsen disponerar för detta program stiftelsen Malmfondens egendom, vilken för vardera av kalenderåren 1969 och 1970 erhåller ett tillskott av 10 milj. kr. Vidare disponerar styrelsen de lånemedel som överförts från Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR. Av dessa bör såvitt nu kan beräknas ca 8—10 milj. kr. vara obundna vid ingången av budgetåret 1969/70.

Styrelsen anmäler sammanfattningsvis följande medelsbehov.

1. Långsiktig planering	1 373 000
2. Information och dokumentation	3 057 000
3. Rådgivnings- och kontaktverksamhet	3 922 000
4. Forskningsstationer	400 000
5. Stöd till teknisk forskning	63 215 000
6. Stöd till kollektiv forskning	25 540 000
7. Stöd till industriellt utvecklingsarbete	0
	<hr/>
Summa	97 507 000

Departementschefen

Främjande av teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete utgör ett viktigt led i en aktiv näringspolitik. Genom inrättandet av styrelsen för teknisk utveckling har verksamheten på detta område samordnats och ett effektivt instrument skapats.

De mål som styrelsen satt upp för sin verksamhet ansluter till de riktlinjer som dragits upp genom riksdagens beslut. Styrelsens verksamhet kan alltså hänföras till följande områden: långsiktig planering, informations- och dokumentationsverksamhet, rådgivnings- och kontaktverksamhet, forskningsstationsverksamhet samt finansiellt stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete.

Ett av de väsentligaste motiven för att inrätta styrelsen för teknisk utveckling var de ökade behoven av långsiktig planering av inriktningen och utformningen av det statliga stödet till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. För sammanhållande uppgifter i anslutning till styrelsens prognosverksamhet beräknar jag därför medel dels för ytterligare personal inom styrelsen, dels för att styrelsen i ökad omfattning skall kunna anlita utomstående institutioner och konsulter. För *långsiktig planering* beräknar jag kostnaderna till 1 223 000 kr. Jämfört med motsvarande verksamhet under innevarande budgetår innebär detta en ökning med 654 000 kr., varav 124 000 kr. avser löneomräkning m. m.

Svårigheterna att bemästra och tillgodogöra sig det växande informationsflödet är bland de mera påträngande problemen för all forskning och industriell utvecklingsverksamhet. För samordningen inom detta fält har därför samtidigt med styrelsen för teknisk utveckling inrättats ett centralorgan, statens råd för vetenskaplig information och dokumentation, SINFODK, vilket i administrativt hänseende anknytts till styrelsens kansli.

Styrelsens satsning på utbyggnad av den operativa verksamheten inom SINFODK:s område genom att utnyttja internationella datamaskinbaserade informationssystem anser jag väsentlig. De enskilda projekten bör emellertid bedömas i relation till andra tekniska projekt. Styrelsen bör därför vid fördelningen av det finansiella stödet till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete kunna inkludera projekt med inriktning på information

och dokumentation. Jag beräknar medelsbehovet för *informations- och dokumentationsverksamhet* till 2 milj. kr., vilket innebär en ökning motsvarande löneomräkning m. m. med 300 000 kr.

En personell förstärkning av styrelsens service åt uppfinnare och av dess förmedling av forsknings- och utvecklingsuppdrag är angelägen. Jag beräknar därför medel för ytterligare två tjänster jämte vissa omkostnader för dessa uppgifter. Styrelsen lämnar innevarande budgetår stöd till IVA:s internationella verksamhet med ca 1 milj. kr. Enligt min mening bör de tjänster IVA lämnar industrin genom sina kontaktmän åtminstone till en del finansieras genom avgifter. Om styrelsen önskar ta upp ytterligare projekt eller försök som kan hänföras till rådgivnings- och kontaktverksamheten bör de bedömas vid fördelningen av det finansiella stödet till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. I enlighet härmed beräknar jag för *rådgivnings- och kontaktverksamhet* 3 942 000 kr., vilket innebär en ökning med 817 000 kr., varav 557 000 kr. avser löneomräkning m. m.

I anslutning till forskningsstationsverksamheten bör anmälas, att Kungl. Maj:t den 19 december 1968 godkänt ett av styrelsen framlagt förslag till stadgar för Stiftelsen Forskningsstationen i Stockholm. Denna stiftelse avses svara för verksamheten vid den forskningsstation, som tidigare förvaltades av IVA (prop. 1968: 68 s. 48). Ledamöterna av stiftelsens styrelse förordnas av styrelsen för teknisk utveckling. Kostnaderna för verksamheten bör täckas av hyror och andra inkomster. För verksamheten avses komma till användning de lokaler samt inventarier, som hittills disponerats av IVA. Styrelsen bör vidare fortsätta utredningen om behovet av nya forskningsstationer. Kostnaderna för *forskningsstationsverksamhet* beräknar jag till 100 000 kr., vilket innebär en minskning med ett belopp som motsvarar vad som innevarande år utgår som ersättning till IVA för viss utrustning vid forskningsstationen i Stockholm.

Styrelsens finansiella stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete har hittills indelats i stöd till tekniska forskningsprojekt, stöd till kollektiv teknisk forskning samt stöd till industriellt utvecklingsarbete. Denna indelning baserar sig framför allt på de förekommande finansieringsformerna nämligen bidrag utan krav på återbetalning, avtalsbundet flerårigt stöd samt stöd i form av bidrag eller lån med återbetalningsskyldighet.

Hädanefter bör det finansiella stödet till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete fördelas oberoende av stödets form och med utgångspunkt från en indelning exempelvis i olika tekniska områden. En sådan indelning redovisar styrelsen också för sitt föreslagna program för stöd till teknisk forskning.

Stödet till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete utgår under innevarande budgetår över anslagen Stöd till tekniska forskningsprojekt och Stöd till kollektiv teknisk forskning, m. m. Styrelsen förvaltar vidare Malmfondens tillgångar. Enligt riksdagens beslut (prop. 1968: 68 s. 35)

skall dessa medel i huvudsak reserveras för stöd åt tekniskt-industriellt utvecklingsarbete och i princip utgå i form av bidrag med villkorlig återbetalningsskyldighet.

Enligt samma beslut (prop. 1968:68 s. 36) har vidare tillgångarna från Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR, förts över till styrelsen, för att användas för lån till utvecklingsarbete.

Styrelsen anmäler ett starkt ökat behov av bidrag till tekniska forskningsprojekt. Jag delar styrelsens bedömning att en ökning av stödet till tekniska forskningsprojekt är önskvärd. Styrelsen bör koncentrera sitt stöd till områden där nödvändigheten av en statlig insats klart framträder och där en sådan insats kan förväntas få en påtaglig effekt. Exempel härpå finns inom miljövärden, där en intensiv teknisk forskning erfordras, närmast med målet att utveckla bättre och mera objektiva mätmetoder samt system som antingen medför mindre olägenheter än hittills använda eller som kan avhjälpa redan uppkomna miljöskador. Behov av ökad teknisk forskning och utveckling finns vidare när det gäller hjälpmedel inom undervisningen samt sjuk- och handikappvärden, där stora anspråk ställs på våra resurser och en snabb kostnadsstegring pågår.

Ökade insatser inom vissa fundamentala områden av tekniken är nödvändiga för att bibehålla och öka industrins internationella konkurrensförmåga. Nya metoder bör utvecklas för att öka produkternas kvalitet och tillförlitlighet och nya material med förbättrade egenskaper bör tas fram. Inom olika delar av näringslivet kan en förhöjd effektivitet förväntas genom utnyttjande av metoder och system som baseras på nya rön inom den tillämpade matematiken och datatekniken.

För stöd till kollektiv teknisk forskning, m. m. finns för innevarande budgetår uppfört ett reservationsanslag av 18 milj. kr. Enligt riksdagens beslut (prop. 1968:68 s. 70) bemyndigades Kungl. Maj:t att under budgetåret 1968/69 godkänna avtal om stöd till olika former av kollektiv teknisk forskning, som inberäknat de då löpande avtalen innebär åtaganden av högst 18 milj. kr. under vart och ett av budgetåren 1968/69—1972/73.

Med stöd av bemyndigandet har Kungl. Maj:t godkänt avtal med sju industristiftelser eller branschorganisationer om gemensam finansiering av viss kollektiv teknisk forskningsverksamhet. Ett flerårigt stöd har därutöver förutsetts till den utveckling av industriella tillämpningar som numera bedrivs i stiftelseform i anslutning till institutionen för mikrovågsteknik vid tekniska högskolan i Stockholm.

Genom de avtal som godkänts till november 1968 finansieras en forskningsverksamhet under budgetåren 1968/69—1970/71 med en omslutning av ca 80 milj. kr., varav staten tillskjuter omkring hälften. Stödformen har enligt min mening betydande forskningsstimulerande effekt. Jag förordar att Kungl. Maj:t begär riksdagens bemyndigande att under budgetåret

1969/70 godkänna avtal rörande stöd till kollektiv teknisk forskning m. m., som inberäknat löpande avtal innebär åtaganden av högst 19 milj. kr. under vart och ett av budgetåren 1969/70—1973/74.

Statens stöd till industriellt utvecklingsarbete utgår dels i form av bidrag från Malmfonden med villkorlig återbetalningsskyldighet, dels i form av lån från de medel som styrelsen för teknisk utveckling övertagit från INFOR.

Malmfondsmedlen tas ur vinsten från LKAB:s verksamhet. För perioden 1966—1970 skall till Malmfonden avsättas högst 10 milj. kr. per år (prop. 1966: 21, SU 32, rskr 97). Av INFOR:s tillgångar, som då institutet inrättades år 1964 uppgick till 20 milj. kr., återstod vid utgången av föregående år ca 14 milj. kr. för nya lån.

Behovet av stöd till industriellt utvecklingsarbete är stort och kontinuerligt växande. Med hänsyn härtill bör stödet till sådan verksamhet ökas.

Enligt riksdagens beslut skall, som jag redovisat i det föregående, sammanlagt 20 milj. kr. avsättas till Malmfonden under åren 1969 och 1970. Den årliga avsättningen till Malmfonden görs i regel i början av maj månad sedan LKAB:s bolagsstämma hållits. För att bättre kunna planera sina insatser för stöd till industriellt utvecklingsarbete bör styrelsen få en reell möjlighet att redan under budgetåret 1969/70 disponera större delen av 1970 års avsättning till Malmfonden. Jag anser det lämpligt att 2/3 av denna avsättning får disponeras under nämnda budgetår. Även den för år 1970 avsedda avsättningen — högst 10 milj. kr. — bör därför ske år 1969.

Vad härefter angår utlåningen av medel som styrelsen övertagit från INFOR förordar jag att villkoren för sådana lån ändras på sådant sätt att ett ökat utnyttjande av tillgångarna kommer till stånd. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter härom.

För *finansiellt stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete* beräknar jag 62 735 000 kr. Detta innebär en ökning jämfört med motsvarande verksamhet under innevarande budgetår med 15 329 000 kr., varav 5 567 000 kr. avser löneomräkning m. m. Härtill kommer Malmfondsmedel och de tillgångar som övertagits från INFOR. Vid beräkning av medelsbehovet har jag tagit hänsyn till det stöd som förutses utgå till långsiktig forskning vid AB Atomenergis forskningsstation i Studsvik. Till denna fråga återkommer jag senare.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) till *Styrelsen för teknisk utveckling* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 70 000 000 kr.,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1969/70 godkänna avtal rörande stöd till kollektiv teknisk forskning m. m. som inberäknat löpande avtal innebär åtagan-

den av högst 19 000 000 kr. under vart och ett av budget-åren 1969/70—1973/74,

c) godkänna att av den vinst som år 1969 tillfaller staten från Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag högst 20 000 000 kr. avsätts till Malmfonden.

E 2. Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet

1969/70 Nytt anslag (förslag) 7 200 000

Statens provningsanstalt utför på uppdrag av myndighet eller enskild provningar och undersökningar av material och konstruktioner och därmed förenad verksamhet. I den mån anstaltens utrustning och förhållanden i övrigt medger det görs också andra provningar och undersökningar. Anstalten bedriver även teknisk-vetenskaplig forskning inom sitt verksamhetsområde och ställer också personal till förfogande för nationellt och internationellt standardiseringsarbete m. m.

Anstalten är organiserad på tre tekniska avdelningar med sammanlagt tolv laboratorier, en centralverkstad och ett kansli. Verksamheten är huvudsakligen lokaliserad till Stockholm, men vissa mätningar med transportabel apparatur, provningar och kontroller görs även på andra orter. Filialer med utrustning för byggnadstekniska provningar finns f. n. i Hälsingborg, Karlskrona, Jönköping, Norrköping, Borlänge, Härnösand, Luleå och fr. o. m. hösten 1968 även i Lund. Inom det textiltekniska området finns en filial i Borås.

De tre tekniska avdelningarna betecknas A, B och C. Avdelning A har fyra laboratorier. Där utförs mekanisk-teknologisk provning och undersökning av metalliska material och andra konstruktions- och byggnadsmaterial samt av färdiga konstruktioner och byggnadsdelar. Avdelning B har fem laboratorier och där undersöks olika materials struktur och kemiska sammansättning samt materialens därmed sammanhängande egenskaper och funktion. Avdelning C har tre laboratorier där elektriska och fysikaliska mätningar och undersökningar utförs.

Statens provningsanstalt

Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen av anstaltens uppdragsverksamhet med en allt högre grad av kostnadstäckning, som för budgetåret 1966/67 uppgick till 94,2 %, bröts 1967/68 då kostnadstäckningen sjönk till 86,5 %. Orsakerna till detta kan sökas i bl. a. den allmänna konjunkturavmattningen i landet under budgetåret samt att den taxehöjning med 10 % som genomfördes den 1 januari 1967 har verkat dämpande på uppdragstillgången, framför allt beträffande rutinuppdragen på analyslaboratoriet, polymertekniska laboratoriet och laboratoriet för bränsle- och smörjme-

del. En bidragande orsak till uppdragsverksamhetens negativa utfall har också varit, att den genomsnittliga nettointäkten per uppdrag trots taxehöjningen varit oförändrad. Detta torde sammanhånga med att byggnadsverksamheten främst varit inriktad på konventionellt bostadsbyggande, varför mera komplicerade konstruktions- eller elementprovningar uteblivit.

Den uppdragsökning, som prognoserades för budgetåret 1967/68 men som av tidigare anförda orsaker uteblev, torde med hänsyn till nuvarande utvecklingstendenser och gjorda investeringar — en nyuppförd byggnad för rörprovning, provrum för undersökning och rehabilitering av magnetband samt en ny filial i Lund — kunna uppnås under innevarande budgetår. En ytterligare expansion av uppdragsverksamheten förutsätter en lösning av anstaltens lokalproblem i Stockholm.

Mot bakgrund av dessa förhållanden synes tillväxttakten för uppdragsverksamheten f. n. kunna ökas främst genom en utbyggnad av filialverksamheten. Detta gäller framför allt filialen i Lund, där förutsättningarna för en allsidigare uppdragsverksamhet än vid övriga filialer är särskilt goda. Anstalten kommer också att föreslå att en filial inrättas i Karlskoga.

Den förväntade ökningen av brandtekniska provningar är mycket osäker, eftersom laboratoriets ugnar när som helst kan gå sönder och förorsaka ett längre driftstopp för ommurning och intrimning. Behovet av ett nytt brandlaboratorium är således ytterst trängande och anstalten begär därför liksom föregående år att medel måtte beviljas för projektering av ett sådant.

Beträffande forsknings- och utvecklingsarbete avser anstalten att enligt de riktlinjer som angetts bl. a. i anstaltens instruktion och tidigare propositioner fortsätta resursuppbyggnaden på i första hand följande verksamhetsområden nämligen byggnadsmaterial och byggnadsteknik, plast och andra polymera material, yttskydd och korrosion samt mätteknik.

Fr. o. m. budgetåret 1966/67 bedrivs verksamheten vid anstalten försöksvis efter programbudgetprinciper. Medelsbehovet för budgetåret 1969/70 redovisas enbart i programtermer.

Fyra program anges och kostnader resp. anslagsbehov beräknas fördelas på följande sätt.

	Kostnad	Anslagsbehov
Uppdragsverksamhet	7 300 000	6 775 000
Forsknings- och utvecklingsarbete	2 976 000	11 970 000
Egna omkostnadsarbeten	2 031 000	1 823 000
Expertverksamhet	1 061 000	955 000
	<hr/>	<hr/>
	Summa 13 368 000	11 523 000

¹ Innefattar inte anslagsbehov som följer av beräknade bidrag från forskningsråd och andra institutioner på sammanlagt 715 000 kr.

Kostnaderna omfattar även alla komplementkostnader, dvs. avskrivningar, räntor och kostnad för tjänstebrevsrätt för vilka anslag f. n. inte behöver beräknas.

Uppdragsverksamheten beräknas ge intäkter på 7,3 milj. kr.

Uppdragsverksamhet omfattar sådana undersökningar av material, konstruktioner och produkter, mättekniska undersökningar, kalibreringar, tillverkningskontroller, analyser etc. som beställs av utomstående.

Forsknings- och utvecklingsarbete omfattar sådana projekt som anstalten utför på eget initiativ för att utveckla metoder för provning, mätning och andra slag av undersökningar, som syftar till att öka kunskaperna om material och konstruktioner samt i praktiken förekommande påfrestningar på dessa.

Egna omkostnadsarbeten omfattar smärre arbeten som har betydelse för att vidmakthålla och utveckla anstaltens kompetens men som inte kan rubriceras som uppdrag eller forskningsprojekt.

Expertverksamhet omfattar sådan verksamhet som åvilar anstalten i dess egenskap av statlig myndighet.

Uppdragsverksamheten finansieras med intäkter från denna verksamhet och övriga verksamheter med statsbidrag.

Sammanfattningsvis innebär anstaltens programbudgetförslag för budgetåret 1969/70 följande.

1. Godkännande av anstaltens program och riktlinjerna för verksamheten.
2. Anvisande av medel för de fyra programmen på sammanlagt 11 523 000 kr.
3. Bemyndigande för byggnadsstyrelsen att för en kostnad av 275 000 kr. projektera ett brandlaboratorium.

Departementschefen

Jag godtar förslaget till allmän inriktning av anstaltens verksamhet under nästa budgetår.

För innevarande budgetår finansieras verksamheten över ett anslag benämnt Statens provningsanstalt: Driftkostnader. Jag föreslår att detta anslag ersätts med två, ett förslagsanslag kallat Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet och ett reservationsanslag kallat Bidrag till forskningsverksamhet m. m. vid statens provningsanstalt. Därmed får man en klarare uppdelning mellan den verksamhet som drivs affärsmässigt och den som helt finansieras över statsbudgeten.

För uppdragsverksamheten gäller att intäkterna skall täcka alla kostnader, även sådana komplementkostnader för vilka anslag f. n. inte behöver beräknas av anstalten.

Det forsknings- och utvecklingsarbete som finansieras av forskningsråd

och andra institutioner bör hänföras till uppdragsverksamhet och motsvarande anslag beräknas. Egna omkostnadsarbeten bör fördelas på övriga verksamheter, varvid största delen faller på uppdragsverksamheten.

Vid beräkning av anslagsbehovet har jag uppskattat utgifterna för den del av uppdragsverksamheten som ger full kostnadstäckning till 7,2 milj. kr. Jag har därvid utgått från de av anstalten beräknade intäkterna från uppdragsverksamheten jämte bidrag från forskningsråd och andra institutioner på sammanlagt 8 milj. kr. Frågan om projektering av ett nytt brandlaboratorium får tas upp i annat sammanhang.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 7 200 000 kr.

E 3. Statens provningsanstalt: Utrustning

1967/68	Utgift	.....	680 809	Reservation	.....	922 401
1968/69	Anslag	.....	800 000			
1969/70	Förslag	.....	800 000			

Statens provningsanstalt

I avvaktan på en definitiv långtidsplan för anstaltens framtida verksamhet föreslås ett oförändrat anslag för utrustning av 800 000 kr.

Departementschefen

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens provningsanstalt: Utrustning* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 800 000 kr.

E 4. Bidrag till forskningsverksamhet m. m. vid statens provningsanstalt

1969/70 Nytt anslag (förslag) 4 375 000

Departementschefen

Med hänvisning till vad jag nyss anfört under anslaget Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet förordar jag att statens bidrag till forskningsverksamhet m. m. anvisas som ett särskilt reservationsanslag. Detta anslag skall användas dels till finansiering av anstaltens allmänna verksamhet, dvs. forsknings- och expertverksamhet, dels till att täcka det underskott i uppdragsverksamheten som kan förutses bl. a. på grund av den omfördelning av kostnaderna jag redovisat under anslaget till denna.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bidrag till forskningsverksamhet m. m. vid statens provningsanstalt* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 4 375 000 kr.

E 5. Statens skeppsprovninganstalt: Uppdragsverksamhet

1969/70 Nytt anslag (förslag) 4 520 000

Statens skeppsprovninganstalt utför på uppdrag av myndighet eller enskild provningar och undersökningar av betydelse för skeppsteknik och sjöfart samt, i den mån anstaltens utrustning och förhållandena i övrigt medger det, andra provningar och undersökningar. Anstalten bedriver också teknisk-vetenskaplig forskning inom sitt verksamhetsområde.

Anstalten är organiserad på tre tekniska avdelningar, nämligen drifts- och verkstadsavdelningen, ritkontorsavdelningen och beräkningsavdelningen, samt en administrativ avdelning.

Statens skeppsprovninganstalt

1. Liksom tidigare år beräknas kostnaderna för anstaltens uppdragsverksamhet bli täckta av motsvarande intäkter.

2. Anslagsdelen för löne- och prisomräkning samt hyror m. m. har beräknats till 1 652 000 kr.

3. Med hänsyn till aktuella utvecklingstendenser på sjötransportområdet samt det hårda konkurrensläget inom varvsindustrin och rederinäringen är det av allra största betydelse att anstalten oavlåttligt byggs ut och vidareutrustas. För egen forskning har anstalten för budgetåret 1968/69 beviljats medel på så sätt att de inlevererade inkomsterna för uppdragsverksamheten medgetts understiga rekvirerade medel för avlöningar och omkostnader med 500 000 kr. Detta belopp föreslås bli ökat med 100 000 kr.

4. På grund av den ökade verksamheten har behov uppstått av nya teknikertjänster. Anstalten föreslår att en tjänst som avdelningsdirektör i Be 6 och tre tjänster som förste forskningsingenjör i Ae 28 inrättas.

5. Vid anstalten bedrivs även vissa översiktliga systematiska undersökningar av allmänt intresse, vilka fömellt beställs av Stiftelsen Svensk skeppsforskning, som är ett gemensamt organ för Sveriges varvsindustri-förening och Sveriges redareförening. Reellt har dessa undersökningar finansierats till mellan 50 och 75 % genom bidrag från statens tekniska forskningsråd och Malmfonden. Medlen har beviljats efter anslagsframtällningar från Stiftelsen, som därefter gjort motsvarande beställning vid skeppsprovninganstalten. Detta tillvägagångssätt har emellertid visat sig vara administrativt tungrovt och har försvårat och i en del fall omöjliggjort anstaltens arbete. Anstalten föreslår därför att statens bidrag till fartygshydrmekaniska undersökningar av gemensamt intresse för landets varv och rederier kanaliseras direkt till anstalten på så sätt, att anstalten bemyndigas på ett beställningsbelopp av upp till 900 000 kr. bevilja 75 % rabatt på den kostnadstäckande uppdragstaxan för sådana arbeten.

Departementschefen

Det hittills tillämpade anslagssystemet leder till oklarheter om olika verksamheters omfattning och kostnader vid anstalten. Följande tre verksamhetsgrenar kan särskiljas inom anstalten, nämligen

uppdragsverksamhet, som betingas av att man på uppdrag av utomstående mot betalning utför provningar och undersökningar av betydelse för skeppsteknik och sjöfart,

forskningsverksamhet, som avses ge anstalten en sådan vetenskaplig standard att kvalificerad uppdragsverksamhet skall kunna bedrivas,

expertverksamhet, som omfattar sådan verksamhet som åläggs anstalten i dess egenskap av statlig myndighet.

Med denna uppdelning kan kostnader och anslagsbehov för budgetåret 1969/70 anges på följande sätt.

	Kostnad	Anslagsbehov
Uppdragsverksamhet	5 130 000	4 890 000
Forskningsverksamhet	1 090 000	1 040 000
Expertverksamhet	200 000	190 000
	<hr/>	<hr/>
Summa	6 420 000	6 120 000

De angivna kostnaderna omfattar även alla komplementkostnader, dvs. avskrivningar, räntor och kostnader för tjänstebrevsrätt för vilket medel f. n. inte behöver beräknas.

Uppdragsverksamheten beräknas av anstalten ge intäkter på 4,7 milj. kr.

I likhet med vad jag nyss anfört under anslaget Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet om önskvärdheten av en klarare uppdelning mellan den verksamhet som drivs affärsmässigt och den som helt finansieras över statsbudgeten, förordar jag, att de nuvarande anslagen Statens skeppsprovningensanstalt: Avlöningar och Statens skeppsprovningensanstalt: Omkostnader ersätts med dels ett förslagsanslag kallat Statens skeppsprovningensanstalt: Uppdragsverksamhet och dels ett reservationsanslag kallat Bidrag till forskningsverksamhet m. m. vid statens skeppsprovningensanstalt. För uppdragsverksamheten gäller att intäkterna skall täcka alla kostnader, även sådana komplementkostnader för vilka anslag f. n. inte behöver beräknas.

Till uppdragsverksamheten har hänförs forskning med sådan karaktär att den — åtminstone på längre sikt — bör kunna ge intäkter i likhet med övrig uppdragsverksamhet. Denna forskning beräknar jag till 30 % av anstaltens totala forskningsverksamhet vilket motsvaras av ett anslagsbehov av 370 000 kr. och får finansieras över det nyssnämnda reservationsanslaget.

Vid beräkning av anslagsbehovet har jag uppskattat utgifterna för den del av uppdragsverksamheten som ger full kostnadstäckning under budgetåret 1969/70 till 4 520 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens skeppsprovvningsanstalt: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 4 520 000 kr.

E 6. Statens skeppsprovvningsanstalt: Utrustning

1967/68 Utgift	.....	226 481	Reservation	.....	127 690
1968/69 Anslag	.....	400 000			
1969/70 Förslag	.....	400 000			

Statens skeppsprovvningsanstalt

1. Med hänsyn till den snabba tekniska utvecklingen inom anstaltens verksamhetsområde krävs en fortlöpande modernisering och komplettering av den tekniska utrustningen. Anslaget bör därför räknas upp med 100 000 kr.

2. För teknisk utredning om ett kombinerat styrnings- och våglaboratorium erfordras 200 000 kr.

3. Förslag till mindre skeppsränna i anslutning till den befintliga bör utarbetas. Kostnaderna för instrumentering och inredning beräknas till 450 000 kr.

Departementschefen

För fortlöpande modernisering och komplettering av anstaltens tekniska utrustning räknar jag med ett oförändrat medelsbehov. Jag återkommer under nästa anslag till frågan om medel till utredning om ett styrnings- och våglaboratorium.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statens skeppsprovvningsanstalt: Utrustning* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.

E 7. Bidrag till forskningsverksamhet m. m. vid statens skeppsprovvningsanstalt

1969/70 Nytt anslag (förslag) 1 600 000

Departementschefen

Med hänvisning till vad jag tidigare anfört under anslaget Statens skeppsprovvningsanstalt: Uppdragsverksamhet förordar jag att statens bidrag till forskningsverksamhet m. m. anvisas som ett särskilt reservationsanslag. Detta anslag skall användas för att finansiera dels anstaltens allmänna forsk-

nings- och expertverksamhet dels sådan forskning jag hänfört till uppdragsverksamhet men som först på längre sikt beräknas ge intäkter. Skulle uppdragsverksamheten i övrigt inte ge full kostnadstäckning skall även underskottet i så fall belasta bidragsanslaget.

Anstalten begär vidare medel under utrustningsanslaget för en utredning om ett styrnings- och våglaboratorium. Jag har ingen erinran mot att en sådan utredning påbörjas i den mån medel finns tillgängliga under förevarande anslag.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bidrag till forskningsverksamhet m. m. vid statens skeppsprovvningsanstalt* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 1 600 000 kr.

E 8. Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien

1967/68 Utgift	926 000
1968/69 Anslag	450 000
1969/70 Förslag	500 000

Bidraget utgör statens stöd till Ingeniörsvetenskapsakademiens (IVA) centrala verksamhet (prop. 1968: 68 s. 57, SU 131, rskr 304).

IVA

Anslaget bör höjas med 1 350 000 kr. Ökningen avser huvudsakligen kostnader för verksamhet vartill bidrag utgått från statens tekniska forskningsråd resp. styrelsen för teknisk utveckling, främst IVA:s tekniska sekretariat (+ 190 000 kr.) och den internationella kontaktverksamheten (+ 1 100 000 kr.). Återstoden hänförs till kostnadsstegringar avseende den centrala verksamheten (+ 60 000 kr.).

Departementschefen

Bidrag till kostnaderna för den internationella kontaktverksamheten lämnas av styrelsen för teknisk utveckling efter styrelsens prövning. För bidrag till IVA:s centrala verksamhet beräknar jag 500 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien* för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 500 000 kr.

E 9. Bidrag till Sveriges standardiseringskommission

1967/68 Utgift	1 185 000
1968/69 Anslag	1 425 000
1969/70 Förslag	1 575 000

Enligt av Kungl. Maj:t fastställda stadgar utgör Sveriges standardiseringskommission centralorgan för den nationella standardiseringsverksamheten och företräder denna i det internationella standardiseringsarbetet. Kommissionen skall vidare utarbeta och fastställa svensk standard samt verka för att denna används inom statlig och kommunal verksamhet liksom inom näringslivet. Bland övriga uppgifter ingår samordning mellan standardiseringsarbetet och varudeklarationsverksamheten.

Kostnaderna för kommissionens verksamhet bestrids genom statsanslag, genom kontantbidrag från näringslivet och ersättningar från statliga verk m. m. samt genom försäljning av standard. Vid beräkning av statsanslaget tillämpas fr. o. m. budgetåret 1966/67 den principen att anslaget skall stå i visst förhållande till näringslivets kontantbidrag till verksamheten under det sistförflutna budgetåret. Förhållandet har fastställts till 60 %. Härigenom kommer staten att svara för ca en fjärdedel av kostnaderna för verksamheten (prop. 1966: 1 bil. 12 s. 42, SU 10, rskr 10).

Sveriges standardiseringskommission

Näringslivets kontantbidrag till kommissionen och dess fackorgan under budgetåret 1967/68 uppgick till 2 629 310 kr. Kommissionen hemställer därför om statsanslag till verksamheten under budgetåret 1969/70 med 60 % av detta belopp eller avrundat 1 575 000 kr.

Departementschefen

Jag godtar standardiseringskommissionens beräkning och hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Sveriges standardiseringskommission* för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 1 575 000 kr.

E 10. Delegationen för atomenergifrågor

1967/68 Utgift	315 860	Reservation	38 763
1968/69 Anslag	370 000		
1969/70 Förslag	610 000		

Delegationen för atomenergifrågor har till uppgift bl. a. att vara tillsynsmyndighet enligt atomenergilagen den 1 juni 1956 (nr 306) och att såsom rådgivande organ dra upp riktlinjer för atomenergiverksamheten mot bakgrunden av det allmänna bränsle- och kraftförsörjningsläget i landet.

Delegationen består av fem ledamöter. Inom delegationen finns en reaktorföreläggningsskommitté med uppgift att biträda vid behandling av ärenden som angår säkerhetsförhållandena vid atomenergianläggningar m. m. Hos delegationen är f. n. fem tjänstemän anställda, varav fyra är handläggande personal.

Delegationen för atomenergifrågor

Den kraftiga expansionen av atomenergiverksamheten i landet medför ökade arbetsuppgifter för delegationens tekniska personal. Under budgetåret 1969/70 kommer ansökningar om koncession för flera nya atomkraftverk att behandlas. Medel bör anvisas för ännu en ingenjör med kvalificerad utbildning (80 000 kr., varav 15 000 kr. lönekostnadspålägg). Därjämte föreligger ökat behov av expertutredningar (55 000 kr.). Vidare beräknas för ökning av omkostnader 3 000 kr. och för lönekostnadspålägg för den nuvarande personalen 62 000 kr.

Medelsförbrukningen för innevarande budgetår beräknas komma att bli ca 410 000 kr. Detta innebär att reservationen på anslaget kommer att vara helt förbrukad vid utgången av budgetåret. För budgetåret 1969/70 föreslår delegationen en medelsanvisning av 610 000 kr.

Departementschefen

Den accelererande atomkraftutbyggnaden i vårt land illustreras av vissa i det följande (s. 66) lämnade uppgifter, vilka givetvis inte föregriper frågan om de planerade atomkraftverkens förläggning. Denna utbyggnad kommer att ställa stora krav på tillsynsmyndigheten i fråga om såväl granskning av koncessionsansökningar som löpande tillsyn över befintliga anläggningar. Dessutom kan tillsynsmyndigheten komma att få nya arbetsuppgifter till följd av en svensk anslutning till fördraget om förhindrande av spridning av kärnvapen.

Det är angeläget att utbyggnaden inte fördröjs av bristande resurser hos tillsynsmyndigheten. I enlighet med delegationens förslag bör därför anslaget räknas upp med 240 000 kr., innefattande bl. a. medel för en kvalificerad ingenjör och för utomstående expertis. Med hänsyn till verksamhetens karaktär och till svårigheterna att i förväg beräkna anslagsbelastningen anser jag vidare lämpligt att anslaget fr. o. m. nästa budgetår förs upp som förslagsanslag. Jag vill i sammanhanget även påpeka att en avgiftsbeläggning av tillsynsmyndighetens tjänster bör övervägas. Jag avser att senare lägga fram förslag härom för Kungl. Maj:t.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Delegationen för atomenergifrågor* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 610 000 kr.

E 11. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

1967/68 Utgift	92 000 000	Reservation	—
1968/69 Anslag	84 000 000		
1969/70 Förslag . . .	54 000 000		

Aktiebolaget Atomenergi bildades år 1947 med uppgift att handha det målbundna utvecklingsarbetet på atomenergiområdet. Aktiekapitalet i bolaget uppgår till 14 milj. kr., varav staten äger fyra sjundedelar och ca 70 industri- och kraftföretag, kommuner m. fl. återstoden. Riktlinjer för bolagets verksamhet godkändes av riksdagen år 1956 (prop. 176, 3LU 22, rskr 344) och har därefter vid flera tillfällen modifierats i samband med riksdagens prövning av anslag till bolaget.

Till följd av ett konsortialavtal mellan staten och Allmänna svenska elektriska aktiebolaget (ASEA), som träffats den 7 november 1968 och som nyligen godkänts av riksdagen (prop. 1968: 169, SU 199, rskr 408), har Atomenergis resurser för tillverkning av bränsleelement samt vissa projekteringsresurser den 1 januari 1969 förts över till ett av staten och ASEA samägt företag, Aktiebolaget ASEA-ATOM. Detta företag skall i fortsättningen svara för den kommersiella verksamhet på reaktor- och bränsleområdet, som tidigare bedrivits inom Atomenergi och ASEA. Enligt konsortialavtalet åtar sig staten att även i fortsättningen verka för att de forsknings- och utvecklingsresurser hos Atomenergi som inte omfattas av avtalet kan stödja svensk industris kommersiella verksamhet på atomenergiområdet. ASEA-ATOM förutsätts liksom andra intressenter få möjlighet att inom ett särskilt programråd delta i utformningen av Atomenergis utvecklingsprogram inom reaktor- och reaktorbränsleområdet. ASEA-ATOM, andra tillverkande företag och kraftindustrin förutsätts vidare kunna utnyttja Atomenergis resurser i form av betalda uppdrag.

Enligt konsortialavtalet avses ASEA-ATOM överta pågående eller avtalade leveranser från Atomenergi och ASEA, avseende för Atomenergis del främst ersättningsbränsle till Marvikens kraftstation. ASEA-ATOM skall inträda i stället för ASEA som part i ett mellan Atomenergi och ASEA år 1965 träffat avtal om samarbete beträffande lättvattenreaktorer.

Atomenergi har sin nuvarande verksamhet förlagd till Stockholm, Studsvik och Ranstad. Bolagets huvudkontor jämte vissa anläggningar och forskningsreaktorn R1 ligger i Stockholm. I Studsvik ligger bolagets forskningsstation med bl. a. reaktorerna R0, R2, R2-0 och FR0 samt olika laboratorier. Vid bolagets uranverk i Ranstad pågår provdrift.

Bolagets personal — utom personalen i Ranstad — under de tre senaste åren med fördelning på kategorier redovisas enligt följande (läget den 30 juni):

	1966	1967	1968
Akademiker och jämställda	244	236	245
Gymnasieingenjörer och jämställda	365	346	349
Biträden och jämställda	397	382	383
Kollektivavtalsanställda	240	235	238
Summa	1 246	1 199	1 215

Av personalen den 30 juni 1968 tjänstgjorde 413 i Stockholm och 802 i Studsvik.

Atomenergis verksamhet finansieras huvudsakligen genom statsanslag. Kostnaderna för bolagets investeringar i Marvikens kraftstation bestrids från ett anslag över kapitalbudgeten (se s. 101). Medel för drift av Ranstadsverket har fr. o. m. budgetåret 1966/67 anvisats under särskilt förslagsanslag. Återstoden av bolagets verksamhet finansieras genom bidrag över förevarande anslag samt i viss utsträckning genom egna inkomster.

Aktiebolaget Atomenergi

Den senaste tidens händelser på atomenergiområdet i vårt land har bekräftat den tidigare formulerade målsättningen för bolagets verksamhet. Bolaget bör således alltjämt ha till uppgift att i samråd med kraftindustrin och i samarbete med verkstadsindustrin utveckla atomenergitekniken inom landet så att svensk industri kan hävda sig i konkurrensen i Sverige men även på exportmarknaden. Det växande svenska utbyggnadsprogrammet för atomkraft kommer att innebära en väsentlig ökning av de totala insatserna hos kraftföretagen, på tillverkningsidan, inom utvecklingsarbetet och hos berörda myndigheter. Den erfarenhet, som i dessa hänseenden byggts upp inom Atomenergi under de gångna åren, måste därvid tas till vara. Om det svenska atomenergiprogrammet skall kunna genomföras på beräknat sätt är det enligt bolagets uppfattning nödvändigt att insatserna i vårt land får motsvarande statliga stöd som lämnas i andra länder med ett stort atomenergiprogram och med ambition att kunna tillverka reaktorer.

Tillkomsten av ASEA-ATOM är ett viktigt steg för att möjliggöra att det hittillsvarande utvecklingsarbetet, i första hand på termiska reaktorer, exploateras kommersiellt. Atomenergi räknar med nära samarbete med ASEA-ATOM i samband med det fortsatta utvecklingsarbetets uppläggning och för att möjliggöra att erfarenheter från ASEA-ATOM:s verksamhet också snabbt kommer detta utvecklingsarbete till godo.

Efter bildandet av ASEA-ATOM kommer tyngdpunkten inom Atomenergis verksamhet att i högre grad än förut ligga på forskning och utveckling. Ett utvidgat och nära samarbete behövs därför inte enbart med industrin utan även med andra forskningsinstitut i landet.

Beträffande utvecklingen av *termiska reaktorer* gäller att de svenska reaktorprojekten är av grundläggande betydelse för det fortsatta arbetet inom såväl Atomenergi som industrin. En fortsatt drift av Ågestaverket är önskvärd för att ge ytterligare driftserfarenheter och möjligheter till bränsleprovning i full skala. Marvikenprojektet är av stort värde för fortsatta insatser beträffande inte blott tungvattenreaktorer utan även lättvattenreaktorer. Detta gäller såväl de tillverkningstekniska aspekterna, kontrollen och uppförandet som erfarenheter från idrifttagning, provdrift etc. Det

utvecklingsarbete som uträttas för Oskarshamnverket bygger således i stor utsträckning på erfarenheter från Marviken och är i sin tur grundval för Atomenergis kommande insatser för Ringhalsprojektet.

Beträffande *snabba reaktorer* har ett förberedande arbete pågått sedan år 1965 i samråd med ASEA. Arbetet har möjliggjort för Sverige att på ett meningsfyllt sätt delta i överläggningar med utländska organisationer om snabba reaktorer. I kylmedelsfrågan synes man utomlands genom de erfarenheter som gjorts under år 1968 allmänt ha kommit till den uppfattningen att natriumkylning och gaskylning har klara fördelar framför ångkylning, som tidigare betraktats som ett intressant alternativ. Inom utländska och internationella organisationer kartläggs f. n. utvecklingspotentialen hos olika snabbreaktorsystem, och Atomenergi undersöker möjligheterna till såväl bilaterala som multilaterala samarbetsprojekt. Även inom Norden diskuteras en gemensam insats, som skulle kunna samordnas med anknytning till utländska projekt.

Syftet med en svensk insats beträffande snabba reaktorer är främst att industrin skall förvärva sådana erfarenheter, att en konkurrenskraftig framtida svensk tillverkning av snabba reaktorer och bränsle samt komponenter till dem kan komma till stånd. Möjligheterna till licensförfarande bör därvid beaktas, men även detta alternativ kräver ett betydande eget utvecklingsarbete för att man skall kunna säkra den svenska industrins konkurrenskraft.

Utvecklingsarbetet i Sverige för snabbreaktorteknologi bör enligt bolaget närmast utformas så att en successivt ökande insats förbereds efter innevarande budgetår, vilket i huvudsak skulle användas som planeringsår. De tekniska insatserna koncentreras under innevarande och nästa budgetår på studier av bl. a. bränslecykeln och de snabba reaktorernas säkerhetsproblem. Därjämte förbereds en ökad insats på basteknologins område avseende reaktorfysik och egenskaper hos natriumkylda system och komponenter samt fortsatta insatser på materialområdet.

Beträffande *reaktorbränsle* framhålls att bolaget även efter överföringen av bränsleelementtillverkningen till ASEA-ATOM kommer att ha som uppgift att bedriva utvecklingsarbete rörande förbättrade och nya bränsleelementtyper för termiska reaktorer. Ett tillräckligt experimentellt underlag saknas ännu för de höga utbränningar som nu offereras på den internationella marknaden. Härjämte krävs ökade insatser för utveckling av reaktorbränsle innehållande plutonium såväl för återföring till termiska reaktorer som för snabba reaktorer.

En *långsiktig forskningsverksamhet* är en förutsättning för att bolaget skall kunna bevara sin kompetens på atomenergiområdet och för att Studsvik skall kunna utvecklas även utanför detta område. Liksom hittills begär bolaget därför anslag för långsiktig målanknuten forskning. Bolaget under-

stryker att den forskning för vilken medel begärs under detta anslag är knuten till atomenergiområdet.

Överföringen av bränsleelementfabriken och vissa projekteringsresurser till ASEA-ATOM gör det naturligt att Atomenergis verksamhet i huvudsak förläggs till Studsvik. Denna överflyttning beräknas ske under år 1970 och i samband därmed kommer alla möjligheter till ytterligare rationalisering av förvaltning och drift att tillvaratas. Atomenergi har genom överläggningar med myndigheter och företag, genom framställningar och konferenser etc. sökt verka för ett ökat utnyttjande av Studsvik, bl. a. beträffande materialforskning och miljövard. Under år 1968 bildades en stiftelse för värmeteknisk forskning, som skall uppföra en försöksanläggning för ånga med överkritiskt tryck i Studsvik.

Ett viktigt inslag i Atomenergis verksamhet är deltagande i *nordiskt och internationellt atomenergiarbete*. Särskilt det nordiska samarbetet har under de senaste åren intensifierats, och en koordinationsgrupp har bildats av företrädare för de statliga atomenergiorganisationerna i de nordiska länderna. Strävandena går här ut på att få till stånd ett samarbete och en viss arbetsfördelning beträffande såväl forskning och utveckling som industriellt arbete på atomenergiområdet i syfte att nå en optimal utdelning på de insatser som görs i de nordiska länderna.

Atomenergi övergår här efter till frågan om *anslaget till bolagets verksamhet* för budgetåret 1969/70.

De beräkningar som Atomenergi gjort före överenskommelsen om ASEA-ATOM pekade på ett medelsbehov för budgetåret av ca 105 milj. kr. Denna ökning från innevarande budgetårs anslag av 84 milj. kr. sammanhängde främst med tillverkning av bränsleelement för Marviken — för vilka motsvarande inkomster skulle inflyta först under ett senare budgetår — samt automatiska kostnadsstegringar. Efter bildandet av ASEA-ATOM bortfaller kostnader för bränsleelementtillverkningen. Samtidigt förutser Atomenergi i samband med nu beslutade reaktorprojekt viss ökning av inkomsterna jämfört med vårens prognos. Detta resulterar i ett anslagsbehov av 83 milj. kr., en minskning med 1 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetårs anslag. Härtill kommer en ytterligare minskning av anslagsbehovet med ca 7 milj. kr. vid bifall till Atomenergis förslag om befrielse från viss räntebetalning.

Koncentrationen av Atomenergis verksamhet till Studsvik kan inte helt genomföras förrän under budgetåret 1970/71, då nödvändiga utbyggnader i Studsvik färdigställts och bostäder kunnat anskaffas. Budgetåret 1969/70 kommer att belastas med vissa extra kostnader i samband med flyttningen till Studsvik. Främst till följd av att Atomenergis bränsleelementtillverkning och viss projekteringsverksamhet upphör torde av Atomenergis nuvarande personalstyrka ett hundratal komma att direkt beröras av överens-

kommelsen med ASEA-ATOM. Omfattningen av Atomenergis insatser kan sålunda endast i begränsad utsträckning reduceras genom tillkomsten av ASEA-ATOM.

Den beräknade nettoutgiften för Atomenergis egentliga forsknings- och utvecklingsarbete under budgetåret 1969/70 beräknas till 74,4 milj. kr., en ökning med 4,5 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår. Den automatiska kostnadsökningen i jämförelse med 1968/69 års nivå uppgår till ca 6 milj. kr. Med hänsyn härtill innebär förslaget en nedskärning med ca 1,5 milj. kr.

En stor del av Atomenergis kostnader för forsknings- och utvecklingsarbete är bundna till följd av ingångna avtal samt i form av baskostnader för drift av forskningsanläggningar. De bundna kostnaderna uppgår sålunda till drygt 38 milj. kr.

Atomenergi lägger fram följande beräkning av medelsbehovet under innevarande och nästa budgetår. Kostnader för drift av forskningsreaktorer m. m. och för Ågesta kraftvärmeverk interndeberas på olika arbetsuppgifter och ingår alltså i de belopp som i tabellen tagits upp för dessa uppgifter. Vidare anges för budgetåret 1968/69 i tabellen de utgifter som beräknas uppstå i det fall Atomenergi under hela budgetåret skulle ha fullföljt de hittillsvarande arbetsuppgifterna. Genom bildandet av ASEA-ATOM kan emellertid beloppen under vissa poster komma att förändras. (Enhet milj. kr.)

	Beräknad utgift 1968/69	Förslag för 1969/70	Ändring för 1969/70 i förhållande till 1968/69
1. Reaktorprojekt			
a) Drift av Ågesta kraftvärmeverk			
Bruttokostnader	7,0	6,4	
Inkomster	5,4	5,8	0,6
	1,6	0,6	— 1,0
b) Utvecklingsarbete och drift- förberedelser m. m. för Mar- vikens kraftstation	5,4	6,3	+ 0,9
c) Utvecklingsarbete för Oskars- hamnsverket	8,3	7,4	— 0,9
	15,3	14,3	— 1,0
2. Utveckling av olika reaktorsystem			
a) Vattenreaktorer	2,4	2,5	+ 0,1
b) Snabba reaktorer	3,3	6,5	+ 3,2
	5,7	9,0	+ 3,3

	Beräknad utgift 1968/69	Förslag för 1969/70	Ändring för 1969/70 i förhållande till 1968/69
3. Gemensamt forsknings- och utvecklingsarbete för reaktorer			
a) Reaktorfysik	4,3	4,8	+ 0,5
b) Reaktormaterial	6,0	7,1	+ 1,1
c) Reaktorbränsle	14,4	13,2	— 1,2
d) Övrig reaktorteknologi.....	5,7	7,9	+ 2,2
	<hr/> 30,4	<hr/> 33,0	<hr/> + 2,6
4. Långsiktig målanknuten forskning			
a) Fysik	3,6	4,1	+ 0,5
b) Fasta tillståndets fysik och materialfysik	3,5	4,0	+ 0,5
c) Kemi	1,8	2,0	+ 0,2
d) Strålskydd	1,7	2,1	+ 0,4
e) Instrumentering och mätmeto- dik	2,0	2,1	+ 0,1
	<hr/> 12,6	<hr/> 14,3	<hr/> + 1,7
5. Isotoptjänst			
Bruttokostnader	4,5	5,3	
Inkomster	<u>3,0</u>	<u>3,4</u>	1,9
			+ 0,4
6. Utrustning och drift av forsknings- reaktorer m. m.			
a) R1	0,2	0,4	+ 0,2
b) R2 och R2-0.....	— 0,3	— 0,2	+ 0,1
c) Aktiva laboratorier	2,4	2,7	+ 0,3
	<hr/> 2,3	<hr/> 2,9	<hr/> + 0,6
7. Produktion av bränsleelement			
	5,6	—	— 5,6
8. Gemensamma kostnader			
a) Företagsledning och administ- ration	4,5	4,9	+ 0,4
b) Gemensam allmän service	7,6	8,2	+ 0,6
c) Strålskydds- och säkerhets- tjänst.....	4,0	4,4	+ 0,4
	<hr/> 16,1	<hr/> 17,5	<hr/> + 1,4

	Beräknad utgift 1968/69	Förslag för 1969/70	Ändring för 1969/70 i förhållande till 1968/69
9. Lagerökning, räntor m. m.			
a) Lagerökning	2,1	— 0,6	— 2,7
b) Räntor	6,9	6,9	—
c) Betalningsförskjutningar m. m.	— 2,0	0,4	+ 2,4
	<hr/> 7,0	<hr/> 6,7	<hr/> — 0,3
Summa bruttoutgifter	96,5	99,6	+ 3,1
10. Inkomster	12,5	16,6	+ 4,1
Anslag resp. anslagsbehov	84,0	83,0	— 1,0

1 a). Driften av Ågestaverket gick planenligt under säsongen 1967/68 fram till mars månad, då mekaniska defekter på bränsleelementen föranledde beslut om driftstopp. Det ansågs lämpligt att ta ut samtliga bränsleelement och ersätta dem med reservelement. Säsongen 1968/69 avses starta med en härduppsättning, som kan prestera samma termiska effekt (65 MW) som tidigare. Därigenom kan oförändrad energileverans upprätthållas och provbestrålningarna fortgå. Den tidigare planerade höjningen av reaktor-effekten till ca 80 MW bör kunna genomföras under budgetåret 1969/70.

Driften av Ågestaverket ger alltså värdefulla erfarenheter beträffande materialkomponenter och system. Reaktorn används också i ökad omfattning för bestrålningar för det svenska bränsleutvecklingsprogrammet och för utländska uppdragsgivare. Dessa omständigheter motiverar att driften fortsätts och att kvarstående underskott täcks med anslagsmedel. Av inkomsterna för budgetåret 1969/70 hänförs sig 1,8 milj. kr. till försäljning av el och värme. Under det kommande budgetåret har planerats bestrålningar motsvarande en debitering av 4 milj. kr.

1 b). Anläggningskostnaderna för Marvikens reaktordel belastar som hittills det särskilda anslaget till uppförandet av stationen, medan kostnaderna för utvecklingsarbete och driftförberedelser redovisas här. Det utvecklingsarbete som återstår gäller väsentligen förberedelser för prov med bränsle för nukleär överhettning. Atomenergins insatser för driftförberedelser och idrifttagning avser fortsatt intrimning av stationen, uppföljning av driften med tonvikt på utvärdering av driftserfarenheter samt vidareutbildning av den permanenta driftpersonalen. Av de begärda medlen avser 1,5 milj. kr. utvecklingsarbeten och 4,8 milj. kr. idrifttagning.

1 c). Oskarshamnverket beräknas bli färdigställt mot slutet av år 1969. Därefter sker provdrift till augusti 1970, då stationen beräknas bli levererad till beställaren. Utvecklingsinsatserna under 1969/70, som drivs i samarbete

med ASEA-ATOM i enlighet med det s. k. lättvattenavtalet av år 1965 med ASEA, omfattar huvudsakligen reaktor fysikaliska experiment, framtagning av härdinstrumentering samt bränsleutveckling. Insatserna inom bränslelementutvecklingen är särskilt kostsamma och innefattar bestrålningsförsök i R 2 samt Ågesta- och Haldenreaktorerna. Av det begärda beloppet avser 1,4 milj. kr. reaktor fysik och instrumentering samt 6 milj. kr. bränsleutveckling.

2 a). Atomenergi förutsätter att utvecklingsarbete för tung- och lättvattenreaktorer sker främst i samband med kommersiella projekt hos industrin och därvid väsentligen på dennas bekostnad. Dessutom kan internationellt samarbete ge anledning till vissa insatser, eventuellt innefattande olika systemstudier. Av särskilt intresse är arbeten med utveckling av trycktankar i förspänd betong för vattenreaktorer. Efter ett gemensamt nordiskt projekteringsarbete föreligger nu beslut att bygga en modell till en sådan trycktank, varvid de fyra nordiska länderna medverkar med personal och finansiering. Från svensk sida deltar kraftindustrin, verkstadsindustrin och Atomenergi. Modellen skall uppföras och provas i Studsvik.

2 b). Insatserna under budgetåret 1969/70 avser fortsatt utveckling av utvärderingsmetoder samt beräknings- och optimeringsprogram liksom fortsatta studier av de snabba reaktorernas säkerhetsproblem. Egenskaper hos plutoniumbränsle samt bränslecykelfrågor skall studeras. Vidare skall experimentkretsar för natriumteknologi projekteras och uppförandet av en krets för studium av den speciella teknologin påbörjas. Slutligen förbereds bestrålningsexperiment i olika experimentreaktorer, varvid även behovet av en svensk eller nordisk bränsleprovningsreaktor alternativt prototypreaktor utreds. — Arbeten med anknytning till snabba reaktorer redovisas även under 3 och 4 c). Om detta basteknologiska utvecklingsarbete medräknas uppgår de föreslagna insatserna inom snabb reaktorteknologi till totalt 14,8 milj. kr., en ökning med 5,3 milj. kr. i förhållande till budgetåret 1968/69.

3. Under denna rubrik redovisas de allmänna reaktorteknologiska forsknings- och utvecklingsarbetena för termiska och snabba reaktortyper. Dessa arbeten avser i första hand problem med tillämpning på vattenreaktorer, där insatsen kommer att mera detaljerat utformas i samråd med verkstadsindustrin. Planerade uppdrag för kommande projekt, t. ex. Ringhals, inryms också inom denna ram. En viss överföring av resurser till arbetet med tillämpning på snabba reaktorer genomförs successivt. På detta område kommer ett teknologiskt basprogram att påbörjas, särskilt beträffande natriumteknologin. På väsentliga punkter kommer detta att anpassas till ett blivande samarbete med utländska projekt.

3 a). Inom den termiska reaktor fysiken inriktas arbetet i huvudsak på uppföljning av erfarenheter från driften av Ågestareaktorn och idrifttagningen av Marviken- och Oskarshamnsreaktorerna. Vidare görs vissa undersökningar av plutoniumåterföring i vattenreaktorer. Inom den snabba

reaktorfysiken kommer det teoretiska arbetet att gälla vidareutveckling av beräkningsmetoder bl. a. med hjälp av experiment vid FR0-reaktorn. Av det begärda beloppet avser 2,2 milj. kr. termisk reaktorfysik och 2,6 milj. kr. snabb reaktorfysik.

3 b). Forsknings- och utvecklingsarbetena avser de i reaktorhärden ingående kapslings- och konstruktionsmaterialen. Alltmer ökade reaktorprestanda och de tilltagande riskerna för dyrbara materialhaverier skärper kravet på en rätt användning av dessa material. Bl. a. studeras mekaniskt betingade deformationsprocesser och korrosionsförlopp. Betydande insatser görs alltjämt för vidareutveckling av zirkoniumlegeringar i nära samarbete med inhemsk industri och de nordiska grannländernas atomenergiorgan. För snabbreaktorteknologin studeras bl. a. rostfritt stål och nickelbaslegeringar. På tryckkärlssidan accentueras materialproblemen och säkerhetsbedömningen av de alltmer växande dimensionerna på materialgods för vattenreaktorer samt användningen av stålkärl för snabba reaktorer.

3 c). Forsknings- och utvecklingsarbetet koncentreras på uranoxidelement med eller utan plutoniumtillsats för användning i vattenkylda reaktorer. Den högre utbränning som nu åsyftas kräver allt säkrare kännedom om de utnyttjningsbegränsande faktorerna hos bränsleelementen. Strävan i bränsletillverkningen att nå lägre kostnader påverkar såväl prestandanivån som driftsäkerheten. Tillverkningsaspekten utgör sålunda ett viktigt moment, som beaktas i utvecklingsarbetet. Utvecklingsarbetet på plutoniumanrikat bränsle omfattar även bränsle för snabba reaktorer. I försöksanläggningen för plutoniumbränsle i Studsvik beräknas provdrift med plutoniumske i början av år 1970. Av de för budgetåret 1969/70 begärda beloppen avser 8,1 milj. kr. utvecklingsarbete med bränslematerial och uranelement samt 5,1 milj. kr. utvecklingen av plutoniumanrikade element.

3 d). Det värmetekniska forsknings- och utvecklingsarbetet knyts liksom hittills till de aktuella projekten samt till snabba reaktorer. Sålunda utförs prov med belastningsbegränsningar för bränsleelement och även med andra komponenter för ökade prestanda. Förbättrat beräkningsprogram utvecklas för hållfasthet, temperaturfördelning etc. för diverse komponenter, speciellt trycktankar i förspänd betong. För snabba reaktorer byggs en mindre natriumkrets, som syftar till inledande erfarenheter beträffande natriumteknologi. Det reaktorkemiska arbetet inriktas främst på kylmediets beteende i reaktorerna. En fortgående förskjutning av insatsen sker mot undersökningar rörande användning av natrium och eventuellt gas som kylmedel i snabba reaktorer. Av medelsbehovet för 1969/70 hänför sig 3,7 milj. kr. till värmetekniskt forsknings- och utvecklingsarbete, 1,8 milj. kr. till komponentteknologi och standardiseringsarbete samt 2,4 milj. kr. till reaktorkemiska arbeten.

4 a). Neutronfysikaliska arbeten sker vid van de Graaff-generatorn i Studsvik, som utnyttjas bl. a. för mätningar på tvärsnitt för snabba neutro-

ner. Vidare bedrivs strålskärmsarbeten, varvid bl. a. studeras konstruktiva och materialtekniska problem inom strålskärms teknologin för termiska och snabba reaktorer. Insatsen inom neutronspektrometris ökar med syfte på bättre kartläggning av bestrålningsmiljön vid strålskadeundersökningar. Slutligen bedrivs arbeten med direkt konversion avseende system som är lämpliga för anslutning till nukleära värmekällor. Av de begärda medlen avser 2,3 milj. kr. neutronfysik, 800 000 kr. strålskärmar och 1 milj. kr. direkt konversion.

4 b). Experimenten inom fasta tillståndets fysik avser studier på områden som har anknytning till den material-fysikaliska forskningen. Denna har till syfte att ge stöd åt den mer tillämpade materialverksamheten inom problemavsnitt, där en djupare förståelse av orsaken till materialens begränsningar är angelägen ur utnyttjningssynpunkt. De viktigare problemavsnitten berör bestrålnings effekter, deformation och brott samt korrosion.

4 c). En stor del av insatsen ligger inom strålningskemin, som inriktas på studier av strålningskemiska primärprocesser och sekundärreaktioner i olika vattensystem. Arbetet genomförs i samarbete med den danska atomforskningsstationen i Risö, tekniska högskolan i Stockholm och forskningsrådets laboratorium.

4 d). Undersökningarna rörande jodriskerna fortsätter. Spridning av luftburen aktivitet från källor nära marken studeras under olika förhållanden. Vidare görs täthetsprov och andra undersökningar på transportbehållare för radioaktiva och klyvbara ämnen. Radioekologiska problem i brackvatten studeras alltjämt med syfte att klarlägga anrikningsfaktorer från vatten till organism för de mest väsentliga aktiva föroreningarna i avfallsvattnet från atomkraftverk. Medverkan i ett nordiskt samarbete för bearbetning av reaktorsäkerhetsfrågor av såväl formell som experimentell karaktär har planerats.

4 e). Utvecklingen av instrument och instrumentsystem för reaktorkontroll kommer bl. a. att inriktas på de speciella problemen vid snabba reaktorer. Fortsatta utvecklingsinsatser kommer att erfordras på mätutrustning för termiska reaktorer. Förutom instrument för användning inom kärntekniken och för Atomenergis egen forskning kommer även i viss utsträckning instrument för medicinsk forskning att utvecklas. För denna del av verksamheten räknar bolaget med lönsamhet.

5. Isotopverksamheten har en kommersiell inriktning. Den största samlade efterfrågan på isotopprodukter finns idag inom sjukvården. Mer än ett 50-tal etablerade rutinmetoder finns för såväl diagnostik som terapi. Isotoper har också en utbredd användning inom medicinsk forskning som spårsubstanser. Inom det aktuella naturvårdsarbetet är aktiveringsanalytiska metoder ett oundgängligt hjälpmedel genom sin utomordentliga känslighet. Gammastrålkällor har funnit ökad användning inom såväl sjukvården som industrin.

6 a). Driften vid R1 beräknas fortgå i stort sett som tidigare. Medel har beräknats för byte av reaktortanken.

6 b). R2 är fullt belagd med försök för såväl bolagets egna uppdrag som för utomstående beställare. Flerårskontrakt har slutits med utländska kunder, vilka kommer att utnyttja en stor del av reaktorns kapacitet för bestrålning av bränsleprov. Beläggningen i reaktorn kommer att fordra ökad bränslemängd och höjd effekt. R2-0 förväntas liksom tidigare komma att utnyttjas för underkritiska försök på bränsleelement till planerade svenska kraftreaktorer.

6 c). Kompletteringar av utrustningen vid de aktiva metallurgiska laboratorierna kommer att erfordras för att tillgodose kraven i samband med den höga beläggningen av efterbestrålningundersökningar.

7. Denna verksamhet överförs den 1 januari 1969 till ASEA-ATOM.

8. Under gemensamma kostnader redovisas ofördelade kostnader för företagsledning, administration, gemensam allmän service samt strålskydds- och säkerhetstjänst. Den fortlöpande rationaliseringen har inneburit att utgiftsökningar på grund av automatiska kostnadsstegringar kunnat undvikas. Det har inte nu funnits möjlighet att ta hänsyn till de besparingar som en koncentration av bolagets verksamhet till Studsvik innebär. Förändringarna får full effekt först under budgetåret 1970/71.

9 a). Minskningen sammanhänger med att produktionen av bränsleelement och därmed även lager av zirkaloy m. m. överförs till ASEA-ATOM.

9 b). Beloppet avser ränta på det statslån på 120 milj. kr. som under budgetåren 1959/60—1965/66 lämnats till Atomenergi från ett särskilt kapitalbudgetanslag. I anslutning till bildandet av ASEA-ATOM har Atomenergis framtida organisation och uppgifter som utvecklingsorgan angetts. Mot bakgrund härav och med hänsyn till att de lånebelopp som anvisats över kapitalbudgeten utnyttjats för forsknings- och utvecklingsanläggningar hemställer Atomenergi om befrielse från skyldighet att erlægga ränta på lånet.

9 c). Här redovisas skuldändring, leverantörskrediter, kundfordringar samt fastighetsskatt. För budgetåret 1969/70 upptas endast fastighetsskatt, då övriga poster beräknas balansera varandra.

10. Under 1 a) redovisas inkomster från Ågesta och under 5 inkomster från isotoptjänsten. Under denna post redovisas Atomenergis övriga försäljningsinkomster, däribland utnyttjande av forskningsreaktorer 5,6 milj. kr. samt efterbestrålningundersökningar, värmetekniska experiment och konsultuppdrag 5,9 milj. kr. I dessa belopp ingår ersättning för det arbete som Atomenergi skall utföra för Ringhalsprojektet. Bolaget räknar emellertid här med ökning av detta arbete samt att även andra aktuella reaktorprojekt kommer att medföra betalda uppdrag. Omfattningen av denna verksamhet är inte möjlig att i detalj beräkna i förväg, men inkomsterna har här uppskattats till ca 3,5 milj. kr. Under posten redovisas slutligen inkomsterna

av instrumentförsäljning 1,6 milj. kr., upparbetning av tungt vatten 0,8 milj. kr. samt hyror, arrenden och räntor m. m. 2,7 milj. kr.

Delegationen för atomenergifrågor

Inledningsvis anger delegationen vissa aktuella uppgifter om den väntade atomkraftutbyggnaden i Sverige. Enligt dessa skulle den installerade atomkraften år 1980 kunna komma att uppgå till 8 000 à 9 000 MWe. I följande sammanställning anges de projekt som väntas bli färdigställda t. o. m. år 1976. För de tre första av dessa har koncession redan beviljats, medan för flertalet av de övriga ansökningar om koncession ingetts. Samtliga dessa kraftverk utom Marviken väntas komma att förses med lättvattenreaktorer av kokar- eller tryckvattentyp. Angivna effekter och tidpunkter för idrifttagning är ungefärliga.

Benämning	Ägare	Effekt MWe	Bygg- start år	Idrift- tagning år
Marvikens kraftstation	Vattenfall	140	1963	1969
Oskarshamnsverket I	OKG	400	1966	1970
Ringhals kraftstation I	Vattenfall	760	1968	1973
Ringhals kraftstation II	Vattenfall	810	1969	1974
Oskarshamnsverket II	OKG	600	1969	1974
Värtaverket	Stockholms Elverk	500	1969	1974
Barsebäcksverket I	Sydkraft	600	1970	1975
Trosa kraftstation I (alt. Bogesund)	Vattenfall	800	1971	1976
Gävleverket I	Krångede	600	1971	1976
	Summa	5 210		

Av dessa atomkraftstationer är Värtaverket och sannolikt Gävleverket avsedda för kombinerad kraft- och värmeproduktion. Under åren närmast efter 1976 väntas vattenfallsverket ta i drift ett kraftvärmeverk i samverkan med Göteborgs stad. Vidare väntas ytterligare aggregat tillkomma i Barsebäck och Gävle samt Trosa eller Bogesund.

Mot bakgrund av att atomenergiverksamheten i vårt land nu övergått i ett industriellt och kommersiellt skede bör enligt delegationens mening frågan om statens anslag till Atomenergi bedömas restriktivt. Delegationens prövning har dock utgått från att anslaget måste ge utrymme för den verksamhet vid bolaget som följer av konsortialavtalet mellan staten och ASEA.

I enlighet med denna delegationens grundsyn bör fortsatt prioritet ges åt utvecklingsarbetet på det termiska området. I första hand gäller detta Atomenergis arbeten i samband med Marvikens kraftstation och Oskarshamnsverket. Ett fullföljande av dessa projekt är av stor teknisk och kommersiell betydelse för industrin, inte minst med hänsyn till behovet av att kunna hänvisa till anläggningar i drift. Atomenergi föreslår även vissa av anslagsmedel finansierade arbeten på utveckling av termiska reaktorsystem.

Enligt delegationens mening bör en i förhållande till bolagets förslag ökad uppdragsfinansiering här kunna förutsättas. Delegationen anser det dock motiverat att bolaget i viss utsträckning bedriver egna arbeten på det termiska området. Som exempel nämns det nordiska betongtanksprojektet.

Delegationen framhåller att upprätthållandet av en kompetent specialistorganisation i Studsvik för basteknologiskt utvecklingsarbete, särskilt på bränsle- och materialområdena, får betraktas som en förutsättning för den industriella verksamheten, något som också kommit till uttryck i konsortialavtalet. Enligt delegationens mening bör emellertid insatserna begränsas till vad som erfordras för att Studsviksorganisationen skall kunna ta emot uppdrag och tillgodogöra sig utländska erfarenheter på de områden som väntas få betydelse för den industriella exploateringen.

Delegationen anser motiverat att Atomenergi bedriver vissa arbeten på det snabba området. Om den tillverkande industri, som nu är under uppbyggnad i vårt land, skall kunna bevara sin position på lång sikt, kan den efter hand behöva ta upp tillverkningen även av snabba reaktorer samt bränsle och komponenter till dem. Delegationen framhåller emellertid att verksamheten i mycket högre grad än beträffande nuvarande reaktortyper måste baseras på internationellt samarbete. Atomenergis snabba arbeten bör inriktas på att ge möjlighet för Sverige att på godtagbara villkor delta i ett sådant samarbete, när de tekniska och organisatoriska förutsättningarna klarnar. En handlingsfrihet av detta slag synes under budgetåret 1969/70 kunna bevaras med en betydligt mindre ökning av insatserna än den som bolaget föreslagit.

Bedömningen av anslagsbehovet för Atomenergis långsiktiga forskning försvåras av att den inte utan vidare kan utgå från det industriella mål, som i fortsättningen bör vara styrande för Atomenergi. Denna forskning ger emellertid ett positivt bidrag till verksamheten i Studsvik. De frågor som bearbetas, t. ex. material- och strålningsfrågor, har potentiell betydelse på många industriella områden. Med hänsyn härtill vore det enligt delegationens mening beklagligt om en prioritering uteslutande på grundval av reaktorprogrammets behov skulle leda till en ytterligare minskning av Atomenergis långsiktiga forskning. Det är därför angeläget att överväga hur denna verksamhet skulle kunna bedömas efter samma grunder som annan statsfinansierad forskning av liknande karaktär. En möjlighet vore att såvitt avser finansieringen anknyta åtminstone delar av verksamheten till den nya styrelsen för teknisk utveckling, som lämnar stöd åt forskning på samma eller angränsande områden inom såväl universitetet och högskolor som andra institutioner.

Beträffande anslaget för budgetåret 1969/70 framhåller delegationen att den närmare innebörden för Atomenergis verksamhet av ASEA-ATOM:s tillkomst ännu är i viss mån oklar. Delegationen har därför inte ansett sig kunna avge några specificerade förslag beträffande anslagsbehovet under

nästa budgetår för Atomenergis olika huvudaktiviteter. Delegationen har emellertid vid sin allmänna bedömning av anslagsframställningen föreslagit en i förhållande till bolagets förslag mera begränsad ökning av insatserna på det snabba området. Vidare har beträffande vissa termiska arbeten en ökad uppdragsfinansiering ansetts rimlig. Därutöver har delegationen, i likhet med bolaget, beaktat konsekvenserna av löne- och prisökningar och av överföringen av viss verksamhet till ASEA-ATOM. Dessa överväganden ger vid handen att det av Atomenergi föreslagna anslaget för budgetåret 1969/70 kan — vid fortsatt räntebetalning — reduceras med 7,5 milj. kr., dvs. till 75,5 milj. kr. Den minskning av bolagets verksamhet, som kan väntas bli följderna av denna medelsram, torde enligt delegationens mening vara vad som kan genomföras utan att äventyra den industriella målsättningen. Delegationen räknar med att den reella anslagsnivån, dvs. med hänsyn till automatiska kostnadsändringar, kommer att kunna sänkas ytterligare under de följande budgetåren till följd av ökade uppdragsinkomster från industrin och verksamhetens koncentration till Studsvik.

Departementschefen

Enligt ett konsortialavtal mellan staten och ASEA har den 1 januari 1969 bildats ett nytt företag, Aktiebolaget ASEA-ATOM, för den kommersiella exploateringen av utvecklingsarbetet i fråga om reaktorer och bränsle för nuvarande termiska reaktortyper (prop. 1968: 169, SU 199, rskr 408). I samband därmed förs viss verksamhet över från Aktiebolaget Atomenergi till det nya företaget, främst tillverkningen av bränsleelement. Forsknings- och utvecklingsresurserna hos Atomenergi avses även i fortsättningen stödja svensk industris verksamhet på atomenergiområdet. I fråga om arbeten som står i direkt samband med nytillkommande kommersiella projekt inom industrin förutsätts att utnyttjandet av Atomenergis resurser sker i form av betalda uppdrag. Även i fråga om Atomenergis eget basteknologiska arbete på reaktorer och bränsle av nuvarande typer bör en så långt möjligt ökad industrifinansiering eftersträvas. För att få till stånd en effektiv industriell medverkan vid utformningen även av den verksamhet inom Atomenergi som inte sker i form av uppdrag avses ett programråd inrättas som rådgivande organ till bolagets styrelse.

Atomenergi har för budgetåret 1969/70 föreslagit ett anslag av 83 milj. kr., vilket innebär en i huvudsak oförändrad nivå för den verksamhet inom bolaget som inte förs över till ASEA-ATOM. Delegationen för atomenergi-frågor har i sitt yttrande över Atomenergis anslagsframställning framhållit att frågan om statens anslag till Atomenergi bör bedömas restriktivt mot bakgrund av att atomenergiverksamheten i vårt land nu övergår till ett industriellt och kommersiellt skede. I enlighet härmed har delegationen föreslagit ett anslag av 75,5 milj. kr. Delegationen har därvid bl. a. antagit en i

förhållande till Atomenergis förslag mera begränsad ökning av insatserna på snabba reaktorer.

Jag anser att det stöd som utgår över detta anslag så snart som möjligt bör renodlas att gälla enbart forsknings- och utvecklingsarbete inom reaktor- och bränsleområdet. I överensstämmelse med delegationens uppfattning bör därvid arbeten beträffande termiska reaktorer prioriteras med hänsyn till bl. a. vikten av att fullfölja nu pågående projekt. De anslagsfinansierade arbetena på det snabba området bör under nästa budgetår vara av mindre omfattning än under innevarande budgetår. Även beträffande dessa arbeten bör insatser från industrin och kraftföretagen göras om utvecklingen anses kräva ökad verksamhet på området.

För närvarande finansieras över detta anslag viss långsiktig forskning vid Atomenergis forskningsstation i Studsvik. Kostnaderna för denna forskning beräknas för innevarande budgetår till 12,6 milj. kr. Av detta belopp avser endast en mindre del arbeten som har direkt samband med det industriella reaktor- och bränsleprogrammet. Huvuddelen av den långsiktiga forskningen i Studsvik avser arbeten av mera grundläggande och allmän karaktär, bl. a. material- och strålningsforskning av potentiell betydelse på många områden. Jag delar delegationens för atomenergifrågor uppfattning att denna verksamhet bör bedömas efter samma grunder som annan liknande statsfinansierad forskning. Det synes därför lämpligt att den långsiktiga forskningen i Studsvik som inte har direkt samband med det industriella programmet fr. o. m. nästa budgetår finansieras på annat sätt än över anslaget till Atomenergi. Jag utgår från att styrelsen för teknisk utveckling vid fördelning av sina forskningsanslag prövar anslagsbehovet för här omnämnd forskningsverksamhet och jag har vid beräkningen av anslaget till styrelsen tagit hänsyn härtill. Atomenergi bör vidare i ökad utsträckning söka bidrag från andra forskningsråd och fonder. Med hänsyn till att forskningen i Studsvik har anknytning till flera tekniska och vetenskapliga områden bör samråd vid bedömningen ske mellan styrelsen för teknisk utveckling, statens råd för atomforskning och statens naturvetenskapliga forskningsråd.

För de övriga aktiviteter inom Atomenergi som saknar direkt samband med det reaktor- och bränsletekniska utvecklingsarbetet och som därför inte bör finansieras över detta anslag bör bolaget söka skapa nya finansieringsmöjligheter genom kontakter med olika intressenter. Bolaget bör därvid vara oförhindrat att även pröva nya organisatoriska lösningar.

Mot bakgrund av vad som anförts bör medelsramen för Atomenergis verksamhet under budgetåret 1969/70 begränsas till 60 milj. kr. Det bör ankomma på bolaget att efter hörande av det nya programrådet vidta de omdispositioner och besparingsåtgärder som betingas av denna ram. Bolaget bör därvid överväga att inskränka eller lägga ned driften av sådana forskningsreaktorer och andra utrustningar, som inte är nödvändiga för bolagets egen verksamhet på reaktor- och bränsleområdet.

De förslag beträffande Atomenergis finansiering som här lagts fram innebär ändrade förutsättningar för bolagets verksamhet. Bolaget bör därför senast i samband med anslagsframställningen för budgetåret 1970/71 efter samråd med programrådet lägga fram en plan för arbetet under femårsperioden 1969/70—1973/74. Planen bör utgå från en successivt ökad andel uppdragsfinansierad verksamhet.

Atomenergi räknar med att successivt kunna flytta den återstående verksamheten i Stockholm till Studsvik. Genom denna koncentration väntas vissa rationaliseringsvinster kunna uppnås. Bolaget bör även fortsätta strävandena att få till stånd ett ökat utnyttjande av Studsviks resurser för uppgifter utanför atomenergiområdet.

Vid beräkningen av anslaget för budgetåret 1969/70 bör hänsyn tas till att nettoutgifterna för Atomenergis verksamhet under innevarande budgetår kommer att minska i förhållande till vad som tidigare antagits på grund av att viss verksamhet den 1 januari 1969 förs över till ASEA-ATOM. I samband härmed får Atomenergi således bl. a. inkomster av försäljning av viss utrustning. Den reservation som härigenom uppstår på anslaget vid utgången av budgetåret 1968/69 kan nu beräknas till ca 6 milj. kr. Efter avdrag av detta belopp från den angivna ramen av 60 milj. kr. för bolagets anslagsfinansierade verksamhet beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 54 milj. kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi* för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 54 000 000 kr.

E 12. Internationellt atomenergisamarbete

1967/68 Utgift	2 685 390
1968/69 Anslag	3 100 000
1969/70 Förslag	3 300 000

Från anslaget bestrids främst Sveriges kostnader för deltagande i verksamheten inom det Internationella atomenergiorganet (IAEA) och det av OECD bildade Europeiska atomenergiorganet (ENEA). I övrigt belastas anslaget av resekostnader m. m. i samband med internationella atomenergisammanträden och studiebesök utomlands avseende säkerhetsproblem vid drift av atomreaktorer. De största kostnaderna hänför sig till Sveriges medverkan i ENEA-projekten Halden och Dragon samt under tidigare budgetår även Eurochemic.

Delegationen för atomenergifrågor

I följande tablå ges en översikt över anslagets användning. (Enhet 1 000 kr.)

	Utfall 1967/68	Beräknad utgift		Ändring för 1969/70 i förh. till 1968/69
		1968/69	1969/70	
1. IAEA	846	750	800	+ 50
2. Halden	905	1 100	1 100	—
3. Dragon	858	1 000	1 000	—
4. Eurochemic	—	—	—	—
5. Nordiskt samarbete	—	200	300	+ 100
6. Övrigt	76	150	200	+ 50
Summa utgift	2 685	3 200	3 400	+ 200
Anslag	2 400	3 100	3 400	+ 300

1. IAEA:s reguljära budget för år 1969 har fastställts till 11 251 000 dollar. Sveriges andel beräknas till 124 100 dollar. Härtill kommer frivilliga bidrag till IAEA:s s. k. allmänna fond för finansiering av tekniskt bistånd med 2 400 000 dollar, varav Sveriges andel beräknas till 22 800 dollar. Sveriges bidrag för budgetåret 1969/70 till IAEA beräknas sålunda till 146 900 dollar eller ca 750 000 kr.

2. Sedan år 1958 har ett antal länders atomenergiorgan inom ramen för ENEA drivit ett projekt med en försöksreaktor av tungvattentyp i Halden i Norge. Sverige har genom Aktiebolaget Atomenergi från början deltagit i projektet. Samarbetet regleras genom avtal, som flera gånger förnyats. Det nu gällande samarbetsavtalet avser treårsperioden 1967—1969. Den totala kostnaden för perioden utgör 5 milj. EMA-enheter,¹ varav Sveriges andel utgör 600 000 enheter. Förhandlingar om en förlängning av avtalet under ytterligare en treårsperiod kommer troligen att slutföras under innevarande budgetår. Ett fortsatt svenskt deltagande i projektet är sannolikt. I avsaknad av närmare uppgift om storleken av det svenska bidraget räknas med ett oförändrat medelsbehov av 1,1 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

3. Sedan år 1959 har genom avtal mellan atomenergiorganen i vissa europeiska länder och Euratom drivits ett projekt med en gaskylad högttemperaturreaktor i Winfrith i Storbritannien, det s. k. Dragon-projektet. Samarbetsavtalet ingicks ursprungligen för en femårsperiod men har senare i flera etapper förlängts. Det senaste avtalet löpte ut med utgången av år 1967, men projektet förlängdes interimistiskt till utgången av år 1968. Efter förhandlingar har nu en principöverenskommelse ingåtts om fortsatt samarbete till och med mars 1970, då projektet planenligt skall upphöra. Kost-

¹ En betalningsenhet i Europeiska monetära avtalet motsvarar ca 1 US dollar.

naden för hela perioden den 1 januari 1968—den 31 mars 1970 beräknas till 4 453 000 pund, varav Sveriges andel utgör 196 000 pund eller 2,4 milj. kr. Medelsbehovet för budgetåret 1969/70 beräknas till 1 milj. kr.

4. Den fabrik som bolaget Eurochemic uppfört i Mol i Belgien för att upparbeta bestrålat atombränsle togs i drift år 1966. Delägarna i bolaget är atomenergiorgan i 13 OECD-länder, för Sveriges del Aktiebolaget Atomenergi. Genom att delta i Eurochemic har bolaget kunnat hålla de egna insatserna beträffande upparbetning på en mycket låg nivå.

Eurochemics aktiekapital uppgår till 35 750 000 EMA-enheter och Sveriges andel utgör 2,7 milj. enheter motsvarande 14 milj. kr. Aktiekapitalet jämte ett lån av 1,3 milj. EMA-enheter har helt tagits i anspråk för att uppföra anläggningen. Denna väntas inte kunna täcka sina driftkostnader under 1960-talet.

Enligt gällande överenskommelse för tvåårsperioden 1968—1969 lämnar delägarna bidrag med sammanlagt 5,3 milj. EMA-enheter, varav Sveriges andel utgör 430 000 enheter eller 2,2 milj. kr. För budgetåret 1969/70 beräknas det svenska bidraget till 700 000 kr. Beloppet innefattar bidrag till ett särskilt bolag som bildats i anslutning till Eurochemic för att omvandla anläggningens nuvarande slutprodukt till urantetrafluorid. Medlen bör liksom hittills anvisas över tredje huvudtitelns anslag till OECD.

Frågan om verksamheten efter utgången av år 1969 är föremål för utredning och för diskussioner mellan delägarna. Någon beräkning av ett svenskt bidrag kan ännu inte göras.

5. I enlighet med Nordiska rådets rekommendation nr 31/1966 har under de senaste åren bedrivits ett omfattande utredningsarbete med sikte på att utvidga samarbetet mellan de nordiska länderna på atomenergiområdet. Arbetet har skett inom ramen för Nordiska kontaktorganet för atomenergi-frågor, som den 26 juni 1968 till de nordiska ländernas regeringar överlämnat en rapport om utvidgat atomkraftsamarbete i Norden. I rapporten föreslås bl. a. att regeringarna söker få till stånd enhetliga normer och administrativa förfaranden för behandlingen av säkerhetsfrågor vid uppförande och drift av atomenergianläggningar. En arbetsgrupp har bildats med representanter för bl. a. tillsynsmyndigheterna i de nordiska länderna. Kostnaderna för gruppen fördelas mellan länderna. Även vissa andra kostnader för det pågående nordiska utredningsarbetet kan komma att belasta anslaget.

6. Under övrigt har tagits upp kostnader för dels resor m. m. vid svenskt deltagande i internationella atomenergisammanträden, dels anordnandet av internationella kongresser och symposier på atomenergiområdet i Sverige. Under budgetåret 1967/68 lämnades dessutom bidrag till Aktiebolaget Atomenergi för deltagande i ett ENEA-projekt rörande utvecklingen av isotopgeneratorer.

Departementschefen

Aktiebolaget Atomenergi har sedan slutet av 1950-talet deltagit i de tre ENEA-projekten Halden, Dragon och Eurochemic. Bolaget har genom detta internationella samarbete kunnat förvärva betydande erfarenheter med en förhållandevis begränsad insats. Avtalen som reglerar deltagandet i de tre projekten kommer att löpa ut under budgetåret 1969/70. I den mån en förlängning av avtalen blir aktuell bör frågan om Atomenergis fortsatta deltagande bedömas mot bakgrund av de begränsningar i bolagets arbetsprogram som jag föreslagit i det föregående. Det ankommer på Kungl. Maj:t att fatta beslut rörande ett sådant fortsatt svenskt deltagande i projekten som innebär i huvudsak oförändrade åtaganden.

Från anslaget bestrids även kostnaderna för Sveriges deltagande i IAEA. Sveriges årliga medlemsbidrag har hittills utbetalats ett halvår i efterskott. För att uppnå överensstämmelse med den praxis som gäller beträffande de svenska bidragen till andra internationella organisationer bör IAEA-bidraget för varje kalenderår i fortsättningen betalas ut redan vid årets början. I enlighet härmed kommer anslaget för innevarande budgetår att belastas med bidraget för såväl år 1969 som år 1968 och överskridas i motsvarande mån. Då närmare underlag ännu saknas för beräkning av det svenska medlemsbidraget för år 1970 — som alltså kommer att belasta anslaget för budgetåret 1969/70 — utgår jag från oförändrat belopp i förhållande till vad som angetts för år 1969.

I enlighet med vad som vid tidigare tillfälle anförts av chefen för handelsdepartementet (prop. 1967: 1 bil. 12 s. 108) bör anslaget vid behov få tas i anspråk även för kostnader till följd av vissa utredningar om möjligheterna att utvidga samarbetet mellan de nordiska länderna på atomenergiområdet. I den särskilda frågan om säkerhetsbedömning av reaktorer har ett konkret samarbete redan inletts inom en särskild arbetsgrupp. Under innevarande och nästa budgetår torde de utgifter för nordiskt atomenergisamarbete som belastar detta anslag avse främst arbetet inom nämnda grupp. En närmare beräkning visar att 200 000 kr. för budgetåret 1969/70 torde vara tillfyllest.

I övrigt godtar jag delegationens beräkning av anslagsbehovet. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Internationellt atomenergisamarbete* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 3 300 000 kr.

E 13. Drift av Ranstadsverket m. m.

Anslaget till drift av Ranstadsverket m. m. är för innevarande budgetår uppfört med 11 milj. kr. (prop. 1968: 69, SU 104, rskr 256). Beloppet avser att täcka kostnaderna för verkets drift samt visst forsknings- och utvecklingsarbete rörande utvinning av uran.

Vid anmälan av anslaget för innevarande budgetår förklarade jag mig ämna efter samråd med berörda myndigheter och företag m. m. lägga fram förslag för Kungl. Maj:t om de åtgärder som bör ingå som led i en långsiktig uranpolitik, innefattande bl. a. ett ställningstagande till den framtida verksamheten i Ranstad. Sedan beredningen inom industridepartementet avslutats avser jag att föreslå Kungl. Maj:t att för riksdagen lägga fram särskild proposition i frågan.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t i avvaktan på denna proposition föreslår riksdagen

att till *Drift av Ranstadsverket m. m.* för budgetåret 1969/70 beräkna ett förslagsanslag av 1 000 kr.

KAPITALBUDGETEN

I. Statens affärsverksfonder

F. Statens vattenfallsverk

Statens vattenfallsverk handhar statens kraftverksrörelse och kanalrörelsen vid Trollhätte kanalverk samt verkar för en rationell elkraftförsörjning inom riket. Verket utför anläggningar och byggnader som fordras för verksamheten samt uppbär och redovisar sina inkomster. Över investeringsanslaget till kraftstationer m. m. bestrids verkets utgifter dels genom inkomstmedel, dels genom medel som i övrigt ställs till verkets förfogande.

Av balansräkning per den 30 juni 1968 för statens vattenfallsverks fond framgår, att verkets tillgångar uppgår till sammanlagt 7 718 milj. kr., varav 7 323 milj. kr. belöper på naturtillgångar och anläggningar, 88 milj. kr. på inventarier och förråd samt återstoden på poster av finansiell natur. Kapitalbehållningen, inklusive balanserade överskottsmedel, uppgår till 4 946 milj. kr.

Överskottet för budgetåret 1967/68 uppgick i procent av det i medeltal disponerade kapitalet till 6,9 mot 6,5 under budgetåret 1966/67.

Kraftstationer m. m.

1967/68 Utgift	383 983 000	Behållning	20 182 763
1968/69 Anslag ..	480 000 000		
1969/70 Förslag ..	595 000 000		

Statens vattenfallsverk

Kraftförsörjningen

Under budgetåret 1967/68 uppgick nederbörden i hela landet till 118 % av den normala mot 116 % under närmast föregående budgetår. Fördelningen var jämn över landet. Den 1 juli 1967 var landets regleringsmagasin fyllda till 82 %, vilket motsvarar en lagrad energi av 15 800 GWh.¹ Tack vare goda tillrinningar under juli och augusti ökade magasineringen i snabb takt. I augusti uppnåddes budgetårets högsta magasinifyllnadsgrad, 96 %, eller lika mycket som tidigare högsta augustivärde under 1950- och 60-talen. Efter en kraftig tillrinningstopp under november blev vinterns tillrinningar ungefär normala. Vårfloden kom igång tidigare än normalt i Göta-

¹ 1 GWh (gigawattimme) = 1 milj. kilowattimmar.

land, Svealand och Norrlands skogstrakter. Redan under senare hälften av mars ökade tillrinningarna till vattendragen i södra och mellersta Sverige. I Norrlandsälvarna utom Lule älv började vattenföringen stiga i slutet av april. Det lägsta magasinsinnehållet var 22 %, vilket är ganska normalt. Årets vårfloed var större än normalt i de flesta älvarna i Norrland. Den 30 juni 1968 var regleringsmagasinen återfyllda till 86 %, motsvarande en bruttoproduktion av 17 200 GWh.

Totalt uppgick elproduktionen inom landet under budgetåret 1967/68 till 57 148 GWh. Därav var vattenkraftens andel 53 284 GWh eller 93,2 %. Motsvarande värden för budgetåret 1966/67 var 51 856 respektive 46 993 GWh och 90,6 %. Vattenkraftproduktionen ökade sålunda med 6 291 GWh medan nya vattenkraftutbyggnader motsvarande en medelårsproduktion av 2 300 GWh tillkom. Den betydande ökningen i vattenkraftproduktion berodde till stor del på ökad vattentillgång i Lule älv. Importen uppgick till 2 448 GWh, varav huvudparten utgjordes av vattenkraft från Norge.

Landets totala belastning, exklusive leveranser till elpannor och export, uppgick till 53 667 GWh. Detta innebär en ökning med 8,7 % jämfört med budgetåret 1966/67. Leveranserna till elpannor utgjorde 2 130 GWh och exporten 3 260 GWh (exklusive överföringsförluster).

I *det statliga kraftsystemet* ökade vattenkraftproduktionen starkt under budgetåret 1967/68, eller med ca 4 800 GWh till 25 472 GWh. Anläggningar med en sammanlagd produktionsförmåga om ca 1 200 GWh under normalår togs i drift. Huvudparten av ökningen hängde dock samman med en väsentligt bättre vattentillgång i Lule älv än under närmast föregående budgetår.

Den betydande vattenkraftproduktionen bidrog till att den egna värmekraftproduktionen blev relativt liten, 252 GWh, liksom även inköpen inom landet (498 GWh från samkörningsgruppen och 150 GWh från övriga företag). Importen blev däremot relativt stor, 717 GWh, och utgjordes huvudsakligen av vattenkraftöverskott från Norge. Totalt ökade krafttillgången i *det statliga systemet* med 4 413 GWh till 27 089 GWh.

De fasta leveranserna inom verkets distributionsområde ökade under budgetåret med 12,5 %, eller med 2 365 GWh till 21 354 GWh. Även de tillfälliga leveranserna ökade kraftigt och uppnådde totalt 5 735 GWh mot 3 688 GWh föregående budgetår. Av exporten av tillfällig kraft gick 1 920 GWh till Danmark, 375 GWh till Norge och 476 GWh till Finland.

Den totala belastningen blev 27 089 GWh. Exklusive elpannor och tillfällig export uppgick den totala belastningen till 23 830 GWh, vilket var 16,4 % mer än under budgetåret 1966/67. Vattenfallsverkets andel av landets totala belastning var 43,8 % mot 41 % under närmast föregående budgetår.

Verkets försäljning av fast kraft, exklusive överföringsförluster, utgjorde 19 398 GWh, en ökning med 2 098 GWh eller 12,1 %. Motsvarande ökning budgetåret 1966/67 var 282 GWh eller 1,7 %.

Leveranserna av fast kraft till direkta industriabonnenter ökade med inte mindre än 14,4 % att jämföras med en minskning med ca 3 % närmast föregående budgetår. Samtliga industrigrupper visade en uppgång, särskilt markant dock gruppen andra metallverk än järn- och stålverk. Även till grupperna malmgruvor och massa- och pappersindustri ökade försäljningen snabbt.

Försäljningen till gruppen samfärdsel ökade med 1,6 % och till återdistributörer med 11,9 % jämfört med 6,7 % budgetåret 1966/67. För verkets egen detaljdistribution var ökningen 21,7 %, delvis som en följd av att ytterligare viss landsbygdsdistribution övertagits.

Under våren 1968 har den väntade utvecklingen av verkets fasta kraftavsättning varit föremål för sedvanlig översyn. Därvid har de större industriabonnenterna, kraftföretagen och samhällsdistributörerna ägnats särskilt intresse. Liksom föregående år har den prognos som Centrala driftledningen (CDL) lade fram hösten 1966 tjänat som bakgrund för bedömningen i sådana fall, där de enskilda abonnenternas särskilda betingelser inte varit avgörande. Prognosen avser kraftförsäljningen vid medelårsförhållanden med avseende på vattentillgången.

För *industrin* innebär den nya prognosen en höjning i förhållande till förra årets prognos, främst som en följd av betydande utvidgningsplaner inom ett par industrier. Leveranserna till industrin beräknas härigenom öka med nära 10 % per år under perioden 1967—72 och med 6,4 % per år 1972—76. En särskilt hög ökningstakt, speciellt under den förstnämnda perioden, förutsätts för järn- och stålverk, andra metallverk samt kemisk industri och malmgruvor.

Samfärdselns elförbrukning domineras helt av leveranserna till statens järnvägar. Den planerade utbyggnaden av lokaltrafiken i Stockholmsområdet samt ökade malmtransporter på Riksgränsbanan beräknas medföra en viss fortsatt förbrukningsökning. Inverkan på elkraftbehovet av den pågående omläggningen av statens järnvägars trafik i stort kan ännu inte överblickas. En mindre höjning jämfört med föregående prognos har emellertid företagits.

Den tredje huvudkonsumentgruppen är *återdistributörer*, som består av grupperna kraftföretag, samhällsdistributörer och landsbygdsdistributörer.

För gruppen *kraftföretag* beror utvecklingen på företagens egna utbyggnadsmöjligheter och verkets konkurrensförmåga. Överväganden rörande dessa faktorer har inte föranlett någon förändring av prognosen jämfört med föregående år.

Prognosen för leveranserna till *samhällsdistributörer* har fram t. o. m. år 1975 höjts obetydligt. För år 1976 är däremot prognosen 1 700 GWh högre än tidigare. Detta förklaras huvudsakligen av att den planerade utbyggnaden av ett kraftvärmeverk i samverkan med Göteborgs stad nu bedöms kom-

ma ett år senare och att även betingelserna för liknande utbyggnader i andra städer har bedömts annorlunda.

För *landsbyggsdistributörerna* har översynen inte gett anledning till någon nämnvärd justering. Förbrukningsökningen väntas bli 11,5 % per år under tiden 1967—72 och 10,8 % 1972—76.

Huvudparten av den nuvarande *exporten* av fast kraft utgörs av försäljning till Jylland via Konti-Skanförbindelsen. Denna beräknas liksom tidigare upphöra under 1971.

Inklusive tillägg för oförutsett resulterar detta i en total prognos för kalenderåret 1972 om 31 300 GWh och för 1976 om 42 000 GWh. Den årliga belastningsökningen under perioden 1967—72 blir då i medeltal 7,5 % och under perioden 1972—76 7,6 %. Jämfört med 1967 års prognos är belastningsnivån för år 1972 400 GWh högre. År 1976 förutses i jämförelse med fjolårets prognos en höjning med 3 100 GWh.

Krafftörsäljningen till Finland har, i likhet med föregående år, beaktats i energi- och effektbalanserna genom en reduktion av totalt tillgängliga värmekraftresurser.

U t b y g g n a d s p r o g r a m m e t

Under budgetåret 1967/68 färdigställdes Seitevare kraftstation och regleringen i Tjaktjajaure i Lilla Lule älv samt Ajaure kraftstation i Ume älv. Utbyggnaden av övriga beslutade vattenkraftanläggningar har fortskridit enligt planerna.

Även utbyggnaderna av beslutade värmekraftanläggningar fortskrider planenligt. Projekteringsarbetet för kraftvärmeaggregatet i Norrköping förs vidare av det med Norrköpings stad bildade samarbetsbolaget Bråvalla-kraft aktiebolag. Projekteringen av det första atomkraftaggregatet i Ringhals fortgår med sikte på idrifttagning hösten 1973.

I syfte att underlätta introduktionen av stora aggregat i elkraftsystemet har ett samarbetsavtal träffats med Sydsvenska Kraftaktiebolaget. Avtalet innebär såväl ett delat risktagande som utbyte av erfarenheter.

Den nya prognosen för belastningsutvecklingen inom det statliga distributionsområdet innebär jämfört med förra årets prognos en ökad avsättning under den närmaste tioårsperioden. För att nå en tillfredsställande leveranssäkerhet — med tanke på såväl energibalansen under svåra torrårsförhållanden som effektbalansen — erfordras tillskott i produktionsapparaten. Enligt de överväganden som gjorts bör detta i första hand tillgodoses genom att ett andra atomkraftaggregat om ca 800 MW installeras till budgetåret 1974/75. För att denna tidsplan skall kunna hålla behövs begynnelseanslag under budgetåret 1968/69.

Tillkomsten av de stora atomkraftaggregaten kräver vissa förstärkningar på storkraftnätet, vilka fordrar anslag under budgetåret 1969/70.

Utöver nämnda atomkrafttillskott bör ytterligare ökning av produktions-

resurserna ske från budgetåret 1973/74. De lämpligaste objekten är dels Akkats kraftstation i Lilla Lule älv, dels ett tredje aggregat i Nämforsens kraftstation i Ångermanälven. För att dessa utbyggnader skall kunna tas i drift under hösten 1973 erfordras beslut av 1969 års riksdag.

Vid sin bedömning av utbyggnadsbehovet har verket förutsatt att den med Skellefteå stad gemensamma utbyggnaden av Bastusels kraftstation i Skellefte älv kommer till stånd till budgetåret 1973/74.

Det föreslagna utbyggnadsprogrammet får sammanfattningsvis följande utseende.

Utbyggnadsobjekt	Älv/Förläggningssort	Planerad idrifttagning Budgetår
<i>Tidigare beslutade</i>		
Grytfors	Skellefteälven	1968/69
Gejmnån	Umeälven	1969/70
Atomkraft	Marviken	1969/70
Kondenskraft	Stenungsund (G4)	1969/70
Parki	Lilla Lule älv	1970/71
Letsi (G3)	Lilla Lule älv	1970/71
Vietas	Luleälven	1971/72
Boden	Luleälven	1971/72
Gasturbin	Göteborgsområdet	1971/72
Kraftvärme	Norrköping	1972/73
Bastusel	Skellefteälven	1973/74
Atomkraft	Ringhals (G1)	1973/74
<i>Nu föreslagna och förutsatta</i>		
Akkats	Lilla Lule älv	1973/74
Nämforsen (G3)	Ångermanälven	1973/74
Atomkraft	Ringhals (G2)	1974/75

I följande tabell redovisas hur belastningen under budgetåren 1970/71—1975/76 i händelse av exceptionella torrårsförhållanden beräknas kunna tillgodoses med redan beslutade, med föreslagna och förutsatta nya produktionsanläggningar samt med väntade möjligheter till inköp av kompletteringskraft inom och utom landet. (Enhet 1 000 GWh)

	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76
<i>Belastning</i>						
Prima belastning enligt normalårsprognosen	28,1	30,2	32,3	34,7	37,8	40,6
Tillkommande prima belastning vid exceptionella torrårsförhållanden . .	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76
Oundvikliga överskottsle- veranser	0,4	0,3	0,2	0,1	—	—
Summa belastning	29,0	31,0	33,0	35,3	38,3	41,1
<i>Kraftproduktion</i>						
Från befintliga och beslu- tade vattenkraftanlägg- ningar och förutsatta regleringar	20,8	22,0	22,8	23,1	23,2	23,2
Från nu föreslagna nya vattenkraftanläggningar	—	—	—	0,5	0,5	0,5
Från egna befintliga och beslutade värmekraftan- läggningar	5,4	5,0	6,0	8,1	8,9	10,2
Från nu förutsatta och föreslagna nya värme- kraftanläggningar.	—	—	—	—	2,0	3,6
Kraftinköp från abonnen- ter m. fl. samt import..	2,8	4,0	4,2	3,4	3,4	3,6
Summa produktion	29,0	31,0	33,0	35,1	38,0	41,1
Brist	—	—	—	0,2	0,3	—

Tabellen visar att en mindre brist kan väntas uppstå under budgetåren 1973/74 och 1974/75 trots att resurserna förutsätts bli hårt utnyttjade. Erforderliga åtgärder för att täcka bristen medför dock inte något medelsbehov under budgetåret 1969/70.

Som framhölls i tidigare års anslagsframställningar är det nödvändigt att vid produktionsapparatens dimensionering kontrollera att även effektbalansen kan tillgodoses med tillfredsställande säkerhet. I följande tabell framgår vilken effektreserv som beräknas vara tillgänglig under budgetåren 1970/71—1975/76 med samma produktionsresurser som i nyss redovisade energi-balanser. Belastningens utnyttjningstid har förutsatts sjunka från 5 450 till 5 400 timmar per år under perioden. (Enhet MW)

	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76
Belastningens momentan- värde	5 370	5 560	5 950	6 400	6 990	7 530
Tillgänglig effekt						
Vattenkraft	5 170	5 440	5 540	5 760	5 760	5 760
Värmekraft	975	950	1 185	1 700	2 440	2 730
Summa	6 145	6 390	6 725	7 460	8 200	8 490
Tillgänglig effektreserv ..	775	830	775	1 060	1 210	960
D:o i %	14,4	14,9	13,0	16,5	17,3	12,8

Som framgår av tabellen väntas effektbehovet kunna tillgodoses vid exceptionella torrårsförhållanden under budgetåren 1973/74 och 1974/75 med ett minimikrav på 15 % i effektreserv. För budgetåren 1970/71 och 1971/72 kan effektbalansen möjligen anses tillfredsställande med hänsyn till produktionsapparatus sammansättning och de möjligheter som då föreligger att koppla av vissa kraftleveranser. I fråga om effektbehovet 1972/73 ämnar vattenfallsverket återkomma med förslag om utbyggnad av ett kraftvärmeverk i Uppsala så snart ett definitivt avtal härom föreligger med Uppsala Kraftvärme aktiebolag. Möjligheter att köpa kraft från annat håll undersöks samtidigt. Åtgärder som kräver anslagsmedel föreslås därför inte f. n. Efter tillkomsten av de stora atomkraftaggregaten skärps emellertid kravet på effektreserv och detta medför att reserven under budgetåret 1975/76 får anses helt otillfredsställande. Åtgärder för att tillgodose detta krav väntas dock inte medföra behov av anslagsmedel förrän efter budgetåret 1969/70.

Elförsörjningen under 1970-talet

Centrala driftledningen (CDL) offentliggjorde i december 1967 en utredning om landets elförsörjning under 1970-talet. Energibehoven har i utredningen antagits motsvara maximalalternativet för el i Energikommitténs »Rapport rörande Sveriges energiförsörjning 1955—1985» (Stencil Fi 1967: 8). I det följande lämnas ett kort referat av den framlagda CDL-studien.

CDL-studien konstaterar att vattenkraften hittills utgjort den dominerande kraftkällan men att den i fortsättningen endast kommer att svara för en mindre del av de erforderliga energitillskotten. Med den vattenkraft som med hänsyn till ekonomiska och allmänna förutsättningar kan beräknas bli utbyggd under 1970-talet kan produktionen i vattenkraftverk år 1980 väntas uppgå till ca 60 000 GWh, jämfört med f. n. 50 000 GWh/år. Trots vattenkraftens avtagande betydelse beräknas den ännu 1980 komma att svara för ungefär hälften av elproduktionen, vilket är en internationellt sett hög andel.

Produktionssystemets utbyggnad har hittills planerats efter kraven på energitillgång under torrår. Med den förutsedda övergången till ökad andel värmekraft kan effektbehovet under höglasstid bedömas bli alltmer avgörande för utbyggnadsplanerna.

Den industriella utvecklingen kan komma att ge ökat underlag för mottrycksproduktion, dvs. kombinerad produktion av värme och elektrisk energi. Mottrycksproduktion är aktuell främst inom industrier, som använder ånga i sin fabrikationsprocess, och i vissa större städer med hetvatten för fjärrvärmesystem. Inom industrin har mottryckskraften hittills ökat i stort sett i proportion till den utökade industriella kapaciteten. Utredningen anser det rimligt att räkna med en ökad tillväxttakt för den industriella mottrycksproduktionen, ca 40 MW per år jämfört med tidigare ca 25 MW per år.

Vad gäller städernas kraftvärmeverk har bedömningen helt förändrats jämfört med 1962 års CDL-studie. Utvecklingen mot centraliserad värmeförsörjning från kommunala fjärrvärmeverk har skjutit stark fart under senare år. I flera större städer är eller blir värmeunderlaget av sådan storlek att uppförandet av kraftvärmeverk för mottrycksproduktion ter sig ekonomiskt motiverat. Genom samverkan mellan berörda städer och kraftföretag kan anläggningarnas storlek och utformning avpassas efter totalekonomiska grunder. Genomförda typberäkningar jämte erfarenheter från hittills aktualiserade samarbetsprojekt tyder på att den i kraftvärmeverk totalt installerade effekten kan komma att nå upp till 3 500 MW år 1980. Enligt värmeverksföreningens bedömning är det tänkbart att ytterligare 500 å 1 000 MW kan tillkomma före denna tidpunkt.

Utredningen framhåller att atomenergins kostnadsutveckling på längre sikt kan verka hämmande på tillkomsten av oljebaserade kraftvärmeverk. I den mån atomenergin blir billigare ökar elvärmens konkurrenskraft och värmeunderlaget för mottrycksproduktion kan påverkas. Samtidigt krävs större produktionsenheter — och större värmeunderlag — för att elkraft från kraftvärmeverk skall kunna konkurrera. Till bilden hör att det redan under 1970-talet kan bli möjligt att förlägga atomkraftverk intill stora befolkningskoncentrationer och därmed att erhålla fjärrvärme baserad på atomenergi.

Även om tillskotten från vattenkraft, industriellt mottryck och kraftvärmeverk i och för sig synes bli betydande väntas de dock utgöra en mindre del av det växande behovet av elenergi fram till år 1980. Huvudalternativen för att tillgodose det resterande energibehovet, 35 000 å 40 000 GWh/år, utgörs av kondenskraft baserad på antingen atombränslen eller fossila bränslen. Utredningens beräkningar för att klarlägga konkurrenssituationen mellan dessa alternativ ger vid handen att atomenergin ger betydande ekonomiska fördelar under de förutsättningar ifråga om kalkylränta, långsiktiga bränslepriser, de olika kraftslagets kostnadsutveckling etc., som bedömts mest sannolika. Resultatet påverkas i varierande grad av ändringar i förutsättningarna och är speciellt känsligt för variationer i priset på fossila bränslen. Det mest sannolika oljepriset på lång sikt, ca 65 kr/m³, ger indikation på att hela energitillskottet bör täckas med atomkraft. Konkurrensgränsen mellan de båda kraftslagen vid i övrigt oförändrade förutsättningar bedöms ligga vid ett oljepris av ca 46 kr/m³.

Det produktionssystem som skisseras i CDL:s utredning är inte komplett. Det tillgodoser i huvudsak energibehoven (baslasten) men maskineffekten synes inte vara tillräcklig för att täcka kortvariga belastningstoppar (spetslast) och behovet av reserveffekt. För dessa ändamål lämpar sig kraftslag med låg investeringskostnad medan den rörliga produktionskostnaden har mindre betydelse. Flera alternativ kan tänkas, t. ex. kondenskraftverk i

starkt förenklat utförande, gasturbiner, tillbyggnad i befintliga vattenkraftverk och pumpkraftverk. De olika alternativen har vart och ett sina fördelar och det kan inte bli fråga om att välja ett av dem utan säkerligen en kombination av flera. Utredningen anser det varken möjligt eller meningsfullt att i studien försöka ange den sannolika fördelningen på olika toppkraftalternativ. Däremot har det ansetts vara av värde att ungefärligt beräkna behovet av reserveffekt och optimal omfattning av topeffekt.

Utförda undersökningar har lett utredningen till den preliminära slutsatsen, att reserven för haverier, prognosfel etc. i det svenska kraftsystemet under 1970-talet bör vara omkring 15 % av den momentana maximieffekten. Internationellt sett är detta ett lågt värde för kraftsystem av samma storlek som det svenska. Det gynnsamma utfallet sammanhänger med att Sverige har ett stort inslag av utomordentligt driftsäkra vattenkraftanläggningar.

Med utgångspunkt från att reserveffekten bör vara 15 % har den optimala omfattningen av topeffekt i 1980 års stadium beräknats till ca 3 000 MW.

Resultatet av utredningens kalkyler och överväganden har sammanfattats i följande tabell. Det kalkylmässiga resultatet, innebärande bl. a. en kraftigt växande andel atomenergi, anser utredningen tillgodose rimliga anspråk på beredskap mot hinder i bränsletillförseln, när den inhemska vattenkraften inte längre förmår täcka huvuddelen av energibehoven.

Beräknad utveckling av produktionssystemet under 1970-talet

(Något utförligare specifikation än i CDL-studien)

	Effekt MW		Energi TWh/år (1 TWh=1000 GWh)		Ökning under 10-årsperioden	
	1970	1980	1970	1980	MW	TWh
Vattenkraft	10 700	12 400	53	60	1 700	7
Atomkraft	500	6 300	1	39	5 800	38
Kraftvärmeverk i städer (olje- alt. atomkraftbaserade)	750	3 500			2 750	
mottrycksproduktion			2,5	12		9,5
kondensproduktion			0,5	4		3,5
Konventionell kondenskraft ..	2 450	2 450	7	5,5		— 1,5
Industrins mottryckskraft	600	1 000	3	6	400	3
Toppkraft	200	3 000		0,5	2 800	0,5
Totalt	15 200	28 650	67	127	13 450	60

Som framgår av tabellen kommer en stor del av det växande behovet sannolikt att tillgodoses med atomkraft. För atomkraften gäller mer utpräglat än för andra kraftslag att kraftkostnaden minskar med ökande aggregatstorlek. Det är därför angeläget att utvecklingen mot allt större maskin-

enheter kan fortsätta. Förutsättningar för detta föreligger också i och med att det svenska kraftsystemet är relativt stort och sammanknutet med ett starkt stamlinjenät, som utvecklats under vattenkraftepoken. Genom samkörningsförbindelserna med Danmark, Finland och Norge underlättas introduktionen av stora enheter såväl i dessa länder som i Sverige. Dessa förbindelser kan väntas bli ytterligare utvecklade.

Den angivna utvecklingen leder till att en stor del av de framtida krafttillskotten kan väntas komma från ett fåtal stora anläggningar. Med hänsyn till kylvattenbehovet bör dessa i första hand förläggas till kusten. Den långa svenska kusten är en tillgång som kan medverka till att Sverige kan behålla det relativt gynnsamma kostnadsläge, som uppnåtts med hjälp av vattenkraften. Till följd av den starka koncentrationen till stora anläggningar kan behovet av förläggningsplatser förutses bli begränsat till 15 à 20 under den tid som överhuvudtaget kan komma ifråga för en utsträckt långtidsplanering, dvs. fram till sekelskiftet. De områden som då skulle tas i anspråk för kraftproduktion upptar en mycket ringa del av den svenska kusten. Samtidigt är det emellertid få förläggningsplatser, som är både ekonomiskt gynnsamma och lämpliga av allmänna skäl. Det är därför angeläget att lämpliga förläggningsplatser på ett eller annat sätt kan reserveras redan i ett tidigt skede. Även vissa inlandsälagen vid de största insjöarna och vattendragen kan bli aktuella.

CDL-utredningen tar inte upp naturgas som alternativ energikälla för kraftproduktion. Som skäl för detta anges att inköp och transport av gas från nu kända fyndigheter inte bedöms utgöra ett konkurrenskraftigt alternativ. Däremot anser utredningen att bilden skulle kunna förändras avsevärt, om naturgas upptäcktes inom eller i närheten av svenskt område.

Utredningen har även omfattat ett försök att överblicka utvecklingen under 1980-talets första hälft. Det finns anledning tro att en introduktion i det svenska kraftsystemet av atomkraftverk med brikreaktorer blir aktuell under denna period. En särskild undersökning har emellertid visat att även om detta redan nu kunde tas för givet skulle det inte i nämnvärd grad påverka den utveckling under 1970-talet som tidigare skisserats. Jämsides med brikraftverken väntas byggandet av "vanliga" atomkraftverk komma att fortsätta. Vattenkraftverk och oljebaserade kraftverk väntas få minskad omfattning med undantag för speciella topeffektanläggningar.

Slutligen må nämnas att, enligt den här i korthet refererade CDL-studien, kostnaderna för modern värmekraft i dagens prisläge beräknas bli minst 10 % lägre än vad som förutsattes i 1962 års CDL-studie med dåvarande prisläge. Såvitt gäller atomkraften beror detta främst på att man nu anser sig kunna räkna med väsentligt lägre rörliga kostnader.

Medelsförbrukningen under budgetåren 1967/68 —
1969/70

För de ramreglerade investeringarna under *budgetåret 1967/68* var den föreskrivna gränsen 384 milj. kr. Medelsförbrukningen uppgick till detta belopp. Genom den under budgetåret erhållna höjningen av den ursprungliga ramen om 350 milj. kr., dels med 4 milj. kr. för igångsättning av utbyggnaden av Parki kraftstation jämte Skalka reglering och dels med 30 milj. kr. för utbyggnad och förstärkning av distributionsnäten, kunde vattenfallsverket genomföra huvuddelen av det tidigare anmälda investeringsprogrammet.

För *budgetåret 1968/69* är den fastställda ramen 445 milj. kr. Enligt verkets förslag skulle förbrukningen av investeringsmedel bli 30 milj. kr. högre. Orsakerna härtill är följande. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 22 september 1967 ålades verket att påbörja arbetena med Parki kraftstation och Skalkas reglering under budgetåret 1967/68. Begynnelseanslag ställdes samtidigt till förfogande genom en höjning av tidigare fastställt investeringsram med 4 milj. kr. Beslutet om tidigareläggning medför emellertid att ytterligare 5 milj. kr. erfordras under innevarande budgetår för att planmässigt fortsätta arbetena. I särskild skrivelse till Kungl. Maj:t (den 7 augusti 1968) har verket vidare hemställt om statsmakternas godkännande av upphandling av ett andra kärnkraftaggregat till Ringhals. Detta medför ett medelsbehov under innevarande budgetår om 10 milj. kr. Enligt det för riksdagen i prop. 1968:51 presenterade förslaget om bildandet av ett oljeprospekteringsbolag kommer vattenfallsverket att teckna aktier för ett belopp om högst 2,5 milj. kr. Även för detta ändamål erfordras medel under innevarande budgetår. Slutligen framhåller verket, att den i det föregående redovisade belastningsökningen, tillsammans med oförutsett höga kostnader för markersättningar m. m., har medfört att medelsförbrukningen beräknas bli avsevärt högre än vad som förutsattes vid bestämningen av rambeloppet. Detta innebär, sammantaget, att ytterligare 30 milj. kr. bör ställas till verkets förfogande för innevarande budgetår om det föreliggande investeringsprogrammet skall kunna genomföras. Härutöver kan eventuellt ytterligare medelsbehov senare uppkomma för finansiering av sådana anskaffningar o. d. som anmäls i prop. 1968: 125 avseende ökad sysselsättning inom verkstadsindustrin.

För *budgetåret 1969/70* beräknas medelsförbrukningen uppgå till 600 milj. kr. Ökningen jämfört med innevarande budgetår utgör 125 milj. kr. Bakom detta ligger tillkomsten av Ringhals kraftstation med två aggregat och ett medelsbehov av ca 190 milj. kr., samtidigt som medelsbehovet för Marvikens kraftstation minskar med ca 65 milj. kr.

I följande tabell anges verklig medelsförbrukning under det senast förflutna budgetåret och beräknad medelsförbrukning för innevarande och

nästa budgetår. Marvikens kraftstation har liksom tidigare redovisats för sig med hänsyn till att detta arbete väsentligen har karaktären av entreprenad gentemot Aktiebolaget Atomenergi. (Enhet milj. kr.).

	Verklig medelsförbrukning	Beräknad medelsförbrukning	
	1967/68	1968/69	1969/70
Vattenkraftstationer	106,7	85,9	77,9
Värmekraftstationer utom Marviken	42,7	51,7	240,8
Regleringar	20,1	45,6	34,8
Distributionsanläggningar	162,1	190,3	210,0
Övriga ändamål	9,0	12,2	10,0
	340,6	385,7	573,5
Marvikens kraftstation	43,4	89,3	26,5
Summa	384,0	475,0	600,0

Vattenkraftstationer

Vattenfallsverket har redovisat följande investeringsprogram (Enhet 1 000 kr.).

	Totalkostnad beräknad 1968	Faktisk utgift t. o. m. 30.6. 1968	Beräknad utgift	
			1968/69	1969/70
<i>I. Företag påbörjade före den 1.7. 1968</i>				
Gejmåns kraftstation	47 000	18 300	14 900	8 500
Seitevare kraftstation	125 000	115 900	1 300	1 600
Vietas kraftstation	215 000	94 300	28 200	29 600
Letsi kraftstation, första utbyggnaden (G 1 och 2)	195 000	183 100	1 800	1 000
Letsi kraftstation, andra utbyggnaden (G 3)	20 000	1 300	5 100	4 200
Parki kraftstation	15 000	5 100	4 500	4 200
Bodens kraftstation.....	95 000	13 500	17 400	22 700
Efterarbeten och skaderegleringar för kraftstationer som tagits i drift ..			11 300	3 900
Kapitalinsatser för ersättningskraft m. m.			1 400	1 200
		Summa	85 900	76 900
<i>II. Företag avsedda att påbörjas budgetåret 1969/70</i>				
Akkats kraftstation	82 000	—	—	500
Nämforsens kraftstation (G3)	35 000	—	—	500
		Summa	—	1 000
		Totalsumma	85 900	77 900

Gejmåns kraftstation

Redogörelse för anläggningen har lämnats i 1965 års statsverksproposition (bil. 12 s. 188). Fallhöjden blir ca 250 m, utbyggnadsvattenföringen 25 m³/s, maximieffekten 65 MW och den genomsnittliga produktionsförmågan 280 GWh per år efter reglering av sjön Abelvattnet. Anläggningskostnaden beräknas bli oförändrat 47 milj. kr.

Bergarbeten för utskovet vid Bleriken har påbörjats. Tillloppskanalen har i stort sett färdigsprängts. Av den 6 km långa tilloppstunneln och den 1 km långa avloppstunneln har ca hälften utsprängts. Bergarbetena för maskinstationen har avslutats. Betongarbetena liksom arbetena med inledning av Skidträsk- och Skurträskbäcken har påbörjats. Anläggningen beräknas kunna tas i drift under senare delen av år 1969.

Seitevare kraftstation (jämte reglering av Tjaktjajaure)

Redogörelse för anläggningen har lämnats i 1962 och 1965 års statsverkspropositioner (bil. 8 s. 238 och bil. 12 s. 188). Fallhöjden är maximalt 182 m, utbyggnadsvattenföringen 120 m³/s, maximieffekten 220 MW och den genomsnittliga produktionsförmågan 790 GWh per år. Genom regleringen ökar vidare produktionen i nedanför liggande utbyggda anläggningar med 520 GWh per år. Anläggningskostnaden för Seitevare kraftstation och Tjaktjajaures reglering beräknas nu till 205 milj. kr., varav 125 milj. kr. utgör kraftstationens andel.

Anläggningsarbetena är i huvudsak färdigställda och endast smärre kompletterings- och avslutningsarbeten återstår. Kraftstationen togs i kommersiell drift under november 1967.

Vietas kraftstation

Redogörelse för anläggningen har lämnats i 1965 och 1967 års statsverkspropositioner (bil. 12 s. 189 och bil. 12 s. 151). Fallhöjden blir vid full dämning i resp. magasin 82 m för Satisjauredelen och 78 m för Suorvadelen. Maximivattenföringen varierar med fallhöjden mellan 450 m³/s och 530 m³/s, maximieffekten blir 320 MW och den genomsnittliga produktionsförmågan 1 160 GWh per år, sedan hänsyn tagits till Kungl. Maj:ts beslut att 100 milj. m³ vatten per år skall släppas fram i Stora Sjöfallet under turisttid. Anläggningskostnaden beräknas oförändrat till 215 milj. kr.

Betongkonstruktionen för grindarna i tilloppstunneln från Satisjaure har färdigställts. Tillfartstunneln till maskinsalen och svallgallerierna har utsprängts. Sprängningsarbeten pågår i tillopps- och avloppstunnlar, tub-intag, tilloppstuber, maskinsal och sugrör.

Kraftstationens två aggregat beräknas bli tagna i drift under slutet av år 1971 resp. början av år 1972.

Letsi kraftstation

Redogörelse för utbyggnaden har lämnats i 1959 och 1961 års statsverkspropositioner (bil. 27 s. 101 och bil. 28 s. 104). Fallhöjden är maximalt 136 m och utbyggnadsvattenföringen 220 m³/s. Maximieffekten är 286 MW och den genomsnittliga produktionsförmågan 1 800 GWh per år sedan planerade sjöregleringar i vattendraget ovanför stationen genomförts. Anläggningskostnaden beräknas nu bli 195 milj. kr.

Smärre kompletterande byggnads- och uppsnygningsarbeten återstår att utföra. Dessa beräknas ske samtidigt med stationens andra utbyggnad. Stationen har varit i kommersiell drift sedan våren 1967.

Letsi kraftstation, andra utbyggnaden

Redogörelse för stationens andra utbyggnad med ett tredje aggregat har lämnats i 1968 års statsverksproposition (bil. 9 s. 128). Aggregatet får en utbyggnadsvattenföring av 110 m³/s och ger stationen en effektökning av 139 MW. Produktionstillskottet blir 90 GWh per år. Anläggningskostnaden beräknas bli oförändrat 20 milj. kr.

Byggnadsarbetena började under sommaren 1968. Aggregatet beräknas tas i drift under senare delen av år 1970.

Parki kraftstation (jämte Skalkas reglering)

Redogörelse för utbyggnaden har lämnats i 1967 års statsverksproposition (bil. 12 s. 152). Regleringsmagasinet får en volym av 460 milj. m³. För kraftstationen blir maximifallhöjden 14 m, utbyggnadsvattenföringen 140 m³/s, maximieffekten 20 MW och produktionsförmågan ca 100 GWh per år. Genom regleringen ökar vidare produktionsförmågan i nedanför liggande anläggningar med 135 GWh per år. Anläggningskostnaden beräknas oförändrat till 45 milj. kr., varav 15 milj. kr. utgör kraftstationens del.

I utskovspartiet är sprängningsarbetena slutförda. Gjutning av utskovspe-lare pågår. Avloppskanalens uppströmsdel har utsprängts. För huvuddammens vänstra del har schaktning till berg utförts och bergrensning pågår. Injektering har påbörjats.

Kraftstation och reglering beräknas kunna tas i drift under senare delen av år 1970.

Bodens kraftstation

Redogörelse för utbyggnaden har lämnats i 1967 års statsverksproposition (bil. 12 s. 152). Nettofallhöjden blir 12,4 m vid utbyggnadsvattenföringen 680 m³/s. Maximieffekten blir 74 MW och produktionsförmågan 490 GWh per år. Anläggningskostnaden beräknas bli oförändrat 95 milj. kr.

Omloppskanalen utefter högra stranden samt fångdammen för första byggnadsskedet har färdigställts. Arbetena med utskovspartiet och avloppskanalen pågår.

Anläggningen beräknas kunna tas i drift under senare delen av år 1971.

Akkats kraftstation

Anläggningen skall utnyttja den fallsträcka i Lilla Lule älv, som ligger mellan sjön Vaikijaure och Letsi kraftstations dämningssområde. Samtidigt ordnas även ett mindre årsregleringsmagasin i sjön Vaikijaure.

Utbyggnadsförslaget omfattar huvuddamm och spärrdamm vid Vaikijaures utlopp, drivvattenintag, kraftstation, avloppstunnel och avloppskanal samt rensning nedströms därom.

Fallhöjden är 45 m, utbyggnadsvattenföringen blir 300 m³/s och maximeffekten 135 MW. Den genomsnittliga produktionsförmågan beräknas till 575 GWh per år. Regleringsmagasinet får en volym av 40 milj. m³. Anläggningskostnaden beräknas till 82 milj. kr.

Kraftstationen, av underjordstyp, placeras i anslutning till huvuddammen ca 900 m nedströms Vaikijaures utlopp vid den plats där nuvarande landsvägsbro korsar älven. Huvuddammen utgörs av utskovsparti över älvfåran och till vänster härom drivvattenintag samt en ca 1 400 m lång jorddamm. Från drivvattenintaget leds vattnet via maskinstationen genom en 2 100 m lång avloppstunnel och en 700 m lång avloppskanal till selet nedströms Kaitumfallet. Ca 550 m nedströms avloppskanals utlopp börjar en 1 200 m lång älvrensning.

Byggnadsarbetena avses bli påbörjade våren 1970 och kraftstationen tas i drift hösten 1973.

Nämforsens kraftstation, andra utbyggnaden

Nämforsens första utbyggnad ägde rum åren 1944—1947. Anläggningen är utrustad med två aggregat, som tillsammans kan utnyttja upp till ca 300 m³/s. Vattenvägarna på avloppssidan utgörs av en tunnel som följs av en kort kanal. Utbyggnadsvattenföringen är lägre än i de stationer, som ligger ovanför och nedanför Nämforsen. Nämforsen utgör därför ett hinder för rationellt utnyttjande av i Ångermanälven tillgängligt vatten.

Kraftstationen föreslås nu bli utökad med ytterligare ett aggregat för 300 m³/s, med en effekt av 55 MW. Produktionstillskottet blir 90 GWh per år. Anläggningskostnaden beräknas till 35 milj. kr.

Intag och maskinstation placeras omedelbart till höger om den befintliga anläggningen. Avloppet kommer att utgöras av en ca 500 m lång tunnel som utförs oberoende av den befintliga. Detta innebär att driften av den befintliga anläggningen kan upprätthållas under hela tillbyggnadstiden.

Byggnadsarbetena avses bli påbörjade våren 1970 och aggregatet tas i drift år 1973.

Efterarbeten och skaderegleringar för kraftstationer som tagits i drift

De redovisade medelsbehoven avser huvudsakligen efterarbeten och skaderegleringar för Ajaure, Messaure, Porsi och Laxede kraftstationer.

Kapitalinsatser för ersättningskraft m. m.

Beloppet avser huvudsakligen lån till Bergeforsens kraftaktiebolag för att finansiera bolagets regleringskostnader. Aktiebolaget Grytforsen beräknas kunna låna erforderliga medel på den allmänna lånemarknaden.

Värmekraftstationer

Vattenfallsverket har redovisat följande investeringsprogram (Enhet 1 000 kr.).

	Totalkostnad beräknad 1968	Faktisk ut- gift t. o. m. 30.6. 1968	Beräknad utgift	
			1968/69	1969/70
<i>I. Företag påbörjade före</i>				
<i>1.7. 1968</i>				
Stenungsunds kraftstation, andra och tredje utbygg- naderna	270 000	210 800	16 200	43 000
Marvikens kraftstation ..	287 000	171 200	89 300	26 500
			<hr/>	<hr/>
		Summa	105 500	69 500
 <i>II. Företag, som påbörjas bud- getåret 1968/69</i>				
Ringhals kraftstation, ag- gregat 1 och 2	1 050 000		30 000	191 300
Kapitaltillskott till Brå- vallakraft Aktiebolag ..			2 500	4 500
Gasturbin			3 000	2 000
			<hr/>	<hr/>
		Summa	35 500	197 800
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		Totalsumma	141 000	267 300

Stenungsunds kraftstations andra och tredje utbyggnader

För utbyggnaden av tredje och fjärde aggregaten, vardera med effekten 275 MW, har redogörelse lämnats i 1963 och 1966 års statsverkspropositioner (bil. 8 s. 383 och bil. 12 s. 184).

Tredje aggregatet togs i drift under budgetåret 1966/67. Fjärde aggregatet beräknas komma i drift hösten 1969. Stationens totala effekt kommer

att uppgå till 870 MW. Kostnaderna för aggregaten beräknas tillsammans uppgå till oförändrat 270 milj. kr. Byggnadsarbetena för fjärde aggregatet är i huvudsak färdigställda. Montaget pågår för ångpannan och har påbörjats för turbinen.

Marvikens kraftstation

Redogörelse för stationens utformning har senast lämnats i prop 1963: 72. För arbets- och ansvarsfördelningen mellan verket och Aktiebolaget Atomenergi har redogjorts i 1965 års statsverksproposition (bil. 12 s. 191). Den beräknade kostnaden för verkets del av anläggningen, 287 milj. kr., är oförändrad från föregående år.

Byggnadsarbetena samt montage av turbin, kontroll- och lokalkraftanläggningen är i huvudsak avslutade. Montaget av reaktor-anläggningen har nått slutskedet. Intrimningen av stationens komponenter har börjat.

Gasturbinanläggning

Förläggningen av den i 1968 års statsverksproposition (bil. 9 s. 130) upptagna gasturbinen med en planerad effekt av 50—75 MW och trolig placering i Göteborgsområdet har ännu inte blivit definitivt bestämd.

Ringhals kraftstation

I 1968 års statsverksproposition (bil. 9 s. 131) lämnades en redogörelse för anläggningen utförd med ett aggregat om 750 MW. I stationen avses nu bli installerat ytterligare ett aggregat om 800 MW. Anläggningskostnaden för båda aggregaten beräknas till 1 050 milj. kr.

Leveransavtal för reaktorer och turbiner har tecknats för båda aggregaten. De egentliga byggnadsarbetena avses bli påbörjade under budgetåret 1968/69. Det första aggregatet beräknas kunna tas i drift 1973 och det andra 1974.

Kapitaltillskott till Bråvallakraft Aktiebolag

(tidigare benämnt Aktiebolaget Norrköpingskraft)

Redogörelse för det kraftvärmeaggregat om 230 MW, som avses bli uppfört i Norrköping i samarbete mellan Norrköpings kommunala affärsverk och vattenfallsverket, har lämnats i 1968 års statsverksproposition (bil. 9 s. 131). De egentliga byggnadsarbetena avses bli påbörjade våren 1969. Aggregatet beräknas bli taget i drift hösten 1972.

Regleringsföretag

Vattenfallsverket har redovisat följande sammanställning över kostnaderna för pågående och planerade regleringsföretag. Beträffande kostnaderna för vissa delprojekt hänvisas till akten (Enhet 1 000 kr.).

	Totalkostnad beräknad 1968	Faktisk ut- gift t. o. m. 30.6. 1968	Beräknad utgift	
			1968/69	1969/70
Dalälvens flodområde	5 200	5 500	—	— 300
Gimåns flodområde	11 500	11 000	200	300
Indalsälvens flodområde	70 800	67 600	2 100	1 100
Ångermanälvens flodområde ..	161 400	152 800	5 000	3 600
Umeälvens flodområde	120 200	111 400	5 500	3 300
Skellefteälvens flodområde	30 100	22 800	2 900	4 400
Luleälvens flodområde	220 000	119 000	29 900	22 400
			Summa 45 600	34 800

Inom *Dalälvens flodområde* föreligger inte något medelsbehov. Genom att en ny kraftstation i privat ägo tas i drift under budgetåret 1969/70 ändras fördelningstalen, vilket resulterar i en mindre återbetalning av tidigare utlagda investeringsmedel.

För *Gimåns och Indalsälvens flodområden* avser medelsbehovet skadeersättningar till följd av regleringar som tidigare tagits i bruk.

Det beräknade medelsbehovet för *Ångermanälvens flodområde* avser skadeersättningar med anledning av dels regleringar som är i drift, dels pågående arbeten med regleringar i övre Fjällsjöälven.

Beräknat medelsbehov inom *Umeälvens flodområde* är avsett för pågående arbeten med Abelvattnets reglering samt för skadeersättningar för regleringar som redan är i drift.

Inom *Skellefteälvens flodområde* erfordras medel för skadeersättningar med anledning av regleringar som tagits i drift. Härtill kommer medelsbehov för Rebnisjaures reglering.

För *Luleälvens flodområde* avser medelsbehovet pågående arbeten med Tjaktjajaures, Skalkas och Suorvas fjärde regleringar samt skadeersättningar för regleringar som är i drift.

Redogörelser för Tjaktjajaures och Skalkas regleringar lämnas i samband med Seitevare resp. Parki kraftstation.

För Suorvas fjärde reglering har redogörelse lämnats i 1965 års statsverksproposition (bil. 12 s. 193). Genom regleringen ökar magasinsvolymen med 3 150 milj. m³. Anläggningskostnaden beräknas nu till 110 milj. kr. Av anläggningsarbetena har regleringstunneln och regleringskanalen i det närmaste färdigställt. Grundläggningsarbeten för de nya dammarna pågår. Den utökade regleringen beräknas kunna tas i drift under sommaren 1971.

Inköp av vattenfall och fastigheter

Medelsförbrukningen beräknas till 1,0 milj. kr. för vardera budgetåret 1968/69 och 1969/70.

Verket har lämnat sedvanlig redogörelse för användningen av tillgängliga medel under budgetåret 1967/68. Härom hänvisas till akten.

Förvärv och finansiering av företag för elektrisk distributionsverksamhet

Medelsförbrukningen beräknas till 6,7 milj. kr. för budgetåret 1968/69 och 5,0 milj. kr. för budgetåret 1969/70. Hänsyn har därvid tagits både till finansieringsutlägg för företag, som redan är i funktion, och till aktuella förvärvsfrågor.

Diverse och oförutsett

Medelsförbrukningen under budgetåren 1968/69 och 1969/70 beräknas till 2,0 resp. 4,0 milj. kr.

Verket har lämnat föreskriven redogörelse för användningen av anslagsmedel under budgetåret 1967/68 till arbeten som inte ingått i det av departementschefen förordade investeringsprogrammet. Härom hänvisas till akten.

Distributionsanläggningar

För innevarande budgetår beräknas medelsförbrukningen till 190,3 milj. kr. och för budgetåret 1969/70 till 210,0 milj. kr. Detta innebär för båda budgetåren en ökning jämfört med den verkliga medelsförbrukningen under budgetåret 1967/68. Ökningen förorsakas av att arbeten, som tidigare påbörjats, nu kommit in i ett mer resurskrävande skede. Arbetena är betingade av den inträffade och förväntade belastningstillväxten.

Beträffande nytillkommande arbeten och sådana, som enligt senast verkställda genomgång visar större avvikelser från föregående års uppgifter, har vattenfallsverket lämnat följande motiveringar och kommentarer.

Som en konsekvens av att Grytfors kraftstation planeras bli tagen i drift redan hösten 1968 har anslutningsledningen Gallejaur—Grytfors tidigare lagts.

På grund av ökande belastning i Sundsvallsområdet krävs en transformatorstation 200/130 kV där. Kostnaden inkluderas nu i projektet avseende 200 kV ledning Stadsforsen—Sundsvallsområdet jämte anslutningar.

I anslagsbeloppet för 380 kV station i Södermanland jämte ny ledning till Stockholm ingår nu kostnaden för en 380/130 kV transformering.

För att atomkraftaggregat i mycket stora enheter som t. ex. Ringhals skall kunna användas med bibehållen driftsäkerhet i storkraftnätet krävs en förstärkning av överföringssystemet från mellersta Norrland. En ny ca 300 km lång 380 kV ledning Hjalta—Gävle har visats vara det fördelaktigaste alternativet.

En 130 kV ledning Grytfors—Bastusel har tidigare planerats till år 1973 för utmatning av produktion från Bastusels kraftstation. Ledningen har emellertid tidigare lagts till år 1970 för att möjliggöra byggkraftmatning till Bastusel.

Den kopplingsstation i Skövde som enligt föregående års planer skulle ha påbörjats under budgetåret 1968/69 har senarelagts.

I följande sammanställning redovisas de distributionsanläggningar m. m. som vattenfallsverket avser att påbörja under nästa budgetår. (Enhet 1 000 kr.)

	Totalkostnad beräknad 1968	Därav utgift under 1969/70
380/130 kV transformatorstation i Gävleområdet	16 700	2 100
Sektionering av 380 kV ställverk i Midskog ..	1 800	400
130/10 kV station i Oxelösundsområdet	2 000	400
Diverse utvidgningar i stamlinje- och primär-systemen	72 400	10 100
Bygde- och ortsanläggningar	17 100	10 900
	Summa 110 000	23 900

Belastningsökningen i industrierna i Gävle gör det nödvändigt att förstärka matningen till området. Detta bör ske genom komplettering med en ny 380/130 kV transformering vid Gävle.

En sektionering av 380 kV ställverket i Midskog krävs för att förbättra driftsäkerheten för storkraftsystemet.

På grund av ökande belastning i Oxelösundsområdet erfordras där en 130/10 kV transformatorstation.

Oljeprospektering

Med skrivelse den 7 mars 1968 begärde vattenfallsverket bemyndigande att tillsammans med LKAB och vissa icke statliga företag få ingå i ett aktiebolag för prospektering efter olja och naturgas inom Sverige och den svenska kontinentalsockeln samt hemställde om att för teckning av aktier i bolaget få disponera högst 2,5 milj. kr. av investeringsanslaget Kraftstationer m. m. Det förutsattes att verkets andel i ytterligare tillskottsmedel för bolagets prospekteringsverksamhet skulle få bestridas av driftmedel.

Prospekterings- och utvinningsverksamheten i världen efter olja och naturgas till havs har under de senaste två decennierna utvecklats kraftigt. Enligt nya uppskattningar räknar man med att den nuvarande andelen havsproducerad olja och naturgas — ca en femtedel — och nu kända tillgångar — ca en fjärdedel av världens totala — genom ökade prospekte-

ringsinsatser och förbättrad teknik skall kunna ökas till mellan en tredjedel och hälften. Omfattande prospekteringsinsatser sker i allt flera områden, däribland inom Nordsjöns och Östersjöns kontinentalsockelområden. Kommersiell utvinning har kommit igång på flera ställen, däribland England och Holland. Även inom norska områden pågår prospekteringsverksamhet.

De internationellt rättsliga förutsättningarna för prospekterings- och utvinningsverksamheten till havs har i sina huvuddrag reglerats genom 1958 års Genèvekonvention om rätten till kontinentalsockelområdena. Enligt denna konvention tillfaller betydande delar av kontinentalsockeln i Östersjön och Nordsjön Sverige. Enligt 1966 års lag om kontinentalsockeln tillkommer naturtillgångarna där den svenska staten. De av företrädesvis Sveriges geologiska undersökning hittills utförda mer översiktliga geologiska och geofysiska undersökningarna och utvärderingarna härav ger vid handen, att utsikterna för olje- och naturgasutvinning inom Sverige och svenska kontinentalsockelområden ter sig förhållandevis goda.

Under våren och försommaren har förberedande diskussioner och kontakter pågått mellan de företag som kan tänkas ingå i ett svenskt oljepropekteringsbolag. Ett tiotal icke statliga företag har tillsammans med statens vattenfallsverk och LKAB visat intresse för deltagande. Arbetet har hittills inriktats på förberedelser för att utarbeta handlingar för samarbetet i aktiebolagsform och för framställning om koncession för undersökningar. Arbetet härmed väntas komma att slutföras under år 1968.

Under budgetåret 1968/69 uppkommer medelsbehov av 2,5 milj. kr. för att teckna aktier i det blivande bolaget.

Kanalarbeten

Vattenfallsverket ingav den 22 mars 1960 framställning om fördjupning av Trollhätte kanal mellan Väneren och Brinkebergskulle. Beslut föreligger ännu inte. Under år 1967 avlämnade den av Kungl. Maj:t tillsatta Kanaltrafikutredningen sitt betänkande. Medelsbehov för investeringar, som kan föränledas av beslut i nämnda framställning resp. utredningens förslag, ingår inte i verkets framställning om investeringsanslag för nästa budgetår.

Ö k a d e e k o n o m i s k a b e f o g e n h e t e r

Vattenfallsverket har vidare tagit upp vissa frågor rörande de begränsningar i verkets ekonomiska befogenheter som f. n. föreligger i en del fall.

I fråga om *förvärv av fastigheter, strömfall eller enskilda distributionsföretag*, vilka var för sig betingar en köpeskilling över 300 000 kr., har verket således att inge framställning till Kungl. Maj:t. När det gäller förvärv av t. ex. ett distributionsföretag skall framställningen därvid bl. a. innehålla ekonomiska beräkningar, framtidsbedömningar och motiv. Offentlighetsprincipen liksom den remissbehandling som följer medför att verkets af-

färsplaner blir föremål för ovidkommande insyn från konkurrenters sida. Framställningarna sker i ett läge, då ett definitivt avtal ännu inte har kunnat träffas och då sålunda genomförandet av affärsplanerna kan bli föremål för påverkan från andra affärsintressen och leda till att en företags-ekonomiskt motiverad affär går om intet. Verket finner det därför angeläget att nuvarande begränsningar av detta slag upphävs och att verket erhåller rätt att självt besluta om dessa förvärv inom ramen för tilldelat anslag.

Enligt nuvarande befogenheter kan verket inom ramen för tilldelade anslag lämna lån till sina dotterbolag för dessas finansiering av planerade utbyggnader. Flertalet dotterbolag är emellertid delägda — i regel tillsammans med kommuner eller enskilda företag — och vanligen förutsätts i avtal mellan delägarna att erforderlig upplåning så långt möjligt skall ske på den allmänna lånemarknaden. För detta ändamål erfordras i vissa fall att *borgen* tecknas av aktieägarna i proportion till aktieinnehavet. Enligt beslut av 1966 års riksdag (prop. 1966: 1 bil. 12 s. 192, SU 10, rskr 10) äger Kungl. Maj:t medge verket att teckna borgen intill 5 milj. kr. i varje särskilt fall och intill 20 milj. kr. sammanlagt.

Hittills har behovet av borgensåtagande för verkets del huvudsakligen avsett dotterbolag, som bedriver detaljdistribution. Vid utgången av budgetåret 1967/68 uppgick de kvarstående borgensåtagandena till totalt ca 10 milj. kr., fördelat på åtta upplåningar. Under senare tid har emellertid tillkomsten av nya bolag för produktionsverksamhet — även här tillsammans med kommuner eller enskilda företag — skapat ytterligare behov av nyupplåning mot borgen. Det rör sig därvid om betydligt större lånebelopp. I verkets framställningar om tillstånd att bilda bolag för här angivet ändamål har lånebehoven i regel endast kunnat anges preliminärt.

De närmaste årens upplåningsbehov mot borgensåtagande från delägarnas sida kan beräknas utgöra ca 250 milj. kr., varav för vattenfallsverkets del ca 150 milj. kr. Med hänsyn härtill synes det angeläget dels att verket erhåller befogenhet att självt teckna borgen intill 5 milj. kr. i varje särskilt fall, dels att Kungl. Maj:t erhåller bemyndigande att teckna borgen för belopp därutöver, i båda fallen utan sammanlagd högsta beloppsgräns.

För sådana *anskaffningar och arbeten*, vilka inte ingår i det av föredragande statsrådet förordade investeringsprogrammet och vilka var för sig beräknas kosta högst 500 000 kr., har Kungl. Maj:t bemyndigat verket att inom ramen för tilldelade anslag använda ett visst maximerat belopp, för innevarande budgetår högst 3 milj. kr. Efter senast utfärdade anslagsföreskrifter har dessa anskaffningar och arbeten i huvudsak avsett rationaliserings- eller kompletteringsåtgärder samt ersättningsanskaffningar i samband med förnyelse av anläggningsdelar i produktionsanläggningar. Vattenfallsverket anser mot denna bakgrund att nuvarande beloppsbegränsning bör kunna utgå och ersättas av en redogörelse för hur disponibla medel för dessa ändamål använts.

Slutligen framhåller verket att befogenhet f. n. helt saknas när det gäller bildandet av dotterbolag, hel- eller delägda. Mot bakgrunden av bl. a. den strukturförändring som landets detaljdistribution f. n. undergår föreslår verket att det erhåller rätt att bilda bolag.

Remissyttranden

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller vikten av att förberedelser vidtas så att olika grenar av den samhällliga investeringsverksamheten snabbt kan utvidgas om läget på arbetsmarknaden gör detta önskvärt. Beträffande byggnadsarbetena vid Ringhals kraftstation framhåller styrelsen, att utbyggnaden av kraftstationen delvis kommer att sammanfalla i tiden med utbyggnaden av annan industri i Värö. Detta medför krav på mycket noggrann planering av anläggningsverksamheten för att möta väntade problem, särskilt under år 1970, avseende rekrytering och anpassning av arbetskraft inom Värö-området.

Riksrevisionsverket har inte något att erinra mot vattenfallsverkets förslag om ökade befogenheter att förvärva fastigheter, strömfall eller enskilda distributionsföretag samt i fråga om anskaffningar och arbeten utanför det av föredragande statsrådet förordade investeringsprogrammet. Riksrevisionsverket tillstyrker vidare att vattenfallsverket får rätt att utan framställning teckna borgen intill 5 milj. kr. i varje särskilt fall. Högsta sammanlagda belopp för sådana borgensåtaganden bör dock liksom nu är fallet fastställas av riksdagen. Förslaget om rätt att bilda dotterbolag anser riksrevisionsverket böra prövas i samband med ställningstagande till affärsverksutredningens förslag.

Departementschefen

Sveriges förbrukning av elektrisk kraft ökade under budgetåret 1967/68 med 8,7 % i förhållande till föregående budgetår, vilket överstiger den genomsnittliga årliga ökningstakt som angetts i den tidigare (s. 81) omnämnda CDL-studien hösten 1967 avseende landets elförsörjning under 1970-talet. Enligt denna studie väntas elkonsumention i hela landet uppgå till 64 000 GWh år 1970, 90 000 GWh år 1975 och 127 000 GWh år 1980. Detta motsvarar en genomsnittlig tillväxt med 7,2 % per år.

Den sannolika utvecklingen av elförbrukningen inom vattenfallsverkets distributionsområden för nästa tioårsperiod har studerats ingående under våren 1968. Särskilt intresse har därvid ägnats större industriabonnenter, kraftföretag och samhällsdistributörer. I den nya prognosen har antagandet om elförbrukningen höjts väsentligt. Orsaken är främst de betydande utvidgningsplaner som föreligger inom ett par industrier, resulterande i en ökning med nära 10 % per år under de närmaste fem åren, samt ändrad bedömning av betingelserna för utbyggnad av kraftvärmeverk i samarbete med olika städer. Kraftbehovet år 1972 beräknas nu uppgå till 31 300 GWh

år 1972 och till 42 000 GWh år 1976 eller 400 resp. 3 100 GWh mer än enligt förra årets prognos. Detta motsvarar en årlig tillväxt av i genomsnitt 7,5 % under perioden 1967—72 och 7,6 % 1972—76.

Från vattenfallsverket har jag inhämtat uppgifter om hur landets elkraftförsörjning t. o. m. budgetåret 1974/75 väntas gestalta sig under exceptionella torrår — dvs. då vattenkraftproduktionen antas nå upp till endast 80 % av medelårsproduktionen — vid den belastningsutveckling som beräknats och med de utbyggnader som verket, kommuner och enskilda planerar att genomföra under perioden.

Uppgifterna, som således gäller total produktion och belastning i landet, redovisas i följande sammanställning. Eftersom takten i utbyggandet av anläggningarna kan påverkas såväl av företagens egna åtgärder som av yttre omständigheter är det emellertid inte helt säkert att produktionstillskotten kommer vid de nu förutsatta tidpunkterna.

Torrårsbalans för hela landet budgetåren 1968/69—1974/75 (Enhet GWh)

	1968/ 69	1969/ 70	1970/ 71	1971/ 72	1972/ 73	1973/ 74	1974/ 75
Prima belastning	57,5	61,8	66,4	71,1	76,2	81,5	87,0
Prima export	1,0	1,0	1,2	1,4	1,3	1,3	1,6
Oundvikliga överskottsleveranser	1,4	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0	0,9
Total belastning	59,9	64,1	68,8	73,6	78,6	83,8	89,5
Torrårsproduktion							
Vattenkraft	42,7	43,6	44,2	45,4	46,6	48,0	48,5
Värmekraft inkl. import	17,2	20,5	24,6	28,3	32,0	35,8	41,0
Total produktion	59,9	64,1	68,8	73,7	78,6	83,8	89,5
Produktionen av vattenkraft under medelår i % av prima belastning							
	89	84	80	77	74	71	68

Vid exceptionella torrårsförhållanden kan för vattenfallsverkets del den väntade belastningen täckas fram t. o. m. budgetåret 1972/73. En mindre brist väntas uppkomma budgetåren 1973/74 och 1974/75 trots att resurserna förutsätts hårt utnyttjade. Den väntade belastningsökningen kan inte tillgodoses med enbart redan beslutade produktionsanläggningar. Utöver de två första aggregaten till Ringhals atomkraftstation, vilka 1968 års riksdag tagit ställning till (prop. 1968: 1 bil. 9, SU 7, rskr 7; prop. 1968: 155, SU 189, rskr 399), har vattenfallsverket som lämpligaste produktionstillskott föreslagit ytterligare en vattenkraftstation, Akkats, i Lilla Lule älv samt ett tredje aggregat i Nämforsens kraftstation.

Jag har inte något att erinra mot vattenfallsverkets bedömning av belastningsutvecklingen och förordar att prognosen läggs till grund för bedömningen av utbyggnaden av verkets produktionsresurser.

För budgetåret 1968/69 är investeringsramen fastställd till 460 milj. kr. inklusive under hösten 1968 medgivna ökningarna med dels 10 milj. kr. sedan riksdagen godkänt utbyggnaden av ett andra aggregat till Ringhals kraftstation, dels 5 milj. kr. motsvarande beräknade utgifter för tidigare lagda beställningar till verkstadsindustrin i sysselsättningsfrämjande syfte.

För nästa budgetår förordar jag en ram för medelsförbrukningen av 580 milj. kr. Av följande sammanställning framgår hur verkets investeringar ungefärligt torde komma att fördela sig under de båda budgetåren. (Enhet milj. kr.)

	1967/68	1968/69	1969/70	
	Utfall	Beräknat	Verket	Dep.chefen
Vattenkraftstationer	106,7	86,2	77,9	77,9
Värmekraftanläggningar utom				
Marviken	42,7	51,7	240,8	222,8
Regleringsföretag	20,1	45,6	34,8	34,8
Distributionsanläggningar.....	162,1	175,0	210,0	208,0
Övriga ändamål	9,0	12,2	10,0	10,0
	340,6	370,7	573,5	553,5
Marvikens kraftstation	43,4	89,3	26,5	26,5
Summa	384,0	460,0	600,0	580,0

Ett bifall till mitt förslag skulle innebära bl.a. att verket under nästa budgetår kan fortsätta utbyggnaden av vattenkraftstationerna Gejman, Parki, Letsi, Vietas, Boden och Bastusel. Vidare bör verket få bemyndigande att påbörja utbyggnad av Akkats kraftstation och att börja arbetet med ett tredje aggregat i Nämforsen.

Medelsförbrukningen för värmekraftstationer beräknas till 249,3 milj. kr. I beloppet ingår 26,5 milj. kr. för att slutföra vattenfallsverkets arbeten på Marvikens kraftstation. Den största delen av medelsförbrukningen, 173,3 milj. kr., avser de båda första aggregaten i Ringhals. För Stenungsunds kraftstation beräknas medelsförbrukningen till 43 milj. kr.

Av beloppet för regleringsföretag avser större delen Luleälvens flodområde, dvs. Suorvas fjärde reglering och Skalkas reglering.

Investeringsprogrammet för distributionsanläggningar omfattar bl. a. en 380 kV ledning Hjalta—Gävle som förstärkning av överföringssystemet från mellersta Norrland samt anslutningsledningar och transformatorstationer för att i övrigt förstärka och förbättra överförings- och distributionsnäten. Bland övriga ändamål räknar jag för nästa budgetår med diverse komplet-

teringar av produktionsanläggningar, inköp av fastigheter samt förvärv och finansiering av eldistributionsföretag.

Chefen för finansdepartementet tillstyrker i annat sammanhang denna dag att ett avskrivningsanslag av 61,5 milj. kr. anvisas på driftbudgeten för nästa budgetår avseende dels verkets investeringar i Marvikens kraftstation, dels kostnader för forskning och utveckling på atomenergiområdet som verket i högre grad än enskilda kraftföretag tidigare belastats med.

Anslagsbeloppet för kraftstationer m. m. har beräknats med hänsyn till att en marginal utöver ramen bör finnas för att möjliggöra en sådan ökning av medelförbrukningen under löpande budgetår som kan påkallas av konjunkturmässiga eller andra särskilda skäl. Anslaget torde tas upp med 595 milj. kr.

Hösten 1967 lade vattenfallsverket fram ett förslag om att verket skulle ombildas till aktiebolag (»Från verk till bolag», stencil december 1967). Förslaget har remissbehandlats och är nu föremål för beredning. I avvaktan på beslut i denna fråga har verket till budgetåret 1969/70 föreslagit vissa ökade ekonomiska befogenheter inom ramen för den gällande organisationsformen. Vidare har affärsverksutredningen hösten 1968 avgett betänkandet »Affärsverken. Ekonomi, konkurrens och effektivitet» (SOU 1968: 45 och 46).

Det finns enligt min mening skäl att ge vattenfallsverket större befogenheter i ekonomiska frågor än f. n. Med hänsyn till att ställning inte tagits till vare sig förslaget om verkets ombildning till aktiebolag eller affärsverksutredningens förslag är jag emellertid inte beredd att nu tillstyrka någon förändring av vattenfallsverkets ekonomiska befogenheter.

Detta innebär bl. a. att jag f. n. inte kan förorda att verket ges rätt att utan särskilt medgivande av Kungl. Maj:t teckna borgen för lån. Kungl. Maj:t bör emellertid, med hänsyn till de större behov av borgensåtaganden som vattenfallsverket redovisat för de närmaste åren, inhämta riksdagens bemyndigande att för varje budgetår medge verket att teckna borgen för lån upp till sammanlagt högst 40 milj. kr. utan begränsning av beloppet i varje särskilt fall. Utestående borgensåtaganden uppgår redan nu till sammanlagt nära 20 milj. kr., vilket är det av riksdagen medgivna högsta beloppet. Jag kommer därför senare denna dag att förorda en höjning till 40 milj. kr. redan under innevarande budgetår.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Kraftstationer m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 595 000 000 kr.

II. Statens allmänna fastighetsfond

1. Tillbyggnader vid statens skeppsprovninganstalt

1969/70 Nytt anslag (förslag) 1 700 000

Byggnadsstyrelsen redovisade den 30 oktober 1967 byggnadsprogram för tillbyggnader vid statens skeppsprovninganstalt. De föreslagna tillbyggnaderna omfattar sammanlagt 1 020 m² rumsyta för verkstad och kontor. Kostnaderna för byggnadsföretaget inklusive försörjningsåtgärder uppskattas av byggnadsstyrelsen till 2 470 000 kr. i prisläget den 1 april 1968. Kungl. Maj:t uppdrog den 3 maj 1968 åt byggnadsstyrelsen att projektera tillbyggnaderna t. o. m. färdiga förslagshandlingar.

Byggnadsstyrelsen

Byggnadsstyrelsen beräknar att byggnadsarbetena kan påbörjas under hösten 1969. Styrelsen föreslår att 1,7 milj. kr ställs till förfogande för dessa arbeten under budgetåret 1969/70.

Departementschefen

Det aktuella byggnadsföretaget omfattar såväl tillbyggnader som viss ombyggnad inom befintliga lokaler. Innan projekteringen förts fram längre torde den av byggnadsstyrelsen uppskattade kostnadsramen, ca 2,5 milj. kr., böra betraktas som preliminär. Med hänsyn till den ökade uppdragsvolymen vid skeppsprovninganstalten finner jag det dock angeläget att de föreslagna byggnadsåtgärderna kan påbörjas under hösten 1969 och förordar att medel beräknas för ändamålet. Jag biträder därför byggnadsstyrelsens förslag och hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Tillbyggnader vid statens skeppsprovninganstalt* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 1 700 000 kr.

V. Fonden för låneunderstöd

1. Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken

1967/68 Utgift	16 000 000	Behållning	—
1968/69 Anslag	20 000 000		
1969/70 Förslag	12 000 000		

Från anslaget bestrids kostnaderna för Aktiebolaget Atomenergis del av Marvikenprojektet. Frågan om medel till statens vattenfallsverks del av projektet har anmälts under investeringsanslaget Kraftstationer m. m.

Enligt statsmakternas beslut uppförs Marviken med en tungvattenreaktor av kokartyp som ger möjlighet till senare utprovning och drift med intern nukleär överhettning (prop. 1965: 1 bil. 12 s. 117, SU 10, rskr 10). Stationen är i huvudsak färdigställd och beräknas tas i drift under år 1969 med en eleffekt av ca 140 MW.

Ansvarsfördelningen för projektet innebär att Atomenergi i princip har det tekniska och ekonomiska ansvaret för stationen som helhet och i sina anslagsframställningar svarar för den samlade redovisningen av arbets- och kostnadsläge för hela anläggningen gentemot statsmakterna. Bolaget handhar arbetsuppgifter för reaktordelen medan vattenfallsverket svarar för de arbetsuppgifter, som hänför sig till kraftstationen i övrigt.

I följande uppställning anges den faktiska och beräknade medelsförbrukningen för hela projektet. (Enhet milj. kr.)

	1963/64— 1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	Totalt
Atomenergi	158,5	16,0	20,0	12,0	206,5
Vattenfallsverket	127,8	43,4	89,3	26,5	287,0
	286,3	59,4	109,3	38,5	493,5

I vattenfallsverkets del av projektet ingår kostnader för tungt vatten med ca 55 milj. kr. I tablån har däremot inte tagits med kostnader för sådant utvecklingsarbete för Marviken, som belastat Atomenergis allmänna verksamhet. Dessa utvecklingskostnader, som innefattar även driftförberedelser, beräknas för hela projektet komma att uppgå till ca 70 milj. kr. Härtill kommer Atomenergis kostnader för uran och tillverknings av bränsleelement. Dessa kostnader beräknas emellertid komma att delvis återvinnas av bolaget genom leveranser av elkraft till vattenfallsverket från stationen.

Investeringsmedel har hittills ställts till såväl Atomenergis som vattenfallsverkets förfogande utan förräntningsskyldighet, varvid avskrivningsanslag till motsvarande belopp anvisats. Frågan om den andel av den totala investeringen i projektet som skall avskrivas kommer att slutligt regleras sedan kraftstationen tagits i kommersiell drift.

Aktiebolaget Atomenergi

På reaktordelen var tillverknings- och montagearbetena vid utgången av budgetåret 1968/69 i allt väsentligt slutförda. Provdrift med lätt vatten inleddes sommaren 1968 med prov av enskilda system och avslutas med samfunktionsprov av hela stationen. Sedan följer idrifttagning av stationen med

tungt vatten och bränsle. Under den därefter följande högeffektdriften utförs ett drifttillgänglighetsprov under sex månader. Resultatet av detta prov utgör grunden för att slutligt fastställa den ekonomiska ersättningen till reaktordelsleverantören, för vilken gäller fasta åtaganden avseende reaktordelens funktion och leverans i rätt tid. Förberedande arbeten för utprovning av nukleär överhettning pågår.

Beträffande statens vattenfallsverks åtagande i projektet nämns att turbinanläggningen samt elektriska och mekaniska hjälpsystem monterats. Tungt vatten för reaktorn kommer att levereras hösten 1968 genom Atomenergis försorg.

Totalkostnaden för reaktordelen i 1968 års prisnivå har beräknats till 206,5 milj. kr. Därvid har hänsyn tagits till vissa gränsjusteringsposter gentemot vattenfallsverkets åtagandedelar. Ökningen med 7,5 milj. kr. i förhållande till 1967 års beräkning förorsakas i övrigt till största delen av de indexmässiga förändringarna i prisnivån och inverkan av ändrade regler för beräkning av allmän varuskatt. För Atomenergis åtaganden intill utgången av budgetåret 1969/70 erfordras ett anslag av 12 milj. kr. De förutsedda utgifterna utgörs av slutlikvider för beställd utrustning med reservdelar. Kostnaderna för bolagets projektledning och kontroll ingår.

Vattenfallsverket har beräknat totalkostnaden för verkets del av anläggningen till 287 milj. kr. inklusive tungt vatten. Beloppet har denna gång hållits oförändrat i förhållande till föregående års beräkningar. Atomenergi förordar att erforderliga medel för budgetåret 1969/70, 26,5 milj. kr., ställs till vattenfallsverket förfogande.

För stationen som helhet uppgår sålunda medelsbehovet till 493,5 milj. kr. i 1968 års prisnivå. Ökningen med 74,5 milj. kr. i jämförelse med det ursprungligen beräknade beloppet i 1962 års prisnivå motsvarar de automatiska kostnadshöjningarna.

Delegationen för atomenergifrågor förordar att till Atomenergi och statens vattenfallsverk anvisas medel för Marvikenprojektet i enlighet med Atomenergis framställning.

Departementschefen

Marvikens kraftstation kommer att i huvudsak färdigställas under innevarande budgetår. Stationen väntas kunna tas i drift i början av budgetåret 1969/70. Beräkningarna av medelsbehovet för detta budgetår föranleder ingen erinran från min sida. Investeringsanslaget för Atomenergis del av Marvikenprojektet bör således tas upp med 12 milj. kr. Beträffande vattenfallsverkets del av projektet har jag nyss vid anmälan av investeringsanslaget Kraftstationer m. m. föreslagit att detta anslag tas upp med ett belopp som innefattar 26,5 milj. kr. till Marvikenanläggningen. Beloppen bör lik-

som hittills skrivs av i sin helhet. Chefen för finansdepartementet föreslår i annat sammanhang denna dag att motsvarande avskrivningsanslag anvisas på driftbudgeten.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kr.

VI. Fonden för statens aktier

1. Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB

1967/68 Utgift . . .	500 000 000	Reservation	—
1968/69 Anslag ..	200 000 000		
1969/70 Förslag ..	300 000 000		

Genom beslut av 1967 års riksdag bildades Sveriges Investeringsbank AB (prop. 1967: 56, BaU 33, SU 111, rskr 271 och 289). Banken har till föremål för sin verksamhet att bidra till finansiering av sådana investeringsobjekt inom näringslivet som inriktas på rationalisering, strukturanpassning och utveckling. I denna finansieringsverksamhet äger investeringsbanken lämna lån, ingå garantiförbindelser samt driva handel med och förvärva in- och utländskt mynt, växlar, checkar m. m. Vidare kan banken lämna tillskott av kapital till näringsidkare eller företag och i samband därmed förvärva aktie, andel i ekonomisk förening eller liknande rättighet. Banken får upplåna medel och ingå garantiförbindelser till ett sammanlagt belopp som högst motsvarar fem gånger bankens eget kapital.

Bankens styrelse hade vid utgången av år 1968 beviljat krediter till ett sammanlagt belopp av 530 milj. kr. Härav hade ca 30 milj. kr. utbetalts. Under 1969 och 1970 beräknas ytterligare 200—250 milj. kr. komma att utbetalas av nu beviljade lån. Flertalet industribranscher samt transport- och servicesektorerna är företrädade bland låntagarna. Beloppet av seriösa kreditpropåer hos banken har angetts f. n. uppgå till ca 250 milj. kr.

Från investeringsbankens sida väntar man sig att de krav som ställs på bankens finansieringsverksamhet successivt kommer att öka. Banken räknar med att dess engagemang ökar med åtminstone 500 milj. kr. per år.

Departementschefen

Vid bildandet av Investeringsbanken framhölls det som väsentligt att bankens eget kapital är betydande. Utöver de 500 milj. kr. som från starten tillfördes banken genom aktieteckning har innevarande budgetår 200 milj. kr.

tillskjutits genom ytterligare aktieteckning. Det förutskickades vid bildandet av banken att det egna kapitalet skulle ökas ytterligare. Tillgången på ett betydande eget kapital är av vikt inte bara för bankens utlåningskapacitet. Volymen av det egna kapitalet har också en direkt inverkan på bankens ränteöverskott, vars storlek är av betydelse för omfattningen av de risker banken kan ta i sin utlåning.

För budgetåret 1969/70 föreslås att 300 milj. kr. anvisas till teckning av aktier i banken. Såsom skedde vid bildandet av banken bör aktierna tecknas till viss överkurs och skillnaden mellan denna överkurs och aktiernas nominella värde tillföras bankens reservfond. Aktiekapitalet bör sålunda höjas med 270 milj. kr. och reservfonden tillföras 30 milj. kr.

Genom den föreslagna aktieteckningen kommer det över riksstaten tillskjutna egna kapitalet att som ursprungligen avsetts uppgå till ett belopp av 1 000 milj. kr. fördelat på 900 milj. kr. aktiekapital och 100 milj. kr. reservfond. Statens garantiåtagande genom riksgäldskontoret för bankens förpliktelser bör ökas med 270 milj. kr. till 900 milj. kr. för att relationen mellan garantiåtagande och aktiekapital skall förbli oförändrad.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) till *Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 300 000 000 kr.,

b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 900 000 000 kr. för bankens förpliktelser.

VII. Fonden för förlag till statsverket

1. Statliga gruvor m. m.

1967/68 Utgift	14 686 779	Behållning	15 645 000
1968/69 Anslag	13 300 000		
1969/70 Förslag	2 500 000		

¹ Anslaget Dispositionsanslag för legodriften vid vissa staten tillhöriga gruvor i Västerbottens län m. m.

Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t har kommerskollegium den 30 december 1940, den 31 augusti 1943, den 21 juli 1945, den 19 augusti 1950 och den 18 september 1958 för staten överenskommit med numera Boliden Aktiebolag om att bearbeta vissa malmfyndigheter i Västerbottens län vilka tillhör eller upplåtits till staten, de s. k. legodriftsavtalen.

Bolaget har därvid åtagit sig att intill utgången av år 1970 för statens räkning ombesörja malmbrytning i Lindsköldsgruvan, Adakgruvan och

Brännmyran, alla inom Adaks gruvfält i Malå socken. Vidare skall bolaget anrika och transportera malmprodukterna samt överta dessa mot ersättning till staten enligt vissa grunder som angivits i avtalen och knutits till prisnivån på metallmarknaden. I samråd med kommerskollegium skall bolaget på statens bekostnad ombesörja nyanläggningar och nyanskaffningar som fordras för legodriften. Som sådana skall räknas dels byggnader, maskiner och inventarier, dels tillredningar i dagen och under jord, dels ock undersökningar som inte är direkt föranledda av den fortlöpande malmbrytningen. Inom Adakfältet bedriver Sveriges geologiska undersökning vissa undersökningsarbeten. Även dessa arbeten bekostas av staten.

För att bestrida kostnaderna för nyanläggningar, nyanskaffningar och undersökningar i Adakfältet samt i de gruvfält som inbegripits i de tidigare legodriftsavtalen — Bjurforsgruvan i Norsjö socken och Rävlidengruvan i Lycksele socken — har riksdagen hittills anvisat sammanlagt 62,1 milj. kr. Statsverkets intäkter av legodriften för tiden fram t. o. m. år 1967 har uppgått till ca 130 milj. kr. Härtill kommer inkomster av överlåtna fastigheter och försåld utrustning. Från beloppet avgår kommunala skatter.

Sveriges geologiska undersöknings malmletning i Stekenjokks statsgruvefält visade mot slutet av 1950-talet att en betydande malmtillgång förelåg inom fältet. I skrivelse den 10 oktober 1960 hemställde kommerskollegium, som är förvaltningsorgan för statens gruvegendom, om ett första anslag för utredningar om förutsättningarna för gruvdrift vid Stekenjokk. Sedermera har årliga anslag beviljats för fortsatta utredningar, gruvundersökning under jord och anrikningsförsök samt för att bygga väg från byn Klimpfjäll till Stekenjokk.

Kommerskollegium har efter Kungl. Maj:ts bemyndigande avtalat med Bolidenbolaget om en anläggningsprojektering med driftskostnads- och lönsamhetskalkyler för Stekenjokkfyndigheten. Resultatet av bolagets arbete har i huvudsak redovisats i en utredning som överlämnats till kollegiet i september och kompletterats i november 1968. Kommerskollegium har i överensstämmelse med vad som anmälts i prop. 1968: 51 (s. 5) inlett förhandlingar med Loussavaara-Kiirunavaara aktiebolag (LKAB) om ett optionsavtal som syftar till arrendeupplåtelse. LKAB har åtagit sig att detaljgranska Bolidenbolagets projektering. Ställning i frågan om gruvdrift kan inte tas förrän LKAB genomfört denna granskning.

Kommerskollegium

För legodriften i Adak har erforderliga medel beräknats till 2,5 milj. kr. För Stekenjokkprojektet begärs inget anslag.

Departementschefen

I enlighet med kommerskollegiets förslag beräknar jag för legodriften i Adak sammanlagt 2,5 milj. kr. Jag förordar att beloppet tas upp under ett anslag benämnt Statliga gruvor m. m. Den behållning, som vid utgången av

budgetåret 1968/69 finns på reservationsanslaget Dispositionsanslag för legodriften vid vissa staten tillhöriga gruvor i Västerbottens län m. m., bör föras över till det nya anslaget.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Statliga gruvor m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kr.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson

Register

Sid.

1 ÖVERSIKT

DRIFTBUDGETEN**A. Industridepartementet m. m.**

	Kr.
9 Industridepartementet	4 870 000
10 Kommittéer m. m.	3 000 000
11 Extra utgifter	150 000
	8 020 000

B. Industri m. m.

Statens institut för hantverk och industri:	
12 Förvaltningskostnader	2 894 000
13 Bidrag till kursverksamheten m. m.	1 518 000
14 Utrustning och inredning	400 000
15 Befrämjande av hemslöjden	600 000
	5 412 000

C. Bergsbruk

Sveriges geologiska undersökning:	
16 Förvaltningskostnader	6 700 000
18 Kartarbeten m. m.	2 650 000
20 Utrustning	600 000
20 Prospektering	14 800 000
22 Uppdragsverksamhet	800 000
23 Bergsstaten	773 000
	26 323 000

D. Energiförsörjning

25 Statens elektriska inspektion	2 216 000
26 Kostnader för vissa nämnder	43 000
26 Befrämjande av landsbygdens elektrifiering	11 000 000
	13 259 000

Sid.

E. Teknisk utveckling m. m.

	Kr.
29 Styrelsen för teknisk utveckling	70 000 000
Statens provningsanstalt:	
45 Uppdragsverksamhet	7 200 000
48 Utrustning	800 000
48 Bidrag till forskningsverksamhet m. m. vid statens provningsanstalt	4 375 000
Statens skeppsprovninganstalt:	
49 Uppdragsverksamhet	4 520 000
51 Utrustning	400 000
51 Bidrag till forskningsverksamhet m. m. vid statens skeppsprovninganstalt	1 600 000
52 Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien	500 000
52 Bidrag till Sveriges standardiseringskommission	1 575 000
53 Delegationen för atomenergifrågor	610 000
54 Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi ..	54 000 000
70 Internationellt atomenergisamarbete	3 300 000
73 Drift av Ranstadsverket m. m.	1 1 000
	148 881 000
Summa för driftbudgeten	201 895 000

KAPITALBUDGETEN

I. Statens affärsverksfonder

F. Statens vattenfallsverk

75 Kraftstationer m. m.	595 000 000
------------------------------	-------------

II. Statens allmänna fastighetsfond

101 Tillbyggnader vid statens skeppsprovninganstalt	1 700 000
---	-----------

V. Fonden för låneunderstöd

101 Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken	12 000 000
---	------------

VI. Fonden för statens aktier

104 Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB	300 000 000
--	-------------

VII. Fonden för förlag till statsverket

105 Statliga gruvor m. m.	2 500 000
--------------------------------	-----------

Summa för kapitalbudgeten **911 200 000**

Totalt för industridepartementet **1 113 095 000**

¹ Beräknat belopp.

OFÖRUTSEDDA UTGIFTER

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 januari 1969.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om anslag för budgetåret 1969/70 till oförutsedda utgifter och anför.

DRIFTBUDGETEN

Fjortonde huvudtiteln

För bestridande av oförutsedda utgifter är i riksstaten vid sidan av departementshuvudtitlarna uppfört ett förslagsanslag, vilket såsom ett komplement till de beredskapsstater för särskilda ändamål som årligen antas av riksdagen under vissa betingelser står till Kungl. Maj:ts förfogande.

Jag får först ge en redovisning för de utgifter som under år 1968 har bestritts från detta anslag efter Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall.

2 Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 16: Oförutsedda utgifter

På u t r i k e s d e p a r t e m e n t e t s föredragning:	
Till täckande av kostnader för reparationsarbeten i samband med skadegörelse mot amerikanska ambassaden och US Trade Center i Stockholm (28/6)	16 944: 69
På k o m m u n i k a t i o n s d e p a r t e m e n t e t s föredragning:	
Till ersättning för kostnader i samband med ingripanden mot löskommen olja (29/3, 25/7, 20/9)	113 690: 24
Till ersättning för viss utredning om Aktiebolaget Aero-transport (ABA:s) fastigheter (28/6)	4 200: 00
Till arvode till värderingsmän m. fl. för värdering av aktierna i ABA (27/9)	81 675: 00
På u t b i l d n i n g s d e p a r t e m e n t e t s föredragning:	
Till bestridande av vissa kostnader med anledning av brand i förskoleseminariet i Luleå (6/6)	175 000 : 00
På i n r i k e s d e p a r t e m e n t e t s föredragning:	
Till ersättning för skada i följd av olycksfall i arbete (22/3)	41 300: 00
	<hr/>
	Summa kr. 432 809: 93

Vidare har på försvarsdepartementets föredragning meddelats beslut att utgifterna för arvoden, resor, traktamenten och representation för en svensk observatör jämte följeofficer till Nigeria skall bestridas från förevarande anslag (13/9, 20/11).

Behov föreligger givetvis att Kungl. Maj:t även i fortsättningen kan disponera över medel till täckande av utgiftsbehov som vid riksstatens fastställande inte kan överblickas. Jag förordar sålunda att härtill för nästa budgetår av riksdagen begärs ett oförändrat belopp, 1 milj. kr. Beträffande dispositionen av anslaget bör gälla, att därur skall bestridas utgifter som är av så brådskande art att resp. ärenden inte hinner underställas riksdagen och att utgifterna inte lämpligen kan bestridas av andra medel som står till Kungl. Maj:ts förfogande. Härmed avses även att utgift inte får tillgodose ändamål för vilket anslag har förts upp på någon av de beredskapsstater som omtalas i 63 § regeringsformen.

Beträffande gränsdragningen mellan utnyttjandet av detta anslag och de under de olika departementshuvudtitlarna uppförda reservationsanslagen till extra utgifter torde böra gälla att anslaget till oförutsedda utgifter huvudsakligen skall användas för större sådana. Denna gränsdragning bör emellertid inte tolkas alltför snävt, utan Kungl. Maj:t bör härvidlag ges den handlingsfrihet som efter omständigheterna anses påkallad.

Det bör slutligen ankomma på Kungl. Maj:t att vid nästa riksdags början göra anmälan till riksdagen om de utgifter som under det senaste året anvisats utgå av anslaget till oförutsedda utgifter.

Härutöver bör följande speciella ändamål få tillgodoses av anslaget till oförutsedda utgifter.

Under en följd av år har riksdagen bemyndigat Kungl. Maj:t att, under förutsättning att andra medel inte står till förfogande för ändamålet, från detta anslag bestrida belopp, som staten genom lagakraftvunnen dom har ålagts att ge ut. Detta bemyndigande har fr. o. m. budgetåret 1961/62 utvidgats till att omfatta också belopp som staten till följd av skada i samband med statlig verksamhet efter uppgörelse har åtagit sig att ge ut som ersättning. Motsvarande bemyndigande bör inhämtas för nästa budgetår.

Med anledning av prop. 1948: 283 medgav riksdagen (SU 207, rskr 406) att från anslaget till oförutsedda utgifter skulle tills vidare under budgetåret 1948/49 få utgå ersättning för förlust av eller skada på egendom utom riket till personer, som uppehöll sig utomlands och som var i rikets tjänst, ävensom till deras familjemedlemmar och personliga tjänare. Ersättning skulle utgå efter samma grunder som under budgetåren 1943/44—1946/47 hade tillämpats i fråga om motsvarande ersättningar för förluster som hade uppkommit på grund av krigsförhållandena (prop. 1944: 183, SU 147, rskr 329). För budgetåren 1949/50—1968/69 har riksdagen lämnat motsvarande bemyndiganden. Bemyndigande att på samma villkor betala ut ersättning för skador av ifrågavarande natur bör inhämtas för nästa budgetår.

Med anledning av prop. 1951: 38 medgav riksdagen (SU 42, rskr 63), att från anslaget till oförutsedda utgifter skulle tills vidare under budgetåren 1950/51 och 1951/52 få utgå ersättning för skador på egendom inom landet, vilka hade uppkommit genom de tidigare krigsförhållandena. För budgetåren 1952/53—1968/69 har riksdagen lämnat motsvarande bemyndiganden. Med hänsyn till att krigsskador, exempelvis genom minsprängning, fortfarande om än i mindre omfattning kan förekomma synes riksdagens bemyndigande bära inhämtas till att även under nästa budgetår på oförändrade villkor betala ut krigsskadeersättningar.

Jag får i detta sammanhang erinra om att senast i prop. 1968: 155 har föreslagits, att de behov av medel utöver anvisade anslag som eventuellt kan uppkomma för organiserandet av svenska FN-styrkor m. m. och det svenska deltagandet i stilleståndsövervakningen i Korea skall få tillgodoses genom att anslaget till oförutsedda utgifter anlitas. Frågan om täckning av sålunda bestridda kostnader skulle anmälas senare. Mot detta har riksdagen inte gjort någon erinran (SU 186, rskr 396).

Under återopande av vad jag sålunda har anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Oförutsedda utgifter* för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kr. att stå till Kungl. Maj:ts förfogande för de ändamål och på de villkor jag har förordat i det föregående.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

BILAGA 17 TILL STATSVERKSPROPOSITIONEN 1969

RIKSDAGEN OCH DESS VERK M.M.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 januari 1969.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler härefter fråga om anslag för budgetåret 1969/70 till riksdagen och dess verk m. m. samt anför.

DRIFTBUDGETEN

Femtonde huvudtiteln

Fullmäktige i riksgäldskontoret och styrelsen för riksdagens förvaltningskontor har den 22 november resp. den 19 december 1968 överlämnat förslag till de anslag m. m. som bör redovisas under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. för budgetåret 1969/70. Riksdagens förvaltningskontor har upprättat en sammanställning av förslagen, vilken torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende (*bilaga 17.1*).

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att pröva de förslag till anslag m. m. som avgetts av fullmäktige i riksgäldskontoret och styrelsen för riksdagens förvaltningskontor.

2 *Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 17: Riksdagen och dess verk m. m.*

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

RIKSDAGEN OCH DESS VERK M. M.

SAMMANSTÄLLNING

AV

FÖRSLAG TILL MEDELSANVISNING M. M.

DRIFTBUDGETEN

Femtonde huvudtiteln

INLEDNING

Förslagen från fullmäktige i riksgäldskontoret och styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående regleringen för budgetåret 1969/70 av utgifterna för riksdagen och dess verk m. m. har liksom föregående år av praktiska skäl sammanförts.

Anpassningen av huvudtitelns uppställning till den för övriga huvudtitlar gällande ordningen som påbörjades i fjol har fullföljts i år. I överensstämmelse härmed har avlönings- och omkostnadsanslagen sammanförts till ett anslag för varje myndighet. Under sådant myndighetsanslag (anslag till förvaltningskostnader) har under benämningen lönekostnadspålägg beräknats ersättning för dels pensions- och andra sociala kostnader med 22 % av avlöningssumman, dels allmän arbetsgivaravgift med 1 % av lönesumman.

Riksdagens och riksdagsverkens hyreskostnader, som — med undantag för riksdagens eget hus på Helgeandsholmen — f. n. bestrids via förslagsanslag till Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond, redovisas i förslagen uppdelade på förutnämnda myndighetsanslag (anslag till förvaltningskostnader).

Genom dessa åtgärder har antalet anslag reducerats.

Av anslagsökningen (ca 8,5 milj. kr.) under huvudtiteln belöper ca 3,5 milj. kr. på projektering och anskaffning av inredning och utrustning till enkammarriksdagens provisoriska lokaler vid Sergels torg i Stockholm, ca 1,8 milj. kr. på lönekostnadspålägg och reviderade hyresberäkningar samt återstoden ca 3,2 milj. kr. på övriga ändamål.

På grundval av bemyndigande som 1967 års riksdag lämnade styrelsen för riksdagens förvaltningskontor (BaU 4) företog kontoret under medverkan av byggnadsstyrelsen och av denna anlitade konsulter en utredning av riksdagens lokalfrågor på längre sikt. Byggnadsstyrelsen avgav i mars 1968 ett betänkande med titeln »Riksdagens hus», som förvaltningskontorets styrelse med skrivelse 3.4.1968 underställde riksdagen jämte förslag. I anledning av skrivelsen beslöt riksdagen under vårsessionen 1968 uppdra åt styrelsen att ytterligare utreda riksdagens lokalfrågor på längre sikt och utarbeta program för en arkitekttävling avseende förslag till riksdagshus på Helgeandsholmen eller Nedre Norrmalm (BaU 1968: 48 och 54). Utrednings- och programarbetet pågår. Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor avser att i särskild framställning till riksdagen i början av 1969 års vårsession anmäla vissa med tävlingsförberedelserna sammanhängande frågor. Tävlingsprogram beräknas kunna underställas riksdagen tidigast under slutet av 1969 års vårsession.

Med bifall till en framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor beslöt 1968 års riksdag under dess vårsession att antaga ett erbjudande från Stockholms stad om provisorisk förläggning av riksdagen till lokaler vid Sergels torg fr. o. m. år 1971 (BaU 1968: 47). Ett intensivt projekteringsarbete har därefter pågått, i fråga om byggnaderna genom Stockholms stads fastighetskontors försorg och vad gäller riksdagslokalernas inredning och utrustning genom riksdagens förvaltningskontor och av kontoren anlidade konsulter. Projekteringsarbetet fortskrider planenligt. Byggstart förutses ske under våren 1969. Vissa inrednings- och anslagsfrågor avseende de provisoriska lokalerna för riksdagen har avgjorts av riksdagen i anledning av framställning från förvaltningskontorets styrelse (BaU 1968: 63). Under hösten 1968 har möbleringsprogram utarbetats. Förvaltningskontoret avser att under 1969 års vårsession bereda riksdagens ledamöter tillfälle att studera vissa inredningsdetaljer i särskilt provrum.

Sammanställning

Förändringarna inom riksdagens och dess verks område i förhållande till riksstaten för budgetåret 1968/69 framgår av följande sammanställning. Beloppen anges i 1 000-tal kr.

	Anvisat 1968/69	Förslag 1969/70	Ökning Minskning
A. Riksdagen	26 625	32 627	+ 6 002
B. Den inre riksdagsförvaltningen	14 957	21 633	+ 6 676
C. Allmänt kyrkomöte	957	1	- 956
D. Riksdagens verk	10 552	14 168	+ 3 616
E. Diverse ¹	6 150	3 767	- 2 383
F. Pensioner ²	4 500	—	- 4 500
Totalt	63 741	72 196	+ 8 455

¹ Anslagen Pensioner åt f.d. riksdagsledamöter m. fl. och Pensioner åt f.d. tjänstemän m. fl. (budgetåret 1968/69, E.) har för budgetåret 1969/70 utgått. Motsvarande utgifter redovisas under resp. myndighet och ingår i lönekostnadspåsläppet.

² Under F. inbegrips för innevarande budgetår anvisade anslag till arbetsgivaravgifter till den allmänna sjukförsäkringen och till den allmänna tilläggs-pensioneringen samt ersättning till statens allmänna fastighetsfond. Utgifter motsvarande dessa anslag har för budgetåret 1969/70 i stället upptagits under resp. myndighet. För budgetåret 1969/70 har under särskilt anslag (E 5) övergångsvis upptagits medel för arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs-pensioneringen avseende första halvåret 1969.

VISSA GEMENSAMMA FRÅGOR

Riksdagen har i samband med förvaltningskontorets tillkomst beslutat att kontoret skall, om ej annat är stadgat, beträffande arbetstagare vid riksdagen och dess verk äga befogenheter motsvarande dem som tillkommer statens avtalsverk i fråga om statsförvaltningen i övrigt (KBaU 1966: 1).

Riksdagens förvaltningskontor skall enligt gällande instruktion (RFS 1967: 3), om annat ej är särskilt stadgat, bl. a. handlägga frågor angående förhandling om anställnings- eller arbetsvillkor för arbetstagare hos riksdagen och dess verk, meddela för kontoret och riksdagens verk utom riksbanken och riksgäldskontoret gemensamma förvaltningsföreskrifter (2 § 2) samt för riksdagen och dess verk utfärda bestämmelser av beskaffenhet att skola ensidigt fastställas av arbetsgivaren (4 §).

Räckvidden av de befogenheter riksdagen sålunda gett förvaltningskontoret föranleder i regel inte någon tvekan. Vid något tillfälle har styrelsen för riksdagens förvaltningskontor dock funnit omfattningen av erhållna bemyndiganden oklar (se BaU 1966: 55 s. 13 och 1968: 67).

Frågor om arbetstidens förläggning faller enligt 3 § statstjänstemannalagen utanför det avtalsbara området och inrymmes därför inte i de ämnen, som förvaltningskontoret i egenskap av riksdagsförvaltningens avtalsverk enligt 1966 års riksdagsbeslut eller sin instruktion fått befogenhet att reglera för riksdagen och dess verk. Ej heller torde delegerade för riksdagens verk ha haft någon sådan befogenhet beträffande verken.

Arbetstidsfrågor av denna art regleras inom den övriga statsförvaltningen numera ej sällan generellt genom författning, utfärdad av Kungl. Maj:t. Sty-

relsen avser här närmast de nästan årligen återkommande författningarna om inarbetande av arbetstid för att bereda statliga arbetstagare viss sammanhängande ledighet i anslutning till helger etc. (se senast SFS 1968: 476).

Med hänsyn till viss oklarhet om befogenheten för förvaltningskontorets styrelse att förordna om motsvarande tillämpning av sådana arbetstidsbestämmelser inom riksdagsförvaltningen har styrelsen hittills begränsat sig till protokollförda uttalanden, som delgetts riksdagens inre organ och verk, att enligt styrelsens mening hinder ej möter att tillämpa författningarna inom riksdagsförvaltningen under förutsättning av göromålets behöriga gång.

Rådande oklarhet i förevarande avseende bör undanröjas genom att förvaltningskontoret får formellt bemyndigande att, där så finnes lämpligt, för riksdagen och dess verk besluta om tillämpning av arbetstidsföreskrifter, som Kungl. Maj:t meddelar för den övriga statsförvaltningen.

Under återopande av det anförda hemställer styrelsen för riksdagens förvaltningskontor

att riksdagen måtte bemyndiga styrelsen för riksdagens förvaltningskontor att för riksdagen och dess verk besluta om motsvarande tillämpning av arbetstidsföreskrifter som Kungl. Maj:t meddelar för den övriga statsförvaltningen.

ANSLAGEN

A. Riksdagen

A 1. Riksdagen: Arvoden m. m. till riksdagens ledamöter

1967/68 Utgift	121 596 613
1968/69 Anslag	121 780 000
1969/70 Förslag	224 522 000

¹ Inklusive kostnadsersättningar och traktamenten.

² Inklusive kostnadsersättningar och lönekostnadspålägg men exklusive traktamenten, som fr. o. m. budgetåret 1969/70 redovisas under A 2.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
Arvoden till riksdagens ledamöter		
Första kammaren	8 510 000	— ³ 1 110 000
Andra kammaren	13 270 000	— ³ 1 858 000
Lönekostnadspålägg		
a) beräknat för befintlig organisation	—	+ 4 327 000
b) beräknad ändring till budgetåret 1969/70	—	—
Kostnadsersättningar		
Första kammaren	—	+ 544 000
Andra kammaren	—	+ 839 000
	21 780 000	+ 2 742 000

³ Sedan kostnadsersättningarna 544 000 kr. och traktamentena 828 000 kr. avdragits från det för budgetåret 1968/69 anvisade beloppet för första kammaren, har arvodesökningen för budgetåret 1969/70 i 1968 års nivå beräknats till 262 000 kr. Motsvarande belopp för andra kammaren utgör 839 000 kr. resp. 1 426 000 kr. och motsvarande arvodesökning är 407 000 kr.

Från anslaget bestrids kostnader för arvoden och kostnadsersättningar till riksdagens ledamöter.

I det beräknade lönekostnadspålägget, som upptagits till 23 % av 1968 års riksdagsarvoden, ingår periodiserade pensionskostnader och engångsersättningar enligt särskilda bestämmelser (se bl. a. KU 1968: 40), kostnader för arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen och den allmänna sjukförsäkringen, för grupplivförsäkring samt för allmän arbetsgivaravgift.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagen: Arvoden m. m. till riksdagens ledamöter* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 24 522 000 kr.

A 2. Riksdagen: Reseersättningar m. m. till riksdagens ledamöter

1967/68 Utgift	1 999 212
1968/69 Anslag	2 300 000
1969/70 Förslag	5 265 000

Från anslaget bestrids dels kostnaderna för riksdagsledamöternas årskort för järnvägsresor samt, såvitt gäller annat färdmedel, resor mellan riksdagsorten och hemorten under riksdagssession eller för sammanträde med utrikesnämnden, riksdagsutskott eller riksdagens lönedelegation, dels fr. o. m. budgetåret 1969/70 traktamenten till riksdagsledamöter under sessionstid.

Belastningen budgetåret 1967/68 innefattar i fråga om kostnaden för järnvägsresor endast ett preliminärt belopp baserat på viss a contoinbetalning till statens järnvägar. De totala kostnaderna för budgetåret uppgick till 2 510 258 kr. Merkostnaden för resor till följd av förutskickade taxehöjningar uppskattas till ca 95 000 kr. Medelsbehovet för resor beräknas med beaktande av förutsedda utgiftsökningar för budgetåret 1969/70 till 2 750 000 kr.

Traktamentskostnaderna, som hittills redovisats under A 1. Riksdagen: Arvoden m. m. till riksdagens ledamöter, beräknas efter nu gällande kostnadsnivå utgöra för första kammaren 922 740 kr. och för andra kammaren 1 591 590 kr. eller sammanlagt 2 514 330 kr., avrundat till 2 515 000 kr.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagen: Reseersättningar m. m. till riksdagens ledamöter* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 5 265 000 kr.

A 3. Riksdagen: Riksdagsledamöters deltagande i Europarådets verksamhet

1967/68 Utgift	159 325
1968/69 Anslag	200 000
1969/70 Förslag	215 000

Från anslaget bestrids kostnader som sammanhänger med riksdagsledamöters deltagande i Europarådets verksamhet. Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor har 5.6.1967 fastställt bestämmelser om ersättning till riksdagsledamot vid deltagande i Europarådets verksamhet (RFS 1967: 15).

Europarådets rådgivande församling sammanträder tre gånger årligen i Strasbourg. Antalet svenska ombud är sex, vartill kommer sex suppleanter.

Dessutom förekommer utskottsmöten på skilda platser i Europa. F. n. finns 14 sådana utskott med svenska ledamöter. Dessa sammanträder i varierande omfattning. I medeltal torde totalt hållas ca 40 sammanträden som inte förläggs i anslutning till församlingsmöten i Strasbourg. Detta innebär med nuvarande svenska representation maximalt ungefär 60 resor per år.

Medelsbehovet för budgetåret 1969/70 beräknas med hänsyn till förutsedd kostnadsstegring till 215 000 kr.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagen: Riksdagsledamöters deltagande i Europarådets verksamhet* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 215 000 kr.

A 4. Riksdagen: Riksdagsutskottens studieresor m. m.

1967/68 Utgift	271 094
1968/69 Anslag	500 000
1969/70 Förslag	650 000

Från anslaget bestrids kostnaderna för utskottens studieresor inom och utom Sverige samt för vissa resor beslutade av talmanskonferensen. Utskott har att till talmanskonferensen anmäla planerad studieresa till utlandet och beräknade kostnader för denna.

Av talmanskonferensen beslutade resor omfattar dels resor utomlands som varje år företas på inbjudan från främmande länders parlament, dels svenskt parlamentariskt deltagande i internationella kongresser och konferenser med undantag för sådana sammankomster för vilka medel anvisas under andra anslag (jfr A 3 och A 7).

Anslagsuppräknningen föranleds av det allt livligare internationella informationsutbytet.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagen: Riksdagsutskottens studieresor m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 650 000 kr.

A 5. Riksdagen: Bidrag till studieresor

1967/68 Utgift	56 400	Reservation	54 725
1968/69 Anslag	100 000		
1969/70 Förslag	100 000		

Från detta anslag bestrids kostnaderna för bidrag till riksdagsledamöters studieresor. Bidragen beviljas av talmanskonferensen, som 14.10.1968 antagit regler för beviljande av bidrag. Dessa regler innebär i korthet, att leda-

mot under en femårsperiod i stipendier beviljas högst 2 500 kr. eller, om resa företages till utomeuropeiska länder, högst 3 500 kr.

I skrivelse 25.10.1968 till förvaltningskontoret angående här ifrågavarande anslag har talmanskonferensens sekreterare anfört i huvudsak följande.

Under de tre senaste budgetåren har talmanskonferensen disponerat 100 000 kr. för fördelning av stipendier till ledamöters studieresor — enskilt eller i grupp — till utlandet. Under budgetåret 1967/68 ingavs stipendieansökningar om sammanlagt ca 110 000 kr. Efter konferensens prövning ianspråktofs 76 900 kr. Motsvarande siffror är hittills för innevarande budgetår ca 157 000 resp. 88 700 kr. Den nuvarande omfattningen av anslaget synes med hänsyn till frekvensen av ansökningar, storleken av de begärda beloppen och talmanskonferensens regler för beviljande av stipendier f. n. vara väl avvägd.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor finner att anslaget bör uppföras med oförändrat belopp och föreslår

att till *Riksdagen: Bidrag till studieresor* för budgetåret 1969/70 anvisas ett reservationsanslag av 100 000 kr.

A 6. Riksdagen: Representation m. m.

1967/68 Utgift	104 194
1968/69 Anslag	125 000
1969/70 Förslag	210 000

Från anslaget bestrids kostnaderna för representation, som talmännen liksom även andra riksdagens organ utövar på riksdagens vägnar (KU 1959: 18 s. 9).

Medelsbehovet tenderar att öka men är svårberäknat. Det är inte möjligt att nu säkert bedöma i vilken utsträckning den svenska riksdagen kommer att få mottaga besök från utlandet under tiden 1.7.1969—30.6.1970. Man torde emellertid få räkna med att Sverige regelmässigt varje år kommer att besökas av minst två utländska parlamentarikerdelegationer. Vidare har riksdagen att utöva värdskap för ett antal parlamentarikergrupper, vilkas besök i övrigt handhas och bekostas av utrikesdepartementet.

Det redovisade medelsbehovet ger vid handen att anslaget bör ökas med 85 000 kr. till 210 000 kr.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagen: Representation m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 210 000 kr.

A 7. Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

1967/68 Utgift	75 000
1968/69 Anslag	110 000
1969/70 Förslag	123 000

Styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp

För bidrag till Interparlamentariska unionen och dess dokumentationscentrum beräknar styrelsen samma belopp som för löpande budgetår eller 16 500 kr.

För utrikes möten upptar styrelsen vidare 90 000 kr. och för inrikes möten och representation 3 500 kr. Dessa poster motsvarar fyra i föregående års framställning, nämligen för deltagande i konferens, för deltagande i rådsmöte, för deltagande i Nordiska interparlamentariska förbundets arbete och för representation.

I övrigt beräknar styrelsen för skrifter 3 700 kr. och för förvaltningskostnader 10 000 kr. Tidigare redovisades denna del av medelsbehovet med skilda belopp för tidskrifter, förvaltningskostnader och extra utgifter.

I posten för utrikes möten ingår som största delpost kostnaderna för gruppens representation vid 1969 års interparlamentariska konferens i New Delhi. Styrelsen har vid sin beräkning utgått från att gruppen skall företräddas av en delegation med sammansättning motsvarande vad som med visst undantag varit gängse under senare år. Kostnaden uppskattas till 72 000 kr.

I posten för utrikes möten ingår vidare kostnaderna för gruppens representation vid 1970 års rådsmöte i Monaco. Gruppen företräddas vid dessa möten alltid av de båda rådsmedlemmarna, vilka brukar biträddas av gruppens sekreterare. Den svenska representationen är väsentligt mindre än t. ex. övriga nordiska grupper och bör under budgetåret 1969/70, då mötet alltså hålls inom Europa, omfatta fem delegater jämte gruppens sekreterare, med anteckning att detta likväl för närvarande inte förslår för att förse varje studiekommision med en särskild representant. Kostnaden uppskattas till 15 000 kr.

Slutligen ingår i posten för utrikes möten även kostnaderna för deltagande i ett nordiskt möte utanför Sverige. Sommaren 1969 kommer ett förmöte inför höstens konferens att hållas antingen i Oslo eller i Helsingfors. Kostnaden uppskattas till 1 500 kr.

Styrelsen har vid sin beräkning uppräknat ifrågavarande post till 90 000 kr. med hänsyn till att det under senare år vid ett flertal tillfällen inträffat att interparlamentariska möten hållits utöver konferenser och rådsmöten. Styrelsen avser att bokföra eventuella kostnader för representation utomlands, en utgiftstyp som hittills knappast förekommit, på samma konto som det nu nämnda, för utrikes möten.

I posten för inrikes möten ingår kostnaderna för ett nordiskt möte i Stockholm före vårmötet i Monaco 1970. Den svenska gruppen står då i tur att vara värd för det förmöte som skall hållas enligt de antagna normerna för det nordiska samarbetet.

I tidskriftsposten ingår utöver tidskrifter även kostnader för diverse skriftliga bidrag till Interparlamentariska unionens arbete, såsom rappor-

12 *Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 17: Riksdagen och dess verk m. m.*

ter, artiklar i tidskrifterna o. d. som drar vissa översättningskostnader. Förvaltningskostnaderna avser styrelsen att hålla konstanta.

Styrelsen anmäler även dels att den i anslutning till bankoutsrottets utlåtande 1968:53 övervägt behovet av ökad tjänstemannarepresentation men funnit det mera angeläget att få till stånd en ökad ledamotsrepresentation, dels att ett förslag väckts av den danska gruppen att hålla ett europeiskt interparlamentariskt seminarium i Köpenhamn. Gruppen har hemställt att de finska, norska och svenska grupperna skall bidra till kostnaderna i proportion till sina bidrag till Interparlamentariska unionen. Det är för närvarande i hög grad ovisst om seminariet kan förverkligas. Styrelsen saknar därför anledning att nu uppta en särskild utgiftspost för ändamålet men anhaller om godkännande av ändamålet som sådant, så att styrelsen kan, i händelse av initiativets förverkligande, lämna ett bidrag från den svenska gruppen.

Gruppens utgifter för budgetåret 1969/70 beräknas sammanfattningsvis sålunda:

Bidrag till Interparlamentariska unionen och dess dokumentationscentrum	16 500
Utrikes möten	90 000
Inrikes möten och representation	3 500
Skrifter	3 700
Förvaltningskostnader	10 000
	<hr/>
Summa kr.	123 700

Frändras gruppens sannolika inkomster av medlemsavgifter, återstår ett belopp av ca 123 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, som ej har något att erinra mot att bidrag lämnas till ett europeiskt interparlamentariskt seminarium i Köpenhamn och grunderna härför eller mot medelsberäkningen, föreslår att till *Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 123 000 kr.

A 8. Riksdagen: Bidrag till Sällskapet Riksdagsmän och forskare

1967/68 Utgift	20 000
1968/69 Anslag	20 000
1969/70 Förslag	20 000

Styrelsen för Sällskapet Riksdagsmän och forskare

Styrelsen anför att verksamheten ytterligare utvidgats. Tre arbetsgrupper har verkat inom sällskapets ram och diskuterat kreativitets-, miljö- och urbaniseringsfrågor. Medlemmarna har vid regelbundet återkommande sammanträden fått presentationer av aktuella frågeställningar av framstående forskare inom respektive fackområde. En tvådagars studieresa har anordnats till AB Atomenergis anläggningar i Studsvik och till kärnkraftstationen Marviken. På sällskapets initiativ har en grupp riksdagsmän besökt Liberia och Algeriet för att studera industrialiseringsprocessen, utbildningsväsen, hälso- och sjukvård, fackliga förhållanden och kvinnans ställning.

Under budgetåret 1969/70 beräknas en ytterligare expansion av sällskapets arbete med att förbättra kontakterna mellan forskare och parlamentariker. Verksamheten med arbetsgrupper kommer att främst inriktas på utlandsproblematiken. Informationsbladet RIFO-Nytt kommer att utges i sin nuvarande form. Verksamheten på miljövärd- och urbaniseringsområdena kommer att följas upp bl. a. genom studiebesök. Företrädare för RIFO:s brittiska motsvarighet har inbjudits till en överläggning om kontaktproblemet mellan forskare och parlamentariker.

Med anledning av att sällskapet år 1969 kommer att ha existerat i tio år kommer en debattbok att sammanställas med huvudsaklig inriktning på internationella solidaritetsproblem m. m. Publicering av debattboken beräknas ske genom medverkan av ett bokförlag och inte föranleda sällskapet några direkta kostnader. Däremot kommer arbetet att medföra behov av sekreterarhjälp.

För verksamheten har uppgjorts följande budget

Arvoden åt gruppsekreterare	12 000
RIFO-Nytt	3 000
Kansli- och sammanträdeskostnader	5 000
Resor, omhändertagande av utländska besökare	8 000
	<hr/>
	Summa kr. 28 000

Härav kan ca 8 000 kr. täckas genom individuella medlemsavgifter från riksdagsledamöter och forskare. Till den övriga verksamheten hemställer sällskapet om bidrag med 20 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor tillstyrker framställningen och föreslår

att till *Riksdagen: Bidrag till Sällskapet Riksdagsmän och forskare* för budgetåret 1969/70 anvisas ett anslag av 20 000 kr.

A 9. Riksdagen: Bidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

1967/68 Utgift	1 439 250
1968/69 Anslag	1 440 000
1969/70 Förslag	1 422 000

Från anslaget bestrids kostnaderna för bidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier. Statsbidrag utgår till varje partigrupp i riksdagen med 3 000 kr. per medlem och år, om gruppen är företrädd i regeringen, och annars med 4 500 kr. per medlem och år (BaU 1965: 54 s. 8).

Riksdagens förvaltningskontor har, på grundval av nu kända förhållanden, beräknat medelsbehovet för budgetåret 1969/70 till sammanlagt 1 422 000 kr.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagen: Bidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 1 422 000 kr.

A 10. Riksdagen: Utgivande av otryckta ständsprotokoll

1967/68 Utgift	156 344	Reservation	127 700
1968/69 Anslag	50 000		
1969/70 Förslag	100 000		

Från anslaget bestrids kostnader för utgivande av otryckta ständsprotokoll. Anslaget disponeras av riksgäldskontoret.

Hittills kontrakterade protokoll, som f. n. är under utarbetande, är ridderskapets och adelns protokoll vid riksdagarna 1771—1772 (del 29—31), prästeståndets protokoll vid riksdagarna 1719—1720 (band 5), 1723 (band 6), 1726—1727 (band 7) och 1731 (band 8), borgarståndets protokoll vid riksdagarna 1738—1739 (band 6) samt bondeståndets protokoll vid riksdagarna 1765—1766 (band 10) och 1769—1770 (band 11).

Anslaget för budgetåret 1969/70 bör med hänsyn till beräknad medelsförbrukning och tillgänglig reservation upptagas med 100 000 kr.

Fullmäktige i riksgäldskontoret föreslår

att till *Riksdagen: Utgivande av otryckta ständsprotokoll* för budgetåret 1969/70 anvisas ett reservationsanslag av 100 000 kr.

B. Den inre riksdagsförvaltningen**B 1. Den inre riksdagsförvaltningen: Förvaltningskostnader**

1967/68 Utgift	112 004 552
1968/69 Anslag	19 940 000
1969/70 Förslag	12 829 000

¹ Anslagen Den inre riksdagsförvaltningen: Avlöningar och Den inre riksdagsförvaltningen: Övriga omkostnader.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
<i>Personal</i>		
Kamrar och utskott m. fl.		
Handläggande personal	87	—
Övrig personal	36	123
	<hr/>	
Förvaltningskontoret		
Handläggande personal	26	+ 1
Övrig personal	69	95
	<hr/>	
	218	+ 1

Anslag

Arvoden till ledamöter av förvaltningskontorets styrelse och suppleanter för dessa		
	37 000	—
Avlöningar till tjänstemän m. fl.	7 558 000	+ 405 000
Lönekostnadspålägg		
a) beräknat belopp för befintlig organisation ..	—	+ 1 804 000
b) beräknad ändring till budgetåret 1969/70 ..	—	+ 17 000
Arvoden och särskilda ersättningar	20 000	—
Sjukvård m. m.	35 000	—
Resersättningar	150 000	+ 110 000
Reparation och underhåll av riksdagshuset m. m.	335 000	— 85 000
Riksdagens restaurang	50 000	—
Expenser		
a) beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 93 000
b) beräknad ändring av lokalhyror budgetåret 1969/70	—	+ 157 000
c) bränsle, lyse, vatten	165 000	— 20 000
d) övriga expenser	1 475 000	+ 540 000

	1968/69		Beräknad ändring 1969/70
Publikationstryck	105 000	—	45 000
Övriga utgifter	40 000	—	10 000
	9 970 000		+ 2 966 000

Särskilda uppbördsmedel

Ersättning för utlånad personal	— 5 000	+	77 000
Influtna hyror m. m.	— 20 000		—
Försäljning av informationsmaterial	— 5 000		—
Summa	9 940 000	+	2 889 000
varav lönekostnadspålägg och lokalhyror			2 071 000
Differens		+	818 000

Instruktion för riksdagens förvaltningskontor har antagits av riksdagen 25.6.1966 (RFS 1967: 3). Förvaltningskontorets styrelse har 30.5.1968 fastställt arbetsordning för kontoret.

Styrelsen för förvaltningskontoret har under budgetåret 1968/69 inrättat en ny tjänst som assistent/byråassistent i högst lönegrad A 19 vid kontorets tryckerienhet för att dess arbetsuppgifter skall kunna bemästras. Ökningen i vad avser avlöningar till tjänstemän hos riksdagen, 405 000 kr., kan i huvudsak hänföras till löneomräkningar samt till ökat medelsbehov för specialföredragande i utskott och till den nyinrättade tjänsten.

Anslagsposten Reseersättningar har för budgetåret 1969/70 beräknats öka med 110 000 kr., avseende kostnader för dels studiebesök av styrelsen för förvaltningskontoret och tjänstemän inom ramen för utredningen om riksdagens hus, 90 000 kr., dels utskottstjänstemäns resor i samband med utskottens resor, 20 000 kr.

Anslagsposten Reparation och underhåll av riksdagshuset m. m. har, sedan arbetena med renovering av riksdagshusets fasader avslutats och vissa brandförebyggande åtgärder inom byggnaden vidtagits (BaU 1968: 49 s. 10), ansetts kunna nedräknas med 85 000 kr. Med hänsyn till utredningen av riksdagens lokalfrågor har endast oundgängligen nödvändigt underhåll m. m. av det nuvarande riksdagshuset ansetts böra komma till utförande.

Anslagsposten Expenser har uppräknats med hänsyn till beräknade kostnadsökningar. De största ökningarna avser städningskostnader, inklusive beräknat lönekostnadspålägg (23 %) eller sammanlagt 170 000 kr., kostnader för telefon 260 000 kr. och kostnader för skrivmateriel 40 000 kr. För inköp och underhåll av kontorsutrustning har beräknats sammanlagt 45 000 kr.

Ökningar föreligger i fråga om anskaffning av böcker, tidningar och tid-

skrifter med 10 000 kr. För nytillkommande personalutbildning har beräknats 15 000 kr. avseende riksdagsvaktmästare och kontorspersonal.

Under särskilda uppbördsmedel har upptagits ett med 77 000 kr. höjt ersättningsbelopp för utlånad personal. Beloppet avser främst fyllnadstjänstgöring vid riksdagens ombudsmannaexpedition för två föredragande från konstitutionsutskottet under ca sex månader.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Den inre riksdagsförvaltningen: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 12 829 000 kr.

B 2. Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för riksdagstrycket m. m.

1967/68 Utgift	3 316 415		
1968/69 Anslag	3 285 000		
1969/70 Förslag	3 645 000		
		1968/69	Beräknad ändring 1969/70
<i>Utgifter</i>			
Tryckpapper	420 000	+	47 500
Riksdagshandlingar			
Tryckningskostnader	2 466 000	+	285 000
Bokbinderikostnader	672 500	+	72 500
Kommittétryck	40 000	+	4 000
	<u>3 598 500</u>		<u>+ 409 000</u>
<i>Särskilda uppbördsmedel</i>			
Försäljning av riksdagstryck	— 313 500	+	49 000
	<u>3 285 000</u>		<u>+ 360 000</u>

Riksdagstrycket har visat en markant omfångsökning under senare år, och någon avmattning kan ej skönjas för den närmaste tiden. Ett särskilt studiepaket, innehållande bl. a. visst riksdagstryck, tillhandahålles kontinuerligt de skolor som anmäler behov därav. Till följd av avtalsmässiga och individuella löneförhöjningar, ökning av de sociala utgifterna och viss arbetstidsförkortning är höjningar av debiteringspriserna för papper, sättning och tryckning samt bokbinderiprodukter ofrånkomliga. Kostnadsstegringarna beräknas medföra en sammanlagd utgiftsökning av, lågt räknat, ca 10 % för budgetåret 1969/70.

Distributionen av lagrådsremisser till ledamöter, utskott m. fl. har enligt

18 *Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 17: Riksdagen och dess verk m. m.*

gjorda beräkningar hittills medfört en merkostnad av ca 45 000 kr./år. Pre-numerationspriserna m. m. på riksdagstrycket har fr. o. m. år 1969 höjts med drygt 15 %. Nettoökningen av anslaget beräknas till 360 000 kr.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för riksdagstrycket m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 3 645 000 kr.

B 3. Den inre riksdagsförvaltningen: Utgivande av särskilda publikationer

1967/68 Utgift	.....	78 648	Reservation	.....	7 210
1968/69 Anslag	.....	132 000			
1969/70 Förslag	.....	109 000			

Från anslaget bestrids kostnaderna för uppslagsboken över riksdagens verksamhet (Gula boken) samt för utgivande av ett sammanfattande person- och sakregister till riksdagens protokoll med därtill hörande bihang för åren 1961—1970. Uppslagsboken över riksdagens verksamhet betingade för budgetåret 1967/68 en kostnad av 75 982 kr. Med hänsyn till beräknad kostnadsstegring torde utgifterna för budgetåret 1968/69 uppgå till ca 91 000 och för budgetåret 1969/70 beräknas till ca 98 000 kr. Intäkten vid försäljning av uppslagsboken har beräknats till ca 1 000 kr. under sistnämnda budgetår.

För det sammanfattande person- och sakregistret till riksdagens protokoll med bihang för åren 1961—1970 erfordras för budgetåret 1969/70 ca 12 000 kr., utgörande i huvudsak ersättning till redaktören.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Den inre riksdagsförvaltningen: Utgivande av särskilda publikationer* för budgetåret 1969/70 anvisas ett reservationsanslag av 109 000 kr.

B 4. Den inre riksdagsförvaltningen: Utredning om riksdagens hus m. m.

1967/68 Utgift	.....	514 347	Reservation	.....	930 773
1968/69 Anslag	.....	500 000			
1969/70 Förslag	.....	500 000			

Från anslaget bestrids kostnader för utredning av riksdagens lokalfrågor på längre sikt, häri inbegripet utarbetande av program för en arkitekttävling avseende förslag till riksdagshus (BaU 1968: 48, 49 och 54).

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagen beslöt under 1968 års vårsession, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, på hemställan av bankoutskottet (BaU 1968: 48 och 54) att uppdra åt styrelsen att ytterligare utreda riksdagens lokalfrågor på längre sikt och utarbeta program för en arkitekttävling avseende förslag till riksdagshus enligt i princip något av alternativen 1, 2 eller 3 i byggnadsstyrelsens utredning »Riksdagens hus» samt att med bifall till en framställning från styrelsen för innevarande budgetår för ändamålet anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr. (BaU 1968: 49).

Utredningsarbetet och förberedelserna för arkitekttävlingen bedrivs i samarbete med byggnadsstyrelsen och Stockholms stad. Styrelsen har 10.12. 1968 i skrivelse till Stockholms stad hemställt om vissa uppgifter av betydelse för tävlingsförberedelsernas fortsatta bedrivande m. m. I avvaktan på Stockholms stadsfullmäktiges behandling av ärendet och på särskild framställning från styrelsen till riksdagen i denna och andra med utredningsarbetet sammanhängande frågor upptar styrelsen i statsverkspropositionen ett preliminärt beräknat belopp.

Under återopande av det anförda föreslår styrelsen för riksdagens förvaltningskontor

att till *Den inre riksdagsförvaltningen: Utredning om riksdagens hus m. m.* för budgetåret 1969/70 beräknas ett reservationsanslag av 500 000 kr.

B 5. Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler

1967/68 Utgift	—
1968/69 Anslag	1 100 000
1969/70 Förslag	4 550 000

Från detta reservationsanslag bestrids kostnader för de provisoriska lokaler som riksdagen fr. o. m. år 1971 avses disponera vid Sergels torg i Stockholm (se BaU 1968: 47).

Med bifall till en framställning 23.10.1968 från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor beslöt riksdagen under 1968 års höstsession på hemställan av bankoutskottet att på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1968/69 för projektering m. m. anvisa ett reservationsanslag av 1 100 000 kr. (se BaU 1968: 63).

Under innevarande budgetår belastas förevarande anslag främst med utgifter för projektering, kontroll och administration. Fr. o. m. budgetåret 1969/70 tillkommer kostnader för anskaffning av möbler och annan in-

redning samt el-, teleteknisk och annan utrustning, varom riksdagen i viss utsträckning fattat principbeslut (se BaU 1968: 63). Enligt nu föreliggande tidplan avses nämligen upphandlingen av inredning och utrustning skola påbörjas i oktober 1969.

På basis av ett av förvaltningskontorets huvudkonsult, Bygglédare AB, 30.10.1968 uppgjort underlag, som granskats av byggnadsstyrelsen och beretts inom förvaltningskontoret, beräknar styrelsen medelsbehovet för *projektering, kontroll och administration* för budgetåret 1969/70 till 850 000 kr. Härav belöper 40 000 kr. på byggnadsstyrelsens personal- och administrationskostnader, 40 000 kr. på arvode till huvudkonsulten, 265 000 resp. 50 000 kr. på projektering av möblering och annan inredning i riksdagens lokaler i kulturhuset och teaterbyggnaden resp. i hotellbyggnaden, 235 000 kr. på projektering av el- och teletekniska anläggningar samt 95 000 kr. på kostnader för provrum, modeller och dylikt och kopiering. För oförutsedda ändamål under denna post beräknar styrelsen 125 000 kr. De beräknade anslagsbehoven har bedömts med utgångspunkt från konsulternas nu kända uppdrag och åtaganden. För *anskaffning av inredning och utrustning* under budgetåret 1969/70 beräknar styrelsen ett medelsbehov av 3 700 000 kr. Härav belöper 1 600 000 kr. på armatur (100 000) och möbler och arkivutrustning (1 500 000) samt 1 745 000 kr. på el- och teleteknisk utrustning, inberäknat ny voteringsanläggning samt rörpostanläggning. Av det beräknade anslagsbehovet under denna post motsvarar (200 000 + 155 000) 355 000 kr. medel för oförutsedda ändamål.

I sin framställning till riksdagen 23.10.1968 om anslag på tilläggsstat (se BaU 1968: 63, bilagan s. 2) framhöll styrelsen att principiell enighet vid förhandlingar mellan företrädare för förvaltningskontoret och Stockholms stads fastighetskontor uppnåtts om lösningen av vissa gränsdragningsproblem avseende vad som skall hänföras till byggnaderna resp. inredning och utrustning. Resultatet av dessa förhandlingar har beaktats vid styrelsens beräkning av medelsbehovet vad gäller t. ex. kostnaden för armaturer, heltäckande mattor och vissa transportanläggningar. Till grund för beräkningen av medelsbehovet för riksdagens möbler och arkivutrustning i kulturhuset och teaterbyggnaden ligger av Peter Celsings arkitektkontor 3.10 och 16.10.1968 upprättade programunderlag med kvalitetsbeskrivningar och ritningar över inredningsenheter. De senare har kostnadsuppskattats i samråd med leverantör. För rumsenheter i hotellbyggnaden har medelsbehovet beräknats till 3 500 kr. per ledamots arbetsrum och 5 000 kr. per kombinerat arbets- och bostadsrum för ledamot.

Beräkningen av medelsbehovet för el- och teleteknisk utrustning, 1 900 000 kr., avser på budgetåret 1969/70 belöpande delar av anskaffningskostnad för rikstelefonväxel, centralursystem, snabbtelefon, trådlöst personsökarsystem, sökningsanläggning i riksdagens plenisal, intern televisionsanläggning, ljud-distributionsanläggning, voteringsanläggning, voterings-signalsystem, replik-

markeringsanläggning, simultantolkanläggning, bildprojektion och rörpostanläggning m. m.

Det totala anslagsbehovet för inredning och utrustning av provisoriska lokaler för riksdagen vid Sergels torg t. o. m. budgetåret 1970/71 torde kunna uppskattas till drygt 15 milj. kr. Härav torde enligt nu föreliggande prognos ca 2,3 milj. kr. belöpa på projektering, kontroll och administration, ca 8,2 milj. kr. på anskaffning av armatur, möbler, mattor och textilier samt ca 4,7 milj. kr. på el- och teletekniska anläggningar.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler* för budgetåret 1969/70 anvisas ett reservationsanslag av 4 550 000 kr.

C. Allmänt kyrkomöte

C. Allmänt kyrkomöte

1967/68 Utgift	—
1968/69 Anslag	957 000
1969/70 Förslag	1 000

Enligt gällande praxis upptages för budgetår, då kyrkomöte beräknas ej äga rum, endast ett formellt belopp till allmänt kyrkomöte.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Allmänt kyrkomöte* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 1 000 kr.

D. Riksdagens verk

D 1. Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader

1967/68 Utgift	13 444 192
1968/69 Anslag	13 651 000
1969/70 Förslag	4 781 000

¹ Anslagen Riksgäldskontoret: Avlöningar och Riksgäldskontoret: Omkostnader.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
<i>Personal</i>		
Handläggande personal	26	—
Övrig personal	95	—
	<hr/> 121	<hr/> —
<i>Anslag</i>		
Arvoden till fullmäktige och suppleanter till fullmäktige	78 300	—
Avlöningar till tjänstemän, m. m.	2 994 700	+ 241 000
Lönekostnadspålägg		
a) beräknat belopp för befintlig organisation ..	—	+ 744 000
b) beräknad ändring till budgetåret 1969/70 ..	—	—
Arvoden och särskilda ersättningar	3 000	—
Sjukvård m.m.	17 000	+ 3 000
Resersättningar	15 000	—
Expenser		
a) beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler ..	—	+ 95 000
b) beräknad ändring av lokalhyror budgetåret 1969/70	—	—
c) bränsle, lyse, vatten	38 000	+ 2 000
d) övriga expenser	390 000	+ 33 000
Publikationstryck	15 100	—
Särskilda uppbördsmedel	— 100	+ 2 000
Kostnader för maskinell kontroll av inlösta vinster	100 000	+ 10 000
Summa	<hr/> 3 651 000	<hr/> + 1 130 000
varav lönekostnadspålägg och lokalhyror		<hr/> 839 000
Differens		+ 291 000

Riksgäldskontoret har som huvudsaklig uppgift att ombesörja den statliga upplåningen samt förvalta statsskulden.

Kontorets emissionsverksamhet har under senare år intensifierats som en följd av det ökade statliga upplåningsbehovet. Detta har medfört att biträdes- och reservpersonalen måst ökas med ett tiotal tjänstemän. Någon ytterligare ökning synes för närvarande icke behövlig.

Delposten till Avlöningar till tjänstemän, m. m. har därför beräknats efter en i jämförelse med nuläget oförändrad personalstat och med oförändrat utnyttjande av tillfällig personal. Av ökningen, 241 000 kr., utgör ca 132 000 kr. löne reglering enligt den av riksdagens löne delegation 19.6.1968 godkända förhandlingsöverenskommelsen, medan resten hänför sig till den ökning av biträdes- och reservpersonalen, som redan skett. Lönekostnadspålägget har räknats efter 23 % på lönesumman.

Av den återstående anslagshöjningen (291 000—241 000 =) 50 000 kr. består 22 000 kr. av allmän kostnadsökning för städning, bevakning, skrivmateriel m. m. medan 18 000 kr. motsvarar beräknat lönekostnadspålägg på städninglöner (23 % på 80 000 kr.). Vidare har kostnaderna för den maskinella vinstkontrollen uppräknats med 10 000 kr. Antalet obligationsvinster har successivt ökat dels genom att nya lån tillkommit och dels genom att antalet vinster per lån blir större allteftersom äldre lågprocentiga premielån konverteras.

Fullmäktige i riksgäldskontoret förslår

att till *Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 4 781 000 kr.

D 2. Riksgäldskontoret: Kostnader vid emission av statslån m. m.

1967/68 Utgift	2 296 727	
1968/69 Anslag	1 940 000	
1969/70 Förslag	2 870 000	
		1968/69
		Beräknad ändring 1969/70
1. Obligationspapper	50 000	+ 50 000
2. Värdepapperstryck	365 000	+ 285 000
3. Annonsering m. m.	1 500 000	+ 600 000
4. Vinstutlottning å premielånen	50 000	+ 5 000
	1 965 000	+ 940 000
<i>Särskilda uppbördsmedel</i>		
Inkomster i samband med datamaskindragning		
m. m.	+ 25 000	+ 10 000
	1 940 000	+ 930 000

Belastningen på anslaget är beroende av den statliga upplåningsens omfattning och inriktning. Uppräkningen av anslaget har skett med utgångspunkt från antagandet om en fortsatt livlig emissionsverksamhet och med hänsyn tagen till nu aktuella erfarenheter av belastningen.

Fullmäktige i riksgäldskontoret föreslår

att till Riksgäldskontoret: *Kostnader vid emission av statslån m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 2 870 000 kr.

D 3. Riksdagsbiblioteket: Förvaltningskostnader

1967/68 Utgift	1938 274
1968/69 Anslag	1900 000
1969/70 Förslag	1 215 000

¹ Anslagen Riksdagsbiblioteket: Avlöningar och Riksdagsbiblioteket: Omkostnader.

Riksdagsbiblioteket är främst avsett för riksdagen, dess delegationer och verk, kyrkomötet, Kungl. Maj:ts kansli och de centrala ämbetsverken samt av Kungl. Maj:t förordnade eller jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsatta kommittéer. Biblioteket skall därjämte, i den mån dess uppgifter ej därigenom åsidosätts, betjäna dem som bedriver forskning eller allvarliga studier.

Reglemente för riksdagsbiblioteket har fastställts av riksdagen 15.12.1966 (RFS 1967: 18).

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
<i>Personal</i>		
Handläggande personal	13	—
Övrig personal	10	—
	23	—
<i>Anslag</i>		
Arvoden till styrelsens ledamöter och suppleanter ..	4 000	—
Avlöningar till tjänstemän	756 000	+ 66 000
Lönekostnadspålägg		
a) beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 188 000
b) beräknad ändring till budgetåret 1969/70	—	+ 1 000
Sjukvård m. m.	5 000	—
Reseersättningar	7 000	—
<i>Expenser</i>		
a) beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 60 000
b) beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70	—	—

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
c) bränsle, lyse, vatten	—	—
d) övriga expenser	83 000	—
Publikationstryck	45 000	—
Summa	900 000	+ 315 000
varav lönekostnadspålägg och lokalhyror ..		249 000
Differens		+ 66 000

Riksdagens förvaltningskontor

I avlöningsposten ingår kostnaden för av biblioteksstyrelsen beslutade uppflyttningar av en förste biblioteksassistent i Ag 20 till en personlig tjänst i Ag 22 (bibliotekarie) och ett förste biblioteksbiträde i Ag 11 till en personlig tjänst som biblioteksassistent i Ag 13.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor har inte något att erinra mot medelsberäkningen och föreslår

att till *Riksdagsbiblioteket: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 1 215 000 kr.

D 4. Riksdagsbiblioteket: Bokinköp och bokbindning

1967/68 Utgift	283 419	Reservation	13 043
1968/69 Anslag	275 000		
1969/70 Förslag	275 000		

Riksdagsbiblioteket

Anslaget föreslås utgå med oförändrat belopp.

Riksdagens förvaltningskontor

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor har inte något att erinra mot medelsberäkningen och föreslår

att till *Riksdagsbiblioteket: Bokinköp och bokbindning* för budgetåret 1969/70 anvisas ett reservationsanslag av 275 000 kr.

D 5. Riksdagens ombudsmannaexpedition

1967/68 Utgift	11 901 742
1968/69 Anslag	22 208 000
1969/70 Förslag	2 745 000

¹ Anslagen Justitieombudsmannen och hans expedition: Avlöningar och Militieombudsmannen och hans expedition: Avlöningar samt Justitieombudsmannen och hans expedition: Omkostnader och Militieombudsmannen och hans expedition: Omkostnader.

² Anslagen Riksdagens ombudsmannaexpedition: Avlöningar och Riksdagens ombudsmannaexpedition: Omkostnader.

Riksdagens ombudsmän skall, enligt en i december 1967 av riksdagen antagen ny instruktion (K1LU 1967: 1, RFS 1968: 2), ha tillsyn över att de tjänstemän och andra, som är underkastade fullständigt ämbetsansvar, i sin tjänsteutövning efterlever lagar och andra författningar och i övrigt fullgör sina åligganden. Ombudsmännen skall vidare verka för att brister i lagstiftningen avhjälpes och för att enhetlig och ändamålsenlig rättstillämpning främjas.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	23	—	—
Övrig personal	10	+	3
	<hr/>		
	33	+	3
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	1 939 000	+	61 000
Lönekostnadspålägg			
a) beräknat belopp för befintlig organisation	—	+	446 000
b) beräknad ändring till budgetåret 1969/70	—	+	14 000
Arvoden och särskilda ersättningar	100 000		—
Sjukvård	3 000		—
Resersättningar	35 000		—
Expenser			
a) beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler ..	—	+	15 000
b) beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70			—
c) bränsle, lyse, vatten	7 000	+	1 000
d) övriga expenser (130 000—7 000)	123 000		—
Därav engångsutgifter	—		—
Övriga utgifter	1 000		—
	<hr/>		
Summa	2 208 000	+	537 000
varav lönekostnadspålägg och lokalhyror ..			475 000
		<hr/>	
Differens		+	62 000

Riksdagens ombudsmän

Ombudsmännens ställföreträdare har sedan ikraftträdandet av nuvarande organisation tagits i anspråk för tjänstgöring — utöver vad som föranletts av ombudsmännens semestrar — under fem veckor. För budgetåret 1969/70 har behovet av sådan tjänstgöring (dubblering) bedömts till ungefär en månad för varje ombudsman, och ställföreträdarnas sammanlagda tjänstgöring har till följd härav beräknats till 8 månader.

Efter sammanförandet av JO- och MO-ämbetena fr. o. m. 28.3.1968 tilllämpas en ny organisation. Den löneplansanställda juristpersonalen kan därvid redan nu bedömas som väl knappt tilltagen. I avvaktan på närmare erfarenheter av arbetsförhållandena har viss handläggande personal fortfarande upptagits i arvodesanställning.

Vid upprättandet av riksdagens ombudsmannaexpedition bedömdes behovet av tjänster på registratorsexpeditionen försiktigtvis inte till mera än tre tjänster. Erfarenheterna visade snart, att bedömningen innebar en underskattning. Det befanns därför nödvändigt att inrätta en extra tjänst som kontorsskrivare i A 13 fr. o. m. juli 1968 mot vakanshållande av en tjänst i A 11.

Ämbetslokalerna är belägna i två våningsplan, och i vardera planet erfordras ständig tillgång till åtminstone en expeditionsvakt. På grund av postgång och andra ärenden utom lokalerna, stencildragning m. m. är en av de två befintliga expeditionsvakterna under en stor del av dagen inte omedelbart tillgänglig. Härtill kommer att det ökande antalet ärenden medför ökad belastning även på expeditionsvaktsidan. Behov föreligger därför av ytterligare en expeditionsvakt i högst lönegrad A 9.

Arbetsbelastningen nödvändiggör vidare att två nya tjänster i Ag 11 inrättas, den ena beräknad för halvtidstjänstgöring.

Riksdagens förvaltningskontor

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor har ej något att erinra mot medelsberäkningen och föreslår

att till *Riksdagens ombudsmannaexpedition* för budget-
året 1969/70 beräknas ett förslagsanslag av 2 745 000 kr.

D 6. Riksdagens revisorer och deras kansli

1967/68 Utgift	1502 343
1968/69 Anslag	1744 000
1969/70 Förslag	970 000

¹ Anslagen Riksdagens revisorer och deras kansli: Avlöningar och Riksdagens revisorer och deras kansli: Omkostnader.

Riksdagens revisorer har till uppgift att som en statens överrevision utöva kontroll av den statliga finansförvaltningen. I detta syfte skall de tillse att statens inkomster inflyter i behörig ordning, att en god hushållning iakttas med statens medel och att statens tillgångar utnyttjas efter rationella grunder.

Revisorerna skall särskilt undersöka den sakliga effekten av myndigheters medelsdispositioner samt ändamålsenligheten av tillämpade organisa-

tionsformer och arbetsmetoder. De skall påtala förhållanden som de finner otillfredsställande, fästa uppmärksamheten på möjligheter till besparing eller rationalisering och sträva efter att befrämja kostnadsmedvetandet inom den statliga och statsunderstödda verksamheten.

Av riksdagen antagen instruktion för riksdagens revisorer har kungjorts av Kungl. Maj:t 29.12.1967 (RFS 1968: 3).

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
<i>Personal</i>		
Handläggande personal	8	—
Övrig personal	2	—
	<hr/>	
	10	—
<i>Anslag</i>		
Arvoden till revisorerna	122 000	—
Avlöningar till tjänstemän	555 000	+ 35 000
Lönekostnadspålägg		
a) beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 128 000
b) beräknad ändring till budgetåret 1969/70	—	+ 8 000
Sjukvård m. m.	1 000	—
Reseersättningar	50 000	—
Expenser		
a) beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	—
b) beräknad ändring av lokalhyror budgetåret 1969/ 70	—	+ 53 000
c) bränsle, lyse, vatten	—	+ 2 000
d) övriga expenser	15 000	—
Övriga utgifter	1 000	—
Summa	<hr/> 744 000	+ 226 000
varav lönekostnadspålägg och lokalhyror ...		<hr/> 189 000
Differens		+ 37 000

Revisorerna

Fr. o. m. 1.1.1968 gäller en ny, utvidgad organisation för revisorerna (KU 1967: 60, BaU 63). Denna har inte i alla avseenden visat sig ändamålsenlig. Då den emellertid fastställdes av riksdagen så nyligen som år 1967, har revisorerna ansett sig inte nu böra aktualisera frågan om dess mest rationella uppbyggnad.

Den begärda reella anslagsförstärkningen på 35 000 kr. för nästa budgetår fördelar sig med 10 000 kr. på specialrevisionen av riksdagens förvaltnings-

organ, 10 000 kr. på extra skrivhjälp och 15 000 kr. på uppräknings av tillgängliga medel för tillfällig personal i övrigt och för särskilda sakkunniga.

Vad angår specialrevisionen uttalade bankoutskottet (BaU 1967: 63) bl. a., att revisorerna syntes böra anlita särskild expertis på externrevisionens område till att i huvudsak genomföra erforderlig granskning av riksdagsförvaltningen och för revisorerna föredra resultatet därav. I enlighet med detta av riksdagen godkända förslag har revisorerna överenskommit med viss revisionsfirma att denna för revisorernas räkning skall verkställa den ifrågasättande granskningen. Utskottet har i memorial 1968: 70 återkommit till frågan och därvid framlagt förslag till författningsbestämmelser om revision av riksdagsförvaltningen.

I fråga om behovet av extra skrivhjälp erinrar revisorerna om att gällande personalorganisation omfattar endast en biträdestjänst (Ae 11). På innehavaren av denna tjänst ankommer att ombesörja förekommande skrivarbete samt att svara för diarieföring och annat registreringsarbete, såsom personalredovisning och katalogisering av tidskrifter. I viss utsträckning biträder kansliskrivaren även vid själva gransknings- och utredningsverksamheten. I den mån kansliskrivarens tid inte har räckt till har revisorerna anlitat skrivbyrån inom riksdagens förvaltningskontor. Det är emellertid att vänta att de arbetsuppgifter som åvilar kansliskrivaren i en nära framtid blir så omfattande, att stadigvarande hjälp kommer att erfordras. För ändamålet beräknas ett belopp av 10 000 kr., motsvarande årslönen för ett halvtidsanställt kontorsbiträde i befodringsgång.

Enligt instruktionen äger revisorerna anställa personal för tillfälliga arbetsuppgifter och anlita särskilda sakkunniga. Med hänsyn såväl till granskningsarbetets omfattning och natur som till kanslitjänstemännens ringa antal har denna möjlighet visat sig ha stor betydelse för verksamhetens behöriga gång. Tillgängliga medel, ca 10 000 kr., är emellertid otillräckliga. Posten behöver uppräknas med 15 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagen har 12.12.1968 antagit Bestämmelser om revision av riksdagsförvaltningen (BaU 1968: 70, RFS 1968: 8).

Den nya organisationen av riksdagens revisorer och deras kansli har föranlett ökat lokalbehov. Det har visat sig möjligt att anskaffa nya ändamålsenliga lokaler inom kvarteret Rosenbad, där revisorerna även nu har sitt kansli. Inflyttningen i de nya lokalerna beräknas kunna ske under första kvartalet 1969.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor har ingen erinran mot medelsberäkningen och föreslår

att till *Riksdagens revisorer och deras kansli* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 970 000 kr.

D 7. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Förvaltningskostnader

1967/68 Utgift	1749 761
1968/69 Anslag	1622 000
1969/70 Förslag	1 042 000

¹ Anslagen Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Avlöningar och Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Omkostnader.

Nordiska rådet är ett organ för samråd mellan Danmarks folketing, Finlands riksdag, Islands alting, Norges storting och Sveriges riksdag samt dessa länders regeringar i spörsmål, som avser samverkan mellan dessa länder eller några av dem. Rådet består av 69 valda medlemmar och av regeringsrepresentanter.

För den tid och på det sätt, som i varje land bestämmes, väljer Danmarks folketing, Finlands riksdag, Norges storting och Sveriges riksdag envar inom sig sexton medlemmar i rådet jämte erforderligt antal suppleanter och Islands alting inom sig fem medlemmar i rådet jämte erforderligt antal suppleanter. Varje lands valda medlemmar jämte regeringsrepresentanter utgör en nationell delegation med säte i hemlandet.

I spetsen för rådet står ett av detta valt presidium med en president och fyra vice presidenter.

Något gemensamt generalsekretariat för rådet finns inte utan varje lands delegation har sitt eget sekretariat. Dessa sekretariat samarbetar emellertid under presidiets ledning för att tillsammans fullgöra gemensamma uppgifter.

Rådet sammanträder in pleno en gång om året till en ordinarie session av en veckas längd. Vid sidan härav hålles ca 20 utskottsmöten mellan sessionerna.

Reglemente för Nordiska rådets svenska delegation har antagits av riksdagen 29.5.1959 (RFS 1967: 19).

	1968/69		Beräknad ändring 1969/70
<i>Personal</i>			
Handläggande personal	25	+	1
Övrig personal	8	+	1
	13	+	2

² Härav tre halvtidstjänster.

Anslag

Arvodet för medlemmars deltagande i sammanträden	8 000	—
Avlöningar till tjänstemän	419 000	+ 177 000

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70
Lönekostnadspålägg		
a) beräknat belopp för befintlig organisation	—	+ 109 000
b) beräknad ändring till budgetåret 1969/70	—	+ 28 000
Sjukvård m. m.	1 000	—
Reseersättningar	95 000	+ 90 000
Expenser		
a) beräknade lokalhyror för nuvarande lokaler	—	+ 2 000
b) beräknad ändring av lokalhyror till budgetåret 1969/70		—
c) bränsle, lyse, vatten	—	+ 9 000
d) övriga expenser	64 000	+ 15 000
Övriga utgifter	35 000	— 10 000
Summa	622 000	+ 420 000
varav lönekostnadspålägg och lokalhyror . . .		139 000
Differens		+ 281 000

Delegationen

Delegationen anför allmänt om Nordiska rådets verksamhet bl.a. följande. De nordiska ländernas statsministrar och Nordiska rådets presidium beslöt vid sitt möte i Reykjavik 9.10.1967 att tillsätta en kommitté med uppgift att genomgå de hittillsvarande erfarenheterna av Nordiska rådets verksamhet och av övriga former för nordiskt samarbete samt att framlägga eventuella förslag till ändringar i rådets stadga och arbetsordning. Kommittén, som antagit namnet Nordiska organisationskommittén, har bl. a. genomgått rådets nuvarande arbetsformer och därvid övervägt olika förslag till förbättringar. Kommittén har vidare dryftat Nordiska rådets sekretariatsorganisation och sökt analysera, vilka sekretariatsuppgifter som är att anse som gemensamma uppgifter och vilka åligganden som närmast är av nationell karaktär. Det råder inom kommittén enighet om att fasta nationella sekretariat måste bestå och att sekretariatsorganisationen i vissa delar bör förstärkas. Diskussioner pågår alltjämt inom kommittén i fråga om hur de gemensamma sekretariatsuppgifterna lämpligast bör handläggas. I detta sammanhang undersöker kommittén också, i vad mån rådets utskottssekretariat är i behov av förstärkning. Organisationskommitténs arbete är i närvarande skede inriktat på dessa sekretariatsfrågor. Dennes slutrapport torde icke vara att vänta förrän tidigast våren 1969 i samband med att förslag framkommer om ett vidgat ekonomiskt samarbete i Norden.

I enlighet med de direktiv, som innefattas i de nordiska ländernas statsministrars beslut från deras möte i Köpenhamn 23.4.1968, har ett omfattande utredningsarbete inletts syftande till ett närmare nordiskt ekonomiskt samarbete mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Ett för ändamålet tillsatt ämbetsmannautskott skall före 1.1.1969 till regeringarna avgiva en preliminär rapport. Rapporten kommer därefter att överlämnas till Nordiska rådet. Frågan kommer att bli huvudämne vid rådets sjuttonde session i Stockholm 1969. Ett utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete kommer, såsom ovan antytts, säkerligen att nödvändiggöra en förstärkning av Nordiska rådets sekretariatsorganisation.

Beträffande organisationen av den svenska delegationens kansli m. m. framhåller delegationen bl. a. Den stigande arbetsbelastningen på kansliet liksom det förhållandet att kanslichefen vissa tider har att fungera som justitieombudsman har nödvändiggjort en omprövning av arbetsuppgifternas fördelning inom kansliet. Denna har lett fram till att delegationens arbetsutskott beslutat låta utarbeta förslag till en ny arbetsordning för kansliet. Vad som föreslås utgör till stor del ett stadfästade av den utveckling, som i praktiken redan ägt rum.

Arbetet inom kansliet fördelas på två skilda enheter, en för handläggning av sakerna och en för administrativa angelägenheter. Vid denna uppdelning göres icke skillnad mellan uppgifter som kansliet handhar för svenska delegationens egen räkning och sådana som är att beteckna som för rådet gemensamma. I och för sig skulle dessa senare uppgifter kunna i stort sett särskiljas från övriga, men arten av de olika ärendena är i huvudsak densamma, oavsett om ärendet är att beteckna som nationellt svenskt eller som gemensamt nordiskt.

Formellt sett kan en arbetsordning för kansliet antagen av rådets svenska delegation enbart reglera kansliets nationella verksamhet, då den nationella delegationssekreterarens sysslande med rådets gemensamma angelägenheter enligt 8 § stadgan för Nordiska rådet skall försiggå under rådspresidiets ledning. I praktiken torde emellertid några svårigheter knappast uppkomma på grund av den tudelade karaktären av kansliets verksamhet, då de gemensamma arbetsuppgifterna i praktiken torde komma att kunna fördelas på de olika befattningshavarna efter samma schema som gäller för uppdelningen av de nationella.

Uppdelning av kansliet på två enheter syftar till att skapa klarare linjer i kansliets löpande arbete men också till att lätta kanslichefens befattning med de administrativa angelägenheterna för att möjliggöra att han kan koncentrera sina insatser på sakhandläggningen och på medverkan i presidiets allmänna arbete. Från denna utgångspunkt har det varit naturligt att sammanföra de administrativa angelägenheterna till en enhet ställd under ledning av en kvalificerad befattningshavare, till vilken delegeras befogenhet att besluta i hithörande frågor m. m.

Innehavaren av heltidstjänsten som byrådirektör i kansliet fullgör för närvarande i stor utsträckning de uppgifter som skall läggas på chefen för den administrativa enheten.

Vad härefter gäller den handläggande enheten konstateras att med nuvarande personal kanslichefen, som har den omedelbara arbetsledningen inom denna enhet, kommer att där biträdas av allenast en byrådirektör på halvtid och en förste byråsekreterare likaså på halvtid. Denna personalstyrka är uppenbart otillräcklig. Arbetsstoffet är i sig nära nog obegränsat; frågan är därför närmast vad som skall prioriteras. En arbetsförstärkning borde bl. a. utnyttjas för att skapa bättre kontakt med det arbete som försiggår i departementen och hos myndigheter och verk med tidigare rådsrekommendationer. Inom den handläggande enheten bör en arbetsfördelning göras mellan de där verksamma efter den i rådet tillämpade indelningen på fem utskott (juridik, kultur, socialpolitik, trafik och ekonomi). För att nödortfylligen täcka dessa fem arbetsområden krävs att kanslichefen biträdas av åtminstone tre befattningshavare. Mot bakgrund av de redovisade förhållandena kommer delegationen fram till följande organisation vad avser den handläggande enheten.

En ny heltidstjänst inrättas avsedd för så kvalificerad befattningshavare, att denne kan förordnas att som vikarie upprätthålla kanslichefstjänsten då kanslichefen på grund av tjänstgöring som justitieombudsman, längre sammanhängande tjänsteresa eller ledighet ej kan utöva den dagliga ledningen inom kansliet. Befattningshavaren måste ha en relativt fullständig överblick över allt i rådet pågående arbete och bör vara i stånd att vid behov som svensk företrädare deltaga i det kollegiala samarbetet mellan de nationella rådssekretariaten inom vars ram rådets gemensamma angelägenheter handlägges. I det dagliga arbetet bör han under kanslichefen medverka i förberedandet av de allmänna mera kvalificerade presidieärenden, som ej faller omedelbart inom något av utskottens ämnesområden. I övrigt bör han handha något eller några av ovannämnda fem utskottsområden.

Tjänsten bör inrättas som extra i avvaktan på hur Nordiska rådets sekretariatsorganisation kommer att fastställas. Förslag kan väntas från Nordiska organisationskommittén under 1969.

Då arbetet med alla olika utskottsområden är av lika kvalificerat slag, bör dessa områden framgent kunna fördelas efter enahanda grunder mellan de tre nu ifrågavarande befattningshavarna inom den handläggande enheten. Eftersom någon skillnad i uppgifternas kvalitet icke föreligger såvitt gäller utskottssakernas handläggning, bör också tjänsterna vara av i princip likartad natur. Med hänsyn härtill bör den nuvarande extra förste byråsekreterartjänsten omvandlas till en extra ordinarie byrådirektörstjänst. Denna tjänst uppehålls för närvarande under större delen av året endast på halvtid. För att tillgodose behovet av ökade arbetsinsatser bör den bli en heltidstjänst.

Riksdagens förvaltningskontor

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor förutskickade i sin promemoria 25.4.1968 med kompletterande anslagsberäkningar för innevarande budgetår ett ökat medelsbehov, som kunde föranledas av att innehavaren av

tjänsten som delegationens kanslichef valts till ställföreträdare för justitieombudsmännen (BaU 1968: 49 s. 15). På framställning av delegationens arbetsutskott 4.12.1968 har styrelsen, med beaktande av de nu redovisade organisatoriska förändringarna inom delegationens kansli som kommit till uttryck i en 5.12.1968 av delegationen antagen provisorisk arbetsordning medgett att den i det föregående angivna tjänsten som förste byråsekreterare 1.1.1969 ändras till en extra ordinarie byrådirektörstjänst i A 26 samt biträtt förslag om löneställningen högst B 4 för en extra heltidstjänst som avdelningsdirektör, som delegationen från nämnda dag avsett att inrätta. I övrigt har styrelsen ej i detta sammanhang biträtt ändrad löneställning. Styrelsen beräknar för budgetåret 1969/70 medel för avlöningar i enlighet härmed.

Såsom delegationen framhållit består en stor del av verksamheten i delegationens kansli av arbetet med Nordiska rådets gemensamma uppgifter. Känt är att personalen i det svenska kansliet är större än den sammanlagda personalstyrkan i de fyra övriga ländernas kanslier. I realiteten täcker sålunda Sverige en del av de kostnader, som rätteligen bort vara rådets gemensamma utgifter och delas mellan alla fem länderna. Bankoutskottet har i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1963: 21 (s. 18) godtagit att det svenska sekretariatet i väsentlig mån fungerar som koordinerande och sammanhållande instans för rådsarbetet. Tiden synes emellertid nu vara inne för en undersökning som klarlägger storleken av de belopp, som Sverige indirekt via anslagen till rådets svenska delegation ensamt tillskjuter för att täcka utgifter som rätteligen borde vara rådets gemensamma. Ett sådant klarläggande kan förväntas framkomma genom Nordiska organisationskommittén under våren 1969. Det är ännu ej möjligt att förutse om organisatoriska konsekvenser bör följa av den ekonomiska analysen.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, som i övrigt ej har något att erinra mot medelsberäkningarna, föreslår

att till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 1 042 000 kr.

D 8. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet

1966/67	Utgifter i Sverige	526 293
	Influtna medel från övriga nordiska länder ¹	167 485
	Verklig kostnad	358 808
1967/68	Utgifter i Sverige	460 523
	Influtna medel från övriga nordiska länder ¹	193 237
	Verklig kostnad	267 286
1968/69	Anslag	152 000
1969/70	Förslag	205 000

¹ Dessa medel hänför sig endast delvis till de under motsvarande budgetår i Sverige gjorda utgifterna.

Delegationen

Svenska delegationen förskotterar största delen av de för rådet gemensamma utgifterna. Först i efterhand erhålls återbetalning från övriga länder. En avsevärd eftersläpning förekommer härvidlag, bl. a. beroende på svårigheten att beräkna grannländernas del av vissa kostnader. Debiteringarna görs i princip per kalenderår. Dessas bidrag inflyter därför till större delen ett annat budgetår än det, varunder utgifterna gjorts. Upplysningarna om fjolårets budgetutfall ger därför ej tillräcklig vägledning för anslagsberäkningarna.

Vad gäller kostnaderna för budgetåret 1967/68 kan nämnas, att de av svenska delegationen förskotterade gemensamma utgifterna för rådets verksamhet år 1967 ännu ej fördelats på de övriga länderna.

Den budget som rådets presidium brukar uppgöra för den del av utgifterna för rådet vilka fördelas såsom gemensamma kostnader är ännu inte fastställd. Man torde dock kunna kalkylera med följande preliminära budget. Betydande ändringar är dock tänkbara med hänsyn till resultatet av pågående utredningar.

I sammanställningen upptages Sveriges andel beräknad som 16/69 (23 %) av hithörande budgetposter.

Gemensamma kostnader för Nordiska rådet

	Totalt	Sveriges andel
1. Arvoden till gemensam personal	184 100	42 000
2. Reseersättningar m. m	50 000	11 500
3. Tryckningskostnader	559 000	128 600
4. Informationsmaterial	61 000	14 000
5. Konferenser	40 000	9 000
	<hr/>	<hr/>
	Summa kr. 894 100	205 100

Från det sammanlagda beloppet 205 100 kr. för gemensamma kostnader avgår särskilda uppbördsmedel, 100 kr.

Riksdagens förvaltningskontor

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, som ej har någonting att erinra mot medelsberäkningen, föreslår

att till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 205 000 kr.

D 9. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i kostnaderna för tidskriften Nordisk Kontakt

Budgetbelopp	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Beräknat belopp	50 200	55 200	60 200	65 200
Särskilda upphördsmedel	— 200	— 200	— 200	— 200
	50 000	55 000	60 000	65 000

Verkliga kostnader för tidskriften under redovisningsperioden 1/1—31/12 1967

Sammanlagda utgifter		171 348
Övriga nordiska länders andel i utgifterna	108 491	
Försäljning	4 439	112 930
	Sveriges andel i utgifterna	58 418

Delegationen

I utgifterna ingår resekostnader i samband med redaktionskommitténs och redaktörernas möten. Vissa kostnadsfördyringar för tidskriften sammanhänger med ökade kostnader för tryckning, bindning och distribution. För Nordisk Kontakt bör räknas med ett anslagsbehov av 65 000 kr. för budgetåret 1969/70.

Riksdagens förvaltningskontor

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, som ej har någonting att erinra mot medelsberäkningen, föreslår

att till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i kostnaderna för tidskriften Nordisk Kontakt* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 65 000 kr.

E. Diverse**E 1. Vinstutlottning i samband med ungdomens lönsparande**

1967/68 Utgift	1 237 965
1968/69 Anslag	1 400 000
1969/70 Förslag	1 450 000

Under femtonde huvudtiteln anslås medel för vinstutlottningar i samband med ungdomens lönsparande. I enlighet med riksdagens beslut skall utlottas en sammanlagd vinstsumma uppgående till 1 % av det totala insättningsbeloppet under kvalifikationsåret på samtliga ungdomens lönspararkonton. Vid den ordinarie vinstutlottningen våren 1968 (för kvalifikationsåret 1967) uppgick vinstsumman till 1 235 450 kr. För innevarande budgetår beräknas anslaget till 1 400 000 kr. Med utgångspunkt från hittills konstaterade utvecklingstendenser bör för den ordinarie vinstutlottningen våren 1970 (kvalifikationsåret 1969) upptagas ett anslag på 1 450 000 kr.

Fullmäktige i riksgäldskontoret föreslår

att till *Vinstutlottning i samband med ungdomens lönsparande* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 1 450 000 kr.

E 2. Vinstutlottning i samband med allmänt lönsparande

1967/68 Utgift	1 313 255
1968/69 Anslag	1 100 000
1969/70 Förslag	1 600 000

Under femtonde huvudtiteln anslås medel för vinstutlottningar i samband med allmänt lönsparande. I enlighet med riksdagens beslut skall vinstbeloppet uppgå till 1/2 % av den totala nettoökningen (insättningarna minskade med uttagen) under kvalifikationsåret på samtliga allmänna lönspararkonton, dock skall utlottas minst ett belopp motsvarande kr. 2: 50 för varje kvalificerat allmänt lönspararkonto. Vid vinstutlottningen våren 1968 (kvalifikationsåret 1967) uppgick vinstsumman till 1 311 300 kr. För innevarande budgetår är anslaget upptaget med 1 100 000 kr. (vinstutlottning våren 1969, kvalifikationsåret 1968), vilket belopp med hänsyn till aktuella tendenser kan beräknas komma att överskridas med bortemot 400 000 kr.

Den kraftiga nettoökningen 1966 och 1967 beror bl. a. på att ett betydande antal checklönekonton anslutits till allmänna lönsparandet. Då antalet anslutna checklönekonton torde komma att öka även under 1968 och 1969 beräknas den nuvarande kraftiga nettoökningen på allmänna lönsparandet fortsätta. Anslaget för vinstutlottningen under våren 1970 bör därför upptagas till 1 600 000 kr.

Fullmäktige i riksgäldskontoret föreslår

att till *Vinstutlottning i samband med allmänt lönsparande* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 1 600 000 kr.

E 3. Kommittéer m. m.

1967/68 Utgift	20 668
1968/69 Anslag	35 000
1969/70 Förslag	70 000

Från anslaget bestrids kostnaderna för kommittéer och utredningar genom särskilda sakkunniga m. m.

Kostnaderna för budgetåret 1969/70 beräknas för den inre riksdagsförvaltningen till ca 60 000 kr. och för riksgäldskontoret till ca 10 000 kr. Medel har därvid särskilt beräknats för den förestående utredningen om personal- och förvaltningsorganisationens utformning i enkammarriksdagen (KU 1968: 20 s. 49). Inom riksdagens förvaltningskontor har under innevarande budgetår igångsatts utredningar om organisationen av vaktmästargöromålen och städerskefunktionen i riksdagshusprovisoriet vid Sergels torg. Härjämte har ett mindre belopp beräknats för oförutsedda utredningar inför den förestående enkammarreformen.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 70 000 kr.

E 4. Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m.

Anslaget är avsett för täckning av de merkostnader som kan väntas uppkomma till följd av förestående löneöverenskommelser, vilkas ekonomiska konsekvenser prövas av riksdagens löne delegation.

I princip behöver ytterligare medel för löneökningar som berör redan anvisade förslagsanslag inte anvisas. Medelsanvisningen under sådana anslag är ej till summan begränsad av riksdagen. Riksdagens medgivande till anslagsöverskridande m. m. erfordras endast för löneökningar som faller på obetecknade anslag och reservationsanslag. Under femtonde huvudtiteln

finns vissa reservationsanslag, från vilka bestrids arvodeskostnader som brukar uppräknas med beaktande av tilläggen till de statsanställdas löner. Under hänvisning till vad som anförts under för flera huvudtitlar gemensamma frågor om formerna för att bestrida ökade utgifter, som följer av träffade löneuppgörelser, förordas en formell medelsanvisning av 1 000 kr.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m.* för budgetåret 1969/70 beräknas ett förslagsanslag av 1 000 kr.

E 5. Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggpensioneringen

Den omläggning av anslagen för budgetåret 1969/70 som tidigare redovisats innebär att medel för bl. a. arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggpensioneringen nu kommer att anvisas under anslagen för de verksamheter avgiften hänför sig till. Någon central medelsanvisning för ändamålet skall därför inte längre förekomma. Beträffande den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen har dock under tolfte huvudtiteln övergångsvis föreslagits central medelsanvisning för gäldande av den på första halvåret 1969 belöpande, statsverket åvilande ATP-avgiften, som förutsattes komma att betalas under budgetåret 1969/70. Då samma betalningsförhållanden föreligger beträffande ATP-avgiften för riksdagens ledamöter och riksdagsförvaltningens personal, finner styrelsen för riksdagens förvaltningskontor det lämpligt med motsvarande medelsanvisning övergångsvis för riksdagen och dess verk. Avgifterna beräknas till 646 000 kr. Styrelsen hänvisar till den närmare motivering som lämnas under tolfte huvudtitelns anslag till Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggpensioneringen.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggpensioneringen* för budgetåret 1969/70 anvisas ett förslagsanslag av 646 000 kr.

Register**DRIFTBUDGETEN***Femtonde huvudtiteln*

Sid.

3 INLEDNING

7 ANSLAGEN

A. Riksdagen

7	1. Arvoden m. m. till riksdagens ledamöter	24 522 000
8	2. Reseersättningar m. m. till riksdagens ledamöter	5 265 000
8	3. Riksdagsledamöters deltagande i Europarådets verksamhet	215 000
9	4. Riksdagsutskottens studieresor m. m.	650 000
9	5. Bidrag till studieresor	100 000
10	6. Representation m. m.	210 000
10	7. Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp	123 000
12	8. Bidrag till Sällskapet Riksdagsmän och forskare	20 000
14	9. Bidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier	1 422 000
14	10. Utgivande av otryckta ständsprotokoll	100 000
		<hr/>
		32 627 000

B. Den inre riksdagsförvaltningen

15	1. Förvaltningskostnader	12 829 000
17	2. Kostnader för riksdagstrycket m. m.	3 645 000
18	3. Utgivande av särskilda publikationer	109 000
18	4. Utredning om riksdagens hus m. m.	500 000
19	5. Kostnader för provisoriska lokaler	4 550 000
		<hr/>
		21 633 000

C. Allmänt kyrkomöte

22	1. Allmänt kyrkomöte	1 000
		<hr/>
		1 000

D. Riksdagens verk

Sid.			
		Riksgäldskontoret	
23	1.	Förvaltningskostnader	4 781 000
24	2.	Kostnader vid emission av statslån m. m.	2 870 000
		Riksdagsbiblioteket	
25	3.	Förvaltningskostnader	1 215 000
26	4.	Bokinköp och bokbindning	275 000
26	5.	Riksdagens ombudsmannaexpedition	2 745 000
28	6.	Riksdagens revisorer och deras kansli	970 000
		Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli	
31	7.	Förvaltningskostnader	1 042 000
35	8.	Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet ..	205 000
37	9.	Andel i kostnaderna för tidskriften Nordisk Kontakt ..	65 000
			<hr/>
			14 168 000

E. Diverse

38	1.	Vinstutlottning i samband med ungdomens lönsparande	1 450 000
38	2.	Vinstutlottning i samband med allmänt lönsparande	1 600 000
39	3.	Kommittéer m. m.	70 000
39	4.	Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m.	1 000
40	5.	Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen	646 000
			<hr/>
			3 767 000
		Summa kr.	72 196 000

BILAGA 18 TILL STATSVERKSPROPOSITIONEN 1969

RIKSGÄLDSFONDEN

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 januari 1969.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler fråga om *stat för riksgäldsfonden* för budgetåret 1969/70 m. m. och anför.

Med skrivelse den 21 november 1968 har riksgäldskontoret överlämnat förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1969/70. På utgiftssidan tas i detta förslag upp räntor till ett belopp av 1 451 912 000 kr. och provisioner m. m. om sammanlagt 6 801 000 kr. Av utgiftsräntorna hänför sig 742 282 282 kr. till de räntelöpande obligationslånen. Fördelningen av detta belopp på de olika lånen framgår av följande sammanställning.

Specifikation av ränta på räntelöpande obligationslån

Kr.

1934 års 3 % lån	4 529 982
1937 » 3 % amorteringslån av 1/2	1 477 824
1937 » 3 % » » 1/3	984 936
1939 » 2 3/4 % lån	1 575 664
1941 » 3 1/2 % »	11 249 487
1942 » 3 1/2 % »	11 505 512
1943 » 3 1/2 % » av 15/3	8 103 610
1943 » 3 1/2 % » » 15/4	12 490 678
1943 » 3 1/2 % » » 1/11	11 216 100
1944 » 3 1/2 % » » 15/3	7 492 888
1944 » 3 1/2 % » » 15/12	17 015 565
1945 » 3 % » » 1/7	10 998 180

	Kr.
1945 års 3 % lån av 1/11	7 613 670
1946 » 3 % » » 1/2	17 817 300
1946 » 3 % » » 15/12	6 860 790
1951 » 3 1/2 % »	9 045 365
1952 » 3 1/2 % »	7 000 000
1953 » 3 1/2 % » av 5/10	7 000 000
1953 » 3 1/2 % » » 14/12	7 000 000
1954 » 3 1/2 % » » 15/3	7 000 000
1954 » 3 1/2 % » » 15/10	4 458 353
1954 » 4 % » » 10/11	26 879 300
1954 » 3 3/4 % Sfrs-lån av 30/11	2 661 834
1955 » 4 1/2 % lån	19 543 028
1956 » 4 1/2 % » av 20/3	11 250 000
1956 » 4 3/4 % » » 10/12	9 519 000
1959 » 5 % » » 5/2	7 500 000
1959 » 5 % » » 5/10	15 000 000
1960 » 5 1/2 % »	59 070 000
1963 » 4 1/2 % » av 15/3	18 000 000
1963 » 5 1/4 % » » 15/11	15 750 000
1964 » 5 1/4 % » » 18/3	10 558 853
1964 » 5 3/4 % » » 19/3	18 689 513
1964 » 6 % » » 17/12	16 008 600
1965 » 6 % »	24 000 000
1966 » 6 3/4 % » av 16/9	30 375 000
1967 » 5 1/2 % » » 30/8	33 385 000
1967 » 5 3/4 % »	31 625 000
1968 » 6 1/2 % »	39 000 000
1968 » 6 1/4 % » av 18/3	65 781 250
1968 » 6 1/4 % » » 2/5	43 750 000
1968 » 6 1/4 % » » 18/9	25 000 000
1968 » 6 % » » 25/10	46 500 000
Summa kr.	742 282 282

Vinsterna på premielånen beräknas uppgå till sammanlagt 129 515 000 kr. Fördelningen på de olika lånen framgår av följande sammanställning.

Specifikation av vinster på premieobligationlån

	Kr.
1951 års premielån	4 200 000
1954 » »	4 500 000
1955 » »	4 500 000
1960 » »	6 550 000
1961 » »	18 500 000
1962 » »	4 625 000
1963 » »	7 300 000
1964 » »	4 350 000
B-lånet	5 640 000
1965 års premielån	8 300 000
1967 » »	31 900 000
1968 » första premielån	15 950 000
1968 » andra »	13 200 000
Summa kr.	129 515 000

Inkomsterna på riksgäldsfonden beräknas till 88 713 000 kr. Förslaget till stat utvisar således ett underskott av 1 370 milj. kr., som bör föras av på riksstaten. Detta innebär en ökning med 200 milj. kr. i förhållande till det underskott som har tagits upp i riksstaten för innevarande budgetår.

Föredraganden hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) godkänna bilagda förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1969/70 (*bilaga 18.1*),
- b) för *Riksgäldsfonden* på driftbudgeten för budgetåret 1969/70 ta upp ett underskott av 1 370 000 000 kr.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson

Förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1969/70

Utgifter

A. Räntor på statsskulden:		Kr.
1.	Ränta på räntelöpande obligationslån, <i>förslagsvis</i>	742 283 000
2.	Vinster på premieobligationslån, <i>förslagsvis</i>	129 515 000
3.	Ränta på statsskuldförbindelser, <i>förslagsvis</i>	58 000 000
4.	» » sparobligationer, <i>förslagsvis</i>	72 000 000
5.	» » av staten övertagna lån, <i>förslagsvis</i>	240 000
6.	» » lån hos statsinstitutioner och fonder m. m., <i>förslagsvis</i>	55 000 000
7.	Årsanslaget till Hans Maj:t Konungen	300 000
8.	Ränta på köpeskillingen för fastigheten nr 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm	90 000
9.	» » konung Carl XIII:s hemgiftskapital	7 500
10.	» » Göta kanals reparationsfond	7 045
11.	» » kortfristig upplåning hos banker m. fl., <i>förslagsvis</i> ..	35 000 000
12.	» » skattkamarväxlar, <i>förslagsvis</i>	185 000 000
13.	» » beräknad ny upplåning, <i>förslagsvis</i>	174 469 455
		1 451 912 000

B. Provisioner m. m.:

1.	Försäljningsprovisioner m. m., <i>förslagsvis</i>	5 000 000
2.	Inlösningsprovisioner m. m., <i>förslagsvis</i>	1 800 000
3.	Kursförluster, <i>förslagsvis</i>	1 000
		6 801 000

Summa kr. **1 458 713 000**

Inkomster

A. Räntor:

1.	Ränta på uppköpta obligationer	10 000
2.	» » rörliga krediter	75 000 000
3.	» » kortfristig utlåning till banker m. fl. ..	10 000 000
4.	» » övriga utlånade medel	500 000
		85 510 000

B. Uppgäld och kursvinster:

1.	Uppgäld	1 000
2.	Kursvinster	1 000
		2 000

C. Diverse inkomster:

1.	Preskriberade obligationer och kuponger m. m. ..	3 000 000
2.	Dragningslistor på premielånen	200 000
3.	Övriga diverse inkomster	1 000
		3 201 000

88 713 000

Underskott att avföras på riksstatens driftbudget .....

1 370 000 000 Summa kr. **1 458 713 000**

BILAGA 19 TILL STATSVERKSPROPOSITIONEN 1969

AVSKRIVNING AV NYA KAPITALINVESTERINGAR

---

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
3 januari 1969.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler fråga om *anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1969/70 och anför.

Under huvudtiteln Avskrivning av nya kapitalinvesteringar uppförs anslag för täckning av den formella investeringsförlust som enligt gällande budgetprinciper uppstår i samband med genomförandet av nya kapitalinvesteringar, som inte kan eller skall förräntas till sitt fulla värde. I likhet med vad som gäller för investeringsanslagen ställs avskrivningsanslagen direkt till de fondförvaltande myndigheternas förfogande.

Föreliggande riksstatsförslag innefattar åtskilliga anslag på kapitalbudgeten, beträffande vilka en investeringsförlust måste beräknas. Jag torde nu i korthet få redogöra för de fall där så är förhållandet. Hemställan görs i anslutning till denna översikt om att avskrivningsanslag skall föreslås eller upptas med beräknade belopp i riksstatsförslaget.

Investeringsförlusten bestäms utifrån statens förräntningskrav. I förevarande sammanhang anses detta överensstämma med den för varje budgetår fastställda normalräntan för lån från statens utlåningsfonder. Normalräntan beräknas på grundval av medelförräntningen på viss del av statskulden. Kungl. Maj:t har genom kungörelsen 28 juni 1968 (nr 435) om normalränta för lån från statens utlåningsfonder fastställt normalräntan för innevarande budgetår till 6 %. Jag har vid beräkningen av avskrivningsanslagen följaktligen utgått från ett förräntningskrav på 6 %.

I detta sammanhang vill jag även ta upp frågan om finansieringen av vissa investeringar och andra utgifter för affärsverksfonderna, vägverkets förrådsfond och sjöfartsverkets fond som vidtas i sysselsättningsfrämjande syfte.

I prop. 1968: 125 framhöll jag att investeringstakten för ifrågavarande fonder, inom ramen för gällande statsfinansiella restriktioner, bestäms från affärsmässiga utgångspunkter. Att investeringarna i dessa fonder utnyttjas i den konjunkturutjämnande politiken är inte i och för sig ett skäl att frångå kravet på affärsmässighet. Därför är det rimligt att fonderna kompenseras för merkostnader som uppkommer genom detta utnyttjande. Det är vidare lämpligt att de myndigheter som förvaltar ifrågavarande fonder — i likhet med vad som sker för privat och kommunal verksamhet — aktivt stimuleras att medverka i den konjunkturutjämnande politiken. Detta skulle f. ö. ansluta till principen att i möjlig utsträckning behandla affärsverken på samma sätt som privat företagsamhet.

Jag förordade att, om myndighet i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen vidtog särskilda sysselsättningsstödande insatser genom tidigareläggning av anskaffningar som avser affärsverksfond, sjöfartsverkets fond eller vägverkets förrådsfond, myndigheten borde i normalfallet åtnjuta en särskild ersättning med 10 % av anskaffningens belopp. Denna schablonregel borde tillämpas oavsett om anskaffningen avsåg ändamål som normalt finansieras över investeringsanslag eller driftstat.

Den 10-procentiga compensationen borde utgå i form av att avskrivningsmedel över riksstaten utnyttjades. Härvid angavs att anvisning på tilläggsstat torde bli aktuell.

Vad sedan beträffar medelsanvisningen för att *likviditetsmässigt* finansiera här aktuella investeringar anförde jag att för ändamål som normalt finansierades över *investeringsanslag* borde i första hand den konjunkturreserv som beräknats under dessa anslag tas i anspråk. I de fall där medel inte fanns tillgängliga fick arbetsmarknadsstyrelsen förskottera erforderliga belopp ur anslaget till allmänna beredskapsarbeten. Vid lämpligt tillfälle borde investeringsanslaget tillföras ytterligare medel genom medelsanvisning på tilläggsstat. Därefter kunde återföring ske till arbetsmarknadsanslaget.

För anskaffningar över *driftstat* sker finansieringen normalt genom in-anspråktagande av löpande inkomster på fondens driftstat. En tidigareläggning av anskaffningar påverkar i dessa fall bl. a. berörda verks likviditet och deras möjligheter att fullgöra fastställda inleveranser av ränta på disponerat statskapital. För sådana anskaffningar förordade jag därför att arbetsmarknadsverket fick förskottera hela utgiften under den tid tidigareläggningen avser. Ett belopp motsvarande 10 % av utgiften borde slutligt belasta arbetsmarknadsanslagen. Återstående 90 % borde däremot slutligt bestridas av driftmedel.

Vidare anförde jag att de angivna riktlinjerna var att betrakta som schabloner och att Kungl. Maj:t i vissa fall, t. ex. för en större investering med endast begränsad tidigareläggning, borde kunna meddela särskilt beslut om i vilken omfattning avskrivning resp. finansiering över arbetsmarknadsanslag skulle ske. Slutligen framhölls att riktlinjerna var att anse som provisoriska till dess att ställning tagits till affärsverksutredningens förslag.

Riksdagen hade intet att erinra mot förslagen (SU 135, rskr 310) och de ovan angivna riktlinjerna har således tillämpats under sommaren och hösten 1968.

Chefen för inrikesdepartementet har tidigare denna dag lämnat en redogörelse för de totala beställningar som affärsverken m. fl. i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen lagt ut i syfte att öka sysselsättningen inom verkstadsindustrin. Beställningarna avser förnödenheter med ett sammanlagt inköpsvärde av 88 milj. kr. För de beställningar som finansieras över investeringsanslag har Kungl. Maj:t i förekommande fall beslutat om ramhöjningar. På tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69 har dessutom anvisats 5,7 milj. kr. på vägverkets förrådsfonds investeringsanslag i syfte att möjliggöra den för fonden nödvändiga ramhöjningen. Vidare har på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68 anvisats 20 milj. kr. under investeringsanslaget Kraftstationer m. m. för att för vattenfallsverkets del skapa utrymme för konjunkturbetingade investeringar. Övriga ramökningar har väl rymts inom den konjunkturreserv som beräknats för resp. anslag.

De i prop. 1968:125 angivna riktlinjerna för anvisande av den 10-procentiga kompensationen har emellertid i vissa fall visat sig medföra inte avsedda verkningar. Normalt kan man räkna med att betalningarna inträffar så långt efter det att beställningen lagts ut att Kungl. Maj:t hinner begära avskrivningsmedel på tilläggsstat. Ibland är så emellertid ej fallet och resp. fond belastas då med förräntning, från betalningstidpunkten till dess avskrivningsmedel hinner anvisas, även av den del av investeringen som skall avskrivas över riksstaten.

Vidare medför metoden att anskaffningar på investeringsstat, som är så stora att de temporärt måste finansieras av arbetsmarknadsstyrelsen, blir förmånligare för myndigheten än sådana som finansieras enbart genom ramhöjning.

För att undgå dessa effekter och även i syfte att ernå en administrativt mer lätthanterlig handläggningsordning, föreslår jag att avskrivningsmedel för konjunkturbetingade kapitalinvesteringar beräknas under anslaget till avskrivning av nya kapitalinvesteringar. Dessa anslag bör beräknas förslagsvis. Anslagen kan då i förekommande fall belastas med den 10-procentiga kompensationen från den tidpunkt resp. fond tar medel i anspråk för att betala sin investering. Myndigheten behöver ej inkomma med särskild begäran om anvisning av avskrivningsmedel utan denna fråga får prövas i

samband med att ställning tas till tidigareläggning av investeringen. Där-
emot bör det, liksom hittills, ankomma på myndigheten att inkomma till
Kungl. Maj:t med framställning om höjning av medelsförbrukningen samt,
för den händelse den på anslaget beräknade konjunkturreserven inte för-
slår, även om ökning av investeringsanslaget.

De i det föregående nämnda anskaffningarna avser förnödenheter som
behövs i civil statlig verksamhet. I vissa fall kan emellertid sysselsättnings-
politiska skäl även motivera anskaffningar av försvarsberedskapsnatur. En-
ligt gällande principer avskrivs anskaffningar för försvarsberedskapsända-
mål med 100 %. Jag anser att detta bör gälla även om anskaffningarna
kommer till stånd av sysselsättningspolitiska skäl. Analogt med ovannämnda
fall belastas anslagen med 100-procentig kompensation från den tid-
punkt medel tas i anspråk för att betala resp. investering. Även i detta fall
bör det ankomma på myndigheten att inkomma med framställning om höj-
ning av medelsförbrukningen och, i förekommande fall, anslaget.

För budgetåret 1968/69 bör den provisoriska ordningen tillämpas att
medel för konjunkturbetingade avskrivningar anvisas över fonden för oreg-
lerade kapitalmedelsförluster.

Här angivna riktlinjer innebär vissa förtydliganden och skiljer sig på
några punkter från de i prop. 1968: 125. De bör i avvaktan på ställningsta-
gande till affärsverksutredningens förslag tillämpas tills vidare. Riksdagens
godkännande torde inhämtas.

Statens affärsverksfonder. I överensstämmelse med vad chefen för kom-
munikationsdepartementet förordar bör enligt gällande principer avskrivnas
dels de medel som beräknats för försvarsberedskap vid televerket och sta-
tens järnvägar med 7,5 milj. kr. resp. 2,3 milj. kr., dels de medel som be-
räknats för statens järnvägars investeringar i det ersättningsberättigade
nätet med 8,5 milj. kr.

Vidare bör det under industridepartementets verksamhetsområde upp-
tagna anslaget till kraftstationer m. m. avskrivnas med 61,5 milj. kr. avse-
ende dels statens vattenfallsverks investeringar i Marvikens kraftstation,
dels kostnader för forskning och utveckling på atomenergiområdet som ver-
ket i högre grad än enskilda kraftföretag tidigare belastats med. Sammanlagt
behövs således för dessa avskrivningsändamål under statens affärsverksfon-
der ett belopp av 79,8 milj. kr.

Statens allmänna fastighetsfond. Enligt gällande regler för avskrivning av
investeringar i allmänna fastighetsfonden utgör grundavskrivning vid ny-
byggnader för ämbetsverk 25 % av anläggningskostnaden och vid nybygg-
nader för kriminalvården, sjukhus, forskningsinstitut och skolor 50 %.
Kostnader för markförvärv avskrivs inte.

Med tillämpning av dessa grunder bör avskrivningsanslag i riksstatsförslaget föras upp i enlighet med följande sammanställning.

Anslag	Investering kr.	Avskrivning kr.
Justitiedepartementet		
Polishus m. m.	40 000 000	10 000 000
Renovering av byggnad för regeringsrätten ..	1 500 000	375 000
Vissa byggnadsarbeten för kriminalvården ..	5 000 000	2 500 000
Utrikesdepartementet		
Inköp, uppförande och iståndsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen	9 000 000	2 250 000
Försvarsdepartementet		
Vissa skyddsrumsanläggningar	4 080 000	4 080 000
Uppförande av förrådsbyggnader för civilförsvaret	3 655 000	1 828 000
Statens civilförsvårsskola i Rosersberg	1 284 000	642 000
Socialdepartementet		
Utbyggande av karolinska sjukhuset	9 700 000	4 850 000
Utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala	15 000 000	7 500 000
Vissa byggnadsarbeten vid kliniker för psykiskt sjuka m. m.	4 500 000	2 250 000
Vissa byggnadsarbeten för rättspsykiatriska kliniker	6 500 000	3 250 000
Vissa byggnadsarbeten m. m. vid ungdomsvårdsskolorna	2 250 000	1 125 000
Vissa byggnadsarbeten m. m. vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	2 900 000	1 450 000
Kommunikationsdepartementet		
Byggnadsarbeten för länsstyrelserna	5 947 000	1 487 000
Finansdepartementet		
Sanering m. m. inom Djurgårdsstaden i Stockholm	600 000	150 000
Uppförande av förvaltningsbyggnader i Stockholm	52 760 000	13 190 000
Merkostnader för vissa byggnadsarbeten	1 000	1 000
Inköp av fastigheter m. m.	1 000	—
Vissa byggnadsarbeten vid tullverket	40 000	10 000
Utbildningsdepartementet		
Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål ...	2 900 000	750 000
Radio- och televisionshus	11 000 000	—
Byggnadsarbeten vid specialskolan m. m.	500 000	250 000
Byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor	*120 000 000	*60 000 000

Anslag	Investering kr.	Avskrivning kr.
Jordbruksdepartementet		
Byggnadsarbeten vid jordbrukets högskolor m. m.	8 100 000	4 050 000
Handelsdepartementet		
Gemensam administrationsbyggnad för Svenska turisttrafikförbundet m. fl.	90 000	23 000
Civildepartementet		
Statlig förvaltningsskola	2 101 000	1 050 000
Industridepartementet		
Tillbyggnader vid statens skeppsprovningstalt	1 700 000	475 000
	Summa kr.	123 536 000
	311 109 000	123 536 000

* Beräknat belopp.

Anslaget till vissa skyddsrumsanläggningar bör, liksom hittills, avskrivas helt.

Beträffande anslaget till radio- och televisionshus erinrar jag om, att investeringar i radiohus enligt riksdagens beslut (prop. 1955: 146, SU 125, rskr 288) helt skall finansieras med radiolicensmedel. Motsvarande finansieringsform tillämpas beträffande investeringar i televisionshus. Något avskrivningsanslag på riksstaten behövs således inte för detta ändamål.

Försvarets fastighetsfond. För investeringar i försvarets fastighetsfond skall enligt gällande regler avskrivningsbehovet beräknas schablonmässigt till 50 % av investeringen i kasernbyggnaders delfond, medan total avskrivning tillämpas för befästningars delfond. Nybyggnad för ämbetsverk avskrivs med 25 %. Kostnader för markförvärv avskrivs inte.

Under kasernbyggnaders, befästningars och försvarets forskningsanstalts delfonder har investeringsanslag tagits upp om sammanlagt 112 741 000 kr., 92 221 000 kr. resp. 2 256 000 kr. Härav beräknas för markförvärv 17,6 milj. kr. under kasernbyggnaders delfond samt 1 000 kr. under befästningars delfond. Avskrivningsanslagen bör tas upp med 47 571 000 kr., 92 220 000 kr. resp. 1 128 000 kr.

Statens utlåningsfonder. Anslaget till studiemedelsfonden bör avskrivas helt och avskrivningsanslaget föras upp med 660 milj. kr. Anslaget till lånefonden för studentkårlokaler har i riksstaten förts upp med beräknat belopp. Ur denna fond utgår lån som till viss del är räntefria och jag beräknar här ett avskrivningsanslag av 5 250 000 kr.

Investeringsanslaget till fiskerilånefonden för nästa budgetår beräknas till 1 milj. kr. Eftersom de lån som utgår från denna fond under viss tid är rän-

tefria och därefter förutsätts löpa med en ränta av 5 %, bör med hänsyn till att förräntningskravet för statens investeringar fastställts till 6 % denna investering avskrivs med 30 % eller 300 000 kr.

Lån från lånefonden för bostadsbyggande skall enligt de nya, sedan 1968 gällande reglerna för långivningen vara subventionsfria. Röntan har för år 1969 fastställts till 6 1/4 % (SFS 1968: 640). Några avskrivningsmedel från riksstaten erfordras därför inte. I samband med att full förräntning skall ske också av redan utlämnade lån bör viss återföring ske av redan avskrivna medel. Riksrevisionsverket har i uppdrag att i samråd med bostadsstyrelsen lägga fram förslag i denna fråga. I avvaktan härpå föreslår jag att inte heller för nästkommande budgetår några avskrivningsanslag beräknas för att täcka medel som begärs för räntefria lån till bostadsbyggande under fonden för låneunderstöd. Från Lånefonden för allmänna samlingslokaler utgår lån som till ca två tredjedelar är räntefria. Anslaget bör därför skrivas av med två tredjedelar av det föreslagna beloppet 8 milj. kr., dvs. med 5,3 milj. kr.

Fonden för låneunderstöd. Från anslaget till byggande av sjukhem utgår lån avsedda att löpa utan ränta under de fem första åren av en trettioårsperiod. Anslaget bör därför skrivas av med en sjättedel av det föreslagna beloppet 55 milj. kr., dvs. med 9 167 000 kr. Ur anslaget till lån till nybyggnader vid erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m. beräknas utgå lån löpande med normalränta med ca 200 000 kr. och räntefria lån med ca 800 000 kr. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 800 000 kr.

I fråga om lån från anslaget för inrättande av alkoholfria restauranger förutsätts en fjärdedel av lånet bli stående och räntefritt medan återstoden av lånet är amorterings- och räntefritt under de fyra första åren för att återbetalas under de därpå följande 16 åren. Lånen löper med 4 % ränta. Avskrivningsbehovet för investeringsanslaget, som upptagits till 100 000 kr., har med hänsyn till förräntningskravet på statens investeringar beräknats till 60 000 kr.

Avskrivning med 100 % bör liksom f. n. tillämpas beträffande anslaget till lån till utbyggnad av oljelagringen, varför jag beräknat avskrivningsanslaget till 67 milj. kr. Samma regler bör tillämpas för anslaget till lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken. Avskrivningsanslaget bör sålunda tas upp med 12 milj. kr.

Sammanfattning och hemställan. Avskrivningsanslagen uppgår till sammanlagt 1 104 141 000 kr. En översikt över hur anslagen fördelar sig på olika fonder och departement lämnas i följande tablå.

Under återopande av vad sålunda har anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) godkänna vad jag i det föregående anfört beträffande finansieringen av vissa affärsverksinvesteringar m. m.,

	Statens affärsverksfonder	Statens allmänna fastighetsfond	Försvarets fastighetsfond
II. Justitiedepartementet	1 000	12 875 000	—
III. Utrikesdepartementet	—	2 250 000	—
IV. Försvarsdepartementet	1 000	6 550 000	140 919 000
V. Socialdepartementet	—	20 425 000	—
VI. Kommunikationsdepartementet ..	18 302 000	1 487 000	—
VII. Finansdepartementet	—	13 351 000	—
VIII. Utbildningsdepartementet	—	61 000 000	—
IX. Jordbruksdepartementet	3 000	4 050 000	—
X. Handelsdepartementet	—	23 000	—
XI. Inrikesdepartementet	—	—	—
XII. Civildepartementet	—	1 050 000	—
XIII. Industridepartementet	61 500 000	475 000	—
Summa kr.	79 807 000	123 536 000	140 919 000

	Statens utlåningsfonder	Fonden för låneunderstöd	Diverse kapitalfonder	Summa
II. Justitiedepartementet	—	—	—	12 876 000
III. Utrikesdepartementet	—	—	—	2 250 000
IV. Försvarsdepartementet	—	—	—	147 470 000
V. Socialdepartementet	—	9 967 000	—	30 392 000
VI. Kommunikationsdepartementet	—	—	2 000	19 791 000
VII. Finansdepartementet	—	60 000	—	13 411 000
VIII. Utbildningsdepartementet	665 250 000	—	—	726 250 000
IX. Jordbruksdepartementet	300 000	—	—	4 353 000
X. Handelsdepartementet	—	67 000 000	—	67 023 000
XI. Inrikesdepartementet	5 300 000	—	—	5 300 000
XII. Civildepartementet	—	—	—	1 050 000
XIII. Industridepartementet	—	12 000 000	—	73 975 000
Summa kr.	670 850 000	89 027 000	2 000	1 104 141 000

b) under förutsättning att motsvarande investeringsanslag beviljas, anvisa följande *förslagsanslag* till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1969/70, i härefter angivna fonder, nämligen

Postverkets fond

Kommunikationsdepartementet	
Posthus m. m.	1 000

Televerkets fond

Kommunikationsdepartementet	
Teleanläggningar m. m.	7 500 000

Statens järnvägars fond

K o m m u n i k a t i o n s d e p a r t e m e n t e t	
Järnvägar m. m.	10 800 000

Luftfartsverkets fond

K o m m u n i k a t i o n s d e p a r t e m e n t e t	
Flygplatser m. m.	1 000

Statens vattenfallsverks fond

I n d u s t r i d e p a r t e m e n t e t	
Kraftstationer m. m.	61 500 000

Domänverkets fond

J u s t i t i e d e p a r t e m e n t e t	
Förvärv av jordbruksfastigheter för kriminalvården	1 000

J o r d b r u k s d e p a r t e m e n t e t	
Byggnadsarbeten m. m. vid vissa till samsbruksföreningar upplåttna kronoegendomar	1 000
Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m.	1 000
Förvaltningsbyggnad för domänstyrelsen ..	1 000

Diverse kapitalfonder

K o m m u n i k a t i o n s d e p a r t e m e n t e t	
Statens vägverks förrådsfond	
Vägmaskiner m. m.	1 000
Sjöfartsverkets fond	
Sjöfartsmateriel m. m.	1 000

c) under förutsättning att motsvarande investeringsanslag beviljas, anvisa följande *reservationsanslag* till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1969/70, i härefter angivna fonder, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

J u s t i t i e d e p a r t e m e n t e t	
Polishus m. m.	10 000 000
Renovering av byggnad för regeringsrätten	375 000
Vissa byggnadsarbeten för kriminalvården	2 500 000

Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 19:

Utrikesdepartementet

Inköp, uppförande och iståndsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen .. 2 250 000

Försvarsdepartementet

Vissa skyddsrumsanläggningar 4 080 000

Uppförande av förrådsbyggnader för civilförsvaret 1 828 000

Vissa byggnadsarbeten vid statens civilförsvarskola i Rosersberg 642 000

Socialdepartementet

Utbyggande av karolinska sjukhuset 4 850 000

Utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala 7 500 000

Vissa byggnadsarbeten vid kliniker för psykiskt sjuka m. m. 2 250 000

Vissa byggnadsarbeten för rättspsykiatriska kliniker 3 250 000

Vissa byggnadsarbeten m. m. vid ungdomsvårdsskolorna 1 125 000

Vissa byggnadsarbeten m. m. vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare ... 1 450 000

Kommunikationsdepartementet

Byggnadsarbeten för länsstyrelserna 1 487 000

Finansdepartementet

Sanering m. m. inom Djurgårdsstaden i Stockholm 150 000

Uppförande av förvaltningsbyggnader i Stockholm 13 190 000

Merkostnader för vissa byggnadsarbeten .. 1 000

Vissa byggnadsarbeten vid tullverket 10 000

Utbildningsdepartementet

Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål .. 750 000

Byggnadsarbeten vid specialskolan m. m. .. 250 000

Jordbruksdepartementet

Byggnadsarbeten vid jordbrukets högskolor m. m. 4 050 000

Handelsdepartementet

Gemensam administrationsbyggnad för Svenska turisttrafikförbundet m. fl. 23 000

<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar</i>	11
Civildepartementet	
Statlig förvaltningsskola	1 050 000
Industridepartementet	
Tillbyggnader vid statens skeppsprovningsanstalt	475 000
Försvarets fastighetsfond	
Försvarsdepartementet	
Kasernbyggnaders delfond	47 571 000
Befästningars delfond	92 220 000
Försvarets forskningsanstalts delfond	1 128 000
Statens utlåningsfonder	
Utbildningsdepartementet	
Studiemedelsfonden	660 000 000
Inrikesdepartementet	
Lånefonden för allmänna samlingslokaler	5 300 000
Fonden för låneunderstöd	
Socialdepartementet	
Lån till byggande av sjukhem	9 167 000
Lån till nybyggnader vid erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.	800 000
Finansdepartementet	
Lån för inrättande av alkoholfria restauranger	60 000
Handelsdepartementet	
Lån till utbyggnad av oljelagringen	67 000 000
Industridepartementet	
Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken	12 000 000

d) i avvaktan på särskild proposition i ämnet, beräkna följande *förslagsanslag* till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1969/70

Försvarets fabriksverks fond

Försvarsdepartementet

Byggnader och utrustning för försvarets fabriksverk	1 000
---	-------

e) i avvaktan på särskild proposition i ämnet, beräkna följande *reservationsanslag* till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1969/70, i härefter angivna fonder, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Utbildningsdepartementet

Byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor	60 000 000
---	------------

Statens utlåningsfonder

Utbildningsdepartementet

Lånefonden för studentkårlokaler	5 250 000
--	-----------

Jordbruksdepartementet

Fiskerilånefonden	300 000
-------------------------	---------

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

AVSKRIVNING AV OREGLERADE KAPITALMEDELSFÖRLUSTER

---

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
3 januari 1969.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler fråga om *anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster* för budgetåret 1969/70 och anför.

På fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster, som förvaltas av riksgäldskontoret, redovisas förluster, som uppkommit på statens kapitalfonder och överförts till fonden i den ordning Kungl. Maj:t bestämt för varje särskilt fall. Följande förluster skall inte redovisas på fonden, nämligen *dels* förluster för riksbanksfonden, *dels* sådana förluster för statens affärsverksfonder, statens pensionsfonder och riksgäldsfonden som är av sådan mindre omfattning att de normalt bör täckas av löpande inkomster samt förluster, för vilka täckning kan beredas av inom vederbörande fond verkställda avsättningar till förnyelsefond eller värdeminskningsskonto. Innan jag går in på de frågor om avskrivning av på fonden redovisade förluster som nu bör anmälas för riksdagen, vill jag på sedvanligt sätt anmäla frågan om redovisning av vissa ackordsuppgörelser.

Ackordsuppgörelser angående lån från statens utlåningsfonder m. m. Riksdagen har bemyndigat Kungl. Maj:t (prop. 1940: 281, SU 210, rskr 373) att i fråga om vissa statliga lån, i den mån ej annat föranleds av särskilda föreskrifter för viss låneverksamhet, efter prövning av omständigheterna i varje föreliggande fall biträda ackord och att i vissa fall efterge lån.

Bemyndigandet omfattar såväl de flesta lån från statens utlåningsfonder som åtskilliga lån under fonden för låneunderstöd och vissa specificerade fonder. Beslutanderätten kan av Kungl. Maj:t delegeras till den förvaltande myndigheten.

Vid lämnandet av detta bemyndigande uttalade riksdagen emellertid önskemålet, att redovisning i någon lämplig form årligen skulle lämnas riksdagen för beslut rörande ackordsuppgörelser och andra efterskänkan- den, som fattats på grund av bemyndigandet.

Den begärda redovisningen bör som tidigare skett få lämnas riksdagen i den formen, att avskrifter av de under föregående kalenderår fattade be- sluten angående biträdande av ackord samt andra efterskänkanden av sta- tens rätt tillsammans med en sammanfattande förteckning tillställs riksdag- ens vederbörande utskott.

Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster. I gällande riksstat har under denna rubrik uppförts ett anslag av 1 milj. kr. för reglering av upp- kommande smärre kapitalmedelsförluster.

Av en av riksgäldskontoret överlämnad redogörelse framgår, att följande förluster av de fondförvaltande myndigheterna anmälts och per den 30 juni 1968 överförts till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster.

Myndighet och fond

Reglering av smärre oreglerade kapitalmedelsförluster

	Kr.
Byggnadsstyrelsen	
Statens allmänna fastighetsfond:	
Beskickningsfastigheternas delfond	750 000
Byggnadsstyrelsens delfond	2 010 821
Generaltullstyrelsen	
Statens allmänna fastighetsfond:	
Generaltullstyrelsens delfond	6 083
Fortifikationsförvaltningen	
Försvarets fastighetsfond:	
Kasernbyggnaders delfond	4 233 435
Befästningars delfond	93 100
Statskontoret	
Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	12 434
Lånefonden för allmänna samlingslokaler	267 598
Bostadsstyrelsen	
Lånefonden för bostadsbyggande	61 139
Sjöfartsstyrelsen	
Sjöfartsverkets fond	68 306

Kr.

Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap	
Statens reservförrådsfond	2 374 351
Riksbanken	
Statens bosättningslånefond	49 780
Fonden för låneunderstöd: Riksbankens delfond	88 400
Riksgäldskontoret	
Fonden för förlag till statsverket	401 971
<i>Övriga avskrivningar</i>	
Avskrivning av vissa kapitalvärden, som i samband med mentalsjukvårdsreformen överförts till landstingskommunerna	
Byggnadsstyrelsen	
Statens allmänna fastighetsfond:	
Byggnadsstyrelsens delfond	17 996 790
Domänstyrelsen	
Domänverkets fond	342 856
	Summa kr. 28 757 062

På fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster redovisades den 1 juli 1967 som ingående balans 188 590 315 kr. Fonden har under budgetåret 1967/68 tillgodoförts *dels* anslag från driftbudgeten på 1 milj. kr., *dels* 12 471 kr. som influtit på tidigare avskrivna, fonden påförda förluster, *dels* 3 527 300 kr. som tillförts fonden i samband med invärdering på sjöfartsverkets fond av vissa tillgångar. Eftersom enligt den lämnade redovisningen fonden samtidigt belastats för förluster med 28 757 062 kr., utgjorde den utgående balansen per den 30 juni 1968 164 373 024 kr., varav 30 658 919 kr. avsåg ännu ej disponerade medel avsatta för retroaktiv reglering av vissa kapitalmedelsförluster. Av återstoden, eller 133 714 105 kr., skall enligt 1968 års riksdags beslut (SU 51, rskr 156) 100 milj. kr. disponeras för nedskrivning av Sveriges fordran på Finland. Därefter återstående belopp avsåg medel disponibla för reglering av smärre oreglerade kapitalmedelsförluster. För budgetåret 1969/70 bör anvisas 1 milj. kr. för avskrivning av smärre oreglerade kapitalmedelsförluster. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster*
för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 1 000 000 kr.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

BILAGA 21 TILL STATSVERKSPROPOSITIONEN 1969

STATENS ALLMÄNNA FASTIGHETSFOND

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 januari 1969.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1969/70 och anför.

Inledning

Statens allmänna fastighetsfond är en kapitalfond för redovisning av civila statliga fastigheter, som inte är att hänföra till affärsverken. Fonden omfattar allmänna förvaltningsbyggnader, fångvårdsanstalter, fastigheter för undervisningsändamål, sjukhusbyggnader m. m. Allmänna fastighetsfonden är uppdelad på sju delfonder, nämligen slottsbyggnadernas, kriminalvårdsstyrelsens, beskickningsfastigheternas, karolinska sjukhusets, akademiska sjukhusets, byggnadsstyrelsens och generaltullstyrelsens delfonder. Av dessa förvaltas slottsbyggnadernas, beskickningsfastigheternas, akademiska sjukhusets och byggnadsstyrelsens delfonder av byggnadsstyrelsen och de övriga av resp. myndighet.

Fastighetsfondens inkomster, utgifter och kapitalbehållning redovisas i rikshuvudboken. Inkomst- och utgiftsstat för fonden fastställs årligen av Kungl. Maj:t och riksdagen. Fonden är konstruerad som en produktiv fond. Överskottet är i princip beräknat så att det svarar mot statens förräntningskrav på det investerade nettokapitalet. Undantag från denna regel utgör slottsbyggnadernas och byggnadsstyrelsens delfonder.

Staten för statens allmänna fastighetsfond är uppdelad på följande titlar, nämligen på inkomstsidan A. Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler, B. Hyror och arrenden för till enskilda upplåtta lokaler och markområden och C. Diverse inkomster samt på utgiftssidan A. Reparations- och underhållskostnader m. m., B. Avsättning till värdeminskningskonto och C. Hyres- och arrendeutgifter m. m. Inkomsterna och utgifterna under de angivna titlarna tas upp särskilt för de olika delfonderna. Fondens överskott redovisas under särskild titel på riksstatens inkomstsida.

Arbetsåret för reparationsverksamheten sammanfaller inte med budgetåret utan börjar i månaderna mars—april. Detta är motiverat av arbetsmarknadsskäl.

Det förslag till stat för allmänna fastighetsfonden som framläggs i det följande torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 21.1*. Till grund för förslaget ligger statförslag, som vederbörande förvaltningsmyndigheter har lämnat för resp. delfonder. Riksrevisionsverket har yttrat sig över dessa.

Förslaget till stat slutar på ett belopp av 368,1 milj. kr. Detta innebär en ökning av omslutningssumman med 50,1 milj. kr. i jämförelse med staten för innevarande budgetår. Posten till reparations- och underhållskostnader m. m. minskar med 6,7 milj. kr., medan posten till avsättning till värdeminskningskonto och posten till hyres- och arrendeutgifter m. m. ökar med 2,5 milj. kr. resp. 11,2 milj. kr.

På inkomstsidan ökar samtliga poster. Posten till ersättning för till statsmyndigheter upplåtta lokaler ökar med 46,7 milj. kr. och posten till hyror och arrenden för till enskilda upplåtta lokaler och markområden med 3,3 milj. kr. Fondens överskott ökar med 43,1 milj. kr.

Innan jag går närmare in på en redovisning av förslaget till stat för fastighetsfonden vill jag erinra om att byggnadsstyrelsen den 12 januari 1968 fått i uppdrag att utreda principerna för beräkning av kostnaderna för underhållet av statliga fastigheter m. m. Till dess resultatet av denna utredning föreligger bör hittillsvarande principer tillämpas för medelsberäkningen. Min utgångspunkt för beräkningen är således de procentsatser för löpande underhåll av olika byggnadskategorier som använts under senare år. Härtill kommer de extra medelstillskott för särskilda arbeten m. m. som jag vill förorda efter framställning av de fondförvaltande myndigheterna.

Jag vill i detta sammanhang även erinra om de bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelat den 15 juni 1965 och den 28 juni 1968 angående förvaltningen av statens allmänna fastighetsfond. Dessa innebär bl. a., att myndigheterna i varje särskilt fall skall underställa Kungl. Maj:ts prövning sådana arbeten som de ämnar bekosta med medel för det löpande fastighetsunderhållet och som beräknas kosta mer än 500 000 kr. Om medel beräknats kollektivt för särskilda ändamål, gäller i fråga om motsvarande underställning i varje särskilt fall beloppsgränsen 300 000 kr.

Utgifter

A. Reparations- och underhållskostnader m. m.

De nu gällande principerna för beräkningen av medelsbehovet för reparationsändamål, vilka godkänts av riksdagen (prop. 1943: 71, SU 59, rskr 120), innebär i huvudsak följande.

Beloppet av reparationsmedel räknas ut genom att byggnadsbeståndets bokförda värde multipliceras med ett visst procenttal, den s. k. underhållsprocenten. I byggnadsbeståndets bokförda värde ingår inte de byggnader som har färdigställt under budgetåret före det budgetår som statförslaget avser. Underhållsprocenten är avpassad efter byggnadernas ålder. Sålunda gäller ett visst procenttal för gamla byggnader och ett annat för nya byggnader. Under de första åtta åren halveras vidare underhållsprocenten för de nya byggnaderna. Det erhållna reparationsmedelsbehovet omräknas slutligen med hänsyn till ändringarna i prisläget på byggnadsmarknaden. Dessa ändringar framgår av byggnadsstyrelsens underhållskostnadsindex.

De sålunda beräknade underhållsmedlen utgör en ram för det normala fastighetsunderhållet. För extraordinära reparationsåtgärder samt ändrings- och ombyggnadsarbeten, som inte eller endast i begränsad omfattning höjer fastighetens värde, beräknas medel under posterna till reparations- och underhållskostnader efter prövning i varje särskilt fall.

De nu nämnda principerna för beräkning av medelsbehovet för det normala fastighetsunderhållet tillämpas för kriminalvårdsstyrelsens, karolinska sjukhusets, akademiska sjukhusets, byggnadsstyrelsens och generaltullstyrelsens delfonder. För slottsbyggnadernas och beskickningsfastigheternas delfonder beräknas underhållsmedlen i särskild ordning.

Värdena på byggnader som har uppförts efter år 1935 räknas om till 1935 års prisnivå i enlighet med principer som godkänts av riksdagen (prop. 1946: 1 bil. 22 s. 6, SU 26, rskr 30). Vid omräkningen tillämpas byggnadsstyrelsens nybyggnadskostnadsindex.

Byggnadsstyrelsen har anmält, att reparationskostnadsindex med år 1935 som basår var 562 den 1 juli 1968. Detta innebär en höjning med 21 enheter eller ca 3,9 % sedan motsvarande tidpunkt år 1967.

A 1. Reparations- och underhållskostnader m. m.: Slottsbyggnadernas delfond

1967/68 Utgift	7 255 626
1968/69 Anvisat	6 505 000
1969/70 Förslag	7 570 000

1† Bihang till riksdagens protokoll 1968. 1 saml. Nr 1. Bilaga 21.

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Byggnads- styrelsen	Dep.chefen
a) Löpande reparations- och underhållsarbeten			
för de kungl. slotten med tillhörande byggnader	1 625 000	+ 500 000	+ 75 000
för uthyrda lägenheter vid Drottningholm, Ulriksdal och Haga	600 000	+ 100 000	—
för vissa historiska byggnader och byggnadsminnesmärken m. m.	500 000	+ 500 000	+ 100 000
b) Särskilda arbeten	3 780 000	+ 4 075 000	+ 890 000
	6 505 000	+ 5 175 000	+ 1 065 000

Specifikation till b) Särskilda arbeten

	Beräknat medelsbehov för 1969/70	
	Byggnads- styrelsen	Dep.chefen
1. Restaurering av kulturhistoriskt värdefulla rumsinredningar	495 000	300 000
2. Fasadenoveringar och takarbeten	4 500 000	2 375 000
3. Reparation av värme-, el- och VVS-anläggningar m. m.	510 000	270 000
4. Säkrings- och skyddsåtgärder	1 750 000	1 350 000
5. Ombyggnadsarbeten	600 000	375 000
	7 855 000	4 670 000

Byggnadsstyrelsen

a) Tillgängliga medel för vården av de kungl. slotten med tillhörande byggnader har hittills varit otillräckliga. Fastigheternas värmeanläggningar och ledningssystem är i de flesta fall ålderdomliga, vilket i ökad omfattning medfört krav på modernisering och förnyelse. Delposten bör räknas upp med 500 000 kr.

De normala underhållskostnaderna för uthyrda lägenheter vid Drottningholm, Ulriksdal och Haga uppgår f. n. till omkring 600 000 kr. per år. För upprustning och modernisering av uthyrningsfastigheterna behövs ytterligare 100 000 kr.

För reparation och underhåll av vissa historiska byggnader och byggnadsminnesmärken behövs en avsevärt förstärkt medelsanvisning. Eftersom underhållet är eftersatt bör delposten räknas upp med 500 000 kr.

b) För särskilda arbeten enligt den förut lämnade specifikationen tar styrelsen upp 7 855 000 kr. I beloppet ingår bl. a. 495 000 kr. för restaure-

ring av kulturhistoriskt värdefulla rumsinredningar inom Stockholms, Drottningholms, Gripsholms och Strömsholms slott. Vidare ingår 4,5 milj. kr. för renovering av fasader bl. a. på Stockholms, Drottningholms, Rosersbergs, Gripsholms, Bogesunds, Vadstena, Läckö och Kalmar slott samt takarbeten vid bl. a. Drottningholms, Rosersbergs, Strömsholms och Kalmar slott, Vadstena slott och f. d. munkkloster samt Ridдарholmskyrkan. Styrelsen har vidare inom nämnda belopp begärt 1 750 000 kr. för säkrings- och skyddsåtgärder rörande bl. a. Dalarö skans, Uppsala slott, Kalmar slott, Borgholms slottsruin, Bohus fästningsruin samt obeliskens på slottsbacken i Stockholm. För ombyggnadsarbeten har bl. a. 375 000 kr. beräknats för installation av ny varu- och personhiss och iordningställande av vissa arkivlokaler inom Stockholms slott.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag, att under slottsbyggnadernas delfond till reparations- och underhållskostnader m. m. beräknas 7 570 000 kr.

A 2. Reparations- och underhållskostnader m. m.: Kriminalvårdsstyrelsens delfond

1967/68 Utgift	5 632 313		
1968/69 Anvisat	6 085 000		
1969/70 Förslag	6 898 000		
	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Kriminalvårds-	Dep.chefen
		styrelsen	
a) Löpande reparations- och underhållsarbeten	2 860 000	+ 169 000	+ 169 000
b) Särskilda arbeten	3 225 000	+ 4 754 000	+ 644 000
	6 085 000	+ 4 923 000	+ 813 000

Specifikation till b) Särskilda arbeten

		Beräknat medelsbehov för 1969/70	
		Kriminalvårdsstyrelsen	Dep.chefen
1. Alarm och nödbelysning	608 000		215 000
2. Starkströmsanläggningar	1 495 000		370 000
3. Modernisering av personalbostäder	376 000		260 000
4. Utbyte av värmepannor, övergång till oljeeldning	625 000		425 000
5. Anordningar för vattenförsörjning m. m. ..	1 316 000		700 000
6. Ombyggnadsarbeten vid fångvårdsanstalter ..	3 309 000		1 649 000
7. Brandskyddsåtgärder	250 000		250 000
		7 979 000	3 869 000

Kriminalvårdsstyrelsen

a) Medelsbehovet för löpande reparations- och underhållsarbeten, beräknat enligt gällande regler, uppgår till 2 719 000 kr. Reparations- och underhållskostnader för barackbyggnader, som inte är invärderade på fastighetsfonden, beräknas till 310 000 kr.

b) För särskilda arbeten beräknas sammanlagt 7 979 000 kr. Under delposten alarm och nödbelysning har tagits upp 258 000 kr. för vissa arbeten vid anstalterna Långholmen, Ulriksfors, Norrtälje, Tidaholm, Hällby och Mariefred samt 350 000 kr. för kontinuerliga underhållsarbeten, beräknade efter 3,5 % på det kapital som investerats i anläggningarna. Under starkströmsanläggningar har för vissa arbeten vid anstalterna Långholmen, Hall, Lärbro, Hinseberg, Sjöboda, Västergården och Håga tagits upp 895 000 kr. och för kontinuerlig översyn 600 000 kr. Sistnämnda belopp har beräknats efter 2 % på det investerade kapitalet.

För modernisering av personalbostäder beräknas 276 000 kr. för arbeten vid Skenäs, Aby, Sjöboda, Malmö och Håga. För upprustningsarbeten i mindre omfattning vid övriga anstalter beräknas 100 000 kr.

Av det belopp som beräknats för utbyte av värmepannor och övergång till oljeeldning avser 425 000 kr. åtgärder vid anstalterna Långholmen, Skogsgård, Västervik, Kalmar, Vänersborg och Malmö samt 200 000 kr. diverse arbeten vid övriga anstalter.

Under anordningar för vattenförsörjning m. m. beräknas 1 316 000 kr. för åtgärder vid anstalterna Skenäs, Roxtuna, Skogsgård, Hällby, Rönås och Asptuna.

För ombyggnadsarbeten vid fångvårdsanstalter beräknas sammanlagt 3 309 000 kr., varav 395 000 kr. för rymningshindrande åtgärder, 1 220 000 kr. för tak- och fasadarbeten, 750 000 kr. för upprustningsarbeten vid fångvårdsanstalten Hall, 734 000 kr. för förbättringsarbeten på vägar och planer och 210 000 kr. för sanitär upprustning av fångvårdsanstalten Malmö.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag, att under kriminalvårdsstyrelsens delfond till reparations- och underhållskostnader m. m. beräknas 6 898 000 kr.

A 3. Reparations- och underhållskostnader m. m.: Beskickningsfastigheternas delfond

1967/68 Utgift	3 707 052
1968/69 Anvisat	5 005 000
1969/70 Förslag	4 905 000

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Byggnadsstyrelsen	Dep.chefen
a) Reparations- och underhållskostnader i allmänhet m. m.	4 110 000	+ 535 000	— 100 000
Därav			
Driftkostnader och onera	1 010 000	+ 40 000	+ 40 000
Löpande underhållsarbeten.....	1 825 000	+ 320 000	+ 185 000
Särskilda arbeten	1 275 000	+ 175 000	— 325 000
b) Bränsle och lyse för kanslilokaler och tjänstebostäder	895 000	—	—
	5 005 000	+ 535 000	— 100 000

Specifikation av a) posten Särskilda arbeten

	Beräknat medelsbehov för 1969/70	
	Byggnadsstyrelsen	Dep.chefen
1. Arbeten i samband med personskiften på chefsposter	500 000	500 000
2. Särskilda arbeten i kanslier	100 000	100 000
3. Reparations- och ombyggnadsarbeten m. m. rörande fastigheter i Ottawa, Reykjavik, Tokio, Helsingfors och Bukarest	850 000	350 000
	1 450 000	950 000

Byggnadsstyrelsen

a) Medelsbehovet för löpande underhåll beräknas öka med 320 000 kr. Härvid har hänsyn tagits till försäljningen av chefsbostaden i Köln. I beloppet ingår 200 000 kr. för eftersatt underhåll och 120 000 kr. för beräknade pris- och löneökningar.

Utöver medel för normala underhållsarbeten behövs 1 450 000 kr. för vissa större reparations- och ombyggnadsarbeten m. m.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag, att under beskikningsfastigheternas delfond delposten a) Reparations- och underhållskostnader i allmänhet m. m. förs upp med 4 010 000 kr. och att delposten b) Bränsle och lyse för kanslilokaler och tjänstebostäder förs upp med 895 000 kr.

A 4. Reparations- och underhållskostnader m. m.: Karolinska sjukhusets delfond

1967/68 Utgift	3 009 769
1968/69 Anvisat	4 080 000
1969/70 Förslag	4 417 000

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Direktionen för karolinska sjukhuset	Dep.chefen
a) Löpande reparations- och underhållsarbeten	3 350 000	— 238 000	— 238 000
b) Särskilda arbeten	730 000	+ 905 000	+ 575 000
	4 080 000	+ 667 000	+ 337 000

Specifikation till b) Särskilda arbeten

	Beräknat medelsbehov för 1969/70	
	Direktionen för karolin- ska sjukhuset	Dep.chefen
1. Upprustning av personalbostäder	360 000	360 000
2. Reparation av värme-, el- och VVS-anläggningar m. m.	645 000	645 000
3. Ombyggnadsarbeten	630 000	300 000
	1 635 000	1 305 000

Direktionen för karolinska sjukhuset

a) För löpande underhåll beräknar direktionen 3 112 000 kr. med tillämpning av gällande regler.

b) De regelmässigt beräknade underhållsmedlen är otillräckliga med hänsyn till den verksamhet som bedrivs inom sjukhuset. Tidigare medelstildelning har inte medgett ett planmässigt fastighetsunderhåll, varför ett ackumulerat reparationsbehov nu föreligger. För dessa arbeten behövs sammanlagt 1 635 000 kr. Härav avser 645 000 kr. tekniska reparationer m. m. av värme-, el- och VVS-anläggningar och 360 000 kr. fortsatt upprustning av personalbostäder. I beloppet ingår vidare 150 000 kr. för ombyggnad av utrymmen för avlidna, 50 000 kr. för omläggning av entréhallens golv, 100 000 kr. för fortsatt ombyggnad av hissar i enlighet med gällande säkerhetsbestämmelser, 200 000 kr. för ombyggnad av vissa laboratorie- och undervisningslokaler inom den äldre patologibyggnaden och 130 000 kr. för komplettering av befintligt staket m. m.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag, att under karolinska sjukhusets delfond till reparations- och underhållskostnader m. m. beräknas 4 417 000 kr.

A 5. Reparations- och underhållskostnader m. m.: Akademiska sjukhusets delfond

1967/68 Utgift	2 291 934
1968/69 Anvisat	1 607 000
1969/70 Förslag	1 789 000

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Byggnads- styrelsen	Dep.chefen
Löpande reparations- och underhållsarbeten	1 607 000	+ 282 000	+ 182 000

Byggnadsstyrelsen

Medelsbehovet beräknas med tillämpning av gällande regler till ca 2 036 000 kr. Därav täcks ca 247 000 kr. av inflytande inkomster. Det återstående medelsbehovet uppgår således till ca 1 789 000 kr. Härutöver beräknas 100 000 kr. för kostnader för åtgärder i samband med periodisk kontroll av el-anläggningar.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag, att under akademiska sjukhusets delfond till reparations- och underhållskostnader m.m. beräknas 1 789 000 kr.

A 6. Reparations- och underhållskostnader m. m.: Byggnadsstyrelsens delfond

1967/68 Utgift	58 724 394
1968/69 Anvisat	77 384 000
1969/70 Förslag	68 418 000

	1968/69	Beräknad ändring 1969/70	
		Byggnads- styrelsen	Dep.chefen
a) Löpande reparations- och underhållsarbeten samt onera	46 754 000	+ 6 998 000	+ 3 634 000
b) Särskilda arbeten	30 630 000	— 7 750 000	— 12 600 000
	77 384 000	— 752 000	— 8 966 000

Specifikation till b) Särskilda arbeten

	Beräknat medelsbehov för 1969/70	
	Byggnadsstyrelsen	Dep.chefen
1. Fasadrenoveringar och takarbeten	1 200 000	1 150 000
2. Reparation av värme-, el- och VVS-anläggningar m. m.	2 480 000	760 000
3. Ombyggnadsarbeten	3 450 000	370 000
4. Värmekostnadsreducerande åtgärder	400 000	400 000
5. Hjälpåtgärder för handikappade	100 000	100 000
6. Från naturvårdssynpunkt föranledda åtgärder gällande cisterner för eldningsolja	250 000	250 000
7. Anordnande av tjänstelokaler m. m.	15 000 000	15 000 000
	<hr/> 22 880 000	<hr/> 18 030 000

Byggnadsstyrelsen

a) Medelsbehovet för löpande underhåll enligt gällande principer uppgår till 38 838 000 kr. Härutöver begär styrelsen 2,5 milj. kr. för utgifter av one-rakarakter och 3 milj. kr. på grund av underhållskostnadernas stegring för innevarande budgetår.

Styrelsen begär vidare 9 414 000 kr. för underhåll av byggnader och anläggningar som ännu inte invärderats på fonden eller för vilka styrelsen eljest har att svara. Bl. a. beräknas 310 000 kr. för Tekniska museet i Stockholm, 1,5 milj. kr. för Skoklosters slott och 925 000 kr. för fastigheter som upplåtits till Svenska Sofiaförsamlingen i Paris.

b) Utöver de beräknade medlen för löpande underhåll begär byggnadsstyrelsen sammanlagt 22 880 000 kr. för större iståndsättnings- och reparationsarbeten m. m. Det gäller här vissa ändrings- och inredningsarbeten m. m., för vilka kostnaderna inte utan men för det löpande underhållet kan bestridas av underhållsmedlen. Då arbetena emellertid är av sådan art och omfattning att de inte ökar fastighetsvärdena i väsentlig grad, bör investeringsmedel inte ifrågakomma utan medel beräknas under fastighetsfonden.

I beloppet har räknats in medel för bl. a. fortsatta renoveringar av fasader vid Tomtebodaskolan, konstakademien och Lunds universitet samt reparation och upprustning av värme-, el- och VVS-anläggningar vid bl. a. ungdomsvårdsskolor, landsstathuset i Kalmar och lantbrukshögskolan. Vidare ingår 1 680 000 kr. för ombyggnadsarbeten vid vissa ungdomsvårdslokaler och 1 770 000 kr. för ombyggnadsarbeten vid andra statliga myndigheter och institutioner. För anordnande av tjänstelokaler m. m. har tagits upp 15 milj. kr. för att under löpande budgetår kunna lösa uppkommande lokalfrågor genom ändrings- och ombyggnadsarbeten m. m.

Departementschefen

För löpande reparations- och underhållsarbeten m. m. beräknar jag 50 388 000 kr. Jag har därvid beräknat 4,5 milj. kr. för täckning av kostnadsökningar och utgifter av onerakarakter m. m. samt 7,6 milj. kr. för objekt som ännu inte invärderats på fonden eller för vilkas underhåll byggnadsstyrelsen eljest har att svara.

Jag har i nyssnämnda belopp räknat in bl. a. 1,5 milj. kr. för nödvändiga förstärknings- och renoveringsarbeten vid Skoklosters slott. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt byggnadsstyrelsen att utarbeta en plan för de reparations- och upprustningsåtgärder som behövs vid slottet. Planen bör innehålla olika alternativ till åtgärder och kostnadsberäkningar för de skilda alternativen. Vidare har jag beräknat 900 000 kr. för moderniserings- och upprustningsarbeten avseende Svenska Sofiaförsamlingens sjuk- och ålderdomshem i Paris och 25 000 kr. för reparation av församlingens kyrksal. Däremot har jag inte beräknat några underhållsmedel för Tekniska museet i Stockholm. Medel härför har räknats in under det anslag till bidrag till museet som tagits upp under åttonde huvudtiteln.

För särskilda arbeten beräknar jag i enlighet med den förut lämnade specifikationen 18 030 000 kr. Vid min beräkning av medelsbehovet för ombyggnadsarbeten har jag därvid beaktat att vederbörande föredragande i socialdepartementet vid sin anmälan av investeringsanslaget Vissa byggnadsarbeten m. m. vid ungdomsvårdsskolorna beräknat medel för vissa av de arbeten som byggnadsstyrelsen redovisat under förevarande post i fastighetsfondens stat.

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag, att under byggnadsstyrelsens delfond till reparations- och underhållskostnader m. m. beräknas 68 418 000 kr.

A 7. Reparations- och underhållskostnader m. m.: Generaltullstyrelsens delfond

1967/68 Utgift	194 255		
1968/69 Anvisat	234 000		
1969/70 Förslag	246 000		
		1968/69	Beräknad ändring 1969/70
		Gen.tullst.	Dep.chefen
Löpande reparations- och underhållsarbeten	234 000	+ 12 000	+ 12 000

Generaltullstyrelsen

De procentberäknade underhållsmedlen uppgår till 227 000 kr. För fastighetsskatter behövs 19 000 kr.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag, att under generaltullstyrelsens delfond till reparations- och underhållskostnader m. m. beräknas 246 000 kr.

B. Avsättning till värdeminskingskonto

De tillgångar som är bokförda på statens allmänna fastighetsfond skrivs av enligt vissa allmänna grunder. Avskrivningstiden är 60 år i normalfall och 40 år i fråga om byggnader för vilka ett extraordinärt avskrivningsbehov anses föreligga (fångvårdsanstalter, sjukhus, forskningsinstitutioner och skolor). Grundavskrivning sker i det förra fallet med 25 % och i det senare med 50 %. Avskrivningen skall i båda fallen fullföljas genom en årlig avsättning till värdeminskingskonto, beräknad till 1,25 %. För grundavskrivningen anvisas anslag på riksstatens driftbudget under huvudtiteln Avskrivning av nya kapitalinvesteringar. Medel till den årliga avsättningen till värdeminskingskonto förs upp på fastighetsfondens stat. Den årliga avsättningen påbörjas först under andra budgetåret efter det byggnaden färdigställts.

I enlighet med angivna grunder har riksrevisionsverket vid den slutliga beräkningen av årsavskrivningen för budgetåret 1968/69 tagit upp denna till 24 053 055 kr.

Till de fastställda årsavskrivningarna för detta budgetår bör läggas beloppet av den årliga avskrivningen på färdiga byggnader som tillkommit under budgetåret 1967/68. I övrigt bör vid beräkningen hänsyn tas endast till de avskrivningsbelopp som faller bort på grund av slutförda årsavskrivningar. Riksrevisionsverket har beräknat avsättningsbeloppet för budgetåret 1969/70 till 26 582 000 kr. Fördelningen av detta belopp på de olika delfonderna framgår av bilagan. Jag har inget att erinra mot de sålunda beräknade beloppen.

C. Hyres- och arrendeutgifter m. m.**C 2. Hyres- och arrendeutgifter m. m.: Kriminalvårdsstyrelsens delfond**

1967/68 Utgift	570 377
1968/69 Anvisat	700 000
1969/70 Förslag	700 000

I enlighet med förslag av kriminalvårdsstyrelsen förordar jag, att under kriminalvårdsstyrelsens delfond till hyres- och arrendeutgifter m. m. beräknas 700 000 kr.

C 3. Hyres- och arrendeutgifter m. m.: Beskickningsfastigheternas delfond

1967/68 Utgift	14 885 722
1968/69 Anvisat	11 700 000
1969/70 Förslag	13 000 000

Byggnadsstyrelsen

Posten bör föras upp med 13 510 000 kr. Styrelsen har därvid beräknat bl. a. 2 610 000 kr. för nyanskaffning av lokaler, köp av bostadsrätter och täckande av beräknade hyreshöjningar samt 1 750 000 kr. för reparations- och underhållsarbeten.

Departementschefen

Jag förordar, att under beskickningsfastigheternas delfond till hyres- och arrendeutgifter m. m. beräknas 13 milj. kr.

C 4. Hyres- och arrendeutgifter m. m.: Karolinska sjukhusets delfond

1967/68 Utgift	1 308 902
1968/69 Anvisat	2 000 000
1969/70 Förslag	2 100 000

I enlighet med förslag av direktionen för karolinska sjukhuset förordar jag, att under karolinska sjukhusets delfond till hyres- och arrendeutgifter m. m. beräknas 2 100 000 kr.

C 5. Hyres- och arrendeutgifter m. m.: Akademiska sjukhusets delfond

1967/68 Utgift	11 690
1968/69 Anvisat	200 000
1969/70 Förslag	1 000

Byggnadsstyrelsen

De medel som anvisas under delposten används för anskaffning av bostadsrättslägenheter i syfte att underlätta rekrytering av personal till sjukhuset. I avvaktan på resultatet av förhandlingar om sättet för anskaffning av sådana lägenheter anser styrelsen att oförändrat 200 000 kr. bör tas upp.

Departementschefen

Kungl. Maj:t har den 29 december 1967 uppdragit åt statens förhandlingsnämnd att ta upp förhandlingar med Uppsala läns landsting om sättet för anskaffande av bostadsrättslägenheter och förvaltningen av dessa. I avvaktan

på resultatet härav förordar jag, att under akademiska sjukhusets delfond till hyres- och arrendeutgifter m. m. beräknas endast ett formellt belopp av 1 000 kr.

C 6. Hyres- och arrendeutgifter m. m.: Byggnadsstyrelsens delfond

1967/68 Utgift	127 133 697
1968/69 Anvisat	123 780 000
1969/70 Förslag	133 486 000

Byggnadsstyrelsen

Erforderligt belopp har beräknats till avrundat 133 486 000 kr. Häri ingår uppskattade utgifter för ändrings- och inredningsarbeten i förhyrda lokaler.

Departementschefen

Jag förordar i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag, att under byggnadsstyrelsens delfond till hyres- och arrendeutgifter m. m. beräknas 133 486 000 kr.

C 7. Hyres- och arrendeutgifter m. m.: Generaltullstyrelsens delfond

1967/68 Utgift	5 448 623
1968/69 Anvisat	5 700 000
1969/70 Förslag	6 000 000

I enlighet med förslag av generaltullstyrelsen förordar jag, att under generaltullstyrelsens delfond till hyres- och arrendeutgifter m. m. beräknas 6 milj. kr.

Inkomster

A. Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler

Jag har tidigare vid behandling av vissa för flera huvudtitlar gemensamma frågor redovisat att kostnaderna för till statsmyndigheter upplåtna lokaler fr. o. m. budgetåret 1969/70 avses att bestridas från resp. myndighets förvaltningskostnadsanslag eller i förekommande fall sakanslag. Denna omläggning innebär att de anslag till ersättning till statens allmänna fastighetsfond för till statsmyndigheter upplåtna lokaler som tidigare beräknats under varje huvudtitel bortfaller. Undantag härifrån gäller dock främst beträffande slottsbyggnadernas delfond, för vilken även i fortsättningen tas upp

ett ersättningsanslag under sjunde huvudtiteln. Detta sammanhänger med att flertalet av de fastigheter som är invärderade på denna delfond inte kan disponeras av statsmyndigheter eller på annat sätt i sådan omfattning att hyresintäkterna svarar mot utgifterna. För lokaler som vissa enheter inom försvaret disponerar i fastigheter, som är invärderade på slottsbyggnadernas och byggnadsstyrelsens delfonder, har även — av redovisningstekniska skäl — under fjärde huvudtiteln tagits upp ersättningsanslag till dessa delfonder av 17 000 resp. 37 000 kr.

De medel för lokalhyror som räknats in i resp. myndighets förvaltningskostnadsanslag eller i sakanslag skall tillgodoföras den delfond av statens allmänna fastighetsfond från vilken motsvarande utgifter bestrids. Jag avser att senare föreslå att Kungl. Maj:t meddelar föreskrifter i dessa avseenden.

Vid beräkning av de lokalhyror och ersättningsanslag som på förut redovisat sätt skall tillgodoföras inkomstsidan på statens allmänna fastighetsfond, har tillämpats de beräkningsprinciper som hittills gällt för beräkning av ersättningsanslagen till fonden. I korthet innebär detta att ersättningen till fastighetsfonden bestäms för samtliga delfonder utom slottsbyggnadernas och byggnadsstyrelsens delfonder på det sättet, att ett överskott erhålls som svarar mot 6 % ränta (statens normalränta för lån från utlåningsfonder för budgetåret 1968/69) på det statskapital som disponeras av resp. delfond. Kapitalbehållningarna och överskotten beräknas uppgå till följande belopp den 1 juli 1969.

	Kapital- behållning	Överskott
Kriminalvårdsstyrelsens delfond.....	117 512 038	7 050 000
Beskickningsfastigheternas delfond.....	44 942 568	2 695 000
Karolinska sjukhusets delfond	50 989 496	3 060 000
Akademiska sjukhusets delfond	28 256 442	1 695 000
Generaltullstyrelsens delfond	4 634 852	280 000

Vid beräkningen av kapitalbehållningarna har förutsatts, att de medel som är disponibla för budgetåret 1968/69 för investering i de olika delfonderna helt tas i anspråk före budgetårets utgång.

För slottsbyggnadernas delfond tas av redovisningstekniska skäl upp ett formellt överskott av 1 000 kr. Som tidigare nämnts tas det belopp som behövs för att balansera nettoutgifterna för reparation och underhåll av delfondens byggnader upp som ersättningsanslag under fjärde och sjunde huvudtitlarna.

För byggnadsstyrelsens delfond beräknas ersättningen till fastighetsfonden med ledning av de kalkylerade hyresvärdena för de fastigheter som tillhör resp. förhyrs av delfonden. Beträffande förhyrda lokaler beräknas de belopp som årligen skall tillföras delfonden med ledning av hyresutgifterna för tiden den 1 april—den 31 mars.

Enligt nu föreliggande beräkningar kommer ersättningen för till statsmyndigheter upplåtna lokaler för nästa budgetår att uppgå till sammanlagt 345 566 000 kr.

Jag förordar, att delposten Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler för budgetåret 1969/70 förs upp med 345 566 000 kr. med den fördelning på olika delfonder som framgår av bilagan.

B. Hyror och arrenden för till enskilda upplåtna lokaler och markområden

Förvaltningsmyndigheterna har för budgetåret 1969/70 beräknat denna inkomstpost efter samma grunder som för innevarande budgetår. I allmänhet har inkomsterna uppskattats till högre belopp än tidigare med hänsyn till genomförda eller planerade hyreshöjningar. Jag godtar i princip myndigheternas beräkningar och förordar att delposten för budgetåret 1969/70 förs upp med 21 407 000 kr. med den fördelning på olika delfonder som framgår av bilagan.

C. Diverse inkomster

Under denna delpost godtar jag förvaltningsmyndigheternas förslag och förordar, att delposten förs upp med sammanlagt 1 150 000 kr. med den fördelning på olika delfonder som framgår av bilagan.

Hemställan

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att godkänna förslaget till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1969/70 (*bilaga 21.1*).

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

Bilaga 21.1

FÖRSLAG TILL
STAT FÖR STATENS ALLMÄNNA FASTIGHETFOND
FÖR BUDGETÅRET 1969/70

Inkomster*A. Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler:*

1. Slottsbyggnadernas	delfond	6 770 000	
2. Kriminalvårdsstyrelsens	»	15 761 000	
3. Beskickningsfastigheternas	»	20 650 000	
4. Karolinska sjukhusets	»	9 807 000	
5. Akademiska sjukhusets	»	5 433 000	
6. Byggnadsstyrelsens	»	280 785 000	
7. Generaltullstyrelsens	»	6 360 000	345 566 000

B. Hyror och arrenden för till enskilda upplåtna lokaler och markområden:

1. Slottsbyggnadernas	delfond	700 000	
2. Kriminalvårdsstyrelsens	»	1 100 000	
3. Beskickningsfastigheternas	»	347 000	
4. Karolinska sjukhusets	»	2 000 000	
5. Akademiska sjukhusets	»	1 000	
6. Byggnadsstyrelsens	»	17 000 000	
7. Generaltullstyrelsens	»	259 000	21 407 000

C. Diverse inkomster:

1. Slottsbyggnadernas	delfond	101 000	
2. Kriminalvårdsstyrelsens	»	1 000	
3. Beskickningsfastigheternas	»	1 000	
4. Karolinska sjukhusets	»	1 000	
5. Akademiska sjukhusets	»	634 000	
6. Byggnadsstyrelsens delfond:			
a) Bidrag från Uppsala universi-			
tets egendoms- och skogsför-			
valtning	250 000		
b) Bidrag från Lunds universitets			
egendomsförvaltning	140 000		
c) Övriga diverse inkomster	21 000	411 000	
7. Generaltullstyrelsens delfond		1 000	1 150 000

Summa kr. **368 123 000**

Utgifter**A. Reparations- och underhållskostnader
m. m.:**

1. Slottsbyggnadernas delfond	7 570 000	
2. Kriminalvårdsstyrelsens delfond	6 898 000	
3. Beskickningsfastigheternas delfond:		
a) Reparations- och underhålls- kostnader i allmänhet m. m.	4 010 000	
b) Bränsle och lyse för kanslilokaler och tjänstebostäder, <i>förslagsvis</i>	895 000	4 905 000
4. Karolinska sjukhusets delfond	4 417 000	
5. Akademiska sjukhusets »	1 789 000	
6. Byggnadsstyrelsens »	68 418 000	
7. Generaltullstyrelsens »	246 000	94 243 000

B. Avsättning till värdeminskningskonto:

2. Kriminalvårdsstyrelsens delfond, <i>förslagsvis</i> .	2 214 000	
3. Beskickningsfastigheternas » , <i>förslagsvis</i> .	398 000	
4. Karolinska sjukhusets » , <i>förslagsvis</i> .	2 231 000	
5. Akademiska sjukhusets » , <i>förslagsvis</i> .	2 583 000	
6. Byggnadsstyrelsens » , <i>förslagsvis</i> .	19 062 000	
7. Generaltullstyrelsens » , <i>förslagsvis</i> .	94 000	26 582 000

C. Hyres- och arrendeutgifter m. m.:

2. Kriminalvårdsstyrelsens delfond, <i>förslagsvis</i> .	700 000	
3. Beskickningsfastigheternas » , <i>förslagsvis</i> .	13 000 000	
4. Karolinska sjukhusets » , <i>förslagsvis</i> .	2 100 000	
5. Akademiska sjukhusets » , <i>förslagsvis</i> .	1 000	
6. Byggnadsstyrelsens » , <i>förslagsvis</i> .	133 486 000	
7. Generaltullstyrelsens » , <i>förslagsvis</i> .	6 000 000	155 287 000

Överskott att tillföras riksstatens driftbudget:

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Kriminalvårdsstyrelsens »	7 050 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	2 695 000	
4. Karolinska sjukhusets »	3 060 000	
5. Akademiska sjukhusets »	1 695 000	
6. Byggnadsstyrelsens »	77 230 000	
7. Generaltullstyrelsens »	280 000	92 011 000

Summa kr. **368 123 000**

FÖRSVARETS FASTIGHETFOND

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 januari 1969.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1969/70* och anför.

Översikt av fastighetsfondens ställning m. m.

Försvarets fastighetsfond är en kapitalfond för redovisning av byggnader, anläggningar och mark som disponeras för militära ändamål. Fonden omfattar övnings- och skjutfält, kasern- och befästningsanläggningar, flygfält, förråd m. m. Försvarets fastighetsfond är fr. o. m. den 1 juli 1964 uppdelad på tre delfonder, nämligen kasernbyggnaders delfond, befästningars delfond och försvarets forskningsanstalts delfond (jfr prop. 1964: 55 s. 19, SU 54, rskr 157).

Försvarets fastighetsfonds inkomster och utgifter liksom dess kapitalbehållning redovisas i rikshuvudboken. Inkomst- och utgiftsstat för fonden fastställs årligen av Kungl. Maj:t och riksdagen. Fonden är konstruerad som en produktiv fond, vars överskott i princip är beräknat så att det motsvarar statens förräntningskrav på det investerade nettokapitalet. Överskottet redovisas under särskild titel på riksstatens inkomstsida. Det inkomsttillskott som behövs för balans i staten erhålls — förutom av hyresinkomster för lokalupplåtelser till myndigheter och enskilda m. fl. inkomster — genom ersättningsanslag till vederbörande delfond för upplåtna lokaler.

2 Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 22: Försvarsdepartementet

Av riksrevisionsverkets utdrag ur rikshuvudboken för budgetåret 1967/68 framgår att fondens ställning den 30 juni 1968 var följande (milj. kr.).

	Kasern- byggnaders delfond	Befäst- ningars delfond	Försvarets forsknings- anstalts- delfond	Summa
<i>Tillgångar:</i>				
Markvärde	341,1	19,6	4,8	365,5
Byggnadsvärde	1 654,5	2 682,7	73,9	4 411,1
Fordringar hos andra fonder	55,3	25,1	1,9	82,3
Övriga fordringar	240,8	1,0	—	241,8
Summa tillgångar	2 291,7	2 728,4	80,6	5 100,7
<i>Skulder:</i>				
Värdeminskningsskonto	1 210,6	2 468,1	42,9	3 721,6
Diverse medel	55,3	25,1	1,9	82,3
Summa skulder	1 265,9	2 493,2	44,8	3 803,9
Kapitalbehållning	1 025,8	235,2	35,8	1 296,8

I förhållande till fondens ställning den 1 juli 1967 innebär de redovisade siffrorna en ökning av mark- och byggnadvärdena (brutto) med 249,6 milj. kr. Nettoökningen av fondens kapital under budgetåret uppgår till 49,8 milj. kr.

Den för budgetåret 1968/69 fastställda staten för fastighetsfonden balanserade på 308,2 milj. kr. Inkomsterna beräknades till detta belopp samt utgifterna och överskottet till resp. 231,2 och 77,0 milj. kr. Utfallet av staten framgår av en i riksrevisionsverkets budgetredovisning för budgetåret 1967/68 (s. 126) intagen sammanställning. Enligt denna har fondens överskott — beräknat efter en räntesats av 5,75 % — uppgått till 73,5 milj. kr. som tillförts driftbudgeten.

Fortifikationsförvaltningen och byggnadsstyrelsen har avgett förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1969/70. Överbefälhavaren och riksrevisionsverket har yttrat sig över förslagen.

Förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1969/70

Staten för försvarets fastighetsfond skall enligt beslut av 1948 års riksdag ta upp följande titlar, nämligen på inkomstsidan A. Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler, B. Hyror och arrenden för till enskilda upplåtna lokaler och markområden, C. Inkomster av övnings- och skjutfält och D. Diverse inkomster samt på utgiftssidan A. Reparations- och underhållskostnader m. m., B. Avsättning till värdeminskningsskonto och C. Hyres- och arrendeutgifter m. m. för av fonden förhyrda lokaler och arrenderade markområden ävensom Överskott att tillföras riksstatens driftbudget. Inkomsterna resp. utgifterna under de angivna titlarna skall tas upp särskilt för de olika delfonderna.

Det förslag till stat för försvarets fastighetsfond som läggs fram i det följande torde såsom *bilaga* få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende. Förslaget slutar på ett belopp av 319 183 000 kr., vilket innebär en ökning av omslutningssumman med 10 996 000 kr. Detta beror på en ökning av utgifterna och överskottet. Reparations- och underhållskostnaderna förutses öka med 8 616 000 kr., avsättningen till värdeminskningskontot med 426 000 kr. medan hyres- och arrendeutgifterna förutses minska med 4 305 000 kr. Överskottet beräknas fr. o. m. budgetåret 1966/67 efter normalräntan för lån från statens utlåningsfonder, vilken f. n. uppgår till 6 %. Överskottet beräknas öka med 6 259 000 kr. I fråga om inkomsterna utom ersättningsanslagen och hyresinkomsterna från myndigheter m. fl. förutses en ökning med 100 000 kr. Det belopp som behövs för balans i staten uppgår till 289 578 000 kr. Härav tillskjuts 17 297 000 kr. av vissa myndigheter m. fl. som ersättning för disponerade lokaler. Återstoden, 272 281 000 kr., täcks av ersättningsanslag. Dessa minskar med 6 334 000 kr.

Vid beräkningen av de olika posterna tar jag först upp fondens utgifter till behandling.

Utgifter

A. Reparations- och underhållskostnader m. m.

Beträffande byggnader m. m. redovisade på kasernbyggnaders delfond och försvarets forskningsanstalts delfond beräknas medelsbehovet för reparation och underhåll, med i det följande angivna undantag, i enlighet med de principer som har angetts i prop. 1945: 180. I överensstämmelse härmed beräknas medelsbehovet för reparationer och underhåll till viss procent av den faktiska byggnadskostnaden för varje särskild fastighet, omräknad till 1935 års prisnivå. Byggnadsbeståndet delas därvid upp i tre grupper. Den första gruppen — äldre byggnader — omfattar byggnader, som har färdigställts före den 1 juli 1938. Dessa byggnader redovisas i fastighetsfonden på grundval av särskild värdering. Den andra och den tredje gruppen — nyare byggnader — omfattar byggnader, som har färdigställts efter nyssnämnda datum och som varit i bruk längre resp. kortare tid än nio år. Nyare byggnader redovisas med sitt anskaffningsvärde. Underhållsmedel beräknas första gången för andra budgetåret efter det budgetår, under vilket byggnaden färdigställts. För byggnader tillhörande första gruppen skall enligt beslut av 1961 års riksdag (jfr prop. 1961: 59 s. 17) fr. o. m. budgetåret 1962/63 tillämpas en grundunderhållskvot av 1,2 % vid 1935 års underhållskostnadsnivå. Underhållskvoten vid sagda prisnivå utgör i andra och tredje grupperna 0,8 resp. 0,4 %. Omräknade till 1968 års prisnivå med hjälp av byggnadsstyrelsens underhållskostnadsindex (562) utgör underhållskvoterna i första gruppen 6,74 % samt i andra och tredje grupperna 4,5 resp. 2,25 %. — Utöver de procentuellt beräknade underhållsmedlen anvisas särskilda medel för arbeten av större omfattning

1* — Bihang till riksdagens protokoll 1969, 1 saml. Bil. 22

4 Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 22: Försvarsdepartementet

(iståndsättningsarbeten) samt för skatter och för underhåll av enskilda vägar.

Från den procentuella beräkningsmetoden undantas marinens hamnanläggningar i enlighet med vad som anförts i prop. 1948: 157. Underhållsmedel för dessa anläggningar skall fastställas efter uppskattning, och medel anvisas på särskild delpost. Enligt samma proposition skall underhållet av övnings- och skjutfälten bestämmas efter uppskattning för varje särskilt budgetår och medel för ändamålet anvisas på särskild delpost.

För objekt redovisade på befästningars delfond utom flygfälten, för vilka särskilda regler gäller, skall beräkningen av underhållskostnaderna enligt nämnda prop. 1948: 157 ske i relation till anläggningsvärdet, varvid skall tillämpas en underhållskvot på anläggningsvärdet den 1 juli 1946. Enligt riksdagens beslut i anledning av prop. 1951: 88 är underhållskvoten 0,6 % vid 1946 års prisnivå. Denna procentsats räknas för varje år om till gällande prisnivå med hjälp av byggnadsstyrelsens underhållskostnadsindex. Underhållskvoten utgör för år 1968 2,078 %. För iståndsättning av befästningar samt underhåll av vägar m. m. anvisas dessutom särskilda medel.

I enlighet med vad som anförts i prop. 1960: 1 (bil. 22) skall underhållskostnaderna för flygfälten beräknas i viss relation till anläggningsvärdet. För flygfälten med rullbanor och andra anordningar som är omedelbart avsedda för flygverksamhetens bedrivande skall därvid tillämpas en underhållskvot av 1,2 % av anläggningsvärdet den 1 juli 1946. Underhållskvoten räknas om till gällande prisnivå med hjälp av fortifikationsförvaltningens flygfältsindex. Underhållskvoten utgör för år 1968 3,025 %. För underhåll av flygfält m. m. anvisas dessutom särskilda medel.

Vid beräkningen av de procentberäknade underhållskostnaderna för nästa budgetår har myndigheterna utgått från de byggnadsvärden som fanns redovisade på delfonderna den 30 juni 1968.

Kasernbyggnaders delfond. Av sammanställningen framgår de för bud-

	Budgetåret 1968/69	Budgetåret 1969/70	
		Fortifikations- förvaltningen	Departements- chefen
a) Löpande reparation och underhåll av byggnader m.m.	42 030 000	46 304 000	44 074 000
b) Löpande reparation och underhåll av hamnanläggningar m. m.	1 000 000	1 000 000	1 000 000
c) Underhåll och iståndsättning av övnings- och skjutfält m. m.	9 700 000	10 500 000	10 500 000
d) Iståndsättning av byggnader m. m.	65 400 000	61 750 000	65 430 000
e) Skatter	800 000	1 300 000	1 300 000
f) Underhåll av enskilda vägar	570 000	590 000	590 000
Summa kr.	119 500 000	121 444 000	122 894 000

getåret 1968/69 beräknade reparations- och underhållskostnaderna för kaserbyggnaders delfond samt motsvarande kostnader för budgetåret 1969/70 enligt fortifikationsförvaltningens förslag och enligt mitt förslag.

a) Fortifikationsförvaltningen beräknar medelsbehovet under delposten L ö p a n d e r e p a r a t i o n o c h u n d e r h å l l a v b y g g n a d e r m. m. enligt följande.

Hur den procentberäknade delen av delposten beräknats framgår av följande sammanställning.

	Byggnadsvärde reducerat till 1935 års prisnivå, kr.	Indexkorrigerad underhålls- procent	Reparations- medel, kr.
Äldre byggnader	338 361 156	6,74	22 805 542
Nyare byggnader över 9 år . . .	399 998 077	4,50	17 999 913
Nyare byggnader under 9 år . .	80 823 437	2,25	1 818 527
			Summa kr. 42 623 982

Vid armén finns f. n. ca 2 400 baracker, som har anskaffats under beredskapstiden. Dessa är i allmänhet inte i så gott skick att de enligt fortifikationsförvaltningens mening bör värderas in i fastighetsfonden. Det samma gäller ett antal baracker vid flygfälten. På grund av lokalbrist erfordras de emellertid t. v. för förläggnings- och förrådsändamål m. m. För underhåll av barackerna beräknar ämbetsverket ett oförändrat medelsbehov av 600 000 kr.

För underhåll av vissa bostadsbyggnader på Järvafältet, som inte är invärderade i fastighetsfonden, beräknar fortifikationsförvaltningen ett oförändrat medelsbehov av 100 000 kr.

På vissa nyanskaffade övningsområden finns ett stort antal byggnader, som ännu inte har kunnat invärderas i fastighetsfonden. För oundgängligen nödvändigt yttre underhåll av dessa byggnader föreslår fortifikationsförvaltningen att 500 000 kr. beräknas liksom för innevarande budgetår.

Förvaltningen föreslår att 2 milj. kr. beräknas för nästa budgetår för röjningsarbeten inom Galärvarvsområdet, som huvuddelen av örlogsvarvet enligt planerna kommer att lämna under budgetåret 1969/70. Bakgrunden till förslaget är följande.

Inom Galärvarvsområdet disponerar försvaret f. n. vissa markområden som genom upplåtelse under åren 1722, 1752, 1792 och 1816 har ställts till förfogande för flottans behov. I skrivelse den 28 juni 1968 har djurgårdsförvaltningen hemställt att fortifikationsförvaltningen föranstaltar om avröjning av Galärvarvsområdet. Djurgårdsförvaltningen framhåller bl. a. att det med hänsyn till markupplåtelseernas karaktär av avgiftsfri nyttjanderätt för visst ändamål bäst torde överensstämja med gällande lagregler och praxis att områdena av nyttjaren återställs i avröjt skick när ändamålet upphör. Djurgårdsförvaltningen anser att Galärvarvsområdets inordnande som en del av Djurgården förutsätter att bebyggelsen i allt

väsentligt tas bort. Rivningen bör börja vid örlogsvarvets utflyttning till Muskö så att en tillfredsställande avröjning kan fullbordas under år 1970. Byggnadsstyrelsen, med vilken djurgårdsförvaltningen har samrått i ärendet, har uppskattat kostnaderna för en sådan avröjning till ca 4 milj. kr. Djurgårdsförvaltningen har tagit upp förhandlingar med Stockholms stad om områdets framtida utnyttjande och om formerna därför. Frågan om ersättning för ev. upplåtelse av mark till staden kommer att behandlas. Kostnader som läggs ned på området för att möjliggöra eller underlätta den framtida användningen kan komma att i skälig omfattning påföras staden. Om så blir fallet helt eller delvis beträffande kostnaderna för den avröjning som förutsätts ske genom fortifikationsförvaltningens försorg är djurgårdsförvaltningen beredd att överlägga om återbetalning av belopp som belöper på röjningsåtgärderna.

Beslutet att förlägga en nybyggnad för Svenska filminstitutet i nära anslutning till byggnaden Tre Vapen på Ladugårdsgårde har medfört att förvaltningen tvingats flytta en på filminstitutets byggnadstomt belägen parkeringsplats, flytta stängsel och viss gatubelysning samt anskaffa och lägga ner en ny signalkabel m. m. Kostnaderna för dessa arbeten uppgår till 250 000 kr., som enligt förvaltningens mening bör betalas av medel utanför utgiftsramen för det militära försvaret.

Utöver sålunda beräknade underhållsbelopp beräknar förvaltningen för nästa budgetår ett oförändrat medelsbehov av 230 000 kr. för ersättningsanskaffning av brandmateriel och skumvätska, som förbrukas vid brandövningar inom flygvapnets räddningstjänst.

Förvaltningen beräknar således kostnaderna för löpande reparation och underhåll av byggnader m. m. till (42 623 982 + 600 000 + 100 000 + 500 000 + 2 000 000 + 250 000 + 230 000) avrundat 46 304 000 kr.

b) Under delposten *Löpande reparation och underhåll av hamnanläggningar m. m.* tas för nästa budgetår upp ett oförändrat belopp av 1 milj. kr.

c) *Utgifterna under delposten Underhåll och iståndsättning av övnings- och skjutfält m. m.* beräknas till 10,5 milj. kr. eller 800 000 kr. mer än för innevarande budgetår. Av beloppet avses 4,7 milj. kr. för underhåll av övningsfält m. m. och 5,8 milj. kr. för iståndsättningsarbeten vid övnings- och skjutfält m. m. Av de begärda medlen för iståndsättningsarbeten avses 200 000 kr. för fortsatt anskaffning av maskinell utrustning för skogsbruk, vägunderhåll och markvård, 3 milj. kr. för iståndsättning av vägar enligt en av chefen för armén i samråd med förvaltningen utarbetad vägplan, 200 000 kr. för första etappen av arbetena på I 11:s nya skjutfält vid Kosta, 200 000 kr. för arbetena på I 13:s utvidgade övningsfält vid Falun, 70 000 kr. för väg på I 17:s område vid Fossum, 300 000 kr. för första etappen av arbetena vid I 20:s utvidgade övningsfält vid Umeå, 150 000 kr. för sista etappen av arbetena på pansarövningsfältet vid Skövde, 150 000 kr. för sista etappen av arbetena på pansarövningsfältet vid Revinge-

Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 22: Försvarsdepartementet 7

hed, 200 000 kr. för arbeten på marinens övningsfält, 250 000 kr. för arbeten på flygvapnets skjutplatser och på robotfältet vid Nausta, 400 000 kr. för arbeten på flygvapnets nya bomb- och skjutplats vid Tönnebro samt 680 000 kr. för vissa dräneringsarbeten på äldre fält m. m.

d) Under delposten *I stånd s ä t t n i n g a v b y g g n a d e r* m. m. beräknar förvaltningen medelsbehovet till 61 750 000 kr. eller 3 650 000 kr. mindre än för innevarande budgetår. Beloppet avses för följande ändamål. Kostnaderna anges i prisläget den 1 april 1968 om inte annat sägs.

Armén

Objekt för utbildning

1.1 KS. Inredande av lärarrum m. m. i »Gamla kasern»	980 000	
1.2 KS. Ombyggnad av »Stallet» till övningshall m. m.	1 330 000	
1.3 A 8. Ombyggnad av gymnastiksal	450 000	

Objekt för materiel

1.4 I 2. Ombyggnad av förråd nr 71 till CUT m. m. (totalkostnad 740 000)	480 000	
1.5 P 2. Ombyggnad av förråd nr 38 till CUI	425 000	
1.6 A 6. Ombyggnad av förråd nr 9 till verkstadslokaler för MVJ. .	690 000	
1.7 A 6. Ombyggnad av f. d. stall till CUT/CÖF (totalkostnad 1 055 000)	300 000	
1.8 A 8. Ombyggnad av förråden nr 35 och 63 till CUT/CÖF (totalkostnad 1 220 000)	320 000	
1.9 Ing 2. Ombyggnad av CUI i byggnad nr 39 (totalkostnad 1 065 000)	500 000	
1.10 S 2. Ombyggnad av förråd nr 8 till CUT/CÖF och CUI (totalkostnad 850 000)	400 000	
1.11 T 3. Ombyggnad av CUI i förråd nr 53	900 000	
1.12 Flera förband. Iståndsättning av byggnader till krigsförråd där kostnaderna i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr.	500 000	

Objekt för personal

1.13 I 17. Om- och tillbyggnad av sjukhus (totalkostnad 1 590 000)	1 200 000	
1.14 P 6. Ombyggnad av ekonomibygnad nr 7	585 000	
1.15 P 6. Ombyggnad av förvaltningsbyggnad nr 16	515 000	
1.16 Flera förband. Kasernrenoveringar	18 000 000	27 575 000

Marinen

Objekt för personal

2.1 KA 3. Iståndsättning av matinrättning	720 000	
2.2 Flera förband. Kasernrenoveringar	4 000 000	4 720 000

Flygvapnet

Objekt för personal

3.1 F 16. Ombyggnad av byggnaderna nr 63 och 65 för underbefäls- och manskapsmässar (totalkostnad 900 000)	800 000	
3.2 Flera förband. Kasernrenoveringar	4 000 000	4 800 000

Övriga ändamål

4.1 Merkostnader för tidigare beslutade objekt	100 000	
4.2 Mindre iståndsättningsarbeten av byggnader och utbildningsanordningar, för vilka kostnaderna i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr.	10 305 000	
4.3 Vissa tekniska försörjningsanordningar m. m.	12 000 000	
4.4 Åtgärder för att stärka inbrottsskyddet vid krigsmaktens vapenförråd, där kostnaden i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr.	2 250 000	24 655 000

Summa kr. 61 750 000

Beträffande motiven för de olika förslagen framgår av handlingarna följande.

1.1 Vid krigsskolan föreligger behov av ytterligare lärarrum. F. n. finns vid skolan 20 lärarrum. Behovet kan tillgodoses genom att lärarrum inreds i »Gamla kasern» (byggnadsminnesmärke) vid krigsskolan. I byggnaden kan inrymmas sammanlagt 24 lärarrum. Dessutom kan ett sammanträdesrum inredas. Kostnaderna för dessa åtgärder har fortifikationsförvaltningen uppskattat till 980 000 kr. Kungl. Maj:t har den 13 december 1968 uppdragit åt förvaltningen att projektera arbetet.

1.2 Behovet av ombyggnad av byggnad nr 8 vid krigsskolan, det s. k. stallet, (byggnadsminnesmärke) till övningshall har tidigare anmälts i prop. 1968: 108 (s. 9). Kostnaden har uppskattats till 1 330 000 kr. Kungl. Maj:t har den 28 maj 1968 uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att projektera ombyggnaden.

1.3 Gymnastiksalen vid A 8 är hårt sliten och behöver iståndsättas. Den värmetekniska apparaturen är otillräcklig och bör utökas i samband därmed. Kostnaden har uppskattats till 450 000 kr. Kungl. Maj:t har den 25 oktober 1968 uppdragit åt förvaltningen att projektera arbetet.

1.4 Vid I 2 saknas ändamålsenliga utrustnings-, förråds- och vårdlokaler för tygmateriel. En befintlig förrådsbyggnad kan byggas om för ändamålet. Kostnaden uppskattas till 740 000 kr., varav 480 000 kr. erfordras nästa budgetår. Kungl. Maj:t har den 25 oktober 1968 uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att projektera ombyggnaden.

1.5 Vid P 2 föreligger behov av ändamålsenliga förråds- och vårdlokaler för intendentur- och sjukvårdsmateriel (CUI). Nuvarande intendenturförråd i byggnad nr 38 är omodernt och endast delvis isolerat. Genom om-disponering av lokalerna och isolering av byggnaden kan all intendenturmateriel samt lämpliga utlämnings- och vårdlokaler jämte personalrum inrymmas i byggnaden. Kostnaden har uppskattats till 425 000 kr. Den 24 november 1967 har Kungl. Maj:t gett projekteringsuppdrag för arbetet.

1.6 Verkstadslokalerna för Södra militärområdets verkstad i Jönköping (MVJ) behöver byggas om. Dessutom erfordras utbyte och utökning av värme- och eltekniska installationerna. Kostnaderna uppskattas till 690 000 kr. Kungl. Maj:t har den 15 november 1968 uppdragit åt förvaltningen att projektera ombyggnaden.

1.7 Behovet av ombyggnad av f. d. stall i byggnad nr 11 vid A 6 till centralt utrustningsförråd för tygmateriel och övningsmaterieförråd har se-

nast anmälts för riksdagen i prop. 1968:108 (s. 7). Kungl. Maj:t har den 6 december 1968 uppdragit åt förvaltningen att utföra ombyggnaden, som numera beräknats kosta 1 055 000 kr. Av kostnaden avses 755 000 kr. bestridas av medel som står till förvaltningens förfogande under innevarande budgetår. För att slutföra arbetena behövs 300 000 kr. för nästa budgetår.

1.8 Behovet av ombyggnad av förråden i byggnaderna nr 35 och 63 vid A 8 till centralt utrustningsförråd för tygmateriel och övningsmaterieförråd har anmälts för riksdagen i prop. 1968:108 (s. 7). Kostnaderna har tidigare beräknats till 1 220 000 kr. Förvaltningen har föreslagit att 900 000 kr. av medel som står till förvaltningens förfogande får användas för detta objekt under innevarande budgetår. För att slutföra arbetena beräknar förvaltningen 320 000 kr. för nästa budgetår. Kungl. Maj:t har den 11 oktober 1968 uppdragit åt förvaltningen att utföra ombyggnaden inom en kostnadsram av 930 000 kr.

1.9 För att erhålla ändamålsenliga lokaler för intendenturmaterieltjänsten vid Ing 2 erfordras att byggnad nr 39 inreds för detta ändamål. Bottenvåningen bör värmeisoleras och inredas till vårdlokaler jämte ut- och avrustningsförråd. I övre planet bör inredas buffertförråd för intendenturmateriel. Varuhiss bör installeras. Kostnaden uppskattas till 1 065 000 kr., varav 500 000 kr. erfordras för nästa budgetår. Kungl. Maj:t har den 13 december 1968 uppdragit åt förvaltningen att projektera ombyggnaden.

1.10 Behovet av ombyggnad av förråd i byggnad nr 8 vid S 2 till centralt utrustningsförråd för intendentur- och tygmateriel samt övningsmaterieförråd har senast anmälts för riksdagen i prop. 1968:108 (s. 8). Kostnaden angavs därvid till 850 000 kr. Kungl. Maj:t har den 10 mars 1967 gett projekteringsuppdrag för objektet. För nästa budgetår beräknar förvaltningen ett medelsbehov av 400 000 kr.

1.11 Byggnad nr 53 vid T 3 färdigställdes år 1942 och byggdes om 1950. Byggnaden, som består av källarplan och två våningsplan, utnyttjas f. n. som varmförråd för tyg- och intendenturmateriel m. m. I byggnaden erfordras vissa ombyggnadsarbeten för att tillgodose behovet av ändamålsenliga förråds- och vårdlokaler för intendenturmateriel. Kostnaderna uppskattas till 900 000 kr. Kungl. Maj:t har den 25 oktober 1968 uppdragit åt förvaltningen att projektera ombyggnaden.

1.12 Posten för iståndsättning av byggnader till krigsförråd är avsedd för iståndsättning och omdisponering av försvaret tillhörande byggnader för att göra det möjligt att sprida ut krigsförråden. Plan för dessa arbeten görs

10 *Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 22: Försvarsdepartementet*

upp av chefen för armén. Hittills har objekten vart och ett för sig kostat mindre än 300 000 kr.

1.13 Behovet av om- och tillbyggnad av sjukhus vid I 17 har senast anmälts för riksdagen i prop. 1968: 108 (s. 8). Kostnaden uppgavs därvid till 1,4 milj. kr. Förvaltningen har utarbetat nytt förslag, som innebär gemensam slutet sjukvård för I 17 och F 7. Kostnaden för att genomföra det nya förslaget har uppskattats till 1 590 000 kr. Härav behövs 390 000 kr. under innevarande budgetår. Beloppet föreslås få bestridas av medel som står till förvaltningens förfogande. För nästa budgetår erfordras ytterligare 1,2 milj. kr.

1.14 Matinrättningen vid P 6 som är inrymd i ekonomibygnad nr 7 behöver iståndsättas. I samband härmed bör vissa mindre omdisponeringar i lokalutrymmena utföras. Kostnaderna har uppskattats till 585 000 kr. Kungl. Maj:t har den 25 oktober 1968 uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att projektera ombyggnaden.

1.15 Förvaltningsbyggnad nr 16 vid Norra skånska regementet bör byggas om för att tyg-, intendentur-, kassa- och kasernvårdsavdelningarna skall kunna inrymmas i byggnaden. Kostnaderna för ombyggnaden har uppskattats till 515 000 kr. Kungl. Maj:t har den 25 oktober 1968 uppdragit åt förvaltningen att projektera ombyggnaden.

1.16, 2.2, 3.2 Renoveringar av 16 kaserner pågår, nämligen vid I 12, I 14, I 15, I 17, I 19, P 18, Lv 6, T 3, T 4, JS (två kaserner), ÖrlB S, F 6, F 7, F 13 och F 15. Tre av dessa renoveringsföretag bekostas av medel, som arbetsmarknadsstyrelsen ställt till förfogande. Med hänsyn till projekteringsläget beräknas vidare under budgetåret kunna påbörjas ytterligare ca 15 av följande planerade kasernrenoveringar, nämligen vid I 4, I 11, I 20, K 3, P 10, A 4, A 6, A 9 (två kaserner), T 1, T 2, IFÖN, KA 3, KA 4, F 4, F 6, F 11 och F 21. Projektering av kasernrenoveringar pågår eller beräknas kunna påbörjas i sådan tid att renoveringar, om projekteringskapaciteten vidmakthålls, kan sättas igång under nästa budgetår vid huvudparten av följande 27 förband. Dessa förband är I 11, I 12, I 15, I 17, I 19, P 6, P 10, P 18, A 4, A 9, Lv 6, Lv 7, Ing 2, S 1, S 2, T 1, T 2, T 3, T 4, KA 2, KA 3, F 5, F 6, F 10, F 13, F 15 och F 21.

2.1 Behovet av iståndsättning av matinrättningen vid KA 3 har senast anmälts för riksdagen i prop. 1968: 108 (s. 8). Kungl. Maj:t har den 25 oktober 1968 uppdragit åt förvaltningen att projektera iståndsättningen. Kostnaden har uppskattats till 720 000 kr. Beloppet behövs nästa budgetår.

2.2 För kasernrenoveringar inom marinen föreslås 4 milj. kr. Under

punkten 1.16 har en närmare redogörelse lämnats för läget när det gäller kasernrenoveringar.

3.1 Behovet av ombyggnad av underbefälsmäss vid F 16 har senast anmälts för riksdagen i prop. 1968:108 (s. 8). Kostnaderna angavs därvid till 350 000 kr. I samband med denna ombyggnad erfordras även viss ombyggnad av matinrättningen som avses inrymma jämväl marketenteri och matsal för underbefäl. Kostnaderna för denna mera omfattande ombyggnad har uppskattats till 900 000 kr., varav 800 000 kr. behövs för nästa budgetår.

3.2 För kasernrenoveringar inom flygvapnet föreslås 4 milj. kr. Under punkten 1.16 har en närmare redogörelse lämnats för läget när det gäller kasernrenoveringar.

4.1 Förvaltningen föreslår 100 000 kr. för att täcka de merkostnader som på grund av prisstegringar väntas uppstå för objekt som Kungl. Maj:t tidigare har beslutat.

4.2 För mindre iståndsättningsarbeten föreslås 10 305 000 kr., vilket är 1 705 000 kr. mer än för innevarande budgetår. Av det föreslagna beloppet hänför sig 250 000 kr. till iståndsättning av vissa utbildningsanordningar för armén.

4.3 De under denna post upptagna medlen avses för bl. a. modernisering och förnyelse av tekniska installationer och anläggningar, iståndsättning av äldre vägar och planer samt utbyte eller komplettering av vattenlednings- och avloppsnet.

4.4 Här upptagna medel är avsedda för fortsatt anskaffning av kassuner, förstärkningsarbeten i befintliga förråd m. m. som redovisas i kasernbyggnaders delfond.

e) För s k a t t e r beräknas ett medelsbehov av 1,3 milj. kr. eller 500 000 kr. mer än för innevarande budgetår.

f) För u n d e r h å l l a v e n s k i l d a v ä g a r föreslår fortifikationsförvaltningen ett belopp av 590 000 kr. eller 20 000 kr. mer än för innevarande budgetår.

Befästningars delfond. Av följande sammanställning framgår dels de för innevarande budgetår beräknade kostnaderna för reparationer och underhåll m. m. av befästningar, dels fortifikationsförvaltningens och mitt förslag för nästa budgetår.

12 Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 22: Försvarsdepartementet

	Budgetåret 1968/69	Budgetåret 1969/70	
		Fortifikations- förvaltningen	Departements- chefen
a) Löpande reparation och underhåll av befästningar m. m.	25 962 000	29 505 000	29 505 000
b) Iståndsättning av befästningar m. m.	13 138 000	14 300 000	14 300 000
c) Underhåll av jordbruks- och skogsfastigheter m. m.	60 000	60 000	60 000
d) Skatter	85 000	100 000	100 000
e) Underhåll av enskilda vägar	800 000	850 000	850 000
f) Underhåll av flygfält m.m.	8 952 000	10 056 000	10 056 000
g) Underhåll av reservvägbanor	1 000 000	800 000	800 000
h) Iståndsättning av flygfält .	1 500 000	1 000 000	1 000 000
Summa kr.	51 497 000	56 671 000	56 671 000

a) Kostnaderna för löpande reparation och underhåll av befästningar m. m. beräknar fortifikationsförvaltningen enligt i det föregående angivna grunder till (2,078 % × 1 419 893 905) avrundat 29 505 000 kr.

b) För iståndsättning av befästningar m. m. beräknar fortifikationsförvaltningen för nästa budgetår 14,3 milj. kr. eller 1 162 000 kr. mer än för innevarande budgetår. Det föreslagna beloppet avser följande objekt. Kostnaderna anges i prisläget den 1 april 1968 om inte annat sägs.

Gemensamma ändamål

1.1 Gemensam stabsplats (totalkostnad 4,1 milj.kr.)	2 100 000	
1.2 Gemensam stabsplats (totalkostnad 3 milj.kr.)	2 000 000	
1.3 Smärre åtgärder vid drivmedelsanläggningar, för vilka kostnaderna i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr.	900 000	
1.4 Övriga objekt, för vilka kostnaderna i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr	1 000 000	6 000 000

Armén

2.1 Smärre objekt	200 000	200 000
-------------------------	---------	---------

Marinen

3.1 Stabsplats	1 000 000	
3.2 Kustartilleribatteri (totalkostnad 1,3 milj.kr.)	450 000	
3.3 Kustartilleribatteri (totalkostnad 1 750 000 kr.)	1 000 000	
3.4 Kustartilleribatteri (totalkostnad 1 milj.kr.)	700 000	
3.5 Drivmedelsanläggning (totalkostnad 600 000 kr.)	200 000	
3.6 Smärre åtgärder vid drivmedelsanläggningar, för vilka kostnaderna i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr	500 000	
3.7 Övriga objekt, för vilka kostnaderna i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr	650 000	4 500 000

Flygvapnet

4.1 Drivmedelsanläggning	300 000	
4.2 Smärre objekt	200 000	500 000

Övriga ändamål

5.1 Mindre iståndsättningsarbeten, för vilka kostnaderna i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr.....	700 000	
5.2 Inbrottsskydd i vapenförråd m. m.....	1 500 000	
5.3 Övrigt inbrottsskydd.....	600 000	
5.4 Merkostnader för av Kungl Maj:t tidigare beslutade objekt.....	300 000	3 100 000
		<hr/> 14 300 000

Beträffande de olika objekten framgår följande av handlingarna i ärendet.

1.1 Behovet av iståndsättning av stabsplatsen har senast anmälts för riksdagen i prop. 1968: 109 (s. 14 p. 1.2). Kostnaden beräknas till 4,1 milj. kr. Kungl. Maj:t har den 27 september 1968 uppdragit åt förvaltningen att utföra arbetena. För innevarande budgetår disponerar förvaltningen 2 milj. kr. för att påbörja arbetena. För nästa budgetår behövs 2,1 milj. kr.

1.2 Kostnaderna för modernisering av stabsplatsen har uppskattats till 3 milj. kr. enligt prisläget den 1 april 1967. Den 19 januari 1968 uppdrog Kungl. Maj:t åt förvaltningen att färdigställa bygghandlingar. För att påbörja arbetena beräknas för nästa budgetår ett medelsbehov av 2 milj. kr.

1.3 För fortsatta arbeten med förbättring av säkerheten och driften vid drivmedelsanläggningar erfordras för nästa budgetår 900 000 kr. Kostnaderna för dessa åtgärder beräknas var för sig inte komma att överstiga 300 000 kr.

1.4 För smärre iståndsättningsarbeten i gemensamma anläggningar beräknas för nästa budgetår ett medelsbehov av 1 milj. kr. Kostnaderna beräknas inte komma att överstiga 300 000 kr. i varje särskilt fall.

2.1 För smärre iståndsättningsarbeten vid armén, bl. a. förbättring av avfuktninganordningar i vissa ammunitionsförråd, beräknas för nästa budgetår ett medelsbehov av 200 000 kr.

3.1 För att anordna en skyddad stabsplats erfordras iståndsättningsarbeten i ett befintligt förråd. Enligt ett av förvaltningen utarbetat förslag till byggnadsprogram uppskattas kostnaden till 1 milj. kr. Beloppet behövs nästa budgetår.

3.2 Behovet av iståndsättning av ett kustartilleribatteri och en kustspansningsradarstation har anmälts för riksdagen i prop. 1967: 109 (s. 12 p. 3.1). Kostnaderna beräknas till 1,3 milj. kr. För budgetåret 1967/68 har 850 000 kr. ställts till förfogande. Återstoden — 450 000 kr. — behövs nästa budgetår. Huvudhandlingar för iståndsättningen har redovisats.

14 *Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 22: Försvarsdepartementet*

3.3 För iståndsättning av ett kustartilleribatteri uppskattas kostnaden till 1 750 000 kr. Förslag till byggnadsprogram har redovisats. För nästa budgetår beräknas ett medelsbehov av 1 milj. kr. Återstoden behövs för budgetåret 1970/71.

3.4 För iståndsättning av detta kustartilleribatteri uppskattas kostnaderna till 1 milj. kr. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas till 700 000 kr. Återstående belopp erfordras för budgetåret 1970/71. Kungl. Maj:t har den 11 oktober 1968 uppdragit åt förvaltningen att projektera iståndsättningen.

3.5 Behovet av iståndsättning av denna drivmedelsanläggning har redovisats för riksdagen i prop. 1968:108 (s. 14 p. 3.3). Den 24 november 1967 uppdrog Kungl. Maj:t åt förvaltningen att färdigställa bygghandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna uppskattades till 600 000 kr. enligt prisläget den 1 april 1967. För innevarande budgetår har 400 000 kr. ställts till förfogande. Återstoden — 200 000 kr. — erfordras för nästa budgetår.

3.6 För fortsatta arbeten med förbättring av säkerheten och driften vid vissa av marinens anläggningar behövs för nästa budgetår 500 000 kr. Kostnaderna för dessa åtgärder beräknas var för sig inte överstiga 300 000 kr.

3.7 För övriga smärre objekt beräknas för nästa budgetår ett medelsbehov av 650 000 kr. Kostnaderna beräknas inte överstiga 300 000 kr. i varje särskilt fall.

4.1 För att förbättra distributionsmöjligheterna vid en drivmedelsanläggning beräknas kostnaden till 300 000 kr.

4.2 För övriga objekt vid flygvapnet beräknas för nästa budgetår ett medelsbehov av 200 000 kr.

5.1 För mindre iståndsättningar av befästningar m. m. och för nu inte förutsebara objekt, för vilka kostnaderna var för sig inte beräknas överstiga 300 000 kr., beräknas för nästa budgetår ett medelsbehov av 700 000 kr.

5.2 För förstärkning av inbrottsskyddet i vapenförråd m. m. erfordras för nästa budgetår 1,5 milj. kr., varav 1,1 milj. kr. för armén och 200 000 kr. för vardera marinen och flygvapnet.

5.3 För övrig förstärkning av inbrottsskyddet i befästningar m. m. beräknar förvaltningen ett medelsbehov för nästa budgetår av 600 000 kr., varav

för armén 400 000 kr. samt för marinen och flygvapnet vardera 100 000 kr.

5.4 För att täcka de merkostnader, som på grund av prisstegringar väntas uppkomma på objekt, för vilka medel tidigare har ställts till förvaltningens förfogande, behövs för nästa budgetår 300 000 kr.

c) För underhåll av jordbruks- och skogsfastigheter m. m. beräknar fortifikationsförvaltningen för nästa budgetår ett oförändrat belopp av 60 000 kr.

d) För skatter föreslår förvaltningen att 100 000 kr. beräknas, vilket är 15 000 kr. mer än för innevarande budgetår.

e) För underhåll av enskilda vägar beräknar fortifikationsförvaltningen medelsbehovet till 850 000 kr. eller 50 000 kr. mer än för innevarande budgetår.

f) För underhåll av flygfält m. m. beräknas medelsbehovet till 10 056 000 kr. Utgångspunkten vid beräkningen av detta behov är det per den 30 juni 1968 bokförda anläggningsvärdet för flygfält med tillhörande banor och plattor m. m. Efter avdrag av dels värdet för objekt, som f. n. inte används och inte heller underhålls men likväl skall stå kvar i fonden (jfr prop. 1960: 1 bil. 22 s. 15), dels anläggningsvärden för färdigställda reservvägbaser, för vilka underhållsmedel beräknas under en särskild delpost, dels utbetalningar för ännu inte färdigställda byggnadsobjekt, uppgick nämnda anläggningsvärde till 299 374 753 kr. enligt 1946 års byggnadskostnadsnivå. Underhållskostnaderna för flygfält m. m. anges i enlighet härmed och med tillämpning av förut angivna beräkningsgrunder till $(3,025 \% \times 299\,374\,753)$ avrundat 9 056 000 kr. För underhåll av tekniskt komplicerad flygfältsmateriel (jfr prop. 1966: 32 s. 20) bör beloppet räknas upp med 1 milj. kr. Medelsbehovet beräknas därför till $(9\,056\,000 + 1\,000\,000)$ 10 056 000 eller 1 104 000 kr. mer än för innevarande budgetår.

g) För underhåll av reservvägbaser föreslås 800 000 kr. Sådana baser är avsedda att komplettera flygvapnets huvudbaser. Förvaltningen bygger dem i samarbete med statens vägverk. För ändamålet lämpade vägsträckor förbättras och hinder tas bort, varjämte uppställningsplatser för flygplan anordnas. Enligt avtal svarar vägförvaltningen på platsen för underhållet av basen i minst 30 år. Som ersättning härför skall förvaltningen erlægga ett belopp, som numera fastställts till i genomsnitt 175 000 kr. per bas. För nästa budgetår behövs 800 000 kr. för att betala återstående kostnader för baserna.

h) För istandsättning av flygfält erfordras 1 milj. kr. eller 500 000 kr. mindre än för innevarande budgetår. Beloppet avses för istandsättning av rullbanan vid F 18. Banan har på grund av sättningar i asfalten

16 Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 22: Försvarsdepartementet

m. m. blivit ojämn och utgör därmed en stor flygsäkerhetsrisk. Med hänsyn till flygsäkerheten är en iståndsättning av banan nödvändig.

Försvarets forskningsanstalts delfond. Av följande sammanställning framgår dels de för innevarande budgetår beräknade reparations- och underhållskostnaderna m. m. för försvarets forskningsanstalts delfond, dels byggnadsstyrelsens och mitt förslag för nästa budgetår.

	Budgetåret 1968/69	Budgetåret 1969/70	
		Byggnads- styrelsen	Departements- chefen
a) Löpande reparation och underhåll av byggnader m.m.	737 000	810 000	810 000
b) Iståndsättningsarbeten m. m.	350 000	325 000	325 000
c) Underhåll av jordbruks- och skogsfastigheter	3 000	3 000	3 000
Summa kr.	1 090 000	1 138 000	1 138 000

a) Byggnadsstyrelsen beräknar medelsbehovet under delposten **L ö p a n d e r e p a r a t i o n o c h u n d e r h å l l a v b y g g n a d e r m . m .** enligt följande.

Hur den procentberäknade delen av delposten beräknats framgår av följande sammanställning.

	Byggnadsvärde reducerat till 1935 års prisnivå, kr.	Indexkorrigerad underhållsprocent	Reparationsmedel, kr.
Äldre byggnader	3 385 550	6,74	228 186
Nyare byggnader över 9 år . . .	6 717 651	4,50	302 294
Nyare byggnader under 9 år . . .	12 424 024	2,25	279 540
Summa avrundat kr.			810 000

b) För **i s t å n d s ä t t n i n g s a r b e t e n m . m .** beräknar byggnadsstyrelsen för nästa budgetår 325 000 kr. eller 25 000 kr. mindre än för innevarande budgetår. Beloppet avses för ombyggnad av äldre laboratorier m. m., där kostnaden för varje särskilt objekt inte beräknas överstiga 300 000 kr., för ändrings- och inredningsarbeten, föranledda av forskningsförsök samt — i den mån medlen för löpande underhåll visar sig otillräckliga — för åtgärder i samband med periodisk kontroll av el-anläggningar.

c) För **u n d e r h å l l a v j o r d b r u k s - o c h s k o g s f a s t i g h e t e r** slutligen föreslås att ett belopp av 3 000 kr. beräknas.

Departementschefen

Innan jag går in på förslaget till stat för försvarets fastighetsfond vill jag erinra om de bestämmelser, som Kungl. Maj:t varje år meddelar i avslutning till att stat för fastighetsfonden fastställs. Enligt dessa bestämmelser skall sådana arbeten, som beräknas kosta mer än 300 000 kr. och som myndigheterna avser betala med medel för det löpande fastighetsunderhållet, underställas Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall. Med vissa undantag gäller detta också de iståndsättningsarbeten, för vilka medel har beräknats kollektivt. För övriga iståndsättningsarbeten, som beräknas kosta mer än 300 000 kr., gäller bestämmelserna om s. k. tvåstegsförfarande. En redogörelse för innebörden härav har senast lämnats i prop. 1966:1 (bil. 2 s. 31). Kungl. Maj:t prövar således i princip samtliga ärenden som gäller reparation och iståndsättning av försvarets byggnader och befästningar där kostnaderna beräknas överstiga 300 000 kr.

För innevarande budgetår har på fastighetsfondens stat anvisats sammanlagt 172 087 000 kr. till reparations- och underhållsarbeten. Härav belöper sammanlagt 78 888 000 kr. på iståndsättningsarbeten, varav 65,4 milj. kr. under kasernbyggnaders delfond, 13 138 000 kr. under befästningars delfond och 350 000 kr. under försvarets forskningsanstalts delfond.

För nästa budgetår har fortifikationsförvaltningen och byggnadsstyrelsen begärt sammanlagt 179 253 000 kr. till reparations- och underhållsarbeten, varav 121 444 000 kr. under kasernbyggnaders delfond, 56 671 000 kr. under befästningars delfond och 1 138 000 kr. under försvarets forskningsanstalts delfond.

Utgångspunkt vid beräkningen av medelsbehovet för underhåll av försvarets fastigheter är de procentsatser för löpande underhåll som har använts under senare år. Utöver vad som behövs för det löpande underhållet erfordras extra medelstillskott för särskilda arbeten, iståndsättningsarbeten.

Under *kasernbyggnaders delfond* anger fortifikationsförvaltningen medelsbehovet för det löpande fastighetsunderhållet till 46 304 000 kr., varav 3 680 000 kr. behövs för vissa särskilt redovisade ändamål. Sålunda har förvaltningen räknat med 2 milj. kr. för avröjningsarbeten inom Galärvarvsområdet och 230 000 kr. för ersättningsanskaffning av brandmateriel och skumvätska.

För egen del anser jag inte att medel bör beräknas i detta sammanhang för avröjningsarbeten inom Galärvarvsområdet, eftersom frågan om hur kostnaderna för dessa arbeten slutgiltigt skall bestridas ännu inte är avgjord. Inte heller beräknar jag medel för ersättningsanskaffning av brandsläckningsmateriel. Dessa kostnader bör i stället betalas från flygvapnets övningsanslag. I övrigt har jag inte något att erinra mot förvaltningens beräkning av medelsbehovet under denna delpost, som därför bör tas upp med 44 074 000 kr.

För iståndsättning av byggnader m. m. föreslår fortifikationsförvaltningen 61 750 000 kr. Härav avses 320 000 kr. för ombyggnad av vissa förråd vid Bodens artilleriregemente. Ombyggnaden utförs emellertid för medel som står till förvaltningens förfogande under innevarande budgetår. Med anledning härav beräknar jag inte medel för denna ombyggnad under nästa budgetår.

Under delposten bör emellertid tas upp medel för iståndsättning m. m. av lokaler som behövs för att genomföra det nya systemet för inskrivning och redovisning av värnpliktiga. Systemet har antagits av 1968 års riksdag (prop. 1968: 34, SU 92, rskr 214). Medel för att hyra och ställa i ordning lokaler för ändamålet har beräknats för innevarande budgetår under hyresposten i staten för försvarets fastighetsfond. För iståndsättning av staten tillhöriga lokaler har emellertid medel inte beräknats. Kungl. Maj:t har den 25 oktober 1968 uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta bygga om en kasern i Kristianstad, som tidigare har disponerats av Wendes artilleriregemente, för Södra värnpliktskontoret inom en kostnadsram av 3,2 milj. kr. Fortifikationsförvaltningen har bemyndigats att förskottsvis disponera medel, som står till förvaltningens förfogande under denna delpost, för att genomföra ombyggnaden. Övriga ombyggnadsarbeten av egna lokaler för det nya värnpliktsystemet beräknas kosta ca 800 000 kr. Delposten bör alltså räknas upp med sammanlagt 4 milj. kr., varav 3,2 milj. kr. behövs för att täcka det förskotterade beloppet och 800 000 kr. för övriga iståndsättningar.

Av det föreslagna beloppet för iståndsättning av byggnader m. m. belöper 26 milj. kr. på kasernrenoveringar. Beloppet avses fördelas med 18 milj. kr. på armén, 4 milj. kr. på marinen och 4 milj. kr. på flygvapnet. I detta sammanhang kan jag meddela att upprustningen av kasernbeståndet fortsätter enligt den plan som tidigare har godtagits av riksdagen (prop. 1965: 34 s. 22, SU 41, rskr 150). I denna plan angavs medelsbehovet för att uppfylla bl. a. de fastställda normerna för förläggingsstandard för värnpliktiga. För iståndsättningar beräknades medelsbehovet till 250 milj. kr. Behovet av kasernrenoveringar bedömdes vara tillgodosett inom en tioårsperiod, om ca 25 milj. kr. anvisades för ändamålet varje år.

F. n. pågår 16 kasernrenoveringar. Ytterligare ca 15 renoveringar beräknas kunna påbörjas under innevarande budgetår. Under förutsättning att fortifikationsförvaltningen kan behålla nuvarande projekteringskapacitet räknar förvaltningen med att kunna sätta igång renoveringar vid drygt 20 förband under nästa budgetår. Detta renoveringsprogram är uppgjort i syfte att utföra kasernrenoveringarna i så snabb takt som det är möjligt med hänsyn till bl. a. möjligheterna att friställa kaserner och förvaltningens projekteringskapacitet. För att fortsätta renoveringarna enligt programmet behövs 26 milj. kr. för nästa budgetår.

Jag har ingenting att erinra mot förvaltningens beräkning av medelsbehovet för kasernreoveringar, eftersom den föreslagna medelsanvisningen medger fortsatta kasernreoveringar i samma höga takt som under de senaste budgetåren. På grund av de många ovissa faktorer som är förknippade med reoveringarna — bl. a. arbetsmarknadsläget och möjligheterna att utrymma de kaserner som skall reoveras — är jag emellertid inte beredd att nu ta ställning till vilka objekt som bör utföras.

I fråga om övriga objekt som förvaltningen har föreslagit under delposten Iståndsättning av byggnader m. m. har jag ingenting att erinra. Delposten tar jag därför upp med 65 430 000 kr.

Vad gäller övriga delposter under kasernbyggnaders delfond har jag inte något att erinra mot fortifikationsförvaltningens medelsberäkning. I enlighet med sammanställningen i det föregående (s. 4) beräknar jag därför anslagsposten Reparations- och underhållskostnader m. m. till sammanlagt 122 894 000 kr.

Under *befästningars delfond* har fortifikationsförvaltningen föreslagit en sammanlagd medelsanvisning av 56 671 000 kr. Härav avses 14,3 milj. kr. för iståndsättningsarbeten. Jag har inte något att erinra mot förvaltningens medelsberäkning och beräknar alltså medelsbehovet för reparations- och underhållskostnader under delfonden till 56 671 000 kr.

Vad slutligen gäller *försvarets forskningsanstalts delfond* föreslås en medelsanvisning av 1 138 000 kr. för reparations- och underhållsåtgärder. Härav avses 325 000 kr. för iståndsättningsarbeten. Jag har inte något att erinra mot byggnadsstyrelsens medelsberäkning. Under delfonden bör alltså tas upp sammanlagt 1 138 000 kr. för reparations- och underhållsarbeten.

Om riksdagen inte har något att erinra, torde det även för nästa budgetår få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av huvudhandlingarna och inom ramen för de medel, som anvisas av riksdagen, besluta om de under kasernbyggnaders, befästningars och försvarets forskningsanstalts delfonder redovisade företagen skall utföras. Skulle något objekt med hänsyn till pågående översyn av försvarets fredsorganisation inte anses böra utföras, bör Kungl. Maj:t vidare kunna ersätta detta med annat objekt oberoende av att objektet inte nu har redovisats.

B. Avsättning till värdeminskningskonto

I överensstämmelse med fortifikationsförvaltningens och byggnadsstyrelsens förslag som har tillstyrkts av riksrevisionsverket bör för avsättning till värdeminskningskonto tas upp sammanlagt 22 293 000 kr., varav för *kasernbyggnaders delfond* 13,3 milj. kr., för *befästningars delfond* 8 263 000 kr. och för *försvarets forskningsanstalts delfond* 730 000 kr.

C. Hyres- och arrendeutgifter m. m. för av fonden förhyrda lokaler och arrenderade markområden

Fortifikationsförvaltningen beräknar utgifterna under denna rubrik för *kasernbyggnaders delfond* till 29,9 milj. kr. eller 2,3 milj. kr. mindre än för innevarande budgetår. Av beloppet avses 21 milj. kr. för hyresutgifter, 1,4 milj. kr. för arrendeutgifter och 7,5 milj. kr. för att bestrida utgifter i samband med förhyrningar.

Förvaltningen beräknar för *befästningars delfond* medelsbehovet under denna post till 4 650 000 kr. eller 150 000 kr. mera än för innevarande budgetår. Av det föreslagna beloppet avses 3,2 milj. kr. för förhyrning av drivmedelsanläggningar, 300 000 kr. för andra hyresavgifter, 700 000 kr. för arrenderingar och 450 000 kr. för att bestrida utgifter i samband med förhyrningar.

För *försvarets forskningsanstalts delfond* beräknar byggnadsstyrelsen medelsbehovet under denna post till 375 000 kr. eller 155 000 kr. mindre än för innevarande budgetår.

Departementschefen

För kasernbyggnaders delfond uppgick medelsförbrukningen under denna anslagspost budgetåret 1967/68 till 22 215 405 kr., varav 14 936 433 kr. för hyresavgifter, 434 912 kr. för arrendeutgifter och 6 612 330 kr. för utgifter i samband med förhyrningar och arrenderingar. För budgetåret 1968/69 har under posten tagits upp 32,2 milj. kr. för kasernbyggnaders delfond.

Jag anser att utgifterna under kasernbyggnaders delfond bör beräknas till 27,9 milj. kr. Jag godtar i övrigt fortifikationsförvaltningens och byggnadsstyrelsens medelsberäkningar under denna anslagspost och föreslår alltså att posten för nästa budgetår förs upp med förslagsvis 32 925 000 kr., varav 27,9 milj. kr. på kasernbyggnaders, 4 650 000 kr. på befästningars och 375 000 kr. på försvarets forskningsanstalts delfond.

Inkomster

A. Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler

Under denna rubrik redovisas de belopp som över budgeten tillförs resp. delfonder. Beloppen behövs för att åstadkomma balans i staten och bestäms i princip så att man får full förräntning av det statskapital som vid budgetårets ingång disponeras av delfonderna. Ränteavkastningen tillförs i form av överskott riksstatens inkomstsida. Den räntefot, vid vilken full förräntning skall anses vara för handen, skall utgöra normalräntan för lån från statens utlåningsfonder. Denna har för innevarande budgetår satts till 6 %. Överskotten för nästa budgetår har beräknats efter denna räntefot.

Fr. o. m. nästa budgetår kommer det belopp som behövs för att balans skall erhållas i staten att tillföras fonden på delvis nytt sätt. Chefen för finansdepartementet har tidigare denna dag vid behandling av vissa för flera huvudtitlar gemensamma frågor anmält att kostnaderna för till statsmyndigheter upplåtna lokaler fr. o. m. budgetåret 1969/70 avses att bestri- des från resp. myndighets förvaltningskostnadsanslag eller i förekomman- de fall sakanslag.

I likhet med vad som föreslås för den civila förvaltningen avses lokal- kostnaderna för de militära staberna och förvaltningarna m. m. att redovi- sas under dessa myndigheters anslag. Kostnaderna har tagits upp som särskilda delposter under vederbörande myndigheters anslag till expenser. Dessa lokalkostnader skall tillgodoföras inkomstsidan på ifrågavarande del- fond av försvarets fastighetsfond. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att fastställa närmare bestämmelser i dessa avseenden.

Fastighetskostnaderna för det militära försvaret i övrigt skall beräknas enligt hittills tillämpat system med särskilda ersättningsanslag.

Lokalkostnaderna för de staber och förvaltningar m. m., som sålunda själva skall betala lokalkostnader, beräknas till 12 817 000 kr. under ka- sernbyggnaders delfond. Till detta belopp bör läggas 70 000 kr. som i annat sammanhang denna dag har föreslagits skola anvisas under andra huvudtitelns anslag Ersättning till försvarets fastighetsfond för fångvårds- anstalten i Hälsingborg. Under försvarets forskningsanstalts delfond beräknas lokalkostnaderna till 4 410 000 kr.

Kapitalbehållningarna den 1 juli 1969 för de olika delfonderna bör be- räknas med utgångspunkt i att de medel, som fanns tillgängliga vid ingången av budgetåret 1968/69 för investering i delfonderna, i sin helhet har tagits i anspråk före detta budgetårs utgång. Även om de på detta sätt schablon- mässigt beräknade överskotten skulle komma att över- eller understiga de faktiska, påverkas likväl inte statsregleringen härav, eftersom ersätt- ningsanslagen tas upp i anslutning till de beräknade överskotten och seder- mera belastas i anslutning till de faktiska överskotten.

Kapitalbehållningarna för fastighetsfondens delfonder den 1 juli 1969 beräknas till 865 milj. kr. för kasernbyggnaders delfond, 226,5 milj. kr. för befästningars delfond och 36,2 milj. kr. för försvarets forskningsanstalts delfond. Vad gäller kasernbyggnaders delfond har fortifikationsförvaltning- en räknat in värdet av nya byggnader och ny mark för I 1 och Ing 1 i ka- pitalbehållningen.

Vid beräkningen av överskottet har hänsyn tagits till den försäljning av vissa delar av Järnafältet till kringliggande kommuner, som Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande (prop. 1966: 99, SU 104, rskr 235) har godkänt. Enligt försäljningsavtalet bestämdes de ersättningar som skulle erläggas av kommunerna till 240 milj. kr. Beloppet skulle erläggas den 1 juli 1966 i form av reverser, löpande med 6,5 % årlig ränta och amorteringsfria fram

22 Statsverkspropositionen år 1969: Bil. 22: Försvarsdepartementet

till den 1 januari 1970. Kungl. Maj:t har därefter den 7 oktober 1966 bl. a. föreskrivit, att räntor på utestående reversfordringar skall tillgodoföras inkomstposten Diverse inkomster på fondens stat, varvid motsvarande belopp skall bokföras och behandlas som överskott för den del av fondens kapital, som utgörs av dessa reversfordringar. Eftersom reverserna löper med 6,5 % årlig ränta, som förfaller till betalning den 31 december, har inkomstposten Diverse inkomster och överskottet ökat med 15,6 milj. kr.

I följande tabell har för delfonderna förts samman *dels* de överskott, som jag nu har beräknat, *dels* de i det föregående tillstyrkta utgifterna, *dels* inkomsterna för lokaler jämte de i det följande beräknade inkomsterna. Ur dessa uppgifter framräknas så de erforderliga ersättningsanslagen.

Delfond	Överskott kr.	Utgifter kr.	Summa kr.	Andra in- komster än ersättnings- anslag kr.	Ersättnings- anslag
Kasernbyggnaders....	67 500 000	164 094 000	231 594 000	40 937 000	190 657 000
Befästningars.....	13 590 000	69 584 000	83 174 000	1 550 000	81 624 000
Försvarets forsknings- anstalts.....	2 172 000	2 243 000	4 415 000	4 415 000	—
Summa kr.	83 262 000	235 921 000	319 183 000	46 902 000	272 281 000

För att balans i staten skall åstadkommas erfordras alltså ett tillskott av 190 657 000 kr. till kasernbyggnaders delfond och 81 624 000 kr. till befästningars delfond. Tillskotten sker i form av ersättningsanslag som tas upp i annat sammanhang denna dag.

B. Hyror och arrenden för till enskilda upplåtna lokaler och markområden

Inkomsterna för nästa budgetår under denna post beräknar jag liksom fortifikationsförvaltningen till 7 650 000 kr. Detta innebär en minskning med 100 000 kr. i förhållande till innevarande budgetår. Av de beräknade inkomsterna hänför sig 7 150 000 kr. till kasernbyggnaders och 500 000 kr. till befästningars delfond.

C. Inkomster av övnings- och skjutfält

I likhet med fortifikationsförvaltningen och byggnadsstyrelsen beräknar jag inkomsterna av övnings- och skjutfält till 5 105 000 kr., varav 4,9 milj. kr. på kasernbyggnaders, 200 000 kr. på befästningars samt 5 000 kr. på försvarets forskningsanstalts delfond.

D. Diverse inkomster

Fortifikationsförvaltningen har beräknat inkomsterna under denna titel till 16 milj. kr. för kasernbyggnaders delfond och 850 000 kr. för befästningars delfond. Jag har ingenting att erinra mot förvaltningens förslag. Under kasernbyggnaders delfond har därvid även tagits upp de ränteinkomster, som kan beräknas uppkomma med anledning av försäljningen av vissa delar av Järvafältet. Dessa ränteinkomster har beräknats till 15,6 milj. kr.

Hemställan

Under åberopande av vad jag sålunda har anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att godkänna det förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1969/70 som jag har förordat.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson

**Försvarets fastighetsfonds inkomster och utgifter enligt staten för budgetåret
1968/69 samt enligt förslaget till stat för budgetåret 1969/70**

	1968/69 Kr.	1969/70 Kr.
Inkomster		
<i>A. Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler:</i>		
1. Kasernbyggnaders delfond	197 732 000	203 544 000
2. Befästningars delfond	76 630 000	81 624 000
3. Försvarets forskningsanstalts delfond	4 320 000	4 410 000
	278 682 000	289 578 000
<i>B. Hyror och arrenden för till enskilda upplåtna lokaler och markområden:</i>		
1. Kasernbyggnaders delfond	7 250 000	7 150 000
2. Befästningars delfond	500 000	500 000
	7 750 000	7 650 000
<i>C. Inkomster av övnings- och skjutfält:</i>		
1. Kasernbyggnaders delfond	4 900 000	4 900 000
2. Befästningars delfond	150 000	200 000
3. Försvarets forskningsanstalts delfond	5 000	5 000
	5 055 000	5 105 000
<i>D. Diverse inkomster:</i>		
1. Kasernbyggnaders delfond	16 000 000	16 000 000
2. Befästningars delfond	700 000	850 000
	16 700 000	16 850 000
Summa	308 187 000	319 183 000

Utgifter	1968/69 Kr.	1969/70 Kr.
<i>A. Reparations- och underhållskostnader m. m.:</i>		
1. Kasernbyggnaders delfond.....	119 500 000	122 894 000
2. Befästningars delfond	51 497 000	56 671 000
3. Försvarets forskningsanstalts delfond.....	1 090 000	1 138 000
	<u>172 087 000</u>	<u>180 703 000</u>
<i>B. Avsättning till värdeminskningsskonto:</i>		
1. Kasernbyggnaders delfond, <i>förslagsvis</i>	12 642 000	13 300 000
2. Befästningars delfond, <i>förslagsvis</i>	8 545 000	8 263 000
3. Försvarets forskningsanstalts delfond, <i>förslagsvis</i> ..	680 000	730 000
	<u>21 867 000</u>	<u>22 293 000</u>
<i>C. Hyres- och arrendeutgifter m. m. för av fonden förhyrda lokaler och arrenderade markområden:</i>		
1. Kasernbyggnaders delfond, <i>förslagsvis</i>	32 200 000	27 900 000
2. Befästningars delfond, <i>förslagsvis</i>	4 500 000	4 650 000
3. Försvarets forskningsanstalts delfond, <i>förslagsvis</i> ..	530 000	375 000
	<u>37 230 000</u>	<u>32 925 000</u>
<i>Överskott att tillföras riksstatens driftbudget:</i>		
1. Kasernbyggnaders delfond.....	61 540 000	67 500 000
2. Befästningars delfond.....	13 438 000	13 590 000
3. Försvarets forskningsanstalts delfond.....	2 025 000	2 172 000
	<u>77 003 000</u>	<u>83 262 000</u>
Summa	308 187 000	319 183 000

BEREDSKAPSSTAT FÖR FÖRSVARSVÄSENDET

---

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
3 januari 1969.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, LUNDRVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1969/70 och anför.

Enligt 63 § regeringsformen skall riksdagen årligen anta beredskapsstat för försvarsväsendet. Den beredskapsstat som gäller för innevarande budgetår (prop. 1968: 1 bil. 21, SU 32, rskr 73) tar på driftbudgeten upp anslag om sammanlagt 4 200 milj. kr. och på kapitalbudgeten anslag om sammanlagt 500 milj. kr. Driftbudgetanslagen fördelar sig enligt följande.

<i>Försvarsdepartementet</i>	Milj. kr.
Militära försvaret:	
Förbandens utrustning och verksamhet.....	2 100
Vissa materielanskaffningar.....	700
Anläggningsarbeten m. m.	30
Övriga utgifter.....	20
Civillförsvaret:	
Allmänna civillförsvarets utrustning och verksamhet.....	310
Åtgärder för civilbefolkningens skydd m. m.	125
Vissa materielanskaffningar.....	25
Anläggningsarbeten m. m.	25
Övriga utgifter.....	5
	490

3 340

Socialdepartementet

Krigshjälp.....		600
Sjukvårdsberedskapen:		
Sjukvårdsorganens utrustning och verksamhet.....	125	
Anläggningsarbeten m. m.	10	
Övriga utgifter.....	5	140
		740

Finansdepartementet

Civila utgifter för försvarsberedskap.....		25
--	--	-----------

Handelsdepartementet

Utgifter för det ekonomiska försvaret.....		95
		4 200

Driftbudgetanslaget Civila utgifter för försvarsberedskap är ett samlingsanslag för sådana civila utgifter för försvarsberedskap, för vilka driftbudgetmedel bör beräknas på beredskapsstaten men för vilka särskilda anslag inte förts upp.

Kapitalbudgetanslagen, vilka är uppförda under fonden för förslag till statsverket, fördelar sig enligt följande.

Försvarsdepartementet

Stärkande av krigsmaktens försvarsberedskap	Milj. kr.	215
---	-----------	-----

Finansdepartementet

Stärkande av den civila försvarsberedskapen i allmänhet		285
		500

Anslagen på beredskapsstaten avses för de militära och civila utgifter som omedelbart föranleds av beslut om förstärkt försvarsberedskap med undantag för sådana utgifter som kan bestridas från förslagsanslag på riksstaten och som inte skall belasta av riksdagen maximerad anslagspost. Anslagen, som samtliga är förslagsanslag, är beräknade för en tid av trettio dagar av högsta försvarsberedskap.

Den nu gällande beredskapsstaten för försvarsväsendet grundar sig på beräkningar gjorda år 1962 och, såvitt avser anslaget till krigshjälp, år 1963.

År 1967 höjdes beloppen som tagits upp under förslagsanslagen på beredskapsstaten till följd av den allmänna höjning av kostnadsnivån som ägt rum sedan år 1962. Jag föreslår att drift- och kapitalbudgetutgifterna på den beredskapsstat som skall fastställas för budgetåret 1969/70 tas upp med samma belopp som för innevarande budgetår. Jag förutsätter, att vissa på stats-

verket fallande kostnader för kommunernas verksamhet i krig och vid krigsfara i likhet med vad riksdagen har medgett senast för innevarande budgetår (prop. 1968: 1 bil. 21, SU 32, rskr 73) även under nästa budgetår skall kunna bestridas från samlingsanslaget till civila utgifter för försvarsberedskap.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att godkänna bilagda förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1969/70 (*bilaga 23.1*).

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson

**Förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för
budgetåret 1969/70****Driftbudgeten****A. Egentliga statsutgifter:**

IV. Försvarsdepartementet.....	3 340 000 000
V. Socialdepartementet.....	740 000 000
VII. Finansdepartementet.....	25 000 000
X. Handelsdepartementet.....	95 000 000
	<hr/>
	4 200 000 000

Kapitalbudgeten*Kapitalinvestering*

VIII. Fonden för förslag till statsverket.....	500 000 000
--	--------------------

Egentliga statsutgifter

IV. Försvarsdepartementet

Militära försvaret:

a)	Förbandens utrustning och verksamhet, <i>förslagsvis</i>	2 100 000 000	
b)	Vissa materielanskaffningar, <i>förslagsvis</i>	700 000 000	
c)	Anläggningsarbeten m. m., <i>förslagsvis</i>	30 000 000	
d)	Övriga utgifter, <i>förslagsvis</i>	20 000 000	2 850 000 000

Civilförsvaret:

e)	Allmänna civilförsvarets utrustning och verksamhet, <i>förslagsvis</i>	310 000 000	
f)	Åtgärder för civilbefolkningens skydd m. m., <i>förslagsvis</i>	125 000 000	
g)	Vissa materielanskaffningar, <i>förslagsvis</i>	25 000 000	
h)	Anläggningsarbeten m. m., <i>förslagsvis</i>	25 000 000	
i)	Övriga utgifter, <i>förslagsvis</i>	5 000 000	490 000 000
			3 340 000 000

V. Socialdepartementet

a)	Krigshjälp, <i>förslagsvis</i>	600 000 000	
	Sjukvårdsberedskapen:		
b)	Sjukvårdsorganens utrustning och verksamhet, <i>förslagsvis</i>	125 000 000	
c)	Anläggningsarbeten m. m., <i>förslagsvis</i>	10 000 000	
d)	Övriga utgifter, <i>förslagsvis</i>	5 000 000	140 000 000
			740 000 000

VII. Finansdepartementet

a)	Civila utgifter för försvarsberedskap, <i>förslagsvis</i>	25 000 000	
----	---	------------	--

X. Handelsdepartementet

a)	Utgifter för det ekonomiska försvaret, <i>förslagsvis</i>	95 000 000	
----	---	------------	--

Kapitalinvestering

VIII. Fonden för förlag till statsverket

Försvarsdepartementet:

a) Stärkande av krigsmaktens försvarsberedskap, *förslagsvis* 215 000 000

Finansdepartementet:

b) Stärkande av den civila försvarsberedskapen i allmänhet,
förslagsvis 285 000 000

500 000 000